

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

146137

DİNÎ GRUPLAR SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN ALEVİLİK
- ÖREN KASABASI ÖRNEĞİ -
(Yüksek Lisans Tezi)

146137

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Yahya Mustafa KESKİN

HAZIRLAYAN
Ş. Hamit AKTÜRK

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

DİNÎ GRUPLAR SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN ALEVİLİK
- ÖREN KASABASI ÖRNEĞİ -
(Yüksek Lisans Tezi)

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Yahya Mustafa KESKİN

HAZIRLAYAN
Ş. Hamit AKTÜRK

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

DİNİ GRUPLAR SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN ALEVİLİK
- ÖREN KASABASI ÖRNEĞİ -
(Yüksek Lisans Tezi)

Bu tez *20/10/2004* tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Yahya Mustafa KESKİN

Üye

Yrd. Doç. Dr. Cafer KILIÇ

[Signature]

Üye

Doç. Dr. Ahmet AKSİN
Müdür

Yukarıdaki Jüri üyelerinin İmzaları Tasdik Olunur

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

DİNİ GRUPLAR SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN ALEVİLİK

- ÖREN KASABASI ÖRNEĞİ -

Ş. Hamit AKTÜRK

T.C

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

2004. Sayfa: 162

Bu çalışma, bir din sosyolojisi çalışması olup, dini bir grup olan ve Ören kasabasında yaşayan Alevilerin dini ve sosyal hayatlarını konu edinmektedir.

Çalışmanın amacı; Alevilerin dini ve sosyal hayatlarındaki değişimleri ve bunların sebeplerini incelemektir.

Çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte, araştırmanın konusu, amacı, varsayımları ve araştırmada kullanılan teknikler ele alınmıştır. Birinci bölümde, araştırmanın kavramsal çerçevesi, ikinci bölümde, Malatya ve Ören kasabasında Alevilik incelenmiş, üçüncü bölümde ise, araştırmada elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

Thesis Master

ALEWISH POINT OF SOCIOLOGY OF RELIGIOUS GROUP

- EXAMPLE OF ÖREN TOWN-

Ş. Hamit AKTÜRK

T.C

UNİVERSİTY OF FIRAT

İNSTİTUTE OF SOCIAL SCIENCES

MAİN SCIENCE BRANCH OF SCIENCES OF PHILOSOPHI AND RELİGİON

SCIENCE BRANCH OF RELİGİON SOCIOLGY

2004, Page: 162

This study, being a thesis of Religion Sociology, has been deal with Alewis', in Ören town, life of religious and social.

The aim of the study is investigate changes of Alewis' religious and social lifes, in Ören town.

Study consist of entrance and three chapters. In the entrance has been deal with subject. aim of the study, technigues of search and hypothesis. In first chapter has been taken conceptual frame of the study. In the second chapter deal with Alewish in Malatya and Ören town. In the thrist chapter has been valued findings of the search.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	XI
TABLolar LİSTESİ	XI
KISALTMALAR	XII
ÖN SÖZ	XII

GİRİŞ

1. Araştırmanın Seçimi ve Önemi	3
2. Araştırmanın Amacı ve Konusu	3
3. Araştırmanın Sınırları	3
4. Araştırmanın Metodu	4
5. Varsayım (Sayıltı) ve Denenceler	4

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. TEMEL KAVRAMLAR	5
1. Sosyolojik Açıdan Din	5
2. Dini Grup	6
3. Alevilik	6
4. Bektaşilik	8
5. Kızılbaş–Kızılbaşlık	8
6. Rafizilik	9
7. Dede	10
8. Musâhiplik	12
9. Ayin-i Cem	13
10. Düşkünlük	16
11. Modernleşme	16
12. Sosyal Değişme	17

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ve MALATYA'DA ALEVİLİK-BEKTÂŞİLİK

A. ANADOLU ALEVİLİĞİNİN TARİHÇESİ	19
B. MALATYA'DA ALEVİLİK-BEKTÂŞİLİK	32
1. <i>Malatya'nın Tarihi, Sosyo-Kültürel Yapısı ve Aleviler</i>	32
2. <i>Alevî-Bektâşi Geleneğine Bağlı Bir Kurum Olarak Malatya Hacı Bektâş-ı Veli Kültür Merkezi Vakfı</i>	35
C. ÖREN KASABASI ALEVİLİĞİ	37
1. <i>Ören Kasabasının İsmi ve Tarihçesi</i>	37
2. <i>Kasabanın Coğrafi Yapısı ve Yerleşim Durumu</i>	38
3. <i>Kasabanın Ekonomik Durumu</i>	39
4. <i>Kasabanın Sosyo-Kültürel Yapısı</i>	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

A. ANKETE KATILANLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ	41
1. <i>Cinsiyet Durumu</i>	41
2. <i>Yaş Durumu</i>	41
3. <i>Medeni Durum</i>	42
4. <i>Eğitim Durumu</i>	42
5. <i>Meslek Durumu</i>	43
6. <i>Ekonomik Düzey</i>	43
7. <i>Bir Ocağa Mensubiyet Durumu</i>	44
B. GRUP İÇİ VE GRUP DIŞI DİNAMİKLER	44
1. <i>Grup İçi Dinamikler</i>	45
a. <i>Alevî-Bektaşî Olgusuna Yüklenen Anlam</i>	45
b. <i>İnanç Yönünden Kendini İfade Etme Biçimi</i>	47
c. <i>Toplumda Kimliğini Açıklayabilme Yeterliliği</i>	48

d. Eş Seçiminde Alevî Olmaya Gösterilen Hassasiyet (Grup İçi Evlilik	50
e. Alevîlik ve Bektaşîlik Arasındaki Farklılığı Onaylama	51
2. <i>Grup-Dışı Dinamikler</i>	53
a. Sünnîliğe Yüklenen Anlam	54
b. Alevîlik ile Sünnîlik Arasındaki Farklılığı Onaylama	55
c. Sünnîlere İlişkin Sahip Olunan Önyargılar	56
d. Sünnîlerle Olan Sosyal İlişkilerini Değerlendirme Biçimi	58
C. TOPLUMSAL KURUMLAR	59
1. <i>Dedelik Kurumu</i>	59
2. <i>Musâhiplik Kurumu</i>	62
3. <i>Düşkünlik Kurumu</i>	63
D. BİLGİ BOYUTU	64
1. <i>Dinî Referans Kaynakları (Bilgi Edinme Yolları)</i>	64
a. Alevîlik İle İlgili Bilgilerin Kaynağı	64
b. Sünnîlik İle İlgili Bilgilerin Kaynağı	65
c. Din ve Dindarlık Anlayışı İle İlgili Yaklaşım	67
E. İNANÇ BOYUTU	69
1. <i>Genel İslâmî İnançlar</i>	69
a. Allah'a , Meleklerle, Kitaplara, Peygamberlere İnanç	69
b. Kuran-ı Kerim'e İnanç	71
c. Ahiret Gününe İnanç	73
d. Kadere İnanç	74
2. <i>Batınî İnanışlar</i>	75
a. Allah- Muhammet - Ali'nin Bir, Bütün ve Nur Olduğuna Dair İnanç	75
b. Dört Kapı Kırk Makam	79
F. İBADET BOYUTU	81
1. <i>Namaz</i>	83
2. <i>Oruçlar</i>	85
3. <i>Zekat</i>	87
4. <i>Hacc</i>	87

5. Kurban	89
6. Ayin-i Cem	90
G. BAZI DİNİ VE TOPLUMSAL SORUNLAR	91
1. Ülkenin En Önemli Sorununu Tanımlama	91
2. Siyasî Tutumlar	92
3. Diyanet Teşkilatına İlişkin Tutumlar	95
4. Alevî-Bektâşî Derneklerine İlişkin Tutumlar	96
5. Okullarda Din Dersi Okutulmasına İlişkin Tutumlar	97
6. Alevî -Sünnî Bütünleşmesine Bakış	99
7. Laikliğe İlişkin Tutumlar	103
8. Hukuksal Sorunların Çözümünde Müracaat Edilecek Mercî İle İlgili Tutumlar	104
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	107
BİBLİYOGRAFYA	114
ÖZGEÇMİŞ	118
EKLER	119
Ek-1: Ek Tablolar	119
Ek-2: Anket Formu Örneği	155
Ek-3: Harita	162

TABLÖLAR LİSTESİ

1. Ankete Katılanların Cinsiyet Durumu	41
2. Ankete Katılanların Yaş Grupları	41
3. Ankete Katılanların Medeni Durumu	42
4. Ankete Katılanların Eğitim Düzeyi	42
5. Ankete Katılanların Mesleki Durumu	43
6. Ankete Katılanların Ekonomik Düzeyi	43
7. Ankete Katılanların Bir Ocağa Mensubiyet Durumları	44
8. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevî- Bektaşî Olgusuna Yüklenen Anlam	45
9. Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Kendini İfade Etme Biçimi	47
10. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kimliğini Açıklayabilme Biçimi	48
11. Yaş Grupları Değişkenine Göre Kimliğini Açıklayabilme Biçimi	49
12. Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Eş Seçiminde Alevî Bektaşî Olmaya Verilen Önem	50
13. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevîlik İle Sünnîlik Arasındaki Farklılığı Onaylama	51
14. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sünnîliğe Yüklenen Anlam	54
15. Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Alevîlik ve Sünnîlik Arasındaki Farklılığı Onaylama Durumu	55
16. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sünnîleri İsimlendirme Durumu	57
17. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Çevredeki Sünnîlerle İlişkileri Değerlendirme Durumu	58
18. Ankete Katılanların Bir Pir Dede veya Rehberine Bağlı Olma Durumu	59
19. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Bir Dede, Pir veya Rehberine Bağlı Olma Durumu	59
20. Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Dedelik Kurumu Hakkındaki Fikirleri Belirtme Durumu	61
21. Medeni Durum Değişkenine Göre Musahip Edinme Durumu	62
22. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Düşkünlük Kurumuna İlişkin Fikirlerini Belirtme Durumu	63
23. Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Alevîlik İle İlgili Bilgilerin Kaynağı	65

24. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sünnilikle İlgili Bilgilerin Kaynağı	66
25. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dine Yüklenen Anlam	67
26. Cinsiyet Durumu Değişkeni Açısından Allah'a, Meleklerle, Peygamberlere, Kutsal Kitaplara ve Ahirete İnanç Durumu	69
27. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Allah'a, Meleklerle, Peygamberlere, Kutsal Kitaplara ve Ahirete İnanç Durumu	70
28. Cinsiyet Durumu Değişkenine Kuran-ı Kerim'e İman Durumu	72
29. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Ahiret Gününe, Yeniden Dirilmeye, Cennet ve Cehenneme İnanç Durumu	73
30. Kader İle İlgili İncancı Belirtme Durumu	74
31. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Allah-Muhammet ve Ali'nin Bir Bütün ve Nur Olduğu Şeklindeki Fikri Onaylama Durumu	75
32. Hangi İbadetlerin Yapıldığına İlişkin Durum	81
33. Buldukları Yerde Ne Sıklıkla Cem Yapıldığına İlişkin Durum	90
34. Kaç Defa Cem Ayinine Katıldığını İle İlgili Durum	91
35. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Ülkenin En Büyük Sorununu Tanımlama	92
36. Alevîlerin Siyasi Partilerle İle İlgili Tutumlarını Yorumlama Durumu	93
37. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevî-Bektaşiliğin Siyasallaşmasını Değerlendirme Biçimi	94
38. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Diyanet Teşkilatına Karşı Takınılan Tutum	95
39. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Bir Alevî Derneğine Üyelik Durumu	97
40. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Okullarda Din Derslerinin Okutulmasına Karşı Tutumlar	98
41. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Gerekliliği İle İlgili Durum	101
42. Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Ne Şekilde Sağlanabileceğini Belirtme Durumu	102
43. Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Niçin Gereksiz Olduğunu Belirtme Durumu	102
44. Laiklik Kavramına Yüklenen Anlam	103
45. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Hukuksal Bir Problem Halinde Nereye Müracaat Edeceğini Belirtme Durumu	105

EK TABLOLAR

1. Cinsiyet Değişkenine Göre Ahiret Gününe, Yeniden Dirilmeye Cennet ve Cehenneme İnanç Durumu	119
2. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Ahiret Gününe Yeniden Dirilmeye Cennet ve Cehenneme İnanç Durumu	119
3. Cinsiyet Değişkenine Göre Kimliğini İfade Edebilme Durumu	120
4. Cinsiyet Değişkenine Göre Alevî- Bektaşî Olgusuna Yüklenen Anlamı Belirtme Durumu	120
5. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Alevî- Bektaşî Olgusuna Yüklenen Anlam	121
6. Cinsiyet Değişkenine Göre Sünnîlikle İlgili Bilgilerin Kaynağı	121
7. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sünnîlikle İlgili Bilgilerin Kaynağı	122
8. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Alevîlik İle İlgili Bilgilerin Kaynağı	122
9. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Sünnîlikle İlgili Bilgilerin Kaynağı	1 23
10. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevîlik ve Sünnîlik Arasındaki Farklılığı Onaylama Durumu	123
11. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Alevîlik ve Sünnîlik Arasındaki Farklılığı Onaylama Durumu	124
12. Cinsiyet Değişkenine Göre Alevîlik ve Bektaşîlik Arasındaki Farklılığı Onaylama Durumu	124
13. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Alevîlik ve Bektaşîlik Arasındaki Farklılığı Onaylama Durumu	125
14. Cinsiyet Değişkenine Göre Allah-Muhammet ve Ali'nin Bir Bütün ve Nur Olduğu Şeklindeki İnanca Katılmama Durumu	125
15. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Allah-Muhammet ve Ali'nin Bir Bütün ve Nur Olduğu Şeklindeki İnanca Katılma Durumu	126
16. Cinsiyet Değişkenine Göre Ankete Bakış Durumu	126
17. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Ankete Bakış Durumu	127
18. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Ankete Bakış Durumu	127

19. Cinsiyet Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Niçin Gereksiz Olduğunu Belirtme Durumu	128
20. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Niçin Gereksiz Olduğunu Belirtme Durumu	128
21. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Niçin Gereksiz Olduğunu Belirtme Durumu	129
22. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Bulunulan Yerde Ne Sıklıkla Cem Yapıldığına İlişkin Durum	129
23. Cinsiyet Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Gerekliliğine İlişkin Durum	130
24. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Gerekliliğine İlişkin Durum	130
25. Cinsiyet Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Nasıl Olabileceğini Belirtme Durumu	131
26. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Nasıl Olabileceğini Belirtme Durumu	131
27. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Nasıl Olabileceğini Belirtme Durumu	132
28. Cinsiyet Değişkenine Göre Kaç Defa Cem Ayinine Katıldığı İle İlgili Durum	132
29. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kaç Defa Cem Ayinine Katıldığı İle İlgili Durum	133
30. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Kaç Defa Cem Ayinine Katıldığı İle İlgili Durum	133
31. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dedelik Kurumu Hakkındaki Fikirleri Belirtme Durumu	134
32. Cinsiyet Değişkenine Göre Dedelik Kurumu Hakkındaki Fikirleri Belirtme Durumu	134
33. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Bir Pir Dede veya Rehberle Bağlı Olma Durumu	135
34. Cinsiyet Değişkenine Göre Bir Derneğe Üyelik İle İlgili Durum	135
35. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Bir Derneğe Üyelik İle İlgili Durum	136
36. Cinsiyet Değişkenine Göre Okullarda Din Derslerinin Okutulmasına	

Karşı Tutumlar	136
37. Yaş Grupları Değişkenine Göre Okullarda Din Derslerinin Okutulmasına Karşı Tutumlar	137
38. Cinsiyet Değişkenine Göre Dine Yüklenen Anlam	137
39. Yaş Grupları Değişkenine Göre Dine Yüklenen Anlam	138
40. Cinsiyet Değişkenine Göre Diyanet Teşkilatına İlişkin Tutumlar	138
41. Yaş Grupları Değişkenine Göre Diyanet Teşkilatına İlişkin Tutumlar	139
42. Yaş Grupları Değişkenine Göre Düşkünlük Kurumuna İlişkin Tutumlar	139
43. Yaş Grupları Değişkenine Göre Eş Seçiminde Alevî Bektaşî Olmaya verilen Önem	140
44. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Eş Seçiminde Alevî Bektaşî Olmaya verilen Önem	140
45. Meslek Grupları Açısından Eş Seçiminde Alevî Bektaşî Olmaya verilen Önem	141
46. Cinsiyet Değişkenine Göre Kader İle İlgili İnançını Belirtme Durumu	141
47. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kader İle İlgili İnançını Belirtme Durumu	142
48. Yaş Grupları Değişkenine Göre Kader İle İlgili İnançını Belirtme Durumu	142
49. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İnanç Yönünden Kendini İfade Etme Durumu	143
50. Yaş Grupları Değişkenine Göre İnanç Yönünden Kendini İfade Etme Durumu	143
51. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kuran-ı Kerim'e İman Durumu	144
52. Yaş Grupları Değişkenine Göre Kuran-ı Kerim'e İman Durumu	144
53. Yaş Grupları Değişkenine Göre Laiklik Kavramına Yüklenen Anlam	145
54. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Laiklik Kavramına Yüklenen Anlam	145
55. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Musahiplik Sistemine İlişkin Tutumlar	146
56. Yaş Grupları Değişkenine Göre Musahiplik Sistemine İlişkin Tutumlar	146
57. Cinsiyet Değişkenine Göre Hukuksal Bir Problem Halinde Nereye Müracaat Edileceğini Belirtme Durumu	147
58. Yaş Grupları Değişkenine Göre Hukuksal Bir Problem Halinde Nereye Müracaat Edileceğini Belirtme Durumu	147
59. Cinsiyet Değişkenine Göre Alevî-Bektaşîliğin Siyasallaşması İle İlgili Durum	148

60. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Alevî-Bektaşîliğin Siyasallaşmasını Değerlendirme Biçimi	148
61. Cinsiyet Değişkenine Göre Alevîlerin Siyasi Partilerle İle İlgili Tutumlarını Yorumlama Biçimi	149
62. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevîlerin Siyasi Partilerle İle İlgili Tutumlarını Yorumlama Biçimi	149
63. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Alevîlerin Siyasi Partilerle İle İlgili Tutumlarını Yorumlama Biçimi	150
64. Cinsiyet Değişkenine Göre Sünnîleri İsimlendirme Biçimi	150
65. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Sünnîleri İsimlendirme Biçimi	151
66. Cinsiyet Değişkenine Göre Sünnîlerle İlişkileri Yorumlama Biçimi	151
67. Yaş Gurupları Değişkenine Göre İlişkileri Yorumlama Biçimi	152
68. Cinsiyet Değişkenine Göre Sünnîliğe Yüklenen Anlam	152
69. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Sünnîliğe Yüklenen Anlam	153
70. Cinsiyet Değişkenine Göre Ülkenin En Büyük Sorununu Tanımlama Durumu	153
71. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Ülkenin En Büyük Sorununu Tanımlama Durumu	154
72. Yaş Gurupları Değişkenine Göre Allah`a Meleklerle Peygamberlere, Kutsal Kitaplara ve Ahirete İman Durumu	154

GİRİŞ

İslam dini dikey boyutuyla “*Tevhit*”i, yatay boyutuyla da “*Adalet*”i esas alan bir din olarak karşımıza çıkar. Tüm emir, yasak ve tavsiyeleri temelde bu iki unsuru sağlamaya yöneliktir diyebiliriz.

İslam, evrensel ve kıyamete kadar varlığını sürdürecektir bir din olması hasebiyle, bir yönüyle sabit ve değişmez, diğer yönüyle de zamanın ve mekanın şartlarına uyum sağlayabilecek bir esnekliğe sahip olması gerekir. Nitekim İslamiyeti ele aldığımızda, onun değişmez ve evrensel nitelikte değerlere sahip olduğunu ve bunları, her zaman ve mekanda uygulamayı esas aldığını görürüz. Değişebilir yada zamana ve mekana göre değişebilen unsurları ise bu evrensel değerler ve ilkelere bağlı kalarak esneklik gösterebilir. İslam hukukunda zaman ve mekanın gereklerine cevap verme işlemi “içtihat kurumu” yoluyla sağlanmıştır. Zaten İslam tarihinde önemli bir yere sahip olan mezhepler de böyle doğmuştur.

Bu açıdan bakıldığında, farklı İslam anlayışlarının – temel kaynaklara ve değişmez değerlere bağlı kalmak şartıyla – ortaya çıkması gayet doğaldır. Bu farklı oluşumlar, İslam için bir dezavantaj değil, aksine bir zenginliktir. Ancak tarih içerisinde bir çok örnekleri görülen ve bugün de varlıklarını devam ettiren dini anlayış farklılıklarına dayalı grupları iyi tanımak ve tahlil etmek gerekir. Biz bu çalışmada, bu grupları yargılayacak ya da haklarında hükümler verecek değiliz. Bu araştırmada Din Sosyolojisinin metod ve tekniklerini kullanarak, Malatya ili Akçadağ ilçesi Ören Kasabasında yaşayan Alevîlerin dini ve sosyal hayatları, yaşadıkları değişim ve dönüşümler, bunların sebepleri ele alınmıştır.

Alevîlik-Bektaşîlik gibi temelde siyasi bir oluşum olarak ortaya çıkan ancak zamanla dini motiflerle güçlenip taraftar bulan ve bu sayede dini anlayış farklılığına dayalı gruplar olarak adlandırılabilir bu gruplar, bugün olduğu gibi tarihsel süreçte farklı İslami motif olarak ve zengin kültür mirasımızın içerisinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu gruplar incelenirken araştırmacıların emik ve etik yaklaşımların bir arada kullanılması ve her türlü subjektif yargılardan uzak durulması gereklidir.

İslamiyet öncesi bir çok uygarlığa beşiklik eden bu Anadolu, üzerinde yaşayan her topluluk için oldukça verimli olmuştur. Türklerin bu toprakları mekan tutmasından sonra da maddi ve manevi gelişmenin odağı olmuş ve evrensel kültüre silinmez katkılar sağlamıştır. Bu katkılardan önemli bir kısmı da Anadolu’ya ilk akınlarla yerleşen ve yörenin İslamlaşmasında büyük etkileri olan Bektaşî unsurlara aittir. İlk Bektaşî

dervişlerinin anlayış ve geleneklerini ne kadar yaşattıkları ayrı bir tartışma konusu olsa da, Alevî Bektaşî kültürünün tarihi kökenini o dervişlere dayandırmak zaruridir. Bu sebeple, Anadolu kültür zenginliğinin en temel renklerinden biri de Alevî Bektaşî kültürüdür.

A. Yaşar Ocak bu konuyu şu şekilde özetler: “Tasavvuf ve tarikatların Müslüman Türk kültürüne canlılık ve renk kattığı ve zengin bir muhteva kazandırdığı bilinen bir gerçek olmakla beraber, bu konuda ilk sırayı Mevlevilik ve Bektaşîliğin aldığını kabul etmek lazımdır. Mevleviliğin daha kuruluşundan itibaren geniş çapta münevver zümreler, yüksek idari muhitler içinde doğup gelişmesine karşılık, Bektaşîlik, yarı göçebe bir çevrede doğmuş ve zamanla kırsal alanlardan kasaba ve şehirlere intikal etmiştir. İşte Bektaşîliğin bütün tarihi tekamül müddetince kültür yapısını bu sosyolojik faktör tesir altına almıştır.”¹

Anadolu'nun dini, kültürel ve özellikle de sözlü geleneğe dayalı ozanlık ve aşıklık geleneklerinin bu güne kadar varlıklarını devam ettirmelerinde bu kesimlerin büyük etkisi olmuştur. Nitekim Anadolu'da yetişen bir çok şairin bu topluluktan olması şaşırtıcı olmasa gerektir².

Alevîlik ve Bektaşîlik böylesine önemli ve bakir bir alan olunca, bu konuda pek çok tezler ileri sürülmüş, kaynağı ve keyfiyeti üzerine bir çok fikirler ortaya atılmıştır. Öyle ki Alevîlik kimilerine göre müstakil bir din³, kimilerine göre Zerdüştlüğün⁴ uzantısı, kimilerine göre Materyalist bir felsefe⁵, kimilerine göre Şamanizm⁶ ve Orta Asya dinlerinden izler taşıyan bir doktrin, kimilerine göre Haşhaşiliğin⁷ güncel şekli, kimilerine göre ise bir yaşam biçimidir⁸. Böylesi bir ortamda araştırmacıya düşen, söz konusu olgunun, siyasi, ideolojik ve bilimsel kaygılardan uzak bir şekilde, bilimsel metot ve tekniklerle ele alınmasıdır.

İşte buradan hareketle, bu araştırma, adından da anlaşıldığı gibi Malatya ili Akçadağ ilçesi Ören Kasabası örneğinden yola çıkarak, Din Sosyolojisinin metot ve tekniklerini kullanmak suretiyle, dinî bir grup olan Alevîliğin tarihsel süreç içerisindeki

¹ A. Yaşar Ocak, “Bektaşîlik”, *TDV İslam Ans.*, C. 5, s.378

² Hamdi Döndüren, “Alevîlik”, *Şamil İslam Ans.*, C. 1 s. 103

³ Konu ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Nejat Birdoğan, *Anadolu Alevîliğinde Yol Ayrımı*, İstanbul 1995, s. 543

⁴ Cemşid Bender, *12 İmam ve Alevîlik*, İstanbul 1993, s. 93

⁵ İsmail Kaygusuz, *Görmediğim Tanrıya Tapmam*, İstanbul 1996, s. 12

⁶ E. Ruhi Fırlı, *Türkiye’de Alevîlik Bektaşîlik*, Ankara 1996, s. 328-333

⁷ A. Jozef Dierl, *Anadolu Alevîliği*, Ant Yay., İstanbul 1991, s. 33

⁸ Ali Balkız, “Diyabetin Kapısına Kul Olmak”, *Pir Sultan Abdal Kültür ve Sanat Dergisi*, Haziran 1992, s. 69-70

gelişim ve değişim aşamalarını da dikkate almak suretiyle, sosyo-kültürel değişim sürecine bağlı olarak, yörede yaşayan Alevilerin dinî inanç, tutum ve yaşayışı üzerinde meydana gelen değişimleri deneysel ve sistematik Din Sosyolojisinin yaklaşımlarına göre anlamayı ve açıklamayı kendisine konu edinmiştir.

1. Araştırmanın Seçimi ve Önemi

Aynı topraklar üzerinde yaşayan, aynı tarihi, dini ve kültürel mirası paylaşan ve aynı geleceğe bakan ancak, günümüze kadar birbirlerine önyargılarla yaklaşan ve bilgisizlikten dolayı yeterince kaynaşamayan iki toplumu kaynaştırmaya duyulan ihtiyaç açıktır. Bu çalışmamız buna katkı sağlayabilir. Ancak bu konuda ülkemizde akademik düzeydeki çalışmalar pek fazla değildir. Yaşadığımız ülke, üzerinde bulunduğu jeostratejik konum gereği güçlü ve kendisi ile barışık bir ülke haline geldiğinde, devraldığı tarihi miras ile başkalarına muhtaç olmayan bir ülke olacaktır. Bu da ancak halkları, birbirleriyle barışık olduklarında gerçekleşebilir. Bundan dolayı Aleviler Sünnileri, Sünniler de Alevileri hurafelerden arınmış ve sahih bir şekilde tanımalıdır.

2. Araştırmanın Amacı ve Konusu

Araştırmamız öncelikle bütün önyargılardan arınarak, yansız bir tutumla Akçadağ ilçesi Ören kasabasında yaşayan Alevilerin dini ve sosyal hayatlarını tanımayı amaçlamaktadır. Araştırma için bu örneklemin seçilme sebebi; söz konusu kasabanın yöre Aleviliği içerisinde önemli bir yere sahip olmasıdır. Araştırmanın konusu ise adından da anlaşılacağı üzere Malatya İli Akçadağ İlçesi Ören Kasabası Aleviliğidir.

3. Araştırmanın Sınırları

Bu araştırmanın sınırları, araştırmaya konu olan Ören Kasabasının, ülke genelinde yaşayan dini gruplardan biri olduğu varsayımının doğruluğu ile sınırlıdır.

Bu araştırma, dini-sosyal bir olgu olarak ele alınan Alevilik, anket, gözlem ve mülakat gibi tekniklerle elde edilen bulgular ile ankete katılanların verdikleri cevaplardan elde edilen bulguların doğru olduğu varsayımına dayalı olarak; elde edilen bulgulardan çıkarılan sonuçlarla sınırlıdır. Araştırma, belli bir zaman ve saha diliminde, belirli koşullar altında yaşayan kimseler üzerinde gerçekleştirildiğinden, araştırmada elde edilen bulgular, Türkiye genelindeki diğer Alevi gruplara genellenemez.

4. Araştırmanın Metodu

Araştırmamıza öncelikle bu konuda yazılı olan literatürü tespit etmekle başladık. Bu taramadan elde edilen bilgileri fişledik. Kasabayla alakalı kaynak kişileri, liderleri ve dedeleri tespit edip onlarla bağlantıya geçtik. Araştırmamızı yaparken, anket, gözlem ve mülakat tekniklerini kullandık. Bu bağlamda, 101 deneye anket uygulanmış, bununla da yetinilmeyip, yöre halkıyla yapılan mülakatlarla bulgular desteklenmiştir.

Hipotezlerimiz doğrultusunda anket soruları hazırladık ve bunları fasiküller haline getirdik. Daha önce tespit ettiğimiz kaynak kişilerle bağlantıya geçmek suretiyle onların yardımıyla ve tamamen tesadüfî örnekleme metoduyla deneklere ulaştık ve deneklerin bizzat yanlarında bulunarak anlaşılmayan konularda gerekli açıklamalarda bulunduk. Örnekleme seçiminde tesadüf metodu kullanıldığı için, anket sonuçlarının doğru, yansız ve bütün yöre Alevîlerini yansıttığı kanaatindeyiz.

Anketlerin değerlendirilmesinde yaş, eğitim düzeyi, cinsiyet, medeni durum vs. gibi bir çok değişken açısından analize tabi tuttuk ve yüzdeler tabloların verilmesi yanı sıra, X^2 tablolarını da verdik. Bununla, değişkenler arasındaki ilişkiyi tespit etmeye çalıştık. Bu durum, hipotezlerimizi destekleme hususunda daha kesin sonuçlara ulaşmamızı sağladı.

5. Varsayım (Sayıtlı) ve Denenceler

Araştırmamız çerçevesinde test etmeye çalıştığımız ana ve alt hipotezler şunlardır:

1. Alevîler, Sünnî İslam anlayışından farklı özelliklere sahiptirler.
 - 1.1. İnanç ve ibadetleri bakımından Alevîler heterodoks ve senkretik özellikler taşırlar.
2. Alevîlerin sosyal ve dini hayatlarında önemli değişimler meydana gelmektedir.
 - 2.1. Bu değişimler bilgi, eğitim ve kültür düzeyindeki yükselmenin, bilimsel, teknolojik gelişme ve kentleşmenin ortak sonuçlarıdır.
 - 2.2. Bu değişimde ayrıca Alevîlerin aynı sosyal çevreyi paylaştıkları Sünnîler hakkındaki kanaatlerinin değişmesi de etkili olmuştur.
 - 2.3. Bu durum onların Sünnî toplumla bütünleşmeleri sürecini de hızlandırmaktadır.
3. İnanç esasları üzerine kurulu olan Alevîlik, özellikle gençlerde ideolojik bir temele doğru kayma göstermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. TEMEL KAVRAMLAR

1. Sosyolojik Açıdan Din

İlk insanla birlikte dinin de var olduğu genel kabul görmüş bir gerçektir⁹. Toplumı meydana getiren temel unsurlardan biri olan din, toplum ve toplum ile ilgili problemleri incelemek ve irdelemek isteyen bir araştırmacının mutlaka tasvir ve tahlil etmesi gerekli bir olgudur. Toplumların din ile münasebetlerini müşterek dini hayatı ve toplumlarda ortaya çıkan dini grupları inceleyen Din Sosyolojisi, bahsedildiği gibi din ile toplum arasında karşılıklı münasebetleri inceler. Bu bakımdan öncelikle dinin ne olduğunu tasvir etmesi gerekir.

Arapça'da din: "usul, adet, tutulan yol ve huy" gibi manalara gelmektedir. Arami-İbrani dillerinden geldiği ifade edilen anlamı ile din, "mülk, idare etmek, hükmetmek, ceza, yargı, hesap ve mükafat" manalarında kullanılmaktadır. Kuran-ı Kerim'de din kelimesi muhtelif ayetlerde¹⁰ "taat, itaat, teslimiyet, ibadet, millet, vs." manalarda kullanıldığı görülmektedir¹¹.

Toplumla ilgileniyor olmalarının doğal bir sonucu olarak sosyologlar da çeşitli din tarifleri yapmışlardır. İkel dinlerin sosyolojisi sahasında önemli çalışmaların sahibi olan Durkheim dinin tabiatı konusunda Pozitivistelerin yolundan gitmiş "kutsal ve kutsal dışı" arasında bir ayırım gözeterek, dini; "kutsal şeylerle ilgili inanç ve amellerden meydana gelen ve bu inanç ve amellerin ona inanıp bağlananları manevi bir birlik meydana getiren bir cemaatte birleştirdiği dayanışmalı bir sistem" şeklinde tarif etmiştir¹².

Buraya kadar sıraladığımız din tariflerine yenilerini de eklemek mümkündür. Bununla birlikte çoğu zaman bu tariflerin pek çok tenkitleri de beraberinde sürükledikleri görülmektedir. Hatta bu bakımdan dini tarif eden ne kadar insan varsa o kadar da din tarifi bulunduğu söylenebilir¹³.

⁹ Osman Pazarlı, *Din Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1992, s. 31

¹⁰ Kuran-ı Kerim, 109/1-6; 39/11; 10/104; 3/19,73; 5/3, 2/112

¹¹ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, İstanbul 1998, s. 192-193

¹² Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 201

¹³ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 202

Sosyolojik olarak din-toplum ilişkisi genel olarak karşılıklı etkileşim esasına dayanır. Fakat dinin toplumu daha fazla etkilediği de gerçektir. Din toplumu başta zihniyet olmak üzere çok çeşitli veçhelerden etkisi altına almak suretiyle yönlendirir ve şekillendirir¹⁴.

2. Dini Grup

Din, kültürün ilk basamaklarından başlayarak aile, oymak, kabile, boy ve millet gibi tabii birliklerle hep yakın ilişki içinde bulunmuştur¹⁵. İnsanlarla dinin bu birlikteliği günümüze kadar şöyle yada böyle devam etmiş ve tarihin sonuna kadar da devam edecektir. İnsanlığın din ile olan bu ayrılmazlığı, bizi, dinin hem ferdi hem de sosyal boyutuna götürmektedir¹⁶. Bu bağlamda Din Sosyolojisinin en esaslı konularından biri de dini gruplardır. Dini grup, topluluk veya cemaat şekillerinin doğuşu, gelişmesi, yapısı, değişimi ve tiplerinin incelenmesidir¹⁷. Günay, dini grupları: tabii dini gruplar ve sırf dini grup diye birkaç bölüme ayırır. Ona göre, sırf dini gruplar her şeyden önce din bağı ile birbirine bağlanmış topluluk şekilleridir. Bu da demektir ki: bu gruplarda manevi ve dini bağ tabii ve organik bağlardan daha güçlüdür. Zira bu grubun üyeleri birbirlerine "din kardeşliği" esasına dayanır ve grup manevi bir bütünlük manzarası arz eder. Günay'a göre tüm evrensel nitelikli dinler zamanla itizali protestolara uğramış ve itizali gruplar doğurmuştur. İslamiyet de gerek Haricilik gerekse Şii'lik gibi din esasına dayalı grupları ortaya çıkarmıştır¹⁸.

3. Alevîlik

Eskiden beri Alevî-Bektaşî topluluklarını ifade etmek için birçok terimler kullanılmıştır. Bunlardan başlıcaları: Alevî, Bektaşî, Kızılbâş, Rafizî'dir. Bu farklı isimlendirme şekilleri farklı coğrafyalarda kullanım çeşitliliği doğurmuştur. Hz. Ali yanlılarına İran'da Şii, Mısır'da Fatimî Pakistan civarında ise İsmailî denildi. Bu akım Anadolu'da kendine özgü ve özgün bir oluşum olarak ortaya çıkmıştır¹⁹.

Alevî kelimesi Ali'ye ait, Ali'ye mensup anlamındadır. İslam tarihinde bu terim ilk defa hilafet ile ilgili anlaşmazlıklarda kullanılmaya başlanmıştır. Hz.

¹⁴ Joachim Wach, *Din Sosyolojisi*. AÜİFY., Ankara 1987, s. 17-30

¹⁵ Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 17-30

¹⁶ Ejder Okumuş, *Türkiye'nin Laikleşme Serüveninde Tanzimat*. İnsan Yay., İstanbul 1999, s. 74-75

¹⁷ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 233

¹⁸ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 284

¹⁹ Cemal Şener- Miyase İknur, *Şariat ve Alevîlik*. Ant Yay., İstanbul 1995, s. 19

Peygamberin vefatını müteakip ortaya çıkan ve üçüncü halifenin öldürülmesinden sonra şiddetlenen hilafet münakaşalarında Ali tarafını tutanlara el-Alevîyye veya Şîatu Ali (Ali'ye bağlı olanlar, Ali taraftarları) bunların karşısındaki gruplara da el-Osmaniyye (Osman'a ve dolayısıyla Ebu Bekir'e bağlı olanlar) denilmiştir. Bu anlamıyla Alevî terimi Hz. Ali taraftarlarından oluşan siyasi topluluğu ifade eder²⁰. Ahmet Taşğın, "Alevî" isminin meşrutiyetten sonra kullanılmaya başlandığını iddia eder.²¹

Alevîlik, terim olarak çok farklı anlamlarda kullanılmıştır. Örneğin: mezhepler tarihinde Hz. Ali'yi en üstün sahabe olarak gören ve Hz. Muhammet'ten sonra, onun Allah'ın ve Peygamberin tayini ile halife olması gerektiğini kabul edenlerce Şîa ile aynı anlama gelmektedir²². Tasavvufta Hz. Ali'ye nispet edilen bir tarikat olup, aynı zamanda silsile itibarıyla Peygambere, Hz. Ali eliyle ulaşan tarikatların genel ismidir²³. Kelimenin değişik ilimlerde kullanımı ne olursa olsun bugün bu zümreleri ifade etmek için kullanılan en yaygın isimdir.

Bununla birlikte Alevî teriminin asıl anlamını kazandığı ve yaygın olarak kullanıldığı saha, Hz. Ali hakkında beslenen inançlara dairdir. Genellikle Şiiler Şîa içinde yer aldıkları kabul edilen bazı mezhepler Alevî nisbesini alırlar. Nitekim Zeydiyye, İsnâaşeriyye gibi mutedil Şiilerin yanında Beyaniyye, İsmailiyye ve Batıniye mezhepleri, Alevî diye bilinir. Fakat çağımızda asıl Alevî olarak bilinen iki itikadi mezhep vardır. Bunlardan biri; bugün genellikle Lübnan, Suriye, Hatay yörelerinde varlığını sürdüren Nusayrilik, diğeri ise XIII. yüzyılda Anadolu'daki etnik, sosyal ve dini kaynaşmaların bir sonucu olarak ortaya çıkan ve XVI. yüzyılda Safevî'lerin propagandası ile gelişen Kızılbaşlıktır. Bu mezhebe bağlı olanlar Osmanlı arşiv belgeleri ve vakayinamelerde Kızılbaş ve Rafizî olarak geçmesine rağmen, bunlar kendilerine Alevî ismini vermişlerdir²⁴.

²⁰ Ocak A. Yaşar, "Alevîyye", *TDV İslam Ans.*, C. 2. Ankara 1994, s. 368-369

²¹ Ahmet Taşğın, "1980 Sonrası Alevîlerin Farklı Bir Görüntüsü: Alevî Caferiler ve Aşura Dergisi", *Dini Araştırmalar*, Sayı: 18. Ankara 2004, s. 142

²² E. Ruhi Fıçlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi*, Selçuk Yay., Ankara 1990. s.118

²³ Süleyman Uludağ, "Alevîyye", *TDV İslam Ans.*, C.2. Ankara 1994, s. 369-370

²⁴ A. Yaşar Ocak, "Alevîyye", s. 369

4. Bektaşilik

Bektaşilik ise XIII. yüzyılda Kalenderilik içinde teşekkül etmeye başlayıp XV. yüzyılın sonlarında Hacı Bektaş-ı Veli ananeleri etrafında ortaya çıkan bir tarikat olup²⁵Bektaşî, bu tarikata bağlı kişi demektir.

Bektaşilikte, irşat müessesinin başında bulunan ve manen en yüksek dereceyi kazanan şahıs “mürşit” tir. Mürşitlik en zor ve sorumluluğu en ağır olan makamdır. Ondan sonra “rehber” gelir. Rehber Hz. Ali'nin temsil ettiği üçüncü postun sahibidir. “Talip” denilen ve irşat edilerek tarikata alınacak olan adayları aydınlatmak, her bakımdan hazır hale getirmek rehberin görevidir²⁶.

Bektaşilik 16. yüzyılda resmen tanınmış ilk Sünnilik dışı (heterodoks) tarikattır. Tarikatın tarihsel kökenleri 13. yüzyıla kadar uzanır. Fuat Köprülü Bektaşiliğin teşekkülünü Babai hareketine kadar götürür²⁷.

Alevilik ve Bektaşilik arasındaki farkları ise kısaca şöyledir. Her iki grubun temel inanç ve erkanı birbirlerine benzerlikler göstermekle beraber sosyal yapıları farklılık arz eder. Aleviler genelde aşiret çevrelerinden gelen ve kırsal alanda yaşayan gruplar olup Bektaşiler şehir merkezlerinde yaşayan ve daha eğitilmiş kimselerin oluşturduğu bir yapıdır²⁸. Diğer bir deyişle köy Bektaşilerine **Alevî** denildiği halde şehir Bektaşilerine **Bektaşî** denilmiştir²⁹. Aslında Bektaşilik bir tarikat olduğu için bu tarikatın yoluna uyan herkes Bektaşî olabilir:ama Alevilik soya bağlıdır ve ancak anası bilhassa babası Alevî olan Alevî olabilir.

5. Kızılbaş-Kızılbaşlık

Bu zümreler için kullanılan isimlerden bir diğeri ise Kızılbaş'tır. Kızılbaş denilmesiyle ilgili farklı yaklaşımlar olmakla birlikte en tercihe şayan olanı Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar'ın, talebelerine on iki imamı temsilen on iki dilimli kırmızı börtü giydirmesi ve bunun zamanla yaygınlaşmasıdır³⁰. XV ve XVI. Yüzyıllarda Şeyh Haydar ve Şah İsmail taraftarlarını tanımlayıcı bir isim olarak kullanılan Kızılbaş kelimesinin yerine bugün Alevî kelimesi kullanılmaktadır.

²⁵ Ocak, “Bektaşilik”, s. 373

²⁶ Ocak “Bektaşilik”, s. 376

²⁷ M. Fuad Köprülü *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, İstanbul 1976, s. 209

²⁸ İrene Melikof, *Uyur İdik Uyardılar*, İstanbul 1994, s. 29

²⁹ Eröz Mehmet, *Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik*, İstanbul 1977, s.52

³⁰ İlyas Üzümlü, *Günümüz Aleviliği*, İSAM Yay., İstanbul 1997 s.3

Fığlalı, Kızılbaş isminin Alevî Sünnî ayırmadan bütün Türkmenlere verilen bir isim oğlunu söyler: “Ta Altaylı Şamanlardan gelen kırmızı külah giyme geleneği Türklerin İslamiyet’i kabulü üzerine ortadan kalkmamış ve fakat bir çok Şaman geleneği gibi kutluluk kazanarak İslami bir menşee bağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Kızılbaş isminin menşei konusunda bilimsal açıdan tartışmaya açık olmasına rağmen, Alevî halk edebiyatında yaygın sayılabilecek ilginç rivayetler vardır. Bunlardan birine göre; Uhut savaşı sırasında Hz. Peygamberin askerlerinden güçlü bir kahraman olan Ebu Dücanne savaş sırasında başına kırmızı sarık sarmış ve savaş esnasında Peygamberimiz için hayatını tehlikeye atıp üstün başarı gösterdiği için Kızılbaş adını almıştır³¹.

Başka bir rivayete göre; Hz. Ali Hayber savaşında başına kırmızı sarık sarmış, ayrıca Sıffın savaşında kendi askerlerinin Muaviye’nin askerlerinden ayırt edilebilmesi için kırmızı sarık sarmalarını emretmiştir³². Orhan Türkdoğan Kızılbaş terimini açıklarken şöyle der: “ Bazı ciddi bilim adamları Alevî sözcüğünü bilimsel açıdan yanlış bulmaktadırlar. Bunlara göre Alevîlerin tarihteki adı Kızılbaş’tır³³.

6. Rafizilik

Alevîlik için XVI. asırdan itibaren kullanılan bir diğer tabir de: “Rafizîdir”. Rafizî: “kovmak, dağınık grup” manalarına gelir³⁴ki tarihsel süreçte daha çok tahkir için kullanılmıştır.

Aslında Rafizî sözü Dördüncü İmam Ali b. Hüseyin Zeynelabidin (94/712)’in oğlu Zeyd’in, Emevi valisi Yusuf b. Ömer es- Sakafi’ye karşı ayaklanması sırasında kullanılmaya başlanılmıştır. İmam Zeyd kendisini yarı yolda terk eden Kufe halkına (rafaztumuni) “*beni terk ettiniz*” der. O günden beri de bu kelime kullanıla gelmiştir³⁵.

Bu tabir, tarih boyunca hemen hemen Şiiliğin bütün kollarını içine alan bir başlık halinde kullanılmıştır. Osmanlı kaynaklarında muhtemelen bu özellik sebebiyle “Rafizî” sözünü siyasi bir yafta olarak kullanılmıştır³⁶.

³¹ Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, s. 9-10

³² Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, s. 12

³³ Orhan Türkdoğan, *Alevî – Bektaşî Kimliği*, Timaş Yay., İstanbul 1995, s. 54

³⁴ Bekir Topaloğlu-Hayrettin Karaman, *Arapça – Türkçe Yeni Kamus*, İstanbul 1987, s. 145

³⁵ Abdülkahir el-Bağdadi, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, İstanbul 1979, s. 36-37

³⁶ Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, s. 14

7. Dedelik

Alevî kültürünün yaşatılmasında ve sonraki nesillere aktarılmasında belki de en önemli rolü dedeler ve dedelik sistemi oynamıştır. Kapalı bir toplum olan Alevî topluluğunun tarih içerisinde devamı ve düzeni için dedeler hem yargıç hem yönetici hem de öğretmen olarak görev yapmışlardır. Ama günümüzde geleneksel yapılarda yaşanan erozyondan dedelik sistemi de nasibini almış, birçok önemli fonksiyonunu yerine getiremez hale gelmiştir.

Battal Pehlivan., Alevî-Bektaşî Düşüncesinde Allah adlı kitabında Dede'yi şöyle tanımlamaktadır: "Alevîlerde dini-ruhani önderlere Dede adı verilir. Dedelerin seyyid olduğuna inanılır. Yani soylarının Hazreti Ali'ye ulaştığı varsayılır. Dedelik kurum olarak Anadolu'da Hacı Bektaş-ı Veli ve Erdebil Tekkesine bağlı olarak çalışmış. Bu organik bağ, son yıllarda kalmamıştır. Dedelerin, Alevîlerde dini önderliğin yanı sıra, toplumsal hayatta da önemli rolleri vardır. Cem ayinlerini yönetmek dışında, hemen hemen kendi toplumunun yani taliplerinin her işinden sorumludurlar. Dedelerin, Alevî toplumunda yarı kutsal bir konumları vardır"³⁷.

Fırlalı ise şöyle açıklar: "Dede, Alevî-Kızılbaş köylerinde cemaatin dini önderidir. Mürşitlik, mürebbilik, pirlük onun işidir. Onlar için "mürşidin nefesi, hak nefesidir", "mürşidini hak bilmeyenin işi bitmiştir." Yol'a girecek talip, varlığını mürşide teslim eder ve ondan el alır. Dedeler, Türkiye'nin belli yerlerindeki ocaklara bağlıdırlar ve her yıl, düzenli olarak kendilerine bağlı olan köyleri gezer, anlaşmazlıkları çözer ve dayanışmayı artırır. Bu ocaklar şunlardır: Kırıkkale'de Hasan Dede Ocağı, İzmir Narlıdere'de Yanyatır veya Yanınyatır Ocağı, Aydın'da Emiroğulları Ocağı, Malatya çevresindeki Seyyidler ve bazen de Bektaşî Çelebileri. Dede, bir köyden bir veya birden çok rehber seçer. Rehberlik, soy takip etmez. Layık olanlar, itibarlı olanlar arasından dede tarafından seçilir. Rehber, "yol-eri" de denir. Rehber, hem cem'lerin idaresinde ve içtimai hayata yön vermede dedeye yardım eder: hem de Alevî Kızılbaş cemaati üyeliğine kabul edilme demek olan talibin nasip almasında veya görülmesinde, talibi mürşide götürür"³⁸.

Alevî-Kızılbaş topluluklarında dede, soydan gelir. Buna göre kamlık ve dedelik, soydan gelme birer dini-mistik meslek idi. Her ikisinin de soyunda kam veya dede bulunan sülalelerin çocukları arasından, bu vazifenin sahibi seçilip bulunurdu. Her

³⁷ Battal Pehlivan, *Alevî Bektaşî Düşüncesine Göre Allah*, İstanbul 1994, s. 49

³⁸ Fırlalı, *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, s. 312-313

ikisinde. soy takibi şartına rağmen, bir seçimin söz konusu oluşu gözden ırak tutulmamalıdır. “Gerçekten Türkiye’deki Ocak denilen dede soylarının en istidatlı ve hevesli çocuğu post sahibi olurken, burada kendi aralarında bir seçim olduğu görülür. Ataları kam olmadığı halde, istidatlı olduklarından ötürü. çeşitli sebeplerle. teşvik ve zorlamalarla kam seçilen gençler vardır. Kızılbaşlıktaki baba’lığa seçilişi. Bektaşilikteki “babalığa”, halifelige ve dede-babalığa seçilişi buna benzetebiliriz”³⁹.

A. Yaşar Ocak bu konuda şunları söyler: “Türkler arasında halka yol gösteren tecrübeli ve bilgili kişilere eskiden beri baba ve ata denirdi. Bu iki unvanın ilk Yesevi dervişleri hakkında kullanıldıkları bilinmektedir. Daha sonraki dönemlerde dede unvanı da ata ve baba gibi bir saygı ifadesi olarak kullanılmıştır. Alevîler ve Kızılbaşlar tabi oldukları din adamlarına dede derler. Alevîlikte dedeler ocakzadedir. Bir kimsenin dede olması için dede soyundan gelmesi şarttır. Alevîler genellikle dedelerin Hz. Ali soyundan geldiğini kabul ederler. Dedelerin Alevî ve Kızılbaşların dini hayatında önemli bir fonksiyonları vardır. Kendilerini dede tanyanlardan ikrar alır. ayinleri idare eder. bağılıları arasında çıkan anlaşmazlıkları çözümlene hususunda hakemlik yapar. suçlu görülenleri “düşkün” ederler⁴⁰.

1950-60’lardan sonra yaşanan iç göçlerin toplum yapısında meydana getirdiği değişiklikler dedeleri ve dedelik kurumunu da olumsuz yönde etkilemiştir. Onlar farklı dini anlayışa mensup çevrelerle iç içe yaşamaya ve kent hayatının ekonomik ve sosyal şartlarına adapte olma sürecine giren toplumda eski fonksiyonlarını yerine getiremez olmuşlardır. Ayrıca modern eğitim kurumlarından mezun olan kişiler kendilerini yetersiz bulmuş ve çevrelerinden uzaklaşmışlardır. Ancak 1980’lerden sonra Alevîliğin yeniden canlanma sürecine girmesi ve çok sayıda dergah, dernek, vakıf ve cem evinin faaliyete başlamasıyla “dedelik kurumu ve dedelik” yeniden gündeme gelmiş. hemen hemen bütün yazarlar kurumun ıslah edilmesi ve dedelerin eğitimden geçirilmesini söylemişlerdir⁴¹.

³⁹ Eröz, *Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik*, s. 258-260

⁴⁰ A. Yaşar Ocak, “Dede”, *TDV İslam Ans.*, C.9, Ankara 1994, s. 76

⁴¹ Üzüm, *Güntümüz Aleviliği*, s. 145- 146

8. *Musahiplik*

Musahip⁴² kelime manası olarak Arapça'daki S, H, B,⁴³ kökünden gelir ve "arkadaş, dost" manasındadır. Sahabe, ashap kelimeleri de bu köktendir.

Musahip olmanın kuralları Alevîliğin başucu kitaplarından biri olan Buyruk'ta belirtilmiştir. Buna göre; "musahiplik, Muhammet ile Ali'den kalmıştır. Hz. Muhammet miraç dönüşünde "kırklar cemi"ne katıldıktan sonra ashabıyla görüşmüş, onlara her iki kişinin birbiri ile musahip olmasını istemiş, kendisi de Ali ile musahip olmuştur"⁴⁴.

Musahipler birbirleriyle samimi bir dayanışma içine girerler. Yarin dudağından gayrı her şey ortaktır. Taraflardan birinin kardeşi ötekinin de kardeşidir. Yine taraflardan birinin bacısı ötekinin de bacısıdır. Ana, baba, amca, teyze, iki taraf için de aynı derecede kutsaldır. Tanrı'ya yaklaşmanın en kestirme yollarından birisi de yol kardeşi olmaktır.

Fığlalı, musahiplik hakkında şöyle der: "Alevî-Kızılbaş topluluklarında, sürekliliğin temel direği Musahip Tutma Erkanı. Görgü veya İç Kurbanı adını alan, daha sonra ele alınacak görgüdür; çünkü Kızılbaş topluluğunun gerçek bir mensubu olabilmek; cemaatte içtimai bir mevki sağlayabilmek için bu merhalenin aşılması gerekir. Gerçi bu görgüden öncede, o köyün, o topluluğun mensubudur; ama esas olgunluk, talibin "musahipli" hale gelmesi ile mümkündür. "Sofıyan süreği" de denen, Alevilik-Kızılbaşlık-Köy Bektaşiliğinde, Şehir Bektaşiliğinin aksine, musahipsiz erkana girmek mümkün değildir. Bektaşilikte, tarikata girmek isteyen ve layık olan kadın-erkek, evli-bekar herkes, tek başına "nasip alır". Bektaşî olabilir. Kızılbaş topluluklarında ise, her şeyden önce Alevî bir ana-babadan doğmuş olmak, ancak evlendikten ve kendilerine "musahip" olarak başka bir evli çift bulduktan sonra, topluluğun tam anlamıyla ve resmen mensubu olabilirler. Bu bakımdan her Alevî çifti, bir musahip tutmak zorundadır. Bu dört kişilik iki aile Alevî cemaatinin çekirdeğini teşkil eder ve birbirilerine kardeş sayılırlar. Buna "ahiret kardeşliği" denir. Anlaşıldığına göre, bu hem dünya, hem ahiret kardeşliği'dir. Türk cemiyetinde, kardeş çocukları evlenebildikleri halde, birbirine musahip olanların çocuklarının evlenmemesi, musahip-kardeşliğinin ne derece ileri ve köklü olduğunu gösterir. Musahiplerden bir kadın ve diğer taraftan bir erkek ölse, hayatta kalan kadınla erkek evlenemez. Musahip olan erkeklere kardeş,

⁴² Musahiplik konusunu müstakil olarak anlatan eserler yazılmıştır. Örneğin bkz. Haydar Kaya, *Musahiplik*. İstanbul 1989

⁴³ Topaloğlu-Karaman, *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*, s. 220

⁴⁴ Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 112

kadınlara bacı denir. Namus ve mal-mülkleri hariç, hemen her şeyleri ortak sayılır. Biri iflas etse, hayvanları ölse, ürünü zarar görse, musahibi derhal imdadına yetişir. Gücüne göre, ona mal, mülk verir, para sağlar, yiyecek sağlar. Bunu severek ve töreye dayanan bir iş, bir hizmet olarak yerine getirir. Birbirlerinin gidişini, çocuklarının ahvalini kontrol ederler. Gençlerin kötü yola sapmaması için göz kulak olurlar. Birbirlerine desteklidir: acıları, tasaları, sevinçleri birlikte paylaşırlar⁴⁵.

Musahiplik müessesesi tarihte fonksiyonel olarak çalışmış olmakla birlikte bugün kırsal bölgelerde bir derece devam etmekte ise de kent hayatında tarihe karışmak üzeredir. Göç öncesi musahip olmuş kimselerin çoğu, büyük şehirde musahipliğini unutmuş, musahiplik hukukunu dikkate almamıştır. Kentlerde yetişen kuşağın büyük bir kesimi musahiplik akdi yapmadan yaşamaktadır⁴⁶.

9. Ayin-i Cem

Çoğunlukla kapalı bir toplum olan ve diğer gruplar tarafından merak edildiği halde pek tanınmayan Alevî toplumu hakkında bilgisizlikten kaynaklanan pek çok yakıştırmalar yapılmıştır. Bunlardan bir çoğu da cem ile ilgilidir. Alevîlerin cem sırasında yaptıklarını merak eden insanlar bir takım tahmin ve yakıştırmalarda bulunmuşlardır. Bu sadece İslamiyet içerisinde mezhep tartışmalarında görülen bir durum değildir. Hıristiyan mezhepleri arasında da kötülenmek istenen mezhep hakkında mum söndü⁴⁷ vs. gibi aslı olmayan iddialar ortaya atılmıştır

Ayin, Farsça'dır ve "adet, görenek, kanun, töre", aynı zamanda "usul ve ibadet tarzı" anlamlarına gelir. Cem kelimesi de "toplamak, topluluk, toplantı, cemiyet" demektir. Buna göre ayin-i cem: "toplantı töresi, cem adeti, cem töreni, bir araya gelme yolu" anlamına gelir. Mamafih tasavvufta cem, yaratılmışları görmeyerek Hakkı görmek, kısaca "birlik": ayn ise, öz, asıl demek olduğundan, aynu'l-cem "birliğin özü" anlamına gelir Cem terimi çok değişik şekillerde yorumlanmıştır. Bunlardan en aykırısı ve gerçek dışı olanı, "ayin-i cem, şarabın mucidi olan Cemşid'e nispetle yapılan ayindir" şeklindeki tariftir.⁴⁸

Ahmet Yaşar Ocak ve İlyas Üzüm cemin, İslam öncesi Türk gelenekleriyle sıkı bir bağlantısının olduğunu iddia ederler. Onlara göre bu ayin Şamanizm

⁴⁵ Fırlıklı, *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, s. 313-314

⁴⁶ Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 114

⁴⁷ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Umberto Eco, *Gülün Adı*, Can Yay., İstanbul 1999

⁴⁸ Fırlıklı, *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, s. 326

dönemindeki kıymetli dini toplantılarla benzerlikler göstermektedir⁴⁹. İlyas Üzüm şöyle devam eder: “Bunlar İslam`ın kabulü ile birlikte bir ölçüde İslami unsurlarla şekillendirilmiş meclislerdir. Bu Buyruk`ta şöyle anlatılır: Hz. Muhammet miraca çıkarken bir aslan yolunu keser, kükremeye başlar. Muhammet ne yapacağını şaşırırken gayptan duyduğu söze uyararak yüzüğünü aslanın ağzına atar. Aslan sakinleşir. Muhammet yoluna devam eder. Göğün en yüksek katına erişir. Orada dostuna kavuşur. Onunla doksan bin kelam konuşur. Mıraçtan dönerken de bir kubbe görür. Yaklaştığında içerde birilerinin sohbet ettiğini fark eder. İçeri girmek için kapıyı çaldığında kendisine kim olduğu sorulur.O da peygamber olduğunu söyler. İçeridekilerden birisi: “Bizim aramıza peygamber sığmaz, peygamberliğini ümmetine yap” der. Hz. Muhammed ayrılırken o kapıyı tekrar çalması için Allah`tan emir alır. İkincisinde de kapı açılmaz. Üçüncüsünde Hz. Muhammed kendisini yoksullara hizmet eden bir kişi olarak tanıtır ve içlerinde yer varsa girmek istediğini söyler. Kapı açılır, Hz. Muhammed besmele ile içeri girer. Mecliste yirmi ikisi erkek, on yedisi kadın olmak üzere otuz dokuz canın sohbet ettiğini görür. Hz. Ali de o meclistedir. Hz. Muhammed Ali`nin yanına oturur ama onun Ali olduğunu bilmez, oradakilere kimler olduklarını sorar. Onlar “bizler kırklarız” derler. Hz. Muhammed: “sizin ulunuz kim, küçüğünüz kim” diye tekrar sorar. Onlar: “bizim ulumuz da uludur, küçüğümüzde uludur.Bizim kırkımız birdir, birimiz kırktır” derler. O “biriniz eksik, ne oldu diye sorar” diye sorar. Onlar: “O birimiz Selman`dır. Taşraya gitti, ama sen onu da burada say” derler. O zaman Hz. Ali kolunu uzatır, kırklardan biri destur diyerek Ali`nin koluna bıçakla vurur. Aynı anda tüm canların kolundan kan çıkmaya başlar. O sırada pencereden bir damla kan girip ortaya damlar. Bu Selman`ın kanıdır. Sonra kırklardan biri Ali`nin kolunu bağlar ve bütün canların kanı durur. Biraz sonra Selman gelir. Elinde bir üzüm tanesi getirmiştir. Kırklar bu üzümü Hz. Muhammed`in önüne koyup paylaşmasını isterler. Hz. Muhammed bir tek üzüm tanesini bütün kırklara nasıl paylaşacağını düşünürken Allah, meleği Cebrail`i göndererek yardımına koşar. Cebrail cennetten bir tabak getirerek Muhammed`in yanına gelir ve “şerbet eyle ey Muhammet” diyerek yol gösterir. Hz. Muhammet nurdan bir tabağa su koyar ve üzümü ezerek şerbet yapar ve kırkların önüne koyar. Kırklar bu şerbetten içerler ve tümü ilk yaratılıştaki gibi sarhoş olurlar ve “ya Allah” diyerek üryan büryan kalkarlar. Muhammet de bunlarla birlikte semaha girer. Semah ederken Hz. Muhammed`in mübarek imamesi başından yere düşer.

⁴⁹ Ocak, “Bektaşilik”, s. 376

Kırk parça olur. Kırkların her biri bir parçasını alır ve etek yapıp bağlar. Muhammet onlara pir ve rehberlerini sorar. Onlar: “Pirimiz Şah-ı Merdan Ali rehberimiz Cebrail aleyhisselamdır” derler. Bunun üzerine Muhammet, Ali'nin orada olduğunu anlar. Ali, Muhammed'in yanına doğru gelir. Muhammet tecella ve temenna ile Ali'ye yol gösterir. Bu sırada Hz. Muhammet, Hz. Ali'nin parmağında miraca çıkarken aslanın ağzına verdiği yüzüğü görür⁵⁰.

Fığlalı bu topluluklarda, gelenek ve göreneklere dayanan din hayatının, içtimai bünyedeki tezahürlerini yansıtan cem töresi, bölgeden bölgeye, hatta dedelerin çıktığı veya bağlı oldukları ocaklara göre de değişebildiğini söyler⁵¹.

Mehmet Eröz şöyle der: “Kızılbaş cemiyeti; türe, yol, erkan prensipleri ve müeyyidelerine göre teşkilatlanmış; dayanışmaya, sevgiye, saygıya ve disipline dayanan bir cemiyettir. Vaktiyle göçebe halinde yaşayan, bugün yerleşik köy ve ziraat hayatına geçmiş bulunan bu topluluklar, Sünnî köylerine karşı büsbütün içlerine kapanmış, dayanışması çok kuvvetli kapalı cemaatler haline gelmişlerdir. Bu kapalılık, Sünnî köyleri halkı ile olan sosyal münasebetlerini yer yer zayıflatmış, kültür alış verişi, iktisadi münasebetler bile pek azalmıştır. Sosyal ve kültürel değişmelerin diğer yerlere nazaran daha ağır bir şekilde cereyan etmesi, asırlar boyu aynı içtimai bünyenin muhafazasını sağlamış, oldukça istikrarlı bir cemiyetin devamını mümkün kılmıştır. Son yıllarda ise, bu toplulukların şaşırtıcı bir değişikliğe uğradığı, inanç ve müesseselerin sarsıldığı gözden kaçmamaktadır. Bu hal, şehirlerle teması daha fazla olan, yüksek tahsil yapanları çok olan, ideolojilerin tesirine kapılan köylerde görülmektedir. Buralarda dedelerin otoritesi sarsılmış, töreye dayanan yarı dini mertebe ve müessese ve törenler yıkılmaya yüz tutmuştur. Fakat, Kızılbaş-Alevî cemaatlerinin çoğunun hala eski töreyi-yolu devam ettirdiklerini, sürekliliklerini söyleyebiliriz⁵².

Alevî zümrelerin hemen tamamında genellikle her cem ayininde kurban kesilir. Onun için buna İkrar Kurbanı, Görgü Kurbanı, Musahip Kurbanı isimleri de verilir.

Bu iki temel ayinin yanında bazı cemler daha vardır: Abdal Musa Cemi, Muharrem meydanı, Koldan kopan Erkanı, Dardan İndirme Erkanı⁵³.

⁵⁰ Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 104

⁵¹ Fığlalı, *Türkiye'de Alevilik Bektaşılık*, s. 328

⁵² Eröz, *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşılık*, s. 104-105

⁵³ Cemal Sofuoğlu-Avni İlhan, *Alevilik Bektaşılık Tartışmaları*, TDV Yay., Ankara 2001, s. 116-118

10. Düşkünlük

Alevî ve Bektailerde suç işleyen kişiye düşkün, suçluluk haline de düşkünlük denir. Dkn toplum dna çıkarılmış kimsedir, onunla konuulmaz, kimse onunla herhangi bir münasebette bulunmaz. Cezaları mrit (dede, baba) uygular. Kendini bilmeyecek derecede iki içmek, zina etmek, adam öldürmek, kumar oynamak, yol kesmek, hırsızlık etmek çok büyük günahlardandır. Günahlar  derecede mütalaa edilir. Küçük, orta ve büyük günahlar. Yabancı birinin yanında konuşmak, mrit ve rehberinden izinsiz bir i yapmak küçük günahlardandır. Yabancıya el kaldırmak, kibir, kin, garez etmek ve görmediği bir Şeyi görmüş gibi anlatmak orta günaha girer. Musahibinin evine, malına zarar vermek vs. büyük günahlardandır. Bu günahların her birisinin derecesine göre cezaları vardır. Ancak bir talip mrebbisinin gönlünden dm olursa onun çaresi bulunmaz. Pirden den, Oniki imamı inkar etmiş ve hakdan ayrılm olur. Dknn, dknlkten kurtulması için düşkün meydanı denilen bir tören yapılır ve merasimden sonra affedilmi olur⁵⁴.

Alevî toplumunda sosyal kontrol mekanizmasını sağlayan "düşkün" kuralı, bazı yörelerde işlevini hemen hemen yitirmiş durumdadır. Buna karşılık kültür sahası Sünnî odak noktalarıyla çevrilmiş, yalnız kalmaya mahkum edilmiş yörelerde ise – Alevîliğin yaşaması için – radikal diyebileceğimiz görünümler yaratmaktadır. Cezalar mrit tarafından belirlenir ve toplum tarafından onaylanır. Bunun için : 1) Boğazına dolu su ile testi takılır. 2) Ayağının altına ateşli sa konulur. 3) Alnına nudul dayanır. Sonra da duaz imam söylenir ve dknlkten kurtulur⁵⁵.

11. Modernleşme

Modernleşme kelimesi, köken olarak; Latince'deki "modernus"dan, o da hemen Şimdi anlamına gelen "modo" dan tretilmitir⁵⁶.

Genel yargıya göre tarımsal üretimden endüstriyel üretime, kapalı köy ekonomisinden da dönük kent/pazar ekonomisine, insan hayvan enerjisinin kullanımından makine enerjisinin kullanımına doğru yapılan geçişlere "modernleşme" denir⁵⁷. Atalay'a göre modernleşme; "sosyal değişmenin daha değer yargılı ve yönü

⁵⁴ Sofuoğlu- İlhan, *Alevilik Bektaşilik Tartışmaları*, s.120-121

⁵⁵ Türkdoğan, *Alevi Bektai Kimliği*, s.495

⁵⁶ İzzet Er, *Din Sosyolojisi*, Akçağ Yay., Ankara 1998, s.208

⁵⁷ Ergün Yıldıırım, *Türkiye'nin Modernleşmesi ve İslam*, İnsan Yay., İstanbul 1995, s. 9

belirlenmiş bir ifadesidir⁵⁸. Bir başka tanıma göre ise, “insanoğlunun genel evrim çizgisi, bakımından geri kalmış toplumların zamanımızda, bu çizginin son noktasına gelmiş olan toplumlara yetişmesi” olarak tanımlanmaktadır. Yani insanoğlunun gelişmesi yönünden modernleşme bir ilerleme değil bir eşitleme sürecidir. Bu niteliğinden dolayı modernleşme, büyük ölçüde planlı ve programlı bir toplumsal değişme, yani toplumsal güdülenme gerektirir⁵⁹.

12. Sosyal Değişme

Genelde sosyologlar toplumsal değişmeyi: farklı zaman dilimlerinde, sosyal yapı unsurlarında ortaya çıkan nitelik ve nicelik farklılaşmaları⁶⁰: belirli grup içerisindeki insanların ilişkilerinde yer alan yerleşmiş tavır ve hareketlerin de, teknik tabiri ile sosyal sistemin yapı unsurları ve işleyişi üzerindeki değişiklikler⁶¹ temelinde teknolojik değişimin yattığı insanlar arası ilişkilerin değişmesi⁶² veya toplumsal ilişkilerde, kanunlarda veya yapıda belirli bir durumdan ya da varlık biçiminden bir başka durum ya da biçime geçiş⁶³ olarak tanımlamaktadırlar.

Günay’a göre sosyal değişme ile “zaman içerisinde bir toplumda gözlenebilen ve toplumun sosyal teşkilatının yapısı veya fonksiyonlarını geçici olarak değil de sürekli ve köklü bir şekilde etkileyen ve toplumun tarihinin akışını değiştiren değişiklikler”⁶⁴ kastedilmektedir.

Değişim, insan topluluklarının en belirgin özelliği olup, sürekli dir. Nitekim, Heraclius’un: “dünyada hiçbir şey sabit değildir”⁶⁵ şeklindeki sözü, değişimin devamlılığını ve kaçınılmazlığını vurgulamaktadır.

Tezcan’a göre: “kısaca toplumsal değişme dediğimiz sosyo-kültürel değişme ile: sosyo-kültürel yapıyı meydana getiren öğelerde veya tüm yapıda meydana gelen değişimler”⁶⁶ kastedilmektedir. Sosyo-kültürel değişme konusunda toplumsal bilimlerde büyük bir kargaşa vardır. Bu kargaşa, değişimin nedenlerini, yönlerini, hızını, kısaca

⁵⁸ Beşir Atalay, *Sanayileşme ve Sosyal Değişme (Japon Modeli)*, DPT. Yay., Ankara 1984, s.8.

⁵⁹ Emre Kongar, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, 9.Baskı, İstanbul 2002, s. 304.

⁶⁰ Mustafa Erkal, *Sosyoloji (Toplumbilim)*, İstanbul 1999, s.226.

⁶¹ Sulhi Dönmezer, *Sosyoloji*, Ankara 1984, s.428.

⁶² Kongar, *Toplumsal Değişme Kuramları*, s.23.

⁶³ Mine Tan, *Toplumbilime Giriş. Temel Kavramlar*, Ankara 1981, s.102.

⁶⁴ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 329

⁶⁵ Dönmezer, *Sosyoloji*, s.428.

⁶⁶ Mahmut Tezcan, *Sosyal ve Kültürel Değişme*, Ankara 1984, s.3.

kanunlarını bilmemekten doğmaktadır⁶⁷. Bu nedenle birçok sosyal değişme tanımı yapılmaktadır.

Toplumbilimciler toplumsal değişme ile kültürel değişme kavramlarını birbirinden ayırmakta ve aralarında teorik bir farklılık olduğunu söylemektedirler. Öyle ki toplumsal değişme ile toplumun yapısında meydana gelen değişmeler kastedilirken: kültürel değişme ile toplumun kültürel yapısında meydana gelen değişmeler⁶⁸ veya bir toplumun uyumlu ekin (kültür) sistemini oluşturan insan yapısı çevre ile bu çevreye uyarlanmış davranış kalıplarında, kendiliğinden ya da istençli eylemler sonucu ortaya çıkan değişmeler⁶⁹ kastedilmektedir

Toplumsal değişmenin icatlar, keşifler, teknolojik gelişmeler, fikirler, endüstriyel gelişmeler, nüfus artışı, savaşlar, doğal afetler, tarihsel olaylar... vb. gibi bir çok nedeni vardır. Sosyolojide toplumsal değişmeyi açıklamaya yönelik bir çok kuram geliştirilmiştir. Bunlar küçük, orta ve büyük boy kuramlar şeklinde tasnif edilmektedir⁷⁰

⁶⁷ Emre Kongar, *Toplumsal Değişme*, Bilgi Yay., Ankara 1972, s.44.

⁶⁸ Enver Özkalp, *Sosyolojiye Giriş*, Anadolu Ün. Yay., Eskişehir 2001, s.342

⁶⁹ Özer Ozankaya, *Toplumbilim*, İstanbul 1996, s.156

⁷⁰ Y. Mustafa Keskin, *Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Aleviliği – Elazığ Sün Köy Örneği-*, İlahiyat Yay., Ankara 2004, s. 52

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ALEVİLİK BEKTAŞİLİK

A. ANADOLU ALEVİLİĞİNİN TARİHÇESİ

Anadolu'da yaşanan Aleviliğin tarihi gelişim seyrinin iyi tahlil edilebilmesi açısından ilk dönem siyasi olaylarını iyi kavramanın önemi inkar edilemez bir gerçektir. Zira İslam tarihini daha sonraları derinden etkilemiş çalkantuların dayandırıldığı nokta hep burası olmuştur. Ancak Aleviliğin tüm referanslarını tarihin bu kesitinde aramak da sanırız büyük bir yanılgı olacaktır.

Anadolu'ya has olan bu dini anlayışı daha iyi kavrayabilmek için incelemeye daha Anadolu'nun İslamlaşmaya başladığı ilk tarihlerden itibaren bakmak lazım gelir.

Konunun uzmanlarından Fığlalı şöyle anlatır: "Orta Asya'daki Türklerin Anadolu ile temasları oldukça erken dönemlere kadar uzanmıştır. Mesela daha 787 tarihinde halife Harun Reşit zamanında Bizans'a karşı yapılan seferde Tarsus'a yerleştirilen üç bin kişilik ilk kabile muhtemelen aralarında Türklerinde bulunduğu Horasanlılar idi. Halife Mutasım devrinde de, 839 yılında bir Türk olan Afşin kumandasındaki Malatya seferini, yine sayıları on bini bulan Türk askerleri gerçekleştirmişti. Abbasiler zamanında vuku bulan bu seferler sonunda Anadolu'da göze görünür bir Türk iskanından elbette söz edilemez. İskan ancak göçlerle gerçekleşmiştir. Göçlerin temelinde de, Çinlilerin onuncu yüzyıl başlarında Moğolistan'a saldırması sonucu batıya doğru kaçan ve böylece Orta Asya'da bir nüfus sıkışmasına yol açan hadise yatar. Çinlilerin yarattığı bu baskı sonucunda Oğuzlar, Hazar ve Ural bölgelerine yayılırlar. Karahanlılar'ın 999 yılında Samanoğulları devletine son vermeleri ile artık bütün Türkistan ve Horasan kısaca Maveraünnehir Türklerin muhaceretine açık hale geliyordu. Böylece bir kısmı Bozkırlarda bir kısmı da şehirlerde oturan Oğuzlardan Müslüman olanlar, Türkmen adını aldıktan sonra henüz Müslümanlığı kabul etmemiş ırkdaşlarına karşı mücadelelerini sürdürerek onları Karadeniz sahillerindeki Peçeneklerin yanına sürmüş, kendilerinin de onuncu yüzyıl ortalarından onbirinci yüzyıl ortalarına kadar Selçukluları takiple İslam ülkelerine ve Anadolu'ya muhaceretleri devam etmiştir"⁷¹.

⁷¹ Fığlalı, *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, s. 93

Fığlalı devam eder: “Anadolu’ya muhaceret iki safhada vuku bulmuştur. İlk safhada Onüçüncü yüzyılın başlarında, Karahıtay’larla Harezmliler arasındaki mücadele sonucu Ferganadaki şehirlerin çoğu harap olmuş ve halk, bu bölgeyi terk ederek Anadolu’ya göç etmek zorunda kalmıştır. İkinci safha ise Moğol istilasının hemen arifesinde ve istila esnasında vuku bulmuştur. Maveraünnehir’i zaptı sırasında kalabalık göçebe ve yarı göçebe Oğuz ve Karluk Türkleri Cengiz’in orduları önünden kaçarak Anadolu’ya sığınmışlardır. Aynı istilaya uğrayan Kıpçaklar ve Harezmsahlar arkasından bütün Horasan’ın istilası üzerine birçok Türk boyu Anadolu’ya yönelmiştir. Gerçi Türkler Malazgirt’ten en az yarım asır önce Anadolu’ya akınlara başlamışlardı. Bu akınlar 1040’a kadar aralıksız sürmüş ve Anadolu’da yerleşme imkanlarını hazırlamak bakımından büyük değer taşımıştır. Şurası muhakkaktır ki 1071 Malazgirt zaferinden itibaren Türk göç dalgaları aralıksız denebilecek bir şekilde onüçüncü yüzyıl sonlarına kadar sürmüştür. Anadolu’ya yerleşen bu Oğuz Türkmenleri ve diğerleri Anadolu’nun dini tarihi için son derece önemli yere sahiptirler. Çünkü onların göçleri durmadan gelen ve eski inanışlarını da beraberinde getiren yeni kütleler sebebiyle Orta Asya ve Anadolu’da İslamlaşma hadisesi onüçüncü ve hatta ondördüncü yüzyıla kadar tamamlanamamıştır. İlk muhaceretle birlikte Anadolu, Müslümanlar ile Hıristiyan ahali arasında son derece yakın münasebetlere sahne oluyordu. Yeni fethedilen topraklara yerleşen Müslümanlar kendilerinden emin bir şekilde aynı yerdeki Hıristiyanlarla bir arada yaşıyor; Orta Asya’dan getirdikleri ve İslam cılası altında devam ettirdikleri hoşgörü, sevgi ve saygıya dayalı inanışları misafirperverlikler yardımseverlikleri ve çeşitli mesleki hünerleri; en önemlisi taassuptan uzak dervişane yaşayışları ile Hıristiyanların hayranlıklarını, hatta takdirlerini bile kazanıyorlardı. Bu arada, Türkmen babaları, yerli halka hitap ederken dini veya kültürel yorumlarını, gerektiğinde onların hoşlarına gidecek bir şekil altında sunmakta hiç tereddüt göstermiyorlardı”⁷².

Anadolu’ya göç eden Türkler arasında yerleşik hayatın içinden ve büyük kültür merkezlerinden gelen tam ve kitabi olarak Müslümanlaşmış olanlar kadar eski dini hatıralarını İslami cila altında devam ettirerek çok sathi ve iptidai bir şekilde hatta hiç Müslümanlaşmamış olanlar bile mevcuttu. Bunun sonucunda kütle kitabi kültürün, kelami ve felsefi tartışmaların yahut da kılı kırk yaran fihhi izahların ortaya koyduğu dini anlayışa kısmen ilgisiz kalıyor ve kendi soyunun gelenek ve göreneklerine uygun

⁷² Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşılık*, s. 94-96

düşen ve eski Türk kamlarının ve atalarının Müslümanlaşmış şekli olarak gördükleri Türkmen Babalarının telkin ettiği inançlarla yetiniyorlardı⁷³.

Fığlalı şunları söyler: “Selçukluların tarih sahnesine çıktıkları sırada İslam dünyası Sünnî ve Şii olmak üzere ikiye ayrılmıştı. İtikadi açıdan Maturidi ve Eşari, fıkhî açıdan da Hanefî, Şafîî, Hambelî ve Maliki okullardan oluşan Sünnîliğin resmi mümessili Abbasi halifeliği idi. Mısır’da Fatimileri mümessilliğini yaptığı Şii yelpazede ise mutedil Şiilik olarak isimlendirilebilecek İmamiye Şiası dışında hemen hemen tamamı aşırı uçları, yani gulat-ı Şîayı temsil eden Batnîlik, İsmailîlik, Nusayrîlik, Dürzîlik gibi mezhepler mevcuttu. Bunlar da Sünnî dünya için ciddi bir tehlike demektir. Bunun içindir ki; daha İslamlaşma hadisesinin başlangıcından itibaren Sünnî inancı benimseyen Türkler, Selçuklularla birlikte bu gulat-ı Şîa inancına bağlı zümreler siyasi açıdan devamlı mücadele içinde olmuşlardır. Diğer taraftan aynı dönemlerde itikadi ve siyasi alanda faaliyet gösteren mezheplerin yanında içtimai nizam temelinden sarsılmaya başlamış ve dolayısıyla geniş kitlelerde sığınacak yegane melce durumundaki tasavvuf ve tarikatlar da bir hayli yaygınlaşmış durumdaydı. Tasavvuf ve tarikatlar, İslam dünyasında ortaya çıkan buhranlarla bunalan insanların kendilerini Kur’an ve hadisin özünü yaşamaya vakfetmelerinden ve dünyanın geçici zevkleri karşısında asıl olan işin insanın kendi ruhunu ve davranışlarını düzeltmek ve olgunlaştırmak olduğunu kabul ile bu yolda faaliyette bulunmalarından doğmuş bir yoldur. Gerçekten bu yol, İslam dünyasında hanedan mücadeleleri, haclı seferleri, Moğol istilası gibi insanların hayatlarını altüst eden karışıklık ve güvensizlik dönemlerinde alabildiğine yaygınlaşmıştır; çünkü mutasavvıflar ve tarikatlar, muzdarip ve çaresiz insanlara en çok muhtaç oldukları ruhi ve manevi güven ve huzuru sağlıyorlardı. Mamafih tasavvuf perdesi altında Batıniyye inanışlarına sahip ve bunları yaymaya uğraşanlar da mevcuttu. Oğuzların Müslüman olup Anadolu’ya yerleştikleri zaman İslam dünyasındaki tasavvuf cereyanı en hareketli dönemlerini idrak ediyordu”⁷⁴.

Anadolu’ya göç eden Türkmenlerle birlikte muhtelif tasavvuf akımlarına mensup sayısız derviş de gelmiştir. Bu dervişler “mucahid fi sebilillah” olarak bir avuç inanmış Türkmenle birlikte düşmana karşı çıkan uçlarda fetihlerde bulunan yüzlerce ve binlerce köye kendi isimlerini vererek ellerinin emeği ve alınlarının teriyle bayırlarda ve dağ başlarında yer açıp yerleşen, bağ ve bahçe yetiştiren, kaleler ve zaviyeler kurarak

⁷³ Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, s. 96-97

⁷⁴ Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, s. 100-101

beldeler açan ve böylece İslamiyeti yayan kolonizatör⁷⁵ Türk dervişlerinin mümessilleri olmuşlardır. Böylece Anadolu'nun Müslümanlaşmasında bu misyoner ruhlu Türk dervişlerinin ve şeyhlerin oynadığı rol büyük olmuştur⁷⁶.

“Anadolu’ya İslam dünyasının Maveralünnehir ve Horasan gibi kültür merkezlerinden gelen şeyhler ve dervişler, çoğunlukla göçebe veya yarı göçebe Türkmenlerin yaşadığı köyler ve dağ başlarına değil, şehirlere yerleşmeyi tercih etmişlerdir. Bunlar daha çok vahdet-i vücud mektebi gibi tasavvufun felsefi ve ahlaki bir sistem halinde ele alındığı İbn Arabî: müsamahanın ön planda tutulduğu ve estetik değerlere ağırlık verildiği Kübrevi ve Sühreverdi okullarına mensuplardı. Dolayısıyla bağlı oldukları tasavvuf okulları daha çok üst seviyede idarecilere görüşlerini yaymayı gerektiriyordu. Bu şeyhler ve dervişler ve özellikle Mevlana Celalettin-i Rumi Anadolu’da; Konya, Kayseri, Tokat, Sivas, Amasya gibi önemli yerleşme ve kültür merkezlerindeki halkın dini hayatını ve Sünnî tasavvufun teşekkülünde hatırı sayılır tesir icra etmişlerdir”⁷⁷.

“Diğer tarafta sağlam ve samimi şekilde Müslüman olmakla beraber şehirlerde yaşayanlar gibi kitabi din kültüründen uzak göçebe ve yarı göçebe Türkmenler arasında ise; Türklerin eski kamlarının yerini alan atalar, babalar ve dedeler, kitabi din mümessilleri olan fakihlerin öğrettiklerinden daha basit ve sade bir İslamiyeti bu insanların anlayabilecekleri bir dil ile ve yaşamakta oldukları gelenek ve göreneklerine uygun bir tarzda –tabiri caiz ise- onları da Müslümanlaştırarak anlatıyor ve yayıyorlardı. Bu anlayışın temelinde şüphe yok ki Şamani anlayışın büyük ölçüde Yesevilik ve kısmen de Melamilik ile şekillenmiş tezahürleri görülür. Bilindiği gibi Melamilik her türlü gösterişten, riyadan, kibirden, övünmekten ve dünyevi ihtirastan uzak kalmak, kendini bütünüyle Allah’a teslim etmek v.b. esaslara dayanır. Onların bu esasları ile özellikle namaz ve sair ibadet ve merasimlere pek düşkün olmamak gibi görüşleri göçebe hayatına geleneksel Alplik telakkilerine basit ve sade yaşantılarına uygun düştüğü içindir ki; Türkler tarafından büyük ilgi görmüş, bu inancı Şamanilikten gelen unsurlarla da zenginleştirerek ortaya yepyeni bir tasavvuf ve din anlayışı çıkarmıştır. Baştan beri İslam akidesine samimiyetle bağlı ve taassuptan şiddetle kaçan serbest düşünceye ve hoşgörüye düşkün Türk toplumunda, Kalenderilik ve Haydarilik gibi

⁷⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Demirci, “Balkan Müslümanlarında Gazi-Dervişlerin Roller ve Sarı Saltuk Örneği”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 61, Ankara 2000, s. 60-66

⁷⁶ Fırlı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, s. 101-102

⁷⁷ Fırlı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, s. 103

dinin kaidelerine ilgisiz, ahlaki ve geleneksel değerlere aldırmayan, toplulukların bu davranışlarının hoş karşılanması düşünülemezdi. Kendilerine, “Kalenderan, Cevalika” ve en çok da “Taife-i Abdalan” isimleriyle anan ama devrin kaynaklarında “Taife-i İbahiye ve Taife-i Zenadika” adlarıyla anılan bu topluluklar Türkmenlerin geniş müsamahasından istifade ile Batınlıktan ibaret görüş ve inançlarını serbestçe yayıyorlar: Anadolu’da tasavvuf perdesi altında tahriklere kalkışıyorlar, fesatlıklar çıkarıyorlardı”⁷⁸.

“Anadolu Selçukluları’nın dini siyaset hususunda selefleri Büyük Selçukluların geleneklerine bağlı kalarak Sünniliği korumaları sonucu özellikle şehirler Yesevi ocağına bağlı Türkmen yöreleri ve Ahilerin kurdukları zaviyeler ve tekkeler daima Sünnî-Hanefî anlayışın sahibi ve koruyucusu oldular. Türkler samimi Müslüman olmakla beraber, İslamiyeti anlayışları kılı kırk yaran fıkıh çerçevesinde değil, çok sathi ve hareketli topluluk yaşayışlarına uygun tasavvufî telkinin gösterdiği ve öğrettiği çerçevede idi. Bu bakımdan göçebe Türkler muhitinde gelişen Yesevilik elbette eski Türk geleneklerinin oluşturduğu “norm” ve “değerler” ile karışmak başka bir ifade ile Şamanlıktan gelen hayatı Müslümanlaştırmak mecburiyetinde kalmışlardır... Her ne kadar fıkıh alimlerine göre yasak hatta dedikodulara yol açabilecekse de bütün günlük yaşantılarında kadının da erkek kadar faal rol oynadığı savaşa dahi birlikte katıldığı bu topluluklar için günlük hayatta olduğu gibi dini hayatta da zikir meclislerinde de kadın hiç yadırganmadan yer alabilmektedir. Nitekim Ahmet Yesevi’ye göre; eğer, erkek kadın bir ehl-i hak meclisinde birleşerek beraber zikir ve ibadete devam etseler bile Hak Teala onların kalplerindeki her türlü kin ve düşmanlığı yok etmeğe muktedirdir”⁷⁹.

Fığlalı, bu tarikatı Şii ve heterodox olarak kabul etmez. Ona göre bu tarikat olsa olsa Horasan Melametiyesi ile eski Türk Şamaniliğinin bir karışımından doğmuş, oldukça geniş ve serbest bir tasavvufî okuldur⁸⁰.

Sulucakarahöyük’teki dergahında sürdürdüğü faaliyetleriyle ünü geniş bir alana yayılan Hacı Bektaş-ı Veli, yetiştirdiği halifeleri muhtelif yerleşim merkezlerine göndermiş, vefatından sonra da halifelerinden Cemal Seyyid, Altıntaş yöresine; Sarı İsmail, Tavaz ahalisine; Kol Açık Sultan, Uşak mevkiine; Resul Baba, Beşkarış denilen yere; Pir Ebu Sultan, Konya’ya giderek yurt edinmişler ve halka hizmet götürmüşlerdir⁸¹.

⁷⁸ Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşılık*, s. 103-104

⁷⁹ Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşılık*, s. 107-108

⁸⁰ Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşılık*, s. 108

⁸¹ Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 7

İlyas Üzüm konuyu şöyle anlatır: “Bizzat Bektaşî adını taşımamakla beraber Hacı Bektaş-ı Veli kültü etrafında 14. yüzyılın başlarından itibaren Abdalan-ı Rum ismiyle devam eden faaliyetler, çeşitli siyasi mülahazalarla uç bölgelerdeki Türkmen beylerinin desteğini almış, bütün Orta ve Batı Anadolu’da ve daha sonra Osmanlı’nın Rumeli’yi fethiyle Rumeli’de sürmüştür. Abdal Kumral, Abdal Mehmet ve özellikle Abdal Musa gibi abdallar bir manada “ilk Bektaşîler” denilebilecek Kalenderi, Vefai ve Haydari dervişleri idi. Aralarındaki ortak özellik, kuvvetli bir Hacı Bektaş ananesinin varlığı idi. O zamanlar bu şahsiyetlere Bektaşî değil, Baba İlyas’ın müritleri deniliyordu. Adı geçen şahsiyetlerden özellikle Abdal Musa’nın faaliyetleri kayda değer bir nitelik arz eder. O, Hacı Bektaş’ın yakını olup, vefatından sonra zaviyenin başına geçtiği rivayet edilen ve “bacıyan- Rum’dan” olduğu şüphe götürmeyen Hatun Ana’nın mürididir. Sulucakarahöyük’te yetiştikten sonra henüz fetihlerin devam ettiği Batı Anadolu uçlarına giden diğer meslektaşları gibi o da Osmanlı beyliğine gitti. Burada bazı fetihlere katılarak Hacı Bektaş-ı Veli menkıbelerinin gaziler arasında yayılmasını sağlamış, bir müddet Bergama ve Manisa dolaylarında da bulunmuş, daha sonra Elmalı yakınlarında bir köye gelerek burada kurduğu zaviyede ölmüştür”⁸².

Bektaşîliğin teşekkül devresi olarak nitelenen ve 1500’lere kadar devam eden bu dönemden sonra Balım Sultan devreye girmektedir. Hayatı ve görüşleri üzerinde yeterli bilgi bulunmayan Balım Sultan rivayetlere göre 1501’de II. Bayezid tarafından Hacı Bektaş zaviyesinin, dolayısı ile de tarikatın şeyhliğine getirilmesiyle birlikte akıma yeni bir biçim vermiş, ayin ve erkanı yeniden düzenlemiş ve ona hemen hemen bugünkü şeklini kazandırmıştır. Bu bakımdan o, Hacı Bektaş-ı Veli’den sonra tarikatın ikinci piri (pir-i sani) olarak anılmıştır⁸³. Bazı araştırmacılara göre Balım Sultan ayrıntıları bilinmemekle beraber Bektaşîliği Kalenderilikten ayırarak derleyip toparlamış, kimilerine göre ise Bektaşîliğe on iki imam töresi, mücerretlik (evlenmeden yaşama), şarabın serbestliği, ibadetler karşı lakaytlık, kulağa küpe takma, teslis ve hulul gibi unsurlar katarak Bektaşîliği bozmuştur⁸⁴.

Balım Sultan’ın tanzim ettiği Bektaşîlik ayin ve erkanı ister bozma, isterse derleyip toparlama olarak değerlendirilsin öteden beri Türkmenler tarafında kabul gören ve mahiyeti itibariyle “inanç halitası” durumunda olan dini yapı, XV. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hurufî tesirlere maruz kalmaya başlamıştır. Fazlullah-ı Hurufî (ö.

⁸² Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 8

⁸³ Ocak, “Bektaşîlik”, s. 373

⁸⁴ Y. Nuri Öztürk, *Tarih Boyunca Bektaşîlik*, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul 1990, s. 174

1394) tarafından kurulan ve harflerin esrarına dayanan Hurufilik, kısa bir zamanda Azerbaycan ve İran bölgesinde yayılmış, oradan da Anadolu'ya girmiştir. Hurufilerin sıkı bir takibe maruz kalmasıyla Fazlullah'ın dört bir tarafa dağılan talebelerinden Ali el-A'la, Hacı Bektaş dergahına gelmiş, "Bu yol Hacı Bektaş-i Veli'nin yoludur" diyerek Hurufî öğretilerinin anlatıldığı Cavidan'ı gizli bir şekilde yaymaya çalışmış ve bu suretle Hurufî fikirlerin Bektaşîliğe nüfuz etmesini sağlamıştır. Ancak Hurufilik, Alevî-Bektaşîliğin yedi büyük ozanından, Virani ve Nesimi başta olmak üzere, bazı ozanlarında güçlü bir şekilde bulunmakla beraber, Bektaşîliği derinden etkilememiş ve bir çok Bektaşî ileri geleninin görüş ve düşüncelerine yansımamıştır⁸⁵.

Ahmet Yaşar Ocak Hurufiliğin, Alevilik ve Bektaşîliğe etkilerini şöyle sıralar: "XIV. yüzyılın ikinci yarısında Azerbaycan'da doğan ve yayılan Hurufilik: kurucusu Fazlullah-ı Hurufî'nin idamından sonra Timur yönetimi tarafından takibata uğrayınca Anadolu'ya da nüfuz ederek, XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rumeli topraklarına geçti. Bu sırada pek çok Hurufî, Kalenderi tekkelerine girerek kendilerine yer buldu. Bunlar kısa zamanda kendi inançlarını yaydılar. Fazlullah, Kalenderiler aracılığıyla en yüksek Bektaşî evliyası arasına girdi ve takdis edilmeye başlandı. XV. yüzyılın özellikle son çeyreğinde, Hurufî tesirlerin arkasından muhtelif kanallarla Anadolu'ya sızmaya başlayan, özellikle son on yıl içerisinde Safevî'lerin sistemli propagandaları ile yoğunlaşan Şii tesirler öne geçti ve böylece Bektaşîliğin bugün tanıdığımız çehresi belirmeye başladı. Muhtemelen Balım Sultan, Hacı Bektaş-ı Veli dergahının dolayısıyla da tarikatın başına getirildiği zaman, Bektaşîlik, Hurufî ve Şii tesirlere yabancı değildi. Balım Sultan böyle bir ortamda "Hak-Muhammed-Ali" tarzında ifade edilen uluhiyet mefhumunu ve on iki imam kültürünü Bektaşîliğin esasları arasında en baş yere yerleştirdi. Bununla birlikte başta "tevilla ve teberra" düsturu olmak üzere öteki Şii unsurlar da sistemleştirildi. Ancak bu konuda gözden kaçırılmaması lazım geldiği halde çok defa ihmal edilen bir nokta vardır: Sözü edilen bütün Şii unsurlar Şii'likte olduğu hüviyetleriyle Bektaşîliğe geçmemiş, daha başından beri mevcut İslam öncesi inançlarla mecedilerek onların yapısına uygun bir mahiyet kazanmışlardır. Mesela böylece zahirde üçlü bir uluhiyet telakkisi gibi görünerek yanlışlıkla Hıristiyanlık'taki teslise benzetildiği için eski şarkiyatçıları yanıltan, "Hak-Muhammed-Ali" ifadesi, tamamıyla hulul kalıplarına girerek sadece ilahlaşmış bir Hz. Ali'yi gösterir olmuştur. Bu bakımdan İmam Cafer mezhebine mensubiyet iddia

⁸⁵ Eröz, *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşîlik*, s. 248

etmesine rağmen Bektaşiliğin gerçekte Şiilikle bir alakası yoktur. Bu yüzden de Bektaşiliği Şii bir tarikat kabul etmek yerine Bektaşilikte Şii tesirlerden söz etmek daha gerçekçi bir ifade tarzı olur. Avrupa'da yapılan ilk araştırmalardan beri Bektaşilikte bazen Hıristiyan unsurlar görülmek istenmiş. "Hak-Muhammed-Ali" telakkisi ve "on iki imam" ve "on iki postun" on iki havari ile münasebeti vb. meseleler Hıristiyanlık tesirlerine bağlanmış ise de bu görüşlerin doğru olmadığı F. Köprülü, Baha Said ve A. Gölpınarlı tarafından ortaya konulmuştur⁸⁶.

Yeniçeri ocağının kurulmasındaki rolü dolayısıyla Osmanlı imparatorluğu tarihi boyunca nüfuzunu koruyan Bektaşilik, gerek oynadığı siyasi roller ve arz ettiği farklı dini inanç ve telakkileri birleştirici yapı, gerekse devletin XVI. Yüzyıldan itibaren resmen tanıdığı tek gayri Sünnî tarikat olması sebebiyle en çok ilgi çeken ve en çok araştırılan tarikat olmuştur. Ocak şöyle der: "Bektaşiliğin mahiyetini, yapısını ve tarihi inkişafını iyi anlayabilmek ve doğru teşhis edebilmek için tarihçesini a) XIII. yüzyıldan başlayıp XIV. yüzyılda gelişerek süren ve XV. yüzyılın sonlarına kadar uzanan teşekkül devresi b) XVI. yüzyılın başından yani Balım Sultan'dan zamanımıza kadar devam edegelen ve asıl bilinen Bektaşiliği temsil eden devre olmak üzere iki safhada ele almak gerekiyor. Çünkü dikkatle bakıldığı zaman bu iki safhanın pek çok bakımdan açık bir şekilde birbirlerinden farklı olduğu görülür"⁸⁷.

Hurufilik'ten başka, XV. yüzyılın ikinci yarısından sonra Safevilik kanalıyla Anadolu'ya Şii düşüncelerin sızmaya başladığından yukarıda da söz etmiştik. Aslında Şeyh Safiyyüddin tarafından İran'da Sünnî bir tarikat olarak ortaya çıkan Safevilik, Erdebil'de büyük ilgi görmüş ve kısa bir zamanda büyük mürit kitlesine sahip olmuştur. Safiyyüddin'in 1334'te vefatından sonra yerine oğlu Sadreddin, onun da 1393'te vefatıyla torunu Hoca Ali, nihayet onun 1429'da ölümüyle Şeyh İbrahim geçmiştir. Tarikat bu zatların şöhretiyle Irak, Suriye ve Anadolu'ya yayılarak genişlemiştir. Ayrıca Safevi tarikatı Hoca Ali zamanında Şiiliğe meyiletmeye başlamıştır. Ankara savaşında (1402) Timur'un beraberinde götürdüğü çok sayıda Türkmen, Hoca Ali'nin tavassutuyla serbest bırakılınca hepsi Şeyhin tabii müridi olmuşlardır. Orada kalan bu zümreler Rumlu diye anılmış ve sonradan Kızılbaş kabilelerin en kuvvetlisini teşkil

⁸⁶ Ocak, "Bektaşilik", s. 376

⁸⁷ Ocak, "Bektaşilik", s. 373

etmiştir. Anadolu'ya dönenler ise Erdebil⁸⁸ tekkesiyle ilişkisini çeşitli biçimlerde devam ettirmişlerdir.

Osmanlı Devletinin Kızılbaş oymaklarla ilişkisi anlatılırken atlanılmaması gerekli bir konuda bu zümrelerinde katıldıkları ayaklanmalardır. Bunlardan biri II. Bayezid zamanında Şah İsmail lehine çalışan Şahkulu'dur⁸⁹. Elinden tımarı alınmış, güç ekonomik şartlar altında yaşamak zorunda kalmış, devlete kızgın köylü-kentli Türkmenlerin iştirak ettiği isyan, başlangıçta bir takım başarılar kazanmış ise de Sivas yakınlarındaki Çubukova'da Şahkulu'nun öldürülmesiyle son bulmuştur. Aradan bir yıl bile geçmeden Şah İsmail'in halifelerinden Nur Ali Tokat, Çorum, Yozgat yörelerinde Kızılbaş köylüleri toplayarak yeni bir isyan başlatmıştır. Aldığı yerlerde Şah İsmail'in adına hutbe okutan Nur Ali, Göksu'da yapılan çarpışmada yenilmiş, ayaklanmaya katılanlar da dağıtılmıştır. Bundan sonra Tokat ve Amasya bölgesinde Kızılbaşları toplayarak isyan eden Bozoklu Celal, Süklün Koca ve Baba Zünnun ayaklanmaları başlamış ve zamanla bastırılmıştır. Aynı tarihlerde Osmanlı döneminin en büyük köylü-çiftçi ayaklanması olan Kalenderoğlu ayaklanması görülmüştür. 1526'lı yıllarda Kalender Çelebi Kırşehir Ankara yöresinde yaşayan kalabalık bir Alevî Bektaşî kitleleriyle birlikte ayaklanmış, isyan Kalender Çelebinin de öldürüldüğü bir çarpışma ile son bulmuştur. Gerek bu saydıklarımız gerekse küçük çaplı isyanlar bütün araştırmacıların ittifakı ile mezhebi nitelikli olmayıp, bir dereceye kadar dini motiflerin kullanıldığı sosyal ve iktisadi temelli ayaklanmalardır⁹⁰.

XVI. asırdaki Osmanlı yönetimiyle Kızılbaş Türkmenler arasındaki bu ayaklanmalar, onların giderek devletten ve Sünnî toplumdaki uzaklaşmasına yol açmıştır. Aynı tarihlerde yönetimle problemlili olan Doğu Anadolu'daki bir takım Kürt zümreler de Alevîliği kabul etmişlerdir. Günümüzdeki Kürt Alevilerin tarihi buna dayanmaktadır⁹¹.

Ocak'a göre: "İsyan hareketlerine giren Alevî/Kızılbaş oymakların bir kısmı Bektaşîliğin Çelebiler kolu ile irtibat kurarken, çoğunluğu kendi inanç ve anlayışları doğrultusunda ocakzadelere bağlı kalarak, genellikle merkezlerden uzak bölgelerde hayatlarını sürdürmüşlerdir. Bektaşîler ise Kalender Çelebi ayaklanmasından sonra Hacı

⁸⁸ Safevilerin Anadolu'daki etkileri ve Osmanlı'nın onlarla mücadelesi için bkz. Saim Savaş, *XVI. Asırda Anadolu'da Alevîlik*, Vadi Yay., Ankara 2002, s.137-172

⁸⁹ Savaş, *XVI. Asırda Anadolu'da Alevîlik*, s. 17-21

⁹⁰ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası*, Ankara 1975; ayrıca Baki Öz, *Osmanlı'da Alevî Ayaklanmaları*, İstanbul 1992,

⁹¹ Üzüm, *Günümüz Alevîliği*, s. 10

Bektaş Dergahına, Sersem Ali Paşanın getirilmesiyle (1551) Çelebiler ve Babalar olmak üzere ikiye ayrılmışlardır. Zamanla gerek Kızılbaşlar gerekse Bektaşiler (özellikle çelebiler kolu) Osmanlı'ya karşı olumsuz tavırlarını değiştirmemişlerdir. Bunun yanında, dağ-bayırlara köy kuran, devlet ve bölge halkı için emniyet temin eden güvenilir Bektaşî tekkeleri "yüzlerce köyden haraç toplayan Bektaşî dergahlarına" dönüşmüş, bu arada Bektaşî dergahı ile ilgisi olan Yeniçeri Ocağı bozulmaya yüz tutmuştur. Başta alimler olmak üzere öteki ileri gelenlerle durum değerlendirmesi yapan II. Mahmut 1826 yılında ocağı kaldırmış ve bütün Bektaşî tekkelerini kapatmıştır. Bundan sonra Bektaşilik merkez olarak Arnavutluk'u seçmiştir. Adı geçen tarihten hemen sonra bazı Bektaşî babaları mason localarıyla işbirliğine girmişler⁹², halk ise gizlilik içinde ayin ve erkanlarını yapmayı sürdürmüştür. Devam eden yıllarda Bektaşiler toparlanmaya başlamış, 1849-1869'da bu toparlanma dikkate değer bir noktaya ulaşmış, 1908'deki II. Meşrutiyet inkılabından sonra daha da ilerlemiştir. Tarikat, 1925'te ülkedeki bütün tarikatların, tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla resmen ortadan kaldırılmışsa da diğer tarikatlar gibi varlığını sürdürme gelmiştir. II. Mahmud'un Bektaşiliğe indirdiği 1826 darbesi başka bir tarikata indirilmiş olsaydı büyük bir ihtimalle o tarikatın dağılıp gitmesi veya en azından zayıflaması isten bile değildi. Fakat Bektaşî tarikatlarının merkezîyetçi yapısı ve iktisadi gücü tarikatın bu darbeyi kolayca atlatmasına ve bir müddet sonra belini yeniden doğrultmasına büyük ölçüde yardımcı olmuştur. Bu sağlam iktisadi ve siyasi yapı sayesinde Bektaşilik 1925'e kadar varlığını muhafaza edebilmiştir⁹³.

Ocak şöyle devam eder: "Bektaşiliğin siyasetle yakın ilgisini gösteren hadiseler XIX. Yüzyılda da devam etmiştir. Jön Türkler ile Bektaşî tekkelerinin münasebetleri eskiden beri bilinmekle birlikte 1826'dan sonra mason localarıyla işbirliğine girmeleri ilgi çekicidir. İlga hadisesini müteakip Bektaşî şeyhlerinin çoğunun bu localara kaydoldukları, bunun sonucu olarak Bektaşîlerin siyasi düşüncelerinde, tarikatın ayin ve erkanında önemli ölçüde mason tesirlerinin belirdiği görülmektedir. Bektaşîler, Milli Mücadele yıllarında Anadolu hükümetinin yanında yer almış, ancak bu mücadele kazanıldıktan sonra öteki tarikatlar gibi Bektaşiliğin de ilgasına engel olamamıştır⁹⁴.

⁹² Ocak, "Bektaşilik", s. 378

⁹³ Ocak, "Bektaşilik", s. 377

⁹⁴ Ocak, "Bektaşilik", s. 377-378

Cumhuriyetin kuruluşuna kadar genellikle kırsal kesimde yaşayan, merkezi idare ile sıcak ilişkilere girmeyen, hatta zaman zaman çıkardıkları ayaklanmalarla yönetimin başını ağrıtan Alevîlerin yeni idare kurulmasından sonra tavırları değişmiş, giderek çevreleriyle daha barışık hale gelmişlerdir. 1950'lerden sonra yoğunlaşan iç göçlerle büyük şehirlerde yerleşim alanları kuran Alevîler, birçok sosyal ve siyasi oluşumun içinde bulunmuşlardır. Türkiye'deki Alevî-Bektaşî toplulukları Kurtuluş savaşına gönülden katılmışlardır. Atatürk 23 Aralık 1919 'da Hacibektaş'a gitmiş ve postnişin Cemalettin Ulusoy ile dede postundaki Salih Niyazi Baba ile görüşmüştür. Cemalettin Efendi buyruğunda olan bütün muhiplerine Milli Mücadele'yi destekleme çağrısında bulunmuş, onlar da canla başla bu çağrıya uymuşlardır. 23 Nisan 1920'de TBMM açıldığında Cemalettin Çelebi Kırşehir mebusu ve meclis başkan vekili olarak mecliste yer almıştır. Ayrıca Kurtuluş Savaşından sonra kurulan ilk meclise Dersim(Tunceli) mebusu Diyab Ağa ve Hasan Hayri Bey gibi Alevî ileri gelenleri de katılmışlardır⁹⁵.

Alevî-Bektaşîler, Cumhuriyetin kuruluşunu memnuniyetle karşılamış olmakla beraber Kürt Alevîler bir dizi ayaklanma başlatmışlardır. Bunlardan birisi Koçgiri ayaklanmasıdır. 6 Mart 1921'de Sivas, Erzincan ve Tunceli bölgesinde başlayan ayaklanma Haziran 1921'de bastırılmış, sorumluları yakalanarak cezalandırılmıştır. Yine 1930 yılında bugün Tunceli adıyla bilinen Dersim geniş çaplı bir ayaklanma olmuş, isyan kısa sürede bastırılmış, ancak 1937'de isyan genişleyerek yeniden başlamış, aynı yılın Eylül ayında bastırılmıştır⁹⁶.

Cumhuriyet dönemi Alevîlerin yönetimle ilişkilerini Şener- İlknur şöyle anlatır: "Alevîlerin kendi kimliklerini açıkça olmasa da Alevîliği anımsatan bir terminoloji ile ifade etmeye çalışmaları ve sosyal siyasi örgütlenme çabası içine girmeleri 1961 Anayasası sonrası yıllara rastlar. O zamana değin Alevîlerin örgütlenmesi esas olarak dinsel temelde örgütlenme idi. Gerçi Cumhuriyet yönetimi ile az da olsa siyasete katılanlar vardı. Mustafa Kemal'in 1. TBMM' sinde bu güne kıyasla azımsanamayacak kadar Alevî milletvekili yer almıştır. Tarih, Mustafa Kemal önderliğinde, emperyalizme ve Osmanlı yönetimine karşı olan ulusal kurtuluşçu kadro ile 700 yıldır Osmanlı'ya karşı olan Alevîleri aynı çatı altına getirmiştir. Alevîler, hem Kurtuluş Savaşı'na dışı dışı katıldılar hem de Atatürk Devrimlerine değişim için gönüllü desteklerini

⁹⁵ Cemal Şener, *Alevîlik Olayı*, İstanbul 1990, s. 136-139

⁹⁶ Üzüm, *Günümüz Alevîliği*, s. 11-12

sürdürmüşlerdir. Bu destek Mustafa Kemal'in vefatına kadar sürdü. Ondan sonra yara almaya başladı. Tek parti döneminin bazı olumsuzluklarına rıza göstermemişler. demokratik rüzgarlar estiren Demokrat Parti'ye ilgi duymuşlardır ancak çok geçmeden bu tercihlerinden de vazgeçmişlerdir. Alevîler, DP iktidarına karşı gerçekleşen 27 Mayıs 1960 hareketini top yekün desteklemişler. 1961 Anayasasının verdiği imkanlardan yararlanarak parti ve dernek gibi demokratik kitle örgütleriyle yüz yüze gelmişlerdir⁹⁷.

Bazı istisnalar hariç, baştan beri Cumhuriyet Halk Partisi içinde yer alan Alevîler ilk defa 1966'da Türkiye Birlik Partisi'ni kurmuşlardır. Kırmızı bir zeminde on iki imamı temsil eden on iki yıldızla, ortada Hz. Ali'yi temsil eden aslandan oluşan amblem partinin Alevî partisi olduğunu göstermeye yetmiştir. Kurucularının tamamı Alevî olan parti yine Alevîlerin oyu ile 1969 seçimlerinde beş milletvekili kazanarak meclise girmiştir. Ancak daha sonra ortaya çıkan güven oylamasında milletvekilleri Demirel'i destekleyince partide büyük karışıklıklar olmuş, vekiller "yol düşkünü" ilan edilerek partiden ihraç edilmişlerdir. Parti daha sonra Alevî imajını silip "devrimci sol" bir görünüm vermeye çalışsa da bir daha toparlanamamış ve Alevî kitleler tekrar CHP'ye dönmüşlerdir. Ayrıca bu dönemde Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerde ve Hacıbektaş kasabasında Hacı Bektaş-ı Veli Kültür Dernekleri kurulmaya başlanır. Ayrıca Ehl-i Beyt ve Cem dergilerinin yayınları 60'lı yılların 2. yarısına rastlar.

Şener ve İlknur'a göre; "1950-1960 yıllarına dek Alevîler Anadolu'da köylülüğün yoksul kesimini oluşturuyordu. Osmanlı'nın yüzyıllar süren baskıcı yönetimi nedeni ile de Alevîler Anadolu ve Balkanlar'da adeta kuş uçmaz kervan geçmez dağ köylerinde mezralarda yaşamlarını sürdürmeye çalışıyorlardı."⁹⁸

"Kapitalizmin gelişmesi, pazar ekonomisinin oluşması, iç dinamizm ile gelişen sermayeye, dışardan gelen işçi dövizleri de eklenince artık Alevîler de kent ve kasabalardaki pazarlardan pay almaya başladılar. Bu durum daha önce pazarlar hakim olan Sünnî kesim ile Alevîlerin aralarının açılmasına neden oldu. Bu çelişkiler 1970'li yıllarda bazı siyasi partiler tarafından seçim malzemesi yapılıncaya bazı kentlerde Alevî-Sünnî çatışması başladı"⁹⁹.

Yasin Aktay, tarih içerisinde Alevî yolunun zamanla geçirdiği aşamaları inceler ve araştırmacı David Shankland'dan nakiller yapar ve şöyle der: "Shankland,

⁹⁷ Şener, İlknur, *Şeriat ve Alevîlik*, s. 49-50

⁹⁸ Şener-İlknur, *Şeriat ve Alevîlik*, s. 50

⁹⁹ Şener-İlknur, *Şeriat ve Alevîlik*, s. 51-52

Alevîlerin Cumhuriyet sonrasında inançlarını ve inançlarına dayalı toplumsal örgütlenme tarzlarını büyük ölçüde yitirdiklerini söylediği çalışmasında, Alevî köylülerinin kentleşme sürecindeki gelişme eğilimlerini Sünnîlerinkiyle karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Ona göre Alevîler, Cumhuriyet rejiminin dayattığı yeni toplumsal birimler sayesinde büyük bir çözülme yaşamışlardır. Bu birimlerin en önemlisi muhtarlardır. Muhtar, Alevî köylerinde daha önceleri yalnızca dedenin gördüğü bir çok işleve ortak olmuş, böylece dedenin toplumsal etkinliğini büyük ölçüde azaltmıştır. Daha ileri giderek, muhtarın, gördüğü işlerdeki hayatiyet oranında, dedeyi gerektirmeyecek koşulların oluşumunu hazırlaması, köy hayatını –Alevîler için– “dedenin” kasvet oluşturuca bir havasıyla özdeşleştirmiştir. Alevîlerin göç etme yoluyla kentleşme oranının bu nedenle daha yüksek olduğunu saptayan Shankland, insanların, dedenin artık kendinden menkul bir meşruiyeti kalmamış vesayetinden kurtulmak için şehre göç etmeye ve kendi özel hayatlarını yaşamaya motive edildiklerini savunur. Alevî köylülerinin, nüfus oranının nispeten daha az olması bundan dolayıdır. Şehre göç eden Alevîler tüm dinsel ritüellerden ve inançlardan kopuyorlar. Burada Alevîliğin artık dinsel bir kimlik olmaktan öte, ya politik bir tutum veya etnik bir kimlikle ifade edilen bir yapıya dönüştüğünü görüyoruz. Osmanlı İmparatorluğu dönemi boyunca bütün iktidarı gayr-ı meşru bellemiş, bir Alevî topluluğunun, dedenin otoritesinden, önce muhtarlık, sonra şehrin modern kurumları aracılığıyla, sistemin meşruiyetini tanıyarak özerkleşmesi, böylece, ancak kendi dönüşümü ile birlikte gerçekleşmiştir. Ancak, bu dönüşümün, sistemin doğasında o esnada süregiden bir dönüşüme eşlik etmiş olduğunu da unutmamak gerekir. Belki de bu dönemde başlayacaktır ki Alevîliğin bir adı da değişim olmuştur. Özgürlükçülük ve değişime açıklık gibi motiflerle estetize edilebilecek ve halen de edilmekte olan bu yan, Alevîlerin kendi politik iktidar söylemlerini tesis ettikleri bir ana kadar uzanmakta gecikmez. Çünkü Cumhuriyet rejimini sahiplenmiş olan Alevîler bu rejimin tesis ettiği tüm kurumlara sahip çıkmak ve bu kurumların savunuculuğunu yapmak gibi bir rolü gönüllü olarak üstlenmişler, bu kurumların bastıracağı toplumsal unsurlara karşı iktidarın tarafında olmuşlardır. Kuşkusuz Alevîlerin müzmin iktidar karşıtı rollerini birdenbire değiştirmeleri bugünkü nitelikleriyle ortaya çıkmalarını sağlayan faktörler olmuştur. Bunun en önemli sebeplerinden biri, bizzat Mustafa Kemal'in, en azından Alevîler arasında bir Bektaşî figürü olarak temayüz etmiş olması ve Kurtuluş Savaşı esnasında Alevî dedeleriyle giriştiği diyaloglar olsa gerek. Bunun bir sonucu olarak, Alevîlerde, Cumhuriyet

Devriminin, bir yönüyle de Alevî Devrimi olduğu izlenimi başarıyla uyandırılmıştır. Gerçekten de tüm Alevî evlerinin değişmez aksesuarlarından birisi Hz. Ali timsaliye bir diğzerinin bir Atatürk portresi olduğu göz önünde bulundurulabilir¹⁰⁰.

Nur Vergin de, Alevîlerin Cumhuriyete bakışını şöyle anlatır: “Alevîler Kemalist reformların anlamını anlamakta gecikmediler. Bu nedenledir ki, laik bir hukuki ve siyasi sistemi ihdas etmek suretiyle Türk toplumunun kültürel, siyasi ve ekonomik hayatı üzerinde vaki olan Sünnî hegemonyanın sonunun geldiğini vadeden genç Cumhuriyet’in kurucusunun ilk saatten itibaren destekleyicisi oldular. Bu gerçek.....siyasi hayatta kutsallığa yer vermeyen yeni düzenin yaratıcısının Alevîler nezdinde “Yavuz Sultan Selim ile eşit ama simetrik olarak karşıt” bir mevkie sahip olmasına yol açmıştır¹⁰¹.

B. MALATYA'DA ALEVİLİK BEKTAŞİLİK

1. Malatya'nın Tarihi, Sosyo-Kültürel Yapısı ve Alevîler

Malatya şehrinin ismi Kültepe kaynaklarında “ Melita” şeklinde görülmektedir¹⁰².

Kentin kurulduğu yer oldukça önemlidir. Kentin doğu ve kuzey doğusunu Fırat (Karakaya baraj gölü) çevirir. Güneyinde de yüksek Toros sıradağlarının bir kolu olan Beydağları vardır. Kuzeye doğru Yazıhan düzlüğü, batısında Akçadağ-Erhaç ovaları uzanır. Bir taraftan Fırat nehri ve Tohma çayı, öte yandan duvar gibi uzanan Beydağlarının çevirmiş olması, kentin kolay savunulmasını sağladığı için önemlidir. İç Anadolu'yu, Doğu Anadolu'yu ve Güneydoğu Anadolu'yu eline geçirmeyi planlayan uluslar ilk önce Malatya'yı ele geçirmeyi düşünmüşlerdir. Fırat ve Beydağlarının Malatya'yı “doğal bir kale” gibi savunulması kolay bir yer yaptığından dolayı şehrin tarihi değeri de yükselmiştir. Anadolu'ya girmeyi düşünenler ilk önce Malatya'yı almayı düşünmüşlerdir. Anadolu'yu “İslamlaştırmak” için “Battal Gazi'nin” burayı üs olarak seçme nedeni de bu olmalıdır¹⁰³.

¹⁰⁰ Yasin Aktay, *Türk Dininin Sosyolojik İmkani*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999, s. 67-68

¹⁰¹ Nur Vergin, “Din ve Muhalif Olmak : Bir Halk Dini Olarak Alevîlik”, *Türkiye Günlüğü*. Sayı: 17. Ankara 1991 s. 19

¹⁰² Firuzan Kınal, *Eski Anadolu Tarihi*, Ankara 1991. s. 240

¹⁰³ Cengiz, *Malatya*. s. 3

Malatya'nın tarihteki değerini, ayrıca bol ve zengin akarsu kaynaklarına sahip olması artırmıştır. Geniş otlakları, verimli ovaları ve hayvancılığa elverişli yaylalarıyla hep ilgi çekmiştir. Bu akarsu kaynakları hem savunmayı kolaylaştırırken hem de "balıkçılık" yönünden de kıymetini artırmıştır. Fırat Nehri, Malatya'yı doğu ve güneydoğuya bağlarken, Tohma Çayı batıda kenti Sivas-Kayseri topraklarına ulaştırmıştır. Şehir, tarihte birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Etiler daha sonra da Asurlar burayı yurt edinmişlerdir. Yazıhan ilçesine bağlı Ansur köyü Asur uygarlığına adını vermiş ve "kaya evleri" ile Asurlulara ait birçok bilgiyi günümüze taşımıştır. Malatya, M.Ö. 859 yılında Asurluların eline geçmiş, M.Ö. 600 yıllarında Urartu Hükümdarı Dikran'ın, M.Ö. 400 yıllarında da İran Hükümdarı Dara'nın yönetimine girmiştir. Makedonyalı Büyük İskender'in batıdan gelip Anadolu'yu aldığı sırada şehir İskender'in eline geçmiştir. Ordusunu kentin doğusundaki Fırat'a yakın bir yerde konaklatan İskender, aylarca kaldığı yere kendi adını vermiştir. Burasının şimdi söylenen adı ise; İspendere'dir. Bizans döneminde ve daha sonra Roma İmparatorluğu döneminde işgallere uğrayan Malatya, güneyden gelen Arap orduları tarafından M.S. 709 senesinde Emevi Halifesi I. Velit tarafından işgal edilmiştir. Kenti bir zaman sonra Romalılar tekrar işgal etmiş, surlar inşa ettirmiş ve yıkıntıları onarmışlardır. Malatya Selçuklu kumandanı Alparslan'ın 1071'de Bizanslıları Malazgirt Ovasında yenmesi ile Müslüman Türklerin eline geçmiştir. Türkler şehri Bizanslılardan temizlemişler, kaleleri, cami ve kervansarayları yeniden onarmışlardır. Şehir, Anadolu Selçuklu Devletinin zayıflamasıyla Zulkadir (Dulkadir) Oğulları yönetimine geçmiş, bunların yönetimindeyken Memlük Sultanı tarafından işgal edilmiştir. 1516 tarihinde de Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı İmparatorluğuna katılmıştır. Kent, Cumhuriyet dönemine kadar Diyarbakır Eyaleti, Elazığ İline bağlı bir sancak olarak kalmıştır¹⁰⁴.

Kentin asıl merkezi şimdiki Battalgazi İlçesinin olduğu yerdir. 1830'lu yıllarda şimdiki yerine taşınmaya başlamıştır. Şehir tarihi birçok mirasını kaybetmeye yüz tutmuş olmasına rağmen Battalgazi İlçesinde halen pek çok tarihi eser mevcuttur. Burada Ulucami, Kervansaray, kümbetler ve işlenmiş taştan yapılmış minareler hayatta kalmak için çaba göstermektedir.

Şu anda şehrin nüfusu bir milyon civarındadır ve bunun yarıya yakını şehir merkezinde ikamet etmektedir. Şehir çevre şehirlerden de göç almış ve böylece Doğu

¹⁰⁴ Cengiz, *Malatya*, s. 4

Anadolu'nun büyük ve önemli şehirlerinden biri haline gelmiştir. Şehirde genellikle tarımla geçim sağlanmakta ve bununda önemli bir kısmını kaysıcılık oluşturmaktadır. Ayrıca şehir yer altı açısından da oldukça zengindir. Özellikle demir ve kurşun bunların başlıcalarıdır.

Şehir halkının mezhepsel dağılımından söz etmek gerekirse; şehrin %17'si Alevî, geriye kalanlar ise Sünnî ve Hanefîdir¹⁰⁵. Son göçlerden sonra Sünnî ve Şafîi oranında bir artış olmuş olabilir. Özellikle Arguvan ve Hekimhan ilçelerinde Alevî toplulukları yoğun olarak yaşar. Akçadağ ve Doğanşehir İlçelerinde ise nüfusun yarıya yakını bu topluluğa dahildir. Diğer ilçelerde ise Alevî toplulukları daha azınlıktadır. Malatya'da Alevî nüfusunun artmasında 1938'deki Dersim olayları sebebiyle buraya yaşanan göçün de etkisinin olduğunu kanaatindeyiz.

Malatya genel olarak gelenek ve göreneklerine bağlı bir kent olarak tanınır. Bakıldığında ülke çapında etkili ve yaygın olan hemen hemen tüm dini grup ve cemaatler burada kendilerine taban bulabilmişlerdir. Ancak son yıllardaki konjonktüre bağlı olarak faaliyetlerinde oldukça yavaşlama ve gerileme görülmektedir. Bir çok tarikat bulunmakla birlikte merkezleri Darende'de bulunan ve soyları Şeyh Hamid-i Velî'ye dayanan şeyhler tarafından idare edilen Nakşîbendî Tarikatı bunların en etkilileri kabul edilebilir. Nur cemaatının bir çok kolunun varlığı bilinmekle birlikte Fethullah Gülen cemaati bu grubun en yaygın olanıdır. Ayrıca Türkiye genelinde de 80'li yıllardan sonra etkili olan "öze dönüş" diye formüle edilebilecek, İslamı asıl kaynaklarından öğrenme söylemleriyle etkili olan grupların¹⁰⁶ faaliyetleri, az olmakla birlikte devam etmektedir. Yine Türkiye geneline yayın yapan ve Malatya merkezli olduğu bilinen "Değişim Dergisi" ve bunun etrafında oluşan çevrenin de eskisine oranla faaliyetlerini yavaşlattıkları söylenebilir.

¹⁰⁵ İskender Oymak, *XX. Yüzyıl Malatya Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası*. İ.Ü. Sos. Bil. Enst. Basılmamış Doktora Tezi, Malatya 1997, s. 242 İlyas Üzüm, Birlik Partisinin oy oralarına bakarak Malatya nüfusunun % 35'inin Alevî olabileceğini söyler, bkz. Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 23

¹⁰⁶ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ruşen Çakır, *Ayet ve Slogan Türkiye'de İslamî Oluşumlar*, Metis Yay., 8.Basım, İstanbul 1995, s. 200-204, ayrıca bkz. Oymak, a.g.t., s. 243-250

2. Alevî-Bektâşi Geleneğine Bağlı Bir Kurum Olarak Malatya Hacı

Bektâş Veli Kültür Merkezi Vakfı

Dernekler, toplumsal bünyede ortaya çıkan değişme, çözülme, parçalanma gibi gelişmeler karşısında, aynı toplumsal statüye sahip bulunan bireylerin, menfaatlerini yahut da ideallerini korumak için bilinçli bir şekilde ortaya çıkardıkları gruplaşma tipleridir¹⁰⁷. Bu bağlamda, Alevî-Bektâşi topluluklarının kurdukları derneklerden birisi de, Hacı Bektâş-i Veli Kültür Merkezi Vakfı olup, Vakfın Genel Merkezi Malatya'da bulunmaktadır. Bu vakfın genel başkanı ve kurucusu Arguvan ilçesi kozluklu aşiretine bağlı olan Hasan Meşeli'dir. Vakıf merkezi Malatya'nın Şeyh Bayram mahallesinde, 4 katlı bir kültür kompleksi ve cemevine sahiptir. Oldukça modern ve benzerleri içinde Türkiye'nin en büyük ve kapsamlısı olduğu başkan tarafından iddia ediliyor.

Bina 2 adet 2500 kişilik konferans salonu, kütüphane, misafirhane, çeşitli kurs mekanları, kurban kesim yerleri, semah alanı, aşevi yemekhanesi, gençlere yönelik 5000 kişilik kafeteryası ve idari bölümlerden oluşmaktadır.

Vakfın Genel Başkanı Hasan Meşeli ile Vakfın amacı ve faaliyetleri hakkında aşağıdaki mülakatı yaptık:

-Vakfınızın kuruluş amacından bahsedebilir misiniz?

"Önce yani 12 Haziran 1991 tarihinde Hacı Bektâş-ı Veli Kültürünü Tanıtma Derneği olarak faaliyetlerimize başladık. 1997 Mart ayına kadar dernek olarak devam ettik ve bu tarihten itibaren kurul kararı ile dernek feshedilerek Vakıf olarak faaliyetlerimize devam kararı aldık. Malatya'mıza daha güzel hizmet verebilmek amacıyla 1996 yılının Ocak ayında Şeyh Bayram mahallesinde şimdiki binanın bulunduğu 3087 metrekarelik arsayı 4.5 milyar TL. ye satın alınarak temelden temele 1000 metrekare ve 4 katlı, 4000 metrekareye tekabül eden Kültür Merkezi Vakfımızın temeli dönemin Cumhurbaşkanı olan 9. Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel tarafından atılmıştır. Alın yıllık çok büyük emek ve gayretler ve çeşitli mahrumiyetlere rağmen 13 Ekim 2002 tarihinde merkezimiz tamamlanarak hizmet yarışına devam etmekteyiz. 4 katlı bu Kültür Merkezimizin 2004 yılı kıymetinin 4 trilyon değerinde olduğu Bayındırlık Bakanlığınca tespit edilmiştir.

Malatya Hacı Bektâş-ı Veli Kültür Merkezi Vakfının esas gayelerinden biri de Anadolu'muzun 1000 yıllık tarihinde Türkün ve İslamın düşmanlarına karşı savaşmış

¹⁰⁷ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 304

olan Türk- Kürt. Alevî – Sünnî kardeşliğini tesadüflere ve kendi kaderine değil sağlam ve kalıcı temellere oturtmak suretiyle. müspet ilim ve hoşgörü bağlamında bu erdemleri toplumsal hayatımıza kazandırmak en büyük idealimizdir.”

-Kütür Merkezinizde hangi faaliyetleri gerçekleştiriyorsunuz?

Malatya Hacı Bektaş-ı Veli Kültür Merkezi Vakfı kültürel etkinliklerinde her sene Hacı Bektaş-ı Veli'yi anma geceleri. Abdal Musa Sultan adına izafe edilen etli pilav etkinlikleri, Yüce Peygamberimiz Hz. Muhammet (S.A.V) efendimizin sevgili torunu Hz. Ali ve Hz. Fatma'nın şerefli oğlu Hz. İmam Hüseyin Efendimiz ile 72 şühedasının Kerbela'da 10 Muharrem 680 tarihinde şehit edilışinin aziz hatırasına binaen Aşure etkinlikleri yapılmakta. binamıza gelen 4000'den fazla konuğa aşure çorbası ikram edilmektedir. Bunun yanında Hz. Muhammet (S.A.V) efendimizin doğum gününe binaen Kutlu Doğum Haftası programları düzenlemekteyiz. Ayrıca milli bayramlarımız olan 23 Nisan, 19 Mayıs, 30 Ağustos ve 29 Ekim Cumhuriyet Bayramlarında burada kutlamalar düzenlemekteyiz. Her sene 10 Kasım günü Atatürk'ümüzü düzenlediğimiz etkinliklerle rahmet ve şükranla anıyoruz.

Ayrıca saz kursumuz, resim kursumuz, semah kursumuz ve halk oyunları kurslarımız şu anda devam etmekte ve bir çok gencimize bu kültürel değerlerimiz aktarılmaktadır.”

-Alevî- Sünnî bütünleşmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

“Bizim bu merkezimizde böyle bir problemimiz yok biz bu bütünleşmeyi gerçekleştirdik. Bakın bir çok Sünnî bize gelerek mevlitlerini veya ölülerini anma merasimlerini burada yapabilmekte. Zaten karşımızda Cami ve kuran kursu var buradaki imamı çağırıyoruz ölüler için Kuran okutuyoruz. Zaten Alevîler de kardeşimizdir Sünnîler de. Çünkü; dinimiz İslam, kitabımız Kuran, Peygamberimiz Hz. Muhammet'tir. Zira dinimiz din-i mübin-i İslam, vatanımız Türkiye bir, bayrağımız Türk bayrağı, kıblemiz bir, mezarlığımız bir. Çünkü Alevîsi Sünnîsi, Türkü Kürdü aynı mezarlığa gömülme ve ebedi uykusunda birlikte kucak kucağa yatmaktadır. 13. asır tarihinde müstesna bir mevki işgal eden ve bütün kötülükleri kaynağından kurutarak, sevgiye dayalı köklü bir ahlak sistemi içerisinde insanı mutlu kılan fikir ve sevgi ocaklarının serçesmesi konumunda bulunarak duygu ve düşünce tarihimize damga vuran nebevi bir ahlak ile aklanmış olan Yüce Allah'ın dostlarından Hacı Bektaş-ı Veli Hazretleri gibi ortak bir şahsiyete sahibiz. Onun İslamiyet'e, Türklüğe, Anadolu insanına ve insanlık alemine yaptığı hizmetleri, felsefi görüşleri günümüz Türkiye'sine

ve toplumuna anlatmak ve toplumsal hayata kazandırmak temel prensiplerimizden biridir. Bunu başardığımızda Alevî Sünnî ayrımı diye bir problem kalmaz. Çünkü insanları bir araya getiren ve tufandan koruyan bir gemiye ihtiyaç vardır ve bu geminin adı sevgidir. İnsanlık ancak sevgi denen bu kurum ile kurtulabilir. Bu sayede bu bütünleşme sağlanabilir. İşte, 13. asırda Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlana, Yunus gibi büyük zatlar Anadolu insanının gönlüne bu tohumları ekmiştir. İnsanlığa ışık tutmuş gönülleri nurlandırmışlardır. Malatya Hacı Bektaş-ı Veli Kültür Merkezi Vakfı olarak biz de Türkiye'nin en büyük ve kapsamlı kültür merkezini bu amaçla açmış bulunuyoruz.”

-Güncel olarak tartışılan konulardan biri olan Alevîlerin de Diyanet İşleri Başkanlığında temsil edilmesi veya “Alevîlerin kendi Diyanet İşlerinin” oluşturulması konusunda ne düşünüyorsunuz?

“Günümüz Türkiye'sinde Diyanet İşleri Başkanlığı Alevî kardeşlerimize hizmet etmemektedir. Gelen bütün iktidarlar Alevîleri dinsel ve inançsal açıdan dağlar kadar olan sorunlarıyla baş başa bırakmış, kendi kaderlerine terk etmişlerdir. Gençlerimiz dini açıdan bir boşluk yaşamışlardır. Ve bu boşluğu ve Alevîlerin bir arayış içinde olduğunu iyi sezinleyen yazar ve bilim adamları Alevîliği özünden saptırarak, Alevîliği, Marksist ve Ateist bir ideoloji ile özdeşleştirmek istemekte hatta Alevîliği güya Şaman, Zerdüşt, Mani, Mazdek, Buda, Barahmanlık gibi Orta Asya totem dinlerinin pagan bir inanç sisteminin devamıymış gibi lanse etmeye çalışmaktadırlar. Böyle bir ortamda Alevîliğin Diyanet İşleri Başkanlığında temsili bizce mahzurludur. Uygun bulmuyoruz. Sadece seçim zamanı hatırlanan Alevîlerin bu tür sorunları için artık bütçeden paylar ayrılmalı, Alevî vakıf ve dernekler maddi açıdan desteklenmelidir. Alevîlerin dini sorunları, ancak bizim gibi vakıfların yaptığı eğitim çalışmaları desteklenerek giderilebilir. Diyanet bu sorunu çözemez. Bu toplum ancak bu şekilde yalan yanlış ideolojilerden arındırılabilir. Ne hazin bir tecellidir ki bunlar hep konuşulmakta ama hayata bir türlü geçirilememekte ve bu toplum bir kere daha uyutulmaktadır.”

C. ÖREN KASABASI ALEVİLİĞİ

1. Ören Kasabasının İsmi ve Tarihçesi

Köyün Yaşlılarıyla yaptığımız mülakatlar sonucu nesilden nesile aktarılan kasaba tarihi şöyledir: “Bundan yaklaşık 150-200 yıl önce Asaf ve Veli denen iki

kardeş Baskil yöresinden batıya doğru yola çıkmışlar. (Büyük bir ihtimalle 1838 yılında Hafız Mehmet paşa karargahının Elazığ'dan Malatya'ya taşındığı dönemlerde kaçmış olabilirler.) Şimdiki Sultan Suyu Harası'nın olduğu yere yerleşmişler. Veli şimdiki Levent Bucağı'nın bulunduğu yere yerleşmiş. Asaf geçici olarak Levent Bucağı'nda kaldıktan sonra şimdiki Kürecik yöresine yerleşmiş. Asaf, ekonomik yönden Kürecik'te geçimini sağlayamayınca şimdiki Akçadağ'ın ilçe merkezine inmiştir. Daha sonra Gürden mevkiine ev yaparak yerleşik düzene geçmiştir. Yıllar geçtikçe ele geçirilen topraklar Asaf'ın oğulları arasında pay edilmiş ve pay edilen topraklar geçimlerini sağlamaya yetmemiş. Asaf; oğullarına sulak arazi elde etmek için çevresini yıldırma hareketine girişmiştir. Ören'e gelince burayı kendilerine uygun bir yer olarak seçmiştir. Bu tarihte Ören'de Rışvan adında bir aşiret varmış. Bu kabile halen anaerkil aile düzenine göre yönetiliyormuş. Kabile reisi soylu bir kadınmış. Asaf, bu kabileyi yıldırmanın ve bu aşireti uzaklaştırmanın yollarını denemiş. Oğlu Hüseyin o kadının kocasını öldürmüştü. Kadın ikinci defa evlenmiş, ikinci kocası da öldürülmüş. Bunun üzerine üçüncü kez evlenmiş. Bunun da öldürüleceğini anlayınca Asaf'tan bunu bağışlamalarını istemiş. Bunun üzerine Asaf da Ören Ovasını terk ederse kocasını bağışlayacağını ve onu öldürmeyeceğini söylemiş.

Ören'in güneyinde Höyük'ün bulunması, Çağılı mevkiinde yapı taşlarına, işlenmiş mermerler, tuğladan yapılmış kap-kacaklara, vb. rastlanması. Konak mevkiinde tepe yerlerde mezarların çıkması buranın çok eski bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Ören'i bu yıkıntılardan dolayı, virane anlamına gelen sözcük kullanılmış. Daha sonra Ören olarak dilimize geçmiştir¹⁰⁸.

2. Kasabanın Coğrafi Yapısı ve Yerleşim Durumu

Sınırları: Ören'in güneyinde Yuvalı ve Karaterzi, güneybatısında Dedeyazı, batısında Bölüklü, doğusunda Kömekavak, kuzeyinde İkinciler Köyü vardır.

Kasaba; Akçadağ ilçesinin en büyük kasabası durumundadır. Akçadağ'a yaklaşık 10 km uzaklıkta ve ilçenin batısında uzanan düz ovada yer alır. Kasaba ile ulaşım bir kooperatif tarafından işletilen minibüslerle yapılmaktadır.

¹⁰⁸ Gökmen Yaşar, *Ören Kasabasına Ait Monografi*. Yayınlanmamış Lisans Tezi, Malatya 1997, s. 5

3. Kasabanın Ekonomik Durumu

Kasabanın nüfusu yaz ve kış farklılık göstermekte ve yazları dışarıdan gelenlerle nüfus oldukça artmaktadır. Yazları ilçeye, yurt dışında olanların yıllık izinlerini geçirmek için geldiklerini, ayrıca kışın şehirde –özellikle Malatya- çeşitli işlerde çalışıp –çoğunluğu memur- yazları tarlalarında çalışmak için geldiklerini ifade etmişlerdir. Buradan, kasaba nüfusunun mevsimden mevsime değişiklik gösterdiği anlaşılabilir.

Kasaba geniş ve verimli bir ovaya kurulmuş olduğu için öncelikli geçim kaynağı tarım ve özellikle de kayısıcılıktır. Kasabada hemen herkesin kayısı bahçesi var ve ne işle meşgul olursa olsun aynı zamanda kayısıcılık ta yapmaktadırlar. Aynı zamanda kasabada neredeyse her aileden biri yurt dışında ve özellikle de Almanya'da çalışmaktadır. Kasabanın eğitilmiş nüfus oranı oldukça yüksek olduğu için kasabada memur sayısı da yüksektir.

4. Kasabanın Sosyo-Kültürel Yapısı

2000 nüfus sayımına göre kasabanın nüfusu, 2458 kişidir¹⁰⁹. Ancak yaz aylarında nüfus artışı yaşanmaktadır.

Kasabada iki ilköğretim okulu ve iki de mevcut. Liseyi bitirenler dershaneye gitmek için Akçadağ'a gidiyor. Örenli öğrencilerin Üniversiteyi kazanma oranlarının yüksek olduğu söylenebilir.

Kasabada, eskiden adet olan bir çok gelenek unutulmaya yüz tutmuştur. Eskiden doğumda yapılan bir çok adet, tüm ülkede olduğu gibi önemini kaybetmiş durumdadır. Doğumlar hastanede yapılıyor. Eskiden doğum yaptıran ebeler mevcutmuş. Doğumdan sonra çocuklara isim koyma işleminde yine Ali Hüseyin, Cafer vs. gibi isimlerin yanında dede ve nine isimleri de nispeten kullanılmaktadır.

Çocukları sünnet ettirme geleneği aynen Sünnilerdeki gibi ama sünnet sırasında düğüne rastlamadık. Kirvelik sistemi oldukça fonksiyonel ve Sünniliktekenden daha önemli bir misyona sahiptir.

Ölüm ile ilgili adetler ise şöyle: Eskiden ölümler tamamen dini kurallara göre yıkayıp defnedilirken, ölü yakınları siyah puşi bağlar, yemek verilir ve komşular da destek amacıyla ölü evine yemek getirirlermiş. Erkekler 10-15 gün tıraş olmazlarmış. Ölünün iç çamaşırları yakılıp külleri toprağa gömülür, diğer elbiseleri bohçalanıp

¹⁰⁹ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Malatya 2001 s. 147

üzerine ağıt yakılır, düğünler ertelenir, davullar susarmış. Ancak bunlardan bir çoğuna artık rastlanılmıyor. Kırk çıkarma işlemi halen yapılmakta. Ayrıca eskiden ölüm olaylarında ilçeden bir imam getirtilip cenaze namazı kılınır ve ölü tamamen Sünnîlerdeki gibi gömülürmüş. Ancak bu uygulama da artık yapılmıyor. Kasabada mezarlık mevcut bir de ziyaret olarak gidilen bir türbe var. Kurban kesme işlemleri burada gerçekleştiriliyor¹¹⁰.

Eskiden yaygın olan ölen kardeşin karısını bekar kayınına verme adeti artık hiç yaygın değil hatta unutulmuş.

Evlenme ve nikah adetlerine bakmak gerekirse: eskiden görücü usulüyle evlenme yaygınken bu artık uygulanmakta ve eşler birbirlerini rahatça seçebilmektedir. Yine daha önceleri yaygın olan akraba evliliklerine de artık daha az rastlanılıyor. Daha önceleri yaygın olan çok eşlilik de rastlanılamayacak kadar az gerçekleşiyor. Daha önceleri gençlerin evlilik yaşları 20'nin altında iken bu da giderek yükselmiş ve 20'nin üzerine çıkmıştır.

Nişan törenleri aynen Sünnîlerde olduğu gibi. Düğünden önce taraflar bir araya geliyor, takılar takılıyor, bunun için özel salonlar kiralanıyor veya evde yapılıyor. Nikah ise eskiden ilçeden imam çağırılarak yapılırken artık buna hiç rastlanılmıyor ve eşler resmi nikahı tercih ediyorlar.

Düğün davetiyesi olarak sigara gönderiliyor. Düğün sırasında yemek ve içki masaları kuruluyor. Eskiden erkek ve kadınlar ayrı ayrı oynarken, artık karışık olarak oynuyorlar. Daha önce düğün evine bayrak asılırken bu uygulamaya da rastlanılmıyor. Düğün genelde 3 gün sürüyor. 2. ve 3. günlerde yemek veriliyor. Düğünlerde davul ve zurna yaygın olarak kullanılıyor. Eskiden gelinler kayınpeder ve kaynanasının yanında gelinlik ederek yemez ve içmezlermiş ancak, artık bu da değişmiş¹¹¹.

¹¹⁰ Yaşar, *Ören Kasabasına Ait Monografi*, s.15

¹¹¹ Yaşar, *Ören Kasabasına Ait Monografi*, s.17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

A. ANKETE KATILANLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

1. Cinsiyet Durumu:

Ankete katılanların cinsiyet durumunu gösterir tablo aşağıda sunulmuştur:

Tablo-1: Ankete Katılanların Cinsiyet Durumu

<i>Cinsiyet</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Kadın</i>	27	26.7
<i>Erkek</i>	74	73.3
<i>Toplam</i>	101	100

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, ankete katılanların % 26,7'si kadın, % 73,3'ü de erkeklerdir. Ankete katılım oranı açısından, kadınların erkeklerden daha az olmasında, anketin yapıldığı zaman diliminin kayısı hasat mevsimi olması ve kadınların bu işte çalışıyor olmasının etkisi olduğu kanaatindeyiz.

2. Yaş Durumu

Ankete katılanların yaş gruplarını gösterir tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo- 2: Ankete Katılanların Yaş Grupları

<i>Yaş</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
15-19	16	15.8
20-29	29	28.7
30-39	28	27.7
40-49	16	15.8
50-59	10	9.9
60 ve üzeri	2	1.9
<i>Toplam</i>	101	100.0

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 15.8'i "15-19 yaşları arasında", % 28.7'si "20 ve 30 yaşları arasında", % 27.7'si "30-40 yaşları arasında", % 15.8'i "40-50 yaşları arasında", % 9.9'u "50-59 yaşları arasında", % 1.9'u ise "60 yaş ve üzerindedir".

3. Medeni Durum

Ankete katılanların medeni durumlarını gösterir tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo- 3: Ankete Katılanların Medeni Durumu

Medeni durum	Sayı	%
Evli	52	51,4
Bekar	47	46,5
Boşanmış	2	1,9
Toplam	101	100,0

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 51,4'ü "evli", % 46,5'i "bekar", % 1,9'u ise "boşanmış" durumdadır.

4. Eğitim Durumu

Bilgi çağı diye isimlendirilen çağımızda, dîni inançların sağlam bir temele oturtulması ve ritüellerin bilinçli bir şekilde yerine getirilmesinde öğrenim düzeyinin önemli bir etkiye sahip olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Ankete katılanların öğrenim düzeylerini gösterir tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo- 4: Ankete Katılanların Eğitim Düzeyi

Eğitim düzeyi	Sayı	%
Okur-yazar değil	0	0
Sadece okur- yazar	2	1,9
İlkokul	21	20,7
Ortaokul	19	18,8
Lise	34	33,6
Üniversite	25	24,7
Toplam	1001	100,0

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların arasında "okur yazar olmayan" denek mevcut değil. Ankete katılanların % 1,9'unun "sadece okur-yazar", % 20,7'sinin "ilkokul", % 18,8'inin "ortaokul", % 33,6'sının "lise", % 24,7'sinin ise "üniversite" mezunu ya da öğrencisi olduğu görülmektedir. Ayrıca ankete katılanlar arasında okuma-yazması olmayan denek bulunmadığından dolayı ileride anket verilerini eğitim düzeyi değişkeni açısından ele alırken bu düzeye tablolarda yer vermedik.

4. Meslek Durumu

Ankete katılanların mesleki durumlarını gösterir tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo- 5: Ankete Katılanların Mesleki Durumu

Meslek	Sayı	%
Çiftçi	16	15.8
İşçi	15	14.8
Esnaf	16	15.8
Serbest Meslek	6	5.9
Memur	8	7.9
İşsiz	12	11.8
Ev Hanımı	10	9.9
Emekli	8	7.9
Diğer	10	9.9
Toplam	101	100.0

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 15.8'i "çiftçi", % 14.8'i "işçi", % 15.8'i "esnaf", % 5.9'u "serbest meslek", % 7.9'u "memur", % 11.8'i "işsiz", % 9.9'u "ev hanımı", % 7.9'u "emekli", % 9.9'u ise "diğer" seçeneğini işaretlemiştir.

6. Ekonomik Düzey

Ankete katılanların ekonomik düzeylerini gösterir tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo- 6: Ankete Katılanların Ekonomik Düzeyi

Gelir Düzeyi	Sayı	%
0-99 Milyon Arası	4	3.9
100-199 Milyon	18	17.8
200-299 Milyon	12	11.8
300-399 Milyon	18	17.8
400-499 Milyon	13	12.8
500 Milyon ve Üstü	34	33.6
Cevapsız	2	1.9
Toplam	101	100.0

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 3.9'u "0-99 milyon arası", % 17.8'i "100-199 milyon arası", % 11.8'i "200-299 milyon arası", % 17.8'i "300-399 milyon" arası, % 12.8'i "400-499 milyon arası", % 33.6'sı "500 miyon ve üstü" gelire sahip olduklarını belirtmişlerdir. Deneklerden 2'si ise bu soruya cevap vermemiştir.

7. Bir Ocağa Mensubiyet Durumu

Ankete katılanların bir Alevî ocağına mensubiyetlerini gösterir tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo- 7: Ankete Katılanların Bir Ocağa Mensubiyet Durumları

Ocaklar	Sayı	%
Ağuçanlar	8	7.9
Seyyid Cemal	4	3.9
(Alevî, Bektaşî veya Caferî)	5	4.9
Herhangi Bir Ocağa mensup Olmayanlar	84	83.1
Toplam	101	100.0

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 7.9'u "Ağuçan" (Ağu İçen) % 3.9'u "Seyyid Cemal", % 4.9'u "Alevî, Bektaşî ya da Caferî" (aslında Alevilikte böyle ocaklar mevcut değil) ocağına mensup olduğunu belirtirken, % 83.1'i ise "hiçbir ocağa mensup olmadığını" ifade etmiştir.

Deneklerden bazıları, "hangi ocağa mensupsunuz" sorusuna "Alevî" veya "Caferî" cevabını vermiştir. Özellikler gençler: "Bu soruyla ne kastediyorsunuz" şeklinde anlayamadıklarını dile getirmişlerdir. Hatta içlerinde "ülkü ocağını mı kastediyorsunuz" diyenler bile çıkmıştır. Bir ocağa bağlı olma geleneğinin neredeyse unutulduğunu, ancak belli bir yaşın üzerindeki insanların hatırladığını söylemek abartı olmaz sanırız. Bir çok Alevî geleneği gibi, Alevîler arasında, ocak mensubiyeti artık unutulmaya yüz tutmuştur.

Ocakzadelik aslında sosyal bir kast sistemi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bir ocakzade başka bir ocağa geçemeyeceği gibi, ocak da kendi içinde babadan oğula kalıtım yoluyla intikal etmektedir.

Ayrıca her ocağın bir talibi vardır. Bunlar birbirlerinden kız alıp veremezler, bir cinsiyet yasağı söz konusudur. Talip ocak veya köyler adeta birer musahip, kan kardeşi gibidirler. Bu da cemaat arası sosyal kast yapısını gösterir¹¹².

B. GRUP İÇİ VE GRUP DIŞI DİNAMİKLER

Her sosyal grupta içinde bulunan toplumun davranış kalıplarının öğrenilmesi, kültürel değerlerin ve normların benimsenip içselleştirilmesi¹¹³ ve bunların gelecek kuşaklara aktarılması sosyalleşme sürecinde gerçekleşmektedir. Bu süreç, bireyin başka bireylerle karşılıklı etkileşim sonunda belli bir toplumun "yapma", "duyma" ve

¹¹² Türkoğan, *Alev -Bektaşî Kimliği*, s. 485

¹¹³ Mahmut Tezcan, *Sosyolojiye Giriş : Temel Kavramlar*, Ankara 1995, s. 38

“düşünme” biçimlerini öğrenmesi ve içselleştirme süreci olup, birey ve toplumun sosyalleşmesi şeklinde iki kategoride ele alınmaktadır¹¹⁴.

1. Grup İçi Dinamikler

a. Alevî-Bektaşî Olgusuna Yüklenen Anlam

Alevî Bektaşîliği anlamlandırmada önemli etkenlerden biri de eğitim düzeyi olduğu varsayımından hareketle aşağıdaki tablo sunulmuştur.

Tablo-8: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevî- Bektaşî Olgusuna Yüklenen Anlam

	Alevilik sizce ne anlama gelmektedir?							toplam
	İslami mezhep veya tarikat	İslamın özü	Bir düşünce yaşam biçimi	Ezilmiş halk kitlesinin toplumsal başkaldırısı	Ayrı bir din	Başka		
Eğitim Durumu sadece okur-yazar	sayı 2							2
	yüzde 100,0%							100,0%
ilkokul	sayı 2	2	5	8	2			19
	yüzde 10,5%	10,5%	26,3%	42,1%	10,5%			100,0%
ortaokul	sayı		8	7	2	2		19
	yüzde		42,1%	36,8%	10,5%	10,5%		100,0%
lise	sayı 6	2	16	8		2		34
	yüzde 17,6%	5,9%	47,1%	23,5%		5,9%		100,0%
üniversite	sayı	4	10	9		2		25
	yüzde	16,0%	40,0%	36,0%		8,0%		100,0%
toplam	sayı 10	8	39	32	4	6		99
	yüzde 10,1%	8,1%	39,4%	32,3%	4,0%	6,1%		100,0%

$$\chi^2 : 39,228 \quad Sd= 20 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 10.1'i Alevilik Bektaşîlik denilince “İslami mezhep veya tarikat”, % 8.1'i “İslam’ın özü”, % 39.4’ü “bir düşünce ve yaşam biçimi”, % 32.3’ü “ezilmiş halk kitlesinin toplumsal başkaldırısı” % 4’ü ise “ayrı bir din” anladıklarını belirtmişlerdir. Deneklerden % 6.1’i ise “başka” şeyler anladıklarını belirtmişler ancak, bu “başka” seçeneğini açıklamamışlardır.

Denekleri genel olarak Aleviliğin farklı bir düşünce ve yaşam tarzı olduğunu vurgulamışlardır. Burada deneklerin “din” ile bağlantılı şıkları pek tercih etmemeleri bunun yerine Aleviliği daha çok ideoloji ve felsefi tutum olarak algılamaları dikkatleri çekici bir durumdur. Zaten gözlemlerimizde de deneklerin, Aleviliği, dini kimlikten ve

¹¹⁴ Keskin, *Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Aleviliği –Elazığ Sünköy Örneği-*, s. 99

dini hatırlatan şeylerden uzaklaştırmaya çalıştıkları görülmüştür. Bunun Alevîliğin sembolü haline gelmiş olgularda bile değişmediği tespit edilmiştir.

Deneklerin eğitim seviyelerinin yükselmesiyle Alevîliği algılayış tarzındaki değişme ve bu algılayışın ideolojikleşmesi doğru bir orantı göstermektedir. Öyle ki sadece okur-yazar olan deneklerimizin hepsi Alevîliği “İslami bir mezhep” diye algılamakta, bu algıma oranı, üniversite mezunlarında % 0,00’a düşmektedir. Ayrıca, ilköğretim mezunu deneklerimizin çoğunluğunun Alevîliği “ezilmiş halk kitlelerinin toplumsal başkaldırısı olarak” algılamaları bize bu eğitim seviyesindeki deneklerin Alevîliği öğrendiği kaynakların kulaktan dolma ve daha sloganik verilerle süslenmiş kitaplar olduğunu düşündürmektedir¹¹⁵.

Yine aynı tabloya baktığımızda Alevîliği “ezilmiş halk kitlelerinin toplumsal başkaldırısı olarak” algılayanların büyük bir çoğunluğunun 30-40 yaş aralığındaki¹¹⁶ denekler olduğunu görmekteyiz.

Bektaşîlerin şu anda dedebabası olan Bedri Noyan üç türlü din anlayışı olduğunu belirtir. Bunlardan birincisi; “peygamberler denilen nadir yaratılışlı büyük insanlar tarafından vaz edilmiştir”. İkincisi: “Buda, Zerdüş, Konfüçyüs gibi filozof, mütefekkir kimseler tarafından düzenlenmiştir. Üçüncüsü ise: bu iki din anlayışının sentezi olan din anlayışıdır”¹¹⁷.

Noyan Bektaşîliğin bu üçüncü gruba mensup bir din olduğunu belirtir: “Bektaşîlik bu iki sınıf din vasıflarını bir araya getirmiş, son peygamber ve onun en mütekamil dinini, İslamiyeti esas olarak ele alıp, ona insan ruhu ve gönlünden duyularla milli bir düşünüş, anlayış ve inanış katarak hepsini meczetmiş bir dindir”. Ona göre, Hacı Bektaş-ı Veli de bir din Türkcüsüdür. Bektaşîlik, peygamberin “insanlara akıllarının aldığı kadarını söyleyin” sözlerine uyararak avama mahsus şeriat ile, havassa (seçilmişlere) mahsus olan vücut birliği bilgisi ile açıklanmıştır. Gerçek bilgi derece derece ehline açıklanmıştır. Noyan şeriatın avama ait olduğunu, Bektaşîliğin belli sınırları kavrayabilecek olanlara özgü olduğunu belirtir. Bu nedenle Bektaşîlik her kişinin işi değil fakat er kişinin işidir. Kıyafet, erkan ve adabıyla kendisine bir özellik veren Bektaşîlik, 13. yy başlarında teşekkül etmiş, aşk ve cezbeyi esas almıştır. Noyan’a göre Bektaşîlik, Ortodoks Müslümanlığa yani sadece dış manalarıyla şeriat ahkamı ve kavaid-i diniyeye uyanlara karşı, iç manaları sezen geniş düşünce tarafını temsil etmiştir.

¹¹⁵ Konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 4 ve 5

¹¹⁶ Konunun yaş grupları ile ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 5

¹¹⁷ Bedri Noyan, *Bektaşîlik Alevîlik Nedir*, Ankara 1985, s. 17-32

Bektaşiler de Kuran-ı Kerim'in bütün emirlerine hakiki manalarıyla uyan kimselerdir. Cihad-ı Ekber (en büyük savaş) ile meşguldürler. Yani nefislerine hakim olmak, onu bilmek, masiva (sevgiliden gayri her şeyden) el çekmek, kaza ve kadere inanmak ve uymak, bütün gönülleriyle Hazret-i Allah'ı, Hazret-i Muhammed'i ve Hazret-i Ali'yi ve Ehli Beyti sevmekte olan insanlardır¹¹⁸.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Alevî Bektaşilerin önderleri ve yazılı kaynakları, kendi düşünce ve uygulamalarının İslamın özü olduğunu; Kuran'ın içsel anlamlarını kavrayıp ona uygun davrandıklarını; kendilerinin Hz. Ali vasıtasıyla Peygambere bağlandıklarını, bu nedenle İslam dininin gerçek savunucuları olduklarını ifade ederler¹¹⁹.

b. İnanç Yönünden Kendini İfade Etme Biçimi

Kendini inanç yönünden ifade edebilme özelliğini kazanma konusunda önemli etkenlerden biri de cinsiyet durumu olduğu varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 9: Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Kendini İfade Etme Biçimi

			Kendinizi en çok hangi isimle isimlendiriyorsunuz?			Toplam
			Alevî	Alevî- Bektaşî	Başka	
Cinsiyet Kadın	Sayı	20	2	5	27	
	Yüzde	74,1%	7,4%	18,5%	100,0%	
Erkek	Sayı	42	2	30	74	
	Yüzde	56,8%	2,7%	40,5%	100,0%	
Toplam	Sayı	62	4	35	101	
	Yüzde	61,4%	4,0%	34,7%	100,0%	

$$\chi^2 = 4,841 \quad S.d = 2 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, "kendinizi nasıl isimlendiriyorsunuz" şeklindeki soruya, deneklerin % 61'i "Alevî", % 4'ü "Alevî Bektaşî", % 34,7si ise "başka" şikkı altında "Ateist" veya "İnsan" şeklinde cevap vermişlerdir. Deneklerin yaklaşık olarak % 35 gibi önemli bir oranı kendilerini Alevî olarak isimlendirmekten kaçınmışlar ve Alevîliğinde ötesinde kendilerini daha çok "ateist" olarak isimlendirmişlerdir. Bu gruptan olanların verdiği cevaplar Marksist düşüncenin dine

¹¹⁸ Noyan, *Bektaşilik Alevilik Nedir*, s. 3

¹¹⁹ Hüseyin Bal, *Sosyolojik Açından Alevî –Sünnî Farklılaşması ve Bütünleşmesi*, Ant Yay., İstanbul 1997, s. 51

bakışını yansıtmaktadır. Nitekim bunlar, açıklama olarak; Aleviliğin de Sünniliğin de gericilik olduğunu eklemişlerdir. Özellikle bu cevabı verenlerden birkaçıyla yaptığımız mülakatlarda, bu kişiler dinin; – Aleviliğiyle Sünniliğiyle- afyon olduğunu ve kitleleri uyutmakta kullanıldığı belirtmişlerdir. Ayrıca dikkatimi çeken bir husus da bu kişilerin özellikle 80 öncesine atıfta bulunmaları ve bu dönemin izlerini –maddi ve manevi- hala taşıyor olmalarıdır. Bu kadar yüksek oranda insanın kendisini “ateist” olarak isimlendirmesi de ayrıca bir inceleme konusudur¹²⁰.

c. Toplumda Kimliğini Açıklayabilme Yeterliliği

Kendini toplum içerisinde rahatça ifade edebilme özelliği kazanma konusunda önemli etkenlerden biri de eğitim düzeyi olduğu varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 10: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kimliğini Açıklayabilme Biçimi

			Sünnilerle birlikte bulunmanızda Alevi olduğunuzu rahatça söyleyebiliyor musunuz?			toplam
			Evet	Kısmen	Başka	
eğitim durumu	sadece okur-yazar	sayı		2		2
		yüzde		100,0%		100,0%
ilkokul	sayı	20	1		21	
	yüzde	95,2%	4,8%		100,0%	
ortaokul	sayı	11	6	2	19	
	yüzde	57,9%	31,6%	10,5%	100,0%	
lise	sayı	28	6		34	
	yüzde	82,4%	17,6%		100,0%	
üniversite	sayı	25			25	
	yüzde	100,0%			100,0%	
toplam	sayı	84	15	2	101	
	yüzde	83,2%	14,9%	2,0%	100,0%	

$$\chi^2 = 31,651 \quad Sd= 8 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 83,2'si kendini rahatça ifade edebildiğini, % 14,9'u bunu “kısmen” yapabildiğini söylerken, hiçbiri “hayır ifade edemiyorum” dememiş, % 2'si “başka” seçeneğini tercih etmiş ancak bundan ne kastettiğini açıklamamıştır. 101 denekten hiçbiri Sünnî bir ortamda “Alevî

¹²⁰ Konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 49 ve 50

olduğunuzu rahat olarak söyleyebiliyor musunuz?” sorusuna “hayır söyleyemiyoruz” dememiştir.

Üniversite mezunu olan deneklerin tamamı, Alevî olduklarını rahatça söyleyebildiklerini belirtmişlerdir. Bunda eğitim seviyesindeki yükseklik ve kendine güven etkili olması muhtemeldir. Eğitim seviyesi düştükçe Alevî olduğunu açıklamada rahatlık doğru orantılı olarak azalmaktadır.

Cinsiyet değişkenini¹²¹ esas alan tablolara bakıldığında; erkeklerin Alevî olduklarını daha rahat söyleyebildikleri, kadınların bu konuda daha çekingen oldukları gözlenmektedir. Zaten yaptığımız gözlem ve mülakatlarımız da bunu doğrulamaktadır. Bunda, erkeklerin Sünnî çevreyle olan daha sık ilişkilerinin, kadınlardaki sosyalite eksikliğinin ve deneklerden bir kısmının ev kadını olmasının etkisi olabilir.

Toplumda kimliğini açıklayabilme yeterliliği ile yaş grupları arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 11: Yaş Grupları Değişkenine Göre Kimliğini Açıklayabilme Biçimi

			Sünnilerle birlikte bulunmanızda Alevî olduğunuzu rahatça söyleyebiliyor musunuz?			toplam
			Evete	Kısmen	Başka	
yaş	15-19 arası	sayı	8	8		16
		yüzde	50,0%	50,0%		100,0%
	20-29 arası	sayı	29			29
		yüzde	100,0%			100,0%
	30-39 arası	sayı	23	3	2	28
		yüzde	82,1%	10,7%	7,1%	100,0%
	40-49 arası	sayı	12	4		16
		yüzde	75,0%	25,0%		100,0%
	50-59 arası	sayı	10			10
		yüzde	100,0%			100,0%
	60 ve üzeri	sayı	2			2
		yüzde	100,0%			100,0%
toplam		sayı	84	15	2	101
		yüzde	83,2%	14,9%	2,0%	100,0%

$$\chi^2 = 29,690 \quad Sd= 10 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanlardan yaşı 15-19 arasında olanların % 50’si “evet kimliğimi rahatça ifade edebiliyorum”, % 50’si ise “kısmen edebiliyorum” cevabını verirken, yaşı 20-29 arasında olanların hepsi kimliklerini

¹²¹ Konunun cinsiyet durumu ile ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 3

rahatça ifade edebildiklerini söylemişlerdir. Yaşları 30-39 arasına olan deneklerin % 82,1'i kimliğini rahatça açıklayabildiğini belirtebilirken, 40-49 arası yaştaki deneklerin %75'i bunu yapabildiğini ifade etmiştir. 50 yaşın üzerindeki deneklerden hiçbirinin kimliğini ifade etme konusunda problem yaşamadıklarını görüyoruz.

Konuya yaş grupları açısından baktığımızda 15-19 yaş gurubu gençlerin verdikleri cevaplar dikkatimizi çekmektedir. Bu yaşlardaki gençlerin, Alevî olduklarını belirtmede diğer yaş gruplarına oranla daha çekingen davrandıkları oysa 50 ve üzerindeki deneklerin bu soruya % 100 oranında "evet" dedikleri görülmektedir. Bu gençlerdeki kimlik bunalımının, sorgulamaların, toplumdan farklı olmama ve kabullenilme duygularının baskınlığıyla açıklanabileceken, yaşı 50 ve üzerinde olanların, artık rutinleşmiş ve değişmez kimlik yapısının oluştuğunun belirtisi olabilir. 20'li yaşlardaki "evet" oranının yüksekliği ise üniversite öğrencilerinin, bu yaş diliminde yer alması ve kimliğini sahiplenme güdüsüyle açıklanabilir.

d. Eş Seçiminde Alevî Olmaya Gösterilen Hassasiyet (Grup İçi Evlilik)

Eş seçiminde Alevî olmaya dikkat etme ile cinsiyet durumu arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 12: Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Eş Seçiminde Alevî Bektaşi Olmaya Verilen Önem

			Eşinizi seçerken mutlaka Alevî - Bektaşi olmasına dikkat eder misiniz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	13	14	27
		Yüzde	48,1%	51,9%	100,0%
	Erkek	Sayı	20	50	70
		Yüzde	28,6%	71,4%	100,0%
Toplam		Sayı	33	64	97
		Yüzde	34,0%	66,0%	100,0%

$$X^2 = 3,327 \quad Sd= 21 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, deneklerimize yönelttiğimiz "eşinizin Alevî olmasına önem verir misiniz" sorusunu deneklerden 96'sı cevaplamış ve % 34'ü önem verdiğini, % 66'sı ise bunun hiç önemli olmadığını belirtmiştir. Cinsiyet değişkeni açısından baktığımızda, kadınların eş seçiminde erkeklerden daha dikkatli

davrandıkları ve eşlerinin Alevî olmasına erkeklerden daha çok önem verdikleri dikkatimizi çekmiştir. Mülakatlarda görüştüğümüz kişiler; eskiden eş seçiminde daha katı davranıldığını ama toplumların birbirlerini tanımaları ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla Alevîler ve Sünnîlerin arasındaki ön yargıların azaldığını belirtmişlerdir. Görüştüğümüz Vahap Dede, iki gelininin Sünnî olduğunu ve onları kızlarından ayırmadığını ifade ediyor. Ama yine de kız almakla, kız verme arasında ayırımı yapıyorlar ve kız verme konusunda nispeten daha katılar ama yine de eskiye oranla çok olumlu bir yumuşama söz konusu olduğu gözlemlenmiştir¹²².

e. Alevîlik ve Bektaşîlik Arasındaki Farklılığı Onaylama

Alevîlik ve Bektaşîlik arasındaki farkı onaylama ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 13: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevîlik İle Sünnîlik Arasındaki Farklılığı Onaylama

			Alevîlik ve Bektaşîlik arasında sizce fark var mıdır?				Toplam
			Evet	Hayır ikisi de aynıdır	Fikrim yok	Başka	
Eğitim Durumu	Sadece okur yazar	Sayı Yüzde			2 100,0%	2 100,0%	
	İlkokul	Sayı Yüzde		14 66,7%	7 33,3%	21 100,0%	
Ortaokul		Sayı Yüzde	2 10,5%	11 57,9%	6 31,6%	19 100,0%	
	Lise	Sayı Yüzde	2 5,9%	16 47,1%	14 41,2%	2 5,9%	34 100,0%
Üniversite		Sayı Yüzde	8 32,0%	9 36,0%	8 32,0%		25 100,0%
	Toplam	Sayı Yüzde	12 11,9%	50 49,5%	37 36,6%	2 2,0%	101 100,0%

$$\chi^2 = 22,447 \quad Sd= 12 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, oranlara genel olarak bakıldığında deneklerin yaklaşık % 50'si arada hiçbir farkın olmadığına, toplamda bakıldığında deneklerin %10 kadarı arada fark olduğuna inanıyor. Ancak farkın ne olduğu sorusu cevapsız kalmıştır. Deneklerden % 36,6'sı bu konuda fikir belirtmemişlerdir. Bölge Alevîleri, Alevîlik ve özellikle Bektaşîlik konusunda oldukça bilgisiz durumdadır. Zaten gözlem ve mülakatlarımızda da bunu fark ettik. Arada fark olduğuna inananların

¹²² Konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 43, 44 ve 45

yaklaşık % 80'inin üniversite mezunu, yani bu konuları az çok okumuş araştırmış kesime mensup olması, eğitim seviyesi ile Alevîlik hakkında bilgi sahibi olma arasında doğru bir orantı olduğunu göstermektedir¹²³.

Deneklere yönelttiğimiz "İran Şiası ve Anadolu Aleviliği arasında farklar var mıdır? Varsa nelerdir?" açık uçlu soruya denekler; "Onlar şeriatçı biz ise insancılız. Onlar namaz kılar bizde ise; bu çok önemli değildir. vs gibi" cevaplar vermişlerdir. Mülakatlarımızda da gördüğümüz üzere yöre halkı, kendilerinin ile İran Şiası hiçbir benzerlik olmadığını ısrarla vurguluyorlar.

Zaten arada çok fazla benzerlik olmadığını anlayabilmek için derin bir araştırmaya gerek yoktur. Ancak bu iki topluluk arasında bir takım benzerlikler olduğu da inkar edilemez. Arasındaki farklara kısaca değinmek gerekirse: Hz. Muhammed'in vefatından sonra halifeliğin Hz. Ali'ye geçmesini savunanlara "Şîa" adı verilir. Bu fikri savunanlar Ali taraftarı manasında "Şîa-i Ali" olarak ifade edildiler. Bu gruplar hilafetin Ali ve soyuna geçmesi gerektiğini bazı delillerle ispat etmeye çalışmışlardır. Birincisi; Hac dönüşünde Gadir-i Hum denilen yerde Cebrail, Peygambere bir ayet¹²⁴ ile Ali'nin müminlerin velisi olduğunu tebliğ etmesini bildirir. İkinci olarak peygamber bu veda haccında iki emanet bıraktığını bunlardan birinin Allahın kitabı diğersinin de kendi itreti yani Ehl-i Beyti olduğunu belirtir. Bu sırada Ali'nin elini tutarak "Ben kimin mevlası ve ona onun nefsinden daha evla isem, Ali'de onun mevlası ve ona onun nefsinden daha önceliklidir" der. Bu ve buna benzer delillerle Şîa halifeliğinin Ali'ye Allah tarafından Peygamber aracılığı ile verilmesi gerektiğini savunur. Halifenin Kureyş'ten olması gerektiğinin Peygamber tarafından belirtildiği ise hem Şîa hem de Ehl-i Sünnet imamaları (Hanefî, Maliki gibi) tarafından kabul edilmektedir. Özellikle halife Osman'ın halifeliği bir hile ile Ali'den aldığını kabul eden Şîa, Muaviye'nin de aynı hileye (hakem olayı) baş vurmaları sonunda kendini halife ilan etmesini onaylamaz. Ehli Beyt Hasan'ın zehirle öldürülmesini ve Hüseyin'in, Muaviye'nin oğlu Yezit tarafından şehit edilmesini kıyamete kadar unutmamaya karar vermiştir. Siyasal boyutu da olan bu olaylar zaman içinde inanç temelinde gelişerek Şîa-Sünnî farklılaşmasına neden oldu¹²⁵.

Fazlur Rahman, Şii grupları inceler ve içlerinde en mutedili olarak "İsnaaşeriyeyi" görür ve şöyle der: "İsnaaşeriyeye çeşitli Şii gruplar arasında orta bir

¹²³ Konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 12 ve 13

¹²⁴ Kuran-ı Kerim 5/67

¹²⁵ Bal, *Sosyolojik Açıdan Alevî –Sünnî Farklılaşması ve Bütünleşmesi*, s. 65-66

yol tutan aynı zamanda onların en büyüğüdür. İsmaililer, Karmatiler, Nusayriler, Dürziler, Hurufiler gibi gruplar daha ileri versiyonlarıdır. Rahman'a göre Şiilik aynı zamanda Sünnî İslam'ı da etkilemiştir. Şiilerin Muhammed'in Beytine gösterdikleri ta'zim, Sünnî İslam'ın onlara gösterdiği saygı ve övgüde gerekli yankıyı buldu. Mehdi'nin geleceği fikri yine Şiilikten etkilenmedir. Kuran'ın batını tarzda yorumlanabileceği fikrinin Sünnî ulemanın ılımlı kanadında kabul görmesi de Şii felsefesinin sonucudur. Öyleki bu kesim kendi dört fıkıh mezhebinin yanında beşinci mezhep olarak Ca'feriliği tanıyacaktı¹²⁶.

İran'da Şîa'nın gerçekleştirdiği siyasal-sosyal hareketin fikir adamlarından biri olan Şeriati, Şîa'nın diğer mezheplere karşı geliştirilen bir mezhep olmadığını İslamın kendisi olduğunu belirtir. Ona göre Şîa, İslam'ı kavramanın bir türüdür. "Nasıl bir kavrama?" diye sorar ve cevaplar "ilerici, soyluluk karşıtı, ırksal ve sınıfsal İslam patentli egemenliklere karşıt tavrı olan bir kavrama". Şîa, akidevi açıdan İslam'ın ilerici bir telakkisi, siyasal ve sosyal açıdan İslam tarihinin halktan yana olan bir ekolüdür. Şeriati'ye göre Şîa iki temel ilkeye dayanmaktadır. Bunlar: "Adalet ve İmamettir". Adalet, sınıfsal çelişkili, sömürücü, zalim, toplumu parçalayıcı bir sistemi değiştirip yerine eşitlik ve adalete dayalı bir sistemi ikame etmeyi sağlarken imamet; toplumu, diktanın, soyluluğun sultanından kurtarıp, devrimci, insani ve temiz bir önderliğe teslim etmeyi sağlar. Şîa bu iki ilke üzerine kurulmuş olmasına rağmen zaman içinde asli anlamlarından uzaklaştırılmış, bunların yerine takiye, ibadet ve riyazet gibi kavramlar ikame edilmiştir¹²⁷. Şeriati toplumsal kurtuluşun Şîa'nın temel ilkelerinin hayata geçmesi ile mümkün olacağını belirtir.

5. Grup-Dışı Dinamikler

Sünnîliğe bakış açısı ile yaş grupları arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

¹²⁶ Fazlurrahman, *İslam*, Selçuk Yay., Ankara 1990, s. 250

¹²⁷ Ali Şeriati, *Anne Baba Biz Suçluyuz*, İstanbul 1985, s. 69-71

a. Sünniliğe Yüklenen Anlam

Tablo- 14: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sünniliğe Yüklenen Anlam

		Sizce Sünnilikten kastedilen şey nedir?							Toplam	
		Kuran ve Sünnete dayalı katı bir şeriat	İslami bir mezhep veya Tarikat	Bir inanç sistemi	Hız. Ali ve Ehl-i Beyte karşı olmak	Aleviliğin bozulmuş şekli	Fikrim yok	Başka		
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazır	Sayı				2				2
		Yüzde				100,0%				100,0%
İlkokul	Sayı	10	3	4				4		21
	Yüzde	47,6%	14,3%	19,0%				19,0%		100,0%
Ortaokul	Sayı	2		11				6		19
	Yüzde	10,5%		57,9%				31,6%		100,0%
Lise	Sayı	6	10	4	4			8	2	34
	Yüzde	17,6%	29,4%	11,8%	11,8%			23,5%	5,9%	100,0%
Üniversite	Sayı	7	8	6	2	2				25
	Yüzde	28,0%	32,0%	24,0%	8,0%	8,0%				100,0%
Toplam	Sayı	25	21	25	8	2	18	2		101
	Yüzde	24,8%	20,8%	24,8%	7,9%	2,0%	17,8%	2,0%		100,0%

$$\chi^2 = 69.030 \quad Sd = 24 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 24,8'i Sünniliği "Kuran ve Sünnete dayalı katı bir şeriat", % 20,8'i "İslami bir mezhep veya tarikat", % 24,8'i "bir inanç sistemi", % 7,9'u "Hz. Ali ve Ehl-i Beyte karşı olmak", % 2'si "Aleviliğin bozulmuş şekli" olarak algıladığını belirtirken, % 17,8'i "bu konuda fikri olmadığını" ifade etmiş, % 2'si ise "başka" şikkini seçmişler ancak, bu başkadan ne kastettiklerini açıklamamışlardır.

Eğitim değişkeni açısından bakıldığında; Sünniliğin katı şeriat olarak algılandığı eğitim düzeyinin ilkökul mezunları düzeyi olduğu görülür. Ayrıca üniversite mezunu veya öğrencisi olan deneklerin yaklaşık % 60'ı, içinde İslami terimi geçen 1. ve 2. şıkları seçtikleri görüldü. 60 yaş üzerindeki deneklerimizin hepsinin Sünniliği katı bir şeriat olarak algılaması ilginçtir.

Kadınların¹²⁸ üçte biri, Sünnilik denilince, bundan “Kuran ve Sünnete dayalı katı bir şeriat” algıladığını belirtirken, erkeklerin % 27’si nispeten daha esnek bir seçenek olan “bir inanç sistemi” şeklinde cevap vermeyi uygun görmüşlerdir.

Bu verilere baktığımızda deneklerimizin yaklaşık ¼’ünün Sünnilik denince, Kur’an ve sünnet kurallarına dayalı katı bir şeriat sistemi akıllarına geliyor. Ancak bu oranlara cinsiyet değişkeni açısından baktığımızda bu algılayışın kadınlarda daha yüksek oranlara ulaşmakta ve erkeklere oranla kadınların daha keskin ve net görüşlere sahip olduklarını göstermektedir ki: bundan, kadınların Sünniliğe karşı daha ön yargılı oldukları anlamını çıkarabiliriz.

20 yaşından¹²⁹ küçük deneklerimizim sorulara cevap verirken “fikrim yok” seçeneğini diğer yaşa oranla daha fazla tercih etmeleri, bizi onların Alevî terminolojisi konusunda pek fazla bilgi sahibi olmadıkları kanısına götürdü.

b. Alevilik ile Sünnilik Arasındaki Farklılığı Onaylama

Alevilik ve Sünnilik arasındaki farklılığı onaylama ile cinsiyet durumu arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 15: Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Alevilik ve Sünnilik Arasındaki Farklılığı Onaylama Durumu

		Sizce Aleviliği Sünnilikten ayıran en önemli fark nedir?						Toplam
		Dini anlayış ve hoşgörü	Allah ve insan sevgisi	Ehl-i Beyt sevgisi	Yaşam tarzı	Laiklik demokras i ve insan hakları anlayışı	Cevap yok	
Cinsiyet Kadın	Sayı	12		4	5	6		27
	Yüzde	44,4%		14,8%	18,5%	22,2%		100,0%
Erkek	Sayı	4	4		20	38	4	74
	Yüzde	5,4%	5,4%		27,0%	51,4%	5,4%	100,0%
Toplam	Sayı	16	4	4	25	44	4	101
	Yüzde	15,8%	4,0%	4,0%	24,8%	43,6%	4,0%	100,0%

$$\chi^2 = 38,804 \quad Sd = 6 \quad P < 0,05$$

¹²⁸ Konunun cinsiyet durumu ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 68

¹²⁹ Konunun yaş grupları ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 69

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 15,8'i Alevîlikle Sünnîliği ayıran en önemli farkın “dini anlayış ve hoşgörü”, % 4’ü “Allah ve insan sevgisi”, % 4’ü “Ehli Beyt sevgisi”, % 24,8’i “yaşam tarzı”, % 43,6’sı “laiklik, demokrasi ve insan hakları anlayışı” olduğunu belirtirken, % 4’ü bu soruyu cevaplamamış ve % 4’ü “başka” seçeneğini tercih etmiş ancak bunu açıklamamışlardır.

Genel olarak bakıldığında deneklerimizin yaklaşık % 44 gibi büyük bir çoğunluğu aradaki farkı laiklik, demokrasi ve insan hakları gibi güncel konularda görmektedir. Bütün eğitim seviyelerinde bu durum aynıdır. Ancak sadece okur yazar olan ve 60’ın üzerindeki insanların bu şıkkı hiç seçmemiş olmaları ilginçtir. Ayrıca yaşam tarzının farklı olduğunu düşünenler, ağırlıklı olarak lise ve üniversite mezunudur. Konuya yaş grupları¹³⁰ açısından bakıldığında, 30 ve üzeri yaş grubunun yaklaşık yarısı iki zümre arasındaki farkın laiklik, demokrasi ve insan haklarına bakış açısında olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Aynı zamanda mülakat ve gözlemlerimiz de bunu doğrular niteliktedir. Denekler kendilerinin “ilerici”, Sünnî kesimi ise, genelde “gerici” olarak niteledikleri dikkatlerimizi çekmiştir.

c. Sünnîlere İlişkin Sahip Olunan Önyargılar

Sünnîlerle ilişkilerde sahip olunan önyargılar ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

¹³⁰ Konunun yaş grupları ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 11

Tablo- 16: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sünnileri İsimlendirme Durumu

			köyünüzde veya çevrenizde Sünnilerle ilgili olarak söylenen aşağıdaki sözlerden hangilerine katılıyorsunuz?							Toplam	
			Yezid	Kırpık	Şeriatçı	Yabancı	Hepsine	Hiç birine	Cevap yok		Başka
Eğitim düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı Yüzde			2 100,0%					2 100,0%	
	İlkokul	Sayı Yüzde	2 9,5%		2 9,5%	3 14,3%	2 9,5%	8 38,1%	2 9,5%	2 9,5%	21 100,0%
	Ortaokul	Sayı Yüzde		2 10,5%	2 10,5%	3 15,8%	2 10,5%	8 42,1%	2 10,5%		19 100,0%
	Lise	Sayı Yüzde	4 12%		3 8,8%			15 44,1%	8 23,5%	4 11,8%	34 100,0%
	Üniversite	Sayı Yüzde	4 16%		7 28,0%			12 48,0%	2 8,0%		25 100,0%
	Toplam	Sayı Yüzde	10 9,9%	2 2,0%	16 15,8%	6 5,9%	4 4,0%	43 42,6%	14 13,9%	6 5,9%	101 100,0%

$$\chi^2 = 50.184 \quad Sd = 28 \quad P < 0.05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, sorduğumuz “köyünüzde ve çevrenizde Sünnilerle ilgili söylenen aşağıdaki sözlerden hangilerine katılırsınız” soruya deneklerin % 10’u “yezit”, % 16’sı “şeriatçı”, % 6’sı “yabancı” cevabını vermiştir. % 4’ü bu isimlerden hepsine katıldığını ve % 43’ü bu isimlerden hiçbirine katılmadığını belirtmiştir. Geriye kalan % 5,9’u ise “başka” seçeneği altında “insan” ya da “ayrım yapmıyorum vs.” cevaplarını verirken. % 16’sı bu konuda cevabı olmadığını beyan etmiştir.

Sünnileri “şeriatçı” olarak isimlendirenlerin yaklaşık % 70’inin kadınlar¹³¹ olması dikkatleri çekici bir durumdur. Ayrıca sadece okur – yazar olanların hepsinin Sünnileri “şeriatçı” olarak isimlendirdiğini gördük. 60 yaş ve üzerindeki deneklerin tümü Sünnilere bu isimlerden hepsinin verilebileceğini belirtmiştir. Sonuç olarak Sünnileri isimlendirme konusunda dikkat çekici bir dağılım yerine heterojen bir dağılım söz konusudur. Buradan hareketle, yöre Alevilerinin yaklaşık yarısının Sünnilere karşı önyargılı olmadığı söylenebilir.

¹³¹ Konunun cinsiyet durumu ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 64

d. Sünnîlerle Olan Sosyal İlişkileri Değerlendirme Biçimi

Sünnîlerle sosyal ilişkiler değerlendirme şekli ile yaş grupları arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 17: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Çevredeki Sünnîlerle İlişkileri Değerlendirme Biçimi

			Çevrenizdeki Sünnîlerle ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?					Toplam
			Çok iyi	İyi	Orta	Çok zayıf	Zayıf	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı		2				2
		Yüzde		100%				100,0%
İlkokul	Sayı		4	9	6			21
	Yüzde		19,0%	42,9%	28,6%		2	100,0%
Ortaokul	Sayı		4	8	7			19
	Yüzde		21,1%	42,1%	36,8%			100,0%
Lise	Sayı		4	21	7	2		34
	Yüzde		11,8%	61,8%	20,6%	5,9%		100,0%
Üniversite	Sayı		6	17			2	25
	Yüzde		24,0%	68,0%			8,0%	100,0%
Toplam	Sayı		18	57	20	2	2	101
	Yüzde		17,8%	56,4%	19,8%	2,0%	2,0%	100,0%

$$\chi^2 = 31,133 \quad Sd=10 \quad P > 0,05$$

Deneklere yönelttiğimiz “çevrenizdeki Sünnîlerle ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz” sorusuna deneklerin % 56,4’ü “iyi” cevabını verirken, yaklaşık % 75 gibi büyük bir çoğunluğu “iyi veya çok iyi” şeklinde cevaplamışlardır. Deneklerden % 19,8’i “Sünnîlerle ilişkilerimiz orta” derken, % 4’ü “zayıf veya çok zayıf”, % 2 gibi çok düşük bir azınlık ise Sünnîlerle hiç ilişkileri olmadığını belirtmiştir.

Kadınlara oranla erkeklerin¹³² Sünnîlerle ilişki kurma ve geliştirmede daha başarılı oldukları, bunda da Sünnîlerle yapılan ticaret vs. gibi ilişkilerin etkisi olduğu düşünülebilir. Ayrıca “Sünnîlerle ilişkilerimiz zayıf veya çok zayıf” diyenlerin hepsinin bayan olması dikkat çekici bir veri olsa gerektir.

Eğitim seviyesinin yükselmesiyle beraber Sünnîlerle ilişkilerin daha geliştiğini görmemiz bize eğitimin önyargıları aşmada etkili bir yol olduğunu düşündürdü.

Ayrıca yaş ilerledikçe deneklerin “çok iyi” yerine “iyi” seçeneğini tercih ettiklerini görmekteyiz¹³³.

¹³² Konunun cinsiyet durumu ile ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 66

¹³³ Konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 66 ve 67

Sonuç olarak, deneklerin yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ü Sünnilerle gayet iyi ilişkilere sahip olduklarını belirtmelerine rağmen “çok iyi” seçeneği yerine, “iyi” seçeneğini tercih etmişlerdir. Bu da ayrıca dikkat çekicidir.

C. TOPLUMSAL KURUMLAR

1. Dedelik Kurumu

Ankete katılanların bir pir dede veya rehberine bağlı olma durumlarını gösterir tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo- 18: Ankete Katılanların Bir Pir Dede veya Rehberine Bağlı Olma Durumu

<i>Dede Pir Veya Rehberiniz Var mı?</i>	Sayı	%
Evet	28	27,7
Hayır	71	70,2
Toplam	99	100,0

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 27,7'i bir dede, bir veya rehberine bağlı olduğu belirtirken, % 70,2'si herhangi bir pir, dede veya rehberine bağlı olmadığını belirtmiştir. Ankete katılanlardan 2'si bu soruyu cevaplamamışlardır.

Herhangi bir pir, dede veya rehberine bağlı olma ile yaş eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 19: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Bir Dede, Pir veya Rehberine Bağlı Olma Durumu

			Şu an dede, pir veya rehberiniz var mı?		toplam
			evet	hayır	
eğitim durumu	sadece	sayı	2		2
	okur-yazar	yüzde	100,0%		100,0%
	ilkokul	sayı	11	10	21
		yüzde	52,4%	47,6%	100,0%
	ortaokul	sayı	5	14	19
		yüzde	26,3%	73,7%	100,0%
	lise	sayı	6	28	34
		yüzde	17,6%	82,4%	100,0%
	üniversite	sayı	4	19	23
		yüzde	17,4%	82,6%	100,0%
toplam	sayı	28	71	99	
	yüzde	28,3%	71,7%	100,0%	

$$\chi^2 = 14,361 \quad Sd=4 \quad P > 0,05$$

Tablo- 20: Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Dedelik Kurumu Hakkındaki Fikirleri Belirtme Durumu

		Dedelik ve dedelerle ilgili aşağıdaki fikirlerden hangilerine katılıyorsunuz?			Toplam	
		Dedeler Alevi-Bektaşiliğin yaşatılması için zorunludur	Dedelik sistemi gittikçe bozulmaktadır ve dedelerin eğitimi yetersizdir	Dedelik sistemi çağımızda önemini yitirmiştir bu yüzden kaldırılmalıdır		
Cinsiyet	Kadın	Sayı	16	8	4	28
		Yüzde	57,1%	28,6%	14,3%	100,0%
	Erkek	Sayı	33	26	24	73
		Yüzde	32,4%	35,1%	32,4%	100,0%
Toplam		Sayı	39	34	28	101
		Yüzde	39,2%	33,3%	27,5%	100,0%

$$\chi^2 = 2,931 \quad Sd= 2 \quad P > 0,05$$

Dedelik hakkında düşüncelerini sorduğumuz deneklerden % 39,2'si "Alevilikte dedelik, olmazsa olmaz bir kurumdur" derken, % 33,3'ü dedelik sisteminin gittikçe bozulduğunu ve dedelerin eğitiminin yetersiz olduğunu ve devletin tıpkı imam-hatip yetiştirdiği gibi dedelik sistemine de el atması gerektiğini ifade etmiş, % 27,5'i ise artık çağımızda dedelik kurumunun önemini yitirdiğini ve bu yüzden de kaldırılması gerektiğine inandıklarını belirtmişlerdir¹³⁶.

Bakıldığında, kadınların dedelik kurumuna erkeklerden daha sadık kaldıklarını görüyoruz. Çünkü erkeklerin yaklaşık % 12'si "dedelik Alevilik için zorunludur" diye inanırken, kadınlarda bu oran yaklaşık % 57'lere ulaşıyor. Yine erkeklerin yaklaşık % 32'si "dedelik artık önemini yitirmiştir" derken kadınların sadece % 14'ü böyle düşündüğünü ifade etmiştir.

Deneklerimizin eğitim seviyeleri¹³⁷ yükseldikçe dedelik kurumu konusunda kayıtsız şartsız kabul yerine, eleştirerek ve hoşnutsuzluklarını dile getirerek sahiplenme duygusunun ağır bastığını gözlemledik. Bunlara göre dedelik önemli ancak eksikleri var, bunlar giderilme yoluna gidilmeli. Ayrıca deneklerimizde yaş ilerledikçe dedelik

¹³⁶ Elazığ Sünköy Alevileri üzerine yapılan çalışmada deneklerin %79'u "dedelik sisteminin gittikçe yozlaştığı" fikrindedir. Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Keskin, *Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Aleviliği*, s.127, Konya Ereğli Alevileri üzerine yapılan çalışmada deneklerden sadece % 13'ü "dedelik sistemi kaldırılmalıdır" fikrindedir. Konu ile ilgili bilgi için bkz. Ahmet Taşkın, *Ereğli ve Çevresindeki Alevilerde Dini ve Sosyal Hayat*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya 1997

¹³⁷ Konunun eğitim düzeyi ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 32

kurumunun vazgeçilmezliğine olan inancın arttığını gözlemlememiz hipotezlerimizi doğrular niteliktedir.

Sonuç olarak, 1950-60'lerden sonra yaşanan iç göçlerin toplum yapısında meydana getirdiği değişiklikler dedeleri ve dedelik kurumunu da olumsuz yönde etkilemiştir. Onlar farklı dini anlayışa mensup çevrelerle iç içe yaşamaya ve kent hayatının ekonomik ve sosyal şartlarına adapte olma sürecine giren toplumda eski fonksiyonlarını yerine getiremez olmuşlardır. Ayrıca, modern eğitim kurumlarından mezun olan kişiler, kendilerini yetersiz bulmuş ve çevrelerinden uzaklaşmışlardır. Ancak, 1980'lerden sonra Aleviliğin yeniden canlanma sürecine girmesi ve çok sayıda dergah, dernek, vakıf ve cem evinin faaliyete başlamasıyla "dedelik kurumu ve dedelik" yeniden gündeme gelmiş, hemen hemen bütün yazarlar, kurumun ıslah edilmesi ve dedelerin eğitimden geçirilmesini söylemişlerdir¹³⁸.

2. Musahiplik Kurumu

Musahip edinebilme ile medeni durum arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 21: . Medeni Durum Değişkenine Göre Musahip Edinme Durumu

			Musahibiniz var mı?		Toplam
			Evet	Hayır	
Medeni Durum	Evlü	Sayı	13	35	48
		Yüzde	27,1%	72,9%	100,0%
	Bekar	Sayı	2	37	39
		Yüzde	5,1%	94,9%	100,0%
	Boşanmış	Sayı		2	2
		Yüzde		100,0%	100,0%
Toplam		Sayı	15	74	89
		Yüzde	16,9%	83,1%	100,0%

$$\chi^2 = 7,816 \quad Sd= 2 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 16.9'u "evet" musahibim var derken, % 83.1'i musahibi olmadığını ifade etmiştir.

Genel olarak baktığımızda, deneklere yöneltilen "musahibiniz var mı" sorusuna deneklerden 12'sinin hiç cevap vermedikleri görülmüştür. Cevap verenlerden de bir çoğu - özellikle de 30 yaşaltı - ya musahipliğin ne olduğunu ya da sadece evli

¹³⁸ Üzümlü, *Günümüz Aleviliği*, s. 145-146

olanların musahibi olacağını bilmemektedir¹³⁹. Gerekli açıklama üzerine cevap vermişlerdir. “Musahibim var” cevabını verenlerin yaklaşık % 90’ı evli iken, geriye kalanlar, bekar olduğu halde musahibinin bulunduğunu belirtmişlerdir. Bunların büyük bir ihtimalle musahiplik konusunda bilgi sahibi olmadan cevap verdikleri zannedilmektedir. Evli deneklerden yaklaşık % 27’sinin musahibi varken, yaklaşık % 73’ünün musahibi bulunmamaktadır. Bu konuda kendisiyle görüştüğümüz Vahap Dede, musahip tutunmanın artık eskisi kadar yaygın olmadığını ve gençlerin buna gerekli önemi vermediğinden yakınmıştır.¹⁴⁰

3. Düşünlük Kurumu

Alevî geleneğinin önemli kurumlarından olan düşünlük kurumu ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 22: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Düşünlük Kurumuna İlişki Fikirlerini Belirtme Durumu

		Düşünlük sistemini doğru buluyor musunuz?					Toplam
		Kesinlikle evet	Evet	Kesinlikle hayır	Hayır	Başka	
Eğitim Sadece Düzeyi okur yazar	Sayı		2				2
	Yüzde		100,0%				100,0%
İlkokul	Sayı	7	4	4	2	2	19
	Yüzde	36,8%	21,1%	21,1%	10,5%	10,5%	100,0%
Ortaokul	Sayı	5	2	6	4		17
	Yüzde	29,4%	11,8%	35,3%	23,5%		100,0%
Lise	Sayı	6	13	4	9		32
	Yüzde	18,8%	40,6%	12,5%	28,1%		100,0%
Üniversite	Sayı	2	11	4	4		21
	Yüzde	9,5%	52,4%	19,0%	19,0%		100,0%
Toplam	Sayı	20	32	18	19	2	91
	Yüzde	22,0%	35,2%	19,8%	20,9%	2,2%	100,0%

$$\chi^2 = 25,776 \quad Sd= 16 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 22’si bu sistemi “kesinlikle doğru”, % 35,2’si “doğru”, % 19,8’i “kesinlikle yanlış” ve % 20,9’u “yanlış”

¹³⁹ Konunun yaş grupları ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 56

¹⁴⁰ Konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. ek Tablo- 55

bulduğunu belirtirken, %2.2'si "başka" seçeneğini tercih etmiş ancak bu konuda açıklama yapmamışlardır.

Eğitim değişkeninin bu cevaplara etkisini incelediğimizde; eğitim seviyesi yükseldikçe bu sistemi onaylama oranının düştüğünü ve yaş değişkeni açısından da yaşın ilerlemesiyle de düşünlük sistemine ve diğer geleneksel değerlere daha çok bağlanıldığını gördük.

Deneklerimize "Alevîlikteki düşünlük sistemini doğru buluyor musunuz" sorusunu yönelttiğimizde, deneklerin çoğu bundan ne kastedildiğini anlayamamış ve açıklama istemiştir. Yapılan açıklama üzerine cevap belirtmişlerdir. Kendileriyle görüştüğümüz kişilerin de bazılarının – dedeler hariç – bu kelimeyi bile duymadıkları tespit edilmiştir.

Genel olarak baktığımızda bu soruya deneklerin % 57.2'si "evet doğru buluyorum" cevabını verirken, % 40,7'si bu sistemi doğru bulmamıştır. Düşünlük sistemini doğru bulmuyorum cevabını verenler genelde bunu çağ dışı, özgürlükler ve insan haklarına aykırı olmakla gerekçelendirmişlerdir. Bu sistemi doğru buluyorum cevabını verenlere baktığımızda; kadınlarda bu oranın yaklaşık % 65'lerde iken erkeklerde bu yaklaşık % 50'lere kadar gerilediğini tespit ettik¹⁴¹. Kadınların –bu konuda fazla bilgileri olmasa da – geleneksel değerlere daha bağlı olduklarını bir kez daha görüyoruz.

D. BİLGİ BOYUTU

1. Dinî Referans Kaynakları (Bilgi Edinme Yolları)

a. Alevîlik İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Alevîlik ile ilgili bilgilerin hangi kaynaklardan edinildiği ile cinsiyet durumu arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

¹⁴¹ Konunun cinsiyet durumu ile ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 42

Tablo- 23: Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Alevilik İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

	Alevilikle ilgili bilgileri en çok nerelerden öğrendiniz?					toplam
	kendi kendime	dede rehber ve yetişkinlerden	ailemden	kitaplardan	arkadaşlarımdan veya okuldan	
cinsiyet kadın	6	12	5	4		27
yüzde	22,2%	44,4%	18,5%	14,8%		100,0%
erkek	30	12	10	16	6	74
yüzde	40,5%	16,2%	13,5%	21,6%	8,1%	100,0%
toplam	36	24	15	20	6	101
yüzde	35,6%	23,8%	14,9%	19,8%	5,9%	100,0%

$$\chi^2 = 11,482 \quad Sd= 4 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 35,6'sı "kendi kendime", % 23,8'i "dede, rehber ve yetişkinlerden", % 14,9'u "ailemden", % 19,8'i "kitaplardan", % 5,9'u "arkadaşlarımdan veya okuldan" öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

Alevilik söz konusu olduğunda daha çok "kendi kendime veya dede, rehber vs..", Sünnilik söz konusu olduğunda¹⁴² ise, daha çok "kitaplardan" seçeneğini tercih ettiklerini görüyoruz. Bu da deneklerin Alevilik gibi sözlü bir kültüre mensup olmaları açısından oldukça normaldir. Ayrıca, kadın deneklerin Alevilik hakkındaki bilgilerini daha çok "dede, rehber veya yetişkinlerden", erkek deneklerin ise "kendi kendilerine" öğrendiklerini anlıyoruz¹⁴³.

b. Sünnilikle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Sünnilik ile ilgili bilgilerin kaynağı ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

¹⁴² bkz. Tablo- 24

¹⁴³ Konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 8

Tablo- 24: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sünnilikle İlgili Bilgilerin Kaynağı

	Sünnilik hakkındaki bilgilerinizi daha çok nerelerden aldınız?								Toplam
	kendi kendime	dede rehber ve yetişkinlerden	Ailemden	kitaplardan	basından	arkadaşlarından veya okullardan	başka		
Eğitim Durumu sadece okur-yazar	Sayı	2							2
	Yüzde	100,0%							100,0%
ilkokul	Sayı	6	2	3	4		2	4	21
	Yüzde	28,6%	9,5%	14,3%	19,0%		9,5%	19,0%	100,0%
ortaokul	Sayı	6			6		4	3	19
	Yüzde	31,6%			31,6%		21,1%	15,8%	100,0%
lise	Sayı	9	2	2	12	2	5	2	34
	Yüzde	26,5%	5,9%	5,9%	35,3%	5,9%	14,7%	5,9%	100,0%
üniversite	Sayı	6	2	4	9	2	2		25
	Yüzde	24,0%	8,0%	16,0%	36,0%	8,0%	8,0%		100,0%
Toplam	Sayı	27	8	9	31	4	13	9	101
	Yüzde	26,7%	7,9%	8,9%	30,7%	4,0%	12,9%	8,9%	100,0%

$$\chi^2 = 41,456 \quad Sd= 24 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 26,7'si Sünnilik hakkındaki bilgilerini "kendi kendilerine", % 7,9'u "dede, rehber ve yetişkinlerden", % 8,9 "aileden", % 30,7'si "kitaplardan", % 4'ü "basından", % 12,9'u "arkadaşlarından veya okullardan" öğrendiklerini belirtirken, % 8,9'u "başka" seçeneği altında "çevreden" aldıklarını ifade etmişlerdir.

Deneklerden yaklaşık % 36'sı Alevilik, % 27'si Sünnilik hakkındaki bilgilerini "kendi kendilerine", yaklaşık % 24'ü Alevilik, % 8'i Sünnilik hakkındaki bilgilerini "dede, rehber veya yetişkinlerden", yaklaşık % 15'i Alevilik % 9'u Sünnilik hakkındaki bilgilerini "ailesinden", yaklaşık % 20'si Alevilik, % 31'i Sünnilik hakkındaki bilgilerini "kitaplardan", yaklaşık % 6'sı Alevilik, % 13'ü Sünnilik hakkındaki bilgilerini "arkadaşlardan veya okullardan", % 4'ü Sünnilik hakkındaki bilgilerini "basından", % 8,9'u yine Sünnilik hakkındaki bilgilerini başka kaynaklardan mesela; "Sünnilerle diyaloglardan" öğrendiğini ifade etmiştir.

Hem Alevilik hem de Sünnilik hakkındaki bilgilerin her ikisi için de "kitaplardan" öğrendiğini ifade etme oranı eğitim seviyesine bağlı olarak yükselmektedir. Alevilik hakkındaki bilgileri insanlar en fazla "kendi kendilerine" öğrenirken, Sünnilik hakkındaki bilgileri en fazla kitaplardan öğrendiklerini görüyoruz. Ancak Sünnilik hakkındaki bilgilerini hangi kaynaktan öğrendiklerini –

mülakatlarımda- sorduğumuzda cevap vermekte oldukça zorlandılar. Bildiğimiz kadarıyla “Sünnilik” adını taşıyan veya Sünniliği tanıtan pek kitap yok. Buradan çıkarılabilecek sonuç yöre Alevîlerinin Sünnilik hakkındaki bilgilerini Alevî yazarların Sünnileri tanıttığı kadarıyla tanıyorlar¹⁴⁴.

c. Din ve Dindarlık Anlayışı İle İlgili Yaklaşım

Din ve dindarlık anlayışı ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 25: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dine Yüklenen Anlam

	Dinin sizce en iyi anlamı aşağıdakilerden hangisidir?						Toplam
	Allah'a kul olmak	Nefsi terbiye etmek	Doğruluk ve dürüstlük	Ahlaklı olmak	Fikrim yok	Başka	
Eğitim Düzeyi	Sadece	Sayı		2			2
	okur yazar	Yüzde		100,0%			100,0%
İlkokul	Sayı	4		10	7		21
	Yüzde	19,0%		47,6%	33,3%		100,0%
Ortaokul	Sayı			13	4	2	19
	Yüzde			68,4%	21,1%	10,5%	100,0%
Lise	Sayı	2	2	11	7	6	34
	Yüzde	5,9%	5,9%	32,4%	20,6%	17,6%	100,0%
Üniversite	Sayı	2	4	8		2	25
	Yüzde	8,0%	16,0%	32,0%		8,0%	100,0%
Toplam	Sayı	8	6	44	18	10	101
	Yüzde	7,9%	5,9%	43,6%	17,8%	9,9%	100,0%

$$\chi^2 = 44,149 \quad Sd = 20 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 7.9'u dinin en iyi tarifinin “Allah'a kul olmak”, % 5.9'u “nefsi terbiye etmek”, % 43.6'sı “doğruluk ve dürüstlük”, % 17.8'i “ahlaklı olmak” olduğunu belirtirken, % 9.9'u bu konuda fikri olmadığını ifade etmiş, % 14.9'u ise “başka” seçeneği altında “gericilik” tercihinde bulunmuşlardır.

Deneklerimize yönelttiğimiz “sizce dinin anlamı nedir?” sorusuna deneklerin yaklaşık % 60'ından fazlası ahlakı temel alan cevaplar vermişlerdir. Bu tercihte, Aleviliğin, “eline –beline – diline sahip olma” geleneğinin oldukça büyük etkisinin olduğunu düşünüyoruz. Bu % 60'ın içerisinde yaklaşık % 44'lük bölümü din denilince

¹⁴⁴ Konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 6, 7 ve 9

“doğruluk ve dürüstlük” anlıyor. Geriye kalan yaklaşık % 18 ise dinden “ahlaklı olmayı” anlıyor. Din karşısındaki tutumları eğitim açısından değerlendirdiğimizde; özellikle lise ve üniversite mezunlarının ya fikir belirtmedikleri ya da “başka” cevabını verdiklerini görmekteyiz. “Başka” seçeneğinin açıklaması olarak da; “gericilik ve irticanın” anlaşıldığını belirtmişlerdir. Böylece üniversite mezunlarının yaklaşık % 36 gibi büyük bir çoğunluğu ve genelin de yaklaşık % 20’si “din” denilince bundan “gericiliği” anlıyor. Yaş açısından¹⁴⁵ bakıldığında yaş ilerledikçe fikirlerin sabitleştiği, gençlerin ise kafalarının daha karışık olduğu görülmektedir.

Bektaşîlerin şu anda dedebabası olan Bedri Noyan üç türlü din anlayışı olduğunu belirtir. Bunlardan birincisi; “peygamberler denilen nadir yaratılışlı büyük insanlar tarafından vaz edilmiştir”. İkincisi; “Buda, Zerdüş, Konfüçyüs gibi filozof, mütefekkir kimseler tarafından düzenlenmiştir”. Üçüncüsü ise: bu iki din anlayışının sentezi olan din anlayışıdır¹⁴⁶.

Noyan Bektaşîliğin bu üçüncü gruba mensup bir din olduğunu belirtir: “Bektaşîlik bu iki sınıf din vasıflarını bir araya getirmiş. son peygamber ve onun en mükemmel dinini, İslamiyeti esas olarak ele alıp, ona insan ruhu ve gönlünden duyularla milli bir düşünüş, anlayış ve inanış katarak hepsini meczetmiş bir dindir”¹⁴⁷.

¹⁴⁵ Konunun yaş durumu ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 39

¹⁴⁶ Noyan, *Bektaşîlik Alevilik Nedir*, s. 45

¹⁴⁷ Noyan, *Bektaşîlik Alevilik Nedir*, s. 50

E. İNANÇ BOYUTU

1. Genel İslâmî İnançlar

a. Allah'a, Meleklerle, Kitaplara, Peygamberlere İnanç

Allah'a, meleklerle, peygamberlere, kutsal kitaplara, ahirete iman ile cinsiyet durumu arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 26: Cinsiyet Değişkeni Açısından Allah'a, Meleklerle, Peygamberlere, Kutsal Kitaplara ve Ahirete İnanç Durumu

		Allah	Melekler	Peygamberler	Kitaplara	Ahirete	Hiçbiri	Cevap yok
<i>Kadın</i>	S	17	17	17	17	17	4	6
	%	62.9	62.9	62.9	62.9	62.9	14.8	22.2
<i>Erkek</i>	S	44	44	44	44	44	28	2
	%	59.4	59.4	59.4	59.4	59.4	37.8	2.7
<i>Toplam</i>	S	61	61	61	61	61	32	8
	%	60.3	60.3	60.3	60.3	60.3	31.7	7.9

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 60.3'ü "Allah'a, meleklerle, peygamberlere, kutsal kitaplara, ahirete" iman ettiğini belirtirken, % 31.7'si bu esaslarına inanmadığını ifade etmiştir. Geriye kalan % 7.9 ise bu soruya cevap vermemiştir.

İman esaslarından hangilerine inanıyorsunuz sorumuza aldığımız cevaplardan yine kadınların erkeklere kıyasla bu esaslara inanç oranının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Zira kadınların % 62,9'u bu esaslardan hepsine inandığını belirtirken, erkek deneklerde bu oran % 59,4'lerde kalmış durumdadır. Ve yine kadınlardan sadece % 14,8'i bu esaslardan hiçbirine inanmadığını ifade ederken, erkeklerden % 37,8'i bu esaslardan hiçbirine inanmadığını belirtiyor. Ayrıca hiçbir inanç esasına inanmadığını ifade edenlerin yaklaşık % 88'inin erkek olması kadınlarla erkekler arasındaki inanç oranının farklılığını göstermesi açısından ilginç bir veri olduğunu düşünüyoruz.

Allah'a, meleklerle, peygamberlere, kutsal kitaplara, ahirete iman ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 27: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Allah'a, Meleklerle, Peygamberlere, Kutsal Kitaplara Ve Ahirete İnanç Durumu

		Allah	Melekler	Peygamberler	Kitaplar	Ahiret	Hiç biri	Cevap yok
<i>Okur-yazar</i>	S	2	2	2	2	2		
	%	100	100	100	100	100		
<i>İlkokul</i>	S	15	15	15	15	15	4	2
	%	71.4	71.4	71.4	71.4	71.4	19,0	9,5
<i>Ortaokul</i>	S	13	13	13	13	13	6	
	%	68.4	68.4	68.4	68.4	68.4	31,5	
<i>Lise</i>	S	17	17	17	17	17	16	1
	%	50	50	50	50	50	47,0	2,9
<i>Üniversite</i>	S	14	14	14	14	14	6	5
	%	56	56	56	56	56	24	20

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi.. sadece okur-yazar olan deneklerin hepsi İslam'ın inanç esasları olan bu esaslara inandıklarını belirtirken, ilkokul mezunlarının % 71,4'ü, ortaokul mezunlarının % 68,4'ü, lise mezunlarının % 50'si, yüksek öğrenim yapanların ise % 56'sı bu esaslara inandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca ilkokul mezunlarının % 19'u, ortaokul mezunlarının % 31,5'i, lise mezunlarının % 47'si, üniversite mezunlarının ise % 24'ü bu esaslara inanmadıklarını dile getirmişlerdir. Yine üniversite mezunlarının % 20'si bu soruya cevap vermemişlerdir.

Deneklerimize "İslam dininin iman esaslarından hangilerine inanıyorsunuz" sorusunu yönelttik, ancak "kader" konusunu bu sorunun dışında bırakarak onu ayrıca müstakil bir soru olarak sorduk ve değerlendirmemizi de müstakil olarak yaptık.

Tablodan anlaşıldığı üzere; eğitim seviyesi yükseldikçe iman esaslarının hepsine olan inançta bir azalma vardır. Ayrıca fikir beyan etmek istemeyenlerin hepsinin üniversite mezunu olması da dikkatleri çekici bir durumdur.

Konunun yaş grupları ile ilişkisine bakıldığında¹⁴⁸: dikkatleri çekici bir dağılım söz konusu olamamakla birlikte, 50 yaş üzeri deneklerin, bu esaslara iman oranının % 100 anlaşılabilir bir durumdur. Ancak, 20 yaş altındaki deneklerin inanç oranlarının yaklaşık % 90'larda olmasının ayrıca ilginç bir veri olduğu kanaatindeyiz.

Alevî Bektaşilerin Allah inancını konu alan müstakil bir eser yazmıştır. Battal Pehlivan bu eserinde¹⁴⁹ Allah inancını incelerken Alevî yazarların kitaplarından yararlanmakla birlikte asıl olarak Alevî ozanların şiirlerinden ve Bektaşî fıkraları diye bilinen fıkralardan faydalanmış ve kendi bakış açısından olayı yorumlamıştır. İncelediği şiirleri dört grup altında toplamaktadır.

¹⁴⁸ Konunun yaş değişkeni ile ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 72

¹⁴⁹ Alevîlerin Allah inancı ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Battal Pehlivan, *Alevî-Bektaşilerde Allah İnancı*, s. 57

“1-Allah’ın Ademde olduğunu vurgulayan şiirler

2-Hz. Ali’nin iyi meziyetlerinden dolayı, “Allah olduğunu” anlatanlar

3-Allah’ı öven şiirler

4-Allah’ı yargılayan şiirler (aslında burada eleştirilen şey; Tanrı değil, karşıt görüşlerin Tanrı anlayışıdır).

5-Feleke yönelik yergi şiirleri ki bunlarda felek olarak çok farklı şeyler kastedilmiştir.

Pehlivana göre Allah inancı Alevîlerde sarsılmaz bir şekilde mevcuttur. Ancak bunu Sünniler gibi dile getirmezler. Ve yine onların Allah’ı inkar ettikleri veya başka varlıkları da ilahlaştırdıklarına yönelik iddialar yanlıştır ve bunlara delil olarak verilen şiirler de kendi bağlamı içinde değerlendirilmelidir. Bizce de şiir ve sözlü kültürleri ve ozanlık geleneği oldukça yaygınlaşmış Alevî kültüründe bu şiirler kendi bağlamında değerlendirildiğinde inkardan çok bir sitem anlaşılmaktadır. Yine de Allah’a iman konusunda Sünnilere oranla bir hayli farklılıkları mevcuttur. Nitekim 60’lardan sonra ideolojik hareketler özellikle Alevî kesimini hedef almış bu yüzden itikadi konularda çeşitli zaafı ortaya çıkmıştır denilebilir¹⁵⁰.

b. Kuran-ı Kerim’e İnanç

Kitaplara inanç durumu ele alındığında, ülkemiz genelindeki Alevîlerde olduğu gibi yöre Alevîleri içinde farklı bir durumla karşılaşmaktayız ki bu da: Kuran-ı Kerimin orijinalliğini koruyamadığı veya bazı ayetlerinin çıkartıldığı şeklindeki yargıdır. Kuran-ı Kerim’in orijinalliğini koruyor ya da bozulmaya maruz kalmış olması fikrine sahip olma ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

¹⁵⁰ Pehlivan, *Alevî-Bektaşilerde Allah İnancı*, s. 8

Tablo- 28: Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Kuran-ı Kerim'e İman Durumu

			Kuran'da emredilen hükümlerin ne kadarına inanıyorsunuz?				Toplam
			Tamamına	Çoğuna	Bir kısmına	Hiçbirine	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	9	6	5	7	27
		Yüzde	33,3%	22,2%	18,5%	25,9%	100,0%
	Erkek	Sayı	14	4	26	30	74
		Yüzde	18,9%	5,4%	35,1%	40,5%	100,0%
Toplam		Sayı	23	10	31	37	101
		Yüzde	22,8%	9,9%	30,7%	36,6%	100,0%

$$\chi^2 = 10,388 \quad Sd= 3 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 22,8'i Kuran-ı Kerim'in hükümlerinin "tamamına", % 9,9'u "çoğuna", % 30,7'si "bir kısmına", % 36,6'sı ise "hiçbirine" inanmadığını ifade etmiştir.

Gerek mülakatlarımızda gerek de anketimizde deneklerimizin Kuran-ı Kerim konusunda vahim bir cehalet içerisinde olduklarını gördük. Deneklerden hiçbiri hatta dede bile hayatı boyunca Kuran-ı Kerim'in kapağını bile açmamış ve evlerinde de bulunmuyor. Ancak kulaktan dolma bilgilerle Kuran-ı Kerim'in aslının bozulduğuna inanıyorlar.

Deneklere "Kuran-ı Kerim'in ne kadarına inanıyorsunuz" sorusunu yönelttiğimizde bunlardan sadece % 22,8'inin Kuran-ı Kerim'in tamamına inandığını gördük. Bu cevabı verenlerle özel olarak görüştüğümüzde bunlardan çoğunun Sünnilerle değişik şekillerde diyalog –gerek iş gerekse akrabalık nedeniyle - içerisinde olduklarını görmemiz bizi şaşırtmadı.

Cevaplara cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında; kadınlarda bu oranın daha yüksek olduğu görülebilir. Nitekim erkeklerin yaklaşık yarısı Kuran-ı Kerim'in hükümlerinden hiçbirine inanmadığı belirtmiştir. Yaş grupları¹⁵¹ açısından bakıldığında; hiç inanmamanın ileriki yaşlarda azaldığını, 50 yaş ve üzerinin bir kısmına da olsa inanıyor oldukları görüldü. Eğitim düzeyi¹⁵² açısından bakıldığında da göze batan bir dağılımın söz konusu olmadığını ancak –nispeten- yaşa bağlı olarak inançlarda bir azalışın mevcut olduğu söylenebilir.

¹⁵¹ Konunun yaş grupları ile ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 52

¹⁵² Konunun eğitim düzeyi ile ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 51

c. Ahiret Gününe İnanç

Ahiret Gününe, yeniden dirilmeye, Cennet ve Cehenneme iman ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 29: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Ahiret Gününe, Yeniden Dirilmeye, Cennet ve Cehenneme İnanç Durumu

	istatistikler	ahirete, yeniden dirilmeye, cennet ve cehenneme inanıyor musunuz				toplam
		evet	hayır	kısmen	fikrim yok	
eğitim durumu	sadece okur	2				2
	yazar	100,0%				100,0%
ilkokul	sayı	7	8	6		21
	yüzde	33,3%	38,1%	28,6%		100,0%
ortaokul	sayı	4	6	7	2	19
	yüzde	21,1%	31,6%	36,8%	10,5%	100,0%
lise	sayı	4	18	8	4	34
	yüzde	11,8%	52,9%	23,5%	11,8%	100,0%
üniversite	sayı	2	19	2	2	25
	yüzde	8,0%	76,0%	8,0%	8,0%	100,0%
toplam	sayı	19	51	23	8	101
	yüzde	18,8%	50,5%	22,8%	7,9%	100,0%

$$\chi^2 = 25,561 \quad Sd=3 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, ankete katılanların % 18,8'i "ahirete, yeniden dirilmeye, cennete ve cehenneme" inandığını, % 50,5'i bu esaslara "inanmadığını" dile getirmiştir. Ayrıca deneklerin % 22,8'i bunlara "kısmen" inandığını ifade ederken, % 7,9'u bu konuda fikir sahibi olmadığını belirtmiştir.

Genel İslami inançlarla birlikte sorduğumuzda, ahiret gününe inanın daha yüksek oranlarda olmasına karşın¹⁵³ müstakil olarak sorduğumuz "ahiret gününe, yeniden dirilmeye, cennet ve cehenneme inanış oranının hayli düşük olması dikkatlerimizi çekti. Dedelerle yaptığımız mülakatlarda da bu konuyu dile getirdik ve bir Alevî dedesinin Ahiret inancını yansıttığı için Vahap Köse Dedenin ahiret inancını kendi cümleleriyle buraya aktarıyorum: "Bakin gençler bizim işimiz dünyanın üstü ile. Altı ile işimiz yok. Hem zaten oraya gidip de gelen mi var ki biz bunlarla uğraşalım. Hem

¹⁵³ bkz. Tablo- 41 ve 42

*bakın gökyüzüne füzeler atılıyor, yere sondajlar kazılıyor hangisi cennete veya cehenneme rastlamış.*¹⁵⁴

d. Kader İnancı

Ankete katılan deneklerin kader anlayışlarını yansıtabilmek amacıyla aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo- 30: Kader İle İlgili İnancını Belirtme Durumu

		Sayı	Yüzde
Bunlardan hangisi kader anlayışınızı ifade eder?	İnsanın bütün yaptıklarını belirleyen Allah'tır	9	8,9
	İnsan kaderini kendisi belirler	44	43,6
	İnsan kaderini Allah belirler ancak insana cüzi irade verilmiştir	13	12,9
	Kadere inanmıyorum	26	25,7
	Fikrim yok	4	4,0
	Başka	5	5,0
	Toplam	101	100,0

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 8,9'u kader konusunda "insanın bütün yaptıklarını Allah'ın belirler", % 43,6'sı "insan kaderini yine kendisi belirler", % 12,9'u "insanın kaderini Allah belirler ancak insana da cüzi irade verilmiştir" diye belirtirken, % 25,7'si "kadere inanmadığını", % 4'ü ise bu konuda fikir sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Geriye kalan % 5 ise "başka" seçeneğini tercih etmişler ve açıklama olarak da; "bu çağda hala kadere inanılır mı?, saçma vs." gibi inanmadıklarını ifade eden ifadeler kullanmışlardır.

Kader kelimesinin anlamı üzerinde tam bir anlaşma yoktur. Ancak kaderin: ölçme, takdir, ve tayin tahmin anlamlarına geldiğini Arap dilinden biliyoruz¹⁵⁵. Terim olarak vermek gerekirse: kader, vuku bulacak olan hadiselerin önceden bilinmesi ve kaza ise, o fiillerin zamanı gelince vuku bulmasıdır¹⁵⁶. Bu bilgiler ışığında baktığımızda Sünnilerde olduğu gibi Alevî kesiminde de kader konusuna bir kafa karışıklığı olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Deneklerin yaklaşık dörtte biri kadere hiç inanmadığını ifade ederken, yarısının Sünnilerden çok da farklı düşünmedikleri görülmektedir¹⁵⁷.

¹⁵⁴ Konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. ek Tablo- 1 ve 2

¹⁵⁵ Şerafettin Gölcük-Süleyman Toprak, *Kelam*, Konya 1996, s. 262

¹⁵⁶ Gölcük-Toprak, *Kelam*, s. 267

¹⁵⁷ Konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. ek Tablo- 46, 47 ve 48

2. Batınî İnanışlar

a. Allah- Muhammet-Ali'nin Bir, Bütütn ve Nur Olduğuna Dair İle İnanç

Alevilerin Batını¹⁵⁸ inançlarından olan “Allah-Muhammet ve Ali bir bütündür ve nurdur” anlayışı ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 31: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Allah-Muhammet ve Ali'nin Bir Bütün ve Nur Olduğu Şeklindeki Fikri Onaylama Durumu

			Allah-Muhammet ve Ali'nin bir bütün ve nur olduğu fikrine katılıyor musunuz?				Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	Fikrim yok	
Eğitim Durumu	Sadece okur yazar	Sayı	2				2
		Yüzde	100,0%				100,0%
İlkokul	Sayı	15	2	2	2	21	
	Yüzde	71,4%	9,5%	9,5%	9,5%	100,0%	
Ortaokul	Sayı	5	6	8		19	
	Yüzde	26,3%	31,6%	42,1%		100,0%	
Lise	Sayı	10	10	3	11	34	
	Yüzde	29,4%	29,4%	8,8%	32,4%	100,0%	
Üniversite	Sayı	4	8	8	5	25	
	Yüzde	16,0%	32,0%	32,0%	20,0%	100,0%	
Toplam	Sayı	36	26	21	18	101	
	Yüzde	35,6%	25,7%	20,8%	17,8%	100,0%	

$$\chi^2 = 35,230 \quad Sd= 12 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, ankete katılanların % 35,6'sı “Allah-Muhammet ve Ali'nin bir bütün ve nur olduğu” fikrine katılırken, % 25,7'si buna inanmadığını, % 20,8'i bu inanca “kısmen” katıldığını, % 17,8'i ise bu konuda fikri olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca sadece okur-yazar olanların hepsi bu fikre katılırken, ilkokul mezunlarının % 71,4'ü, ortaokul mezunlarının % 26,3'ü, lise mezunlarının % 29,4'ü, üniversite mezunlarının ise % 16'sı bu olguya inandıklarını belirtmişlerdir.

¹⁵⁸ Batınîlik: Gizli hakikatleri konu alan ve bu yolla insanı manevi kurtuluşa ulaştırdığına inanılan ilim. Ayrıca nasların zahiri manalarını kabul etmeyen, gerçek anlamlarının ancak Tanrı ile ilişki kurabilen “masum imam”ın bilebileceği temel görüşünün savunulmasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Süleyman Uludağ, “Batın İlimi”, TDV İslam Ans., C. 5 Ankara 1992, s. 252

Genel olarak bakıldığında bölge Alevîleri arasında Allah-Muhammet-Ali'nin bir nur olduğu inancı –diğer dini argümanlar gibi- pek kabul görmemektedir. Deneklerimizin, özellikle kadın¹⁵⁹ deneklerin yarısından fazlası buna inanıyor. Eğitim düzeyi açısından baktığımızda eğitim seviyesi yükseldikçe bu inancın zayıfladığı dikkatimizi çekti. Okur-yazarlarda bu oran % 100 iken üniversite mezunlarında % 16'lara düşmesi ilginç bir durumdur. Deneklerimizin yaşları¹⁶⁰ göz önüne alındığında – düzenli olmasa da – yaş ilerledikçe bu inancın daha güçlendiği görülmektedir. Gözlemlerimiz ve mülakatlarımız da bunu doğrulamaktadır ki özellikle 60 yaş ve üzerinde geleneksel Alevî inanışlarına bağlılık diğerlerine oranla üst derecededir.

“Alevî inancında Hz. Muhammed'in Hz. Ali ile özdeşleştiği bazı inanışlar da vardır. Buna göre Muhammet-Ali kavramı Muhammet ve Ali şeklinde anlaşılır. Burada tek varlık olduğu düşünülür. Bu da o varlığın dışının Muhammet içinin de Ali olmasıdır. Dışı nübüvvet içi ise velayeti temsil eder”¹⁶¹.

İlyas Üzüm şöyle der: “Muhammet ve Ali'nin müşterek nurdan yaratıldığı şeklindeki klasik anlayış bu günkü Alevîlerce de paylaşılmakla birlikte bu Hz. Muhammed'in müstakil olarak peygamberliğinin gündeme getirilmediği anlamına gelmez. Geleneksel Alevîliğe bağlı hemen herkes bağlılığı oranında Hz. Muhammed'i sever. Ona salavat getirir, dualarına katar. Okumuşu, okumamıştı “Hak Muhammet resulullah” diyerek onun Allah'ın resulu olduğunu dile getirir. Özellikle cemlerde “Şefaati ya Resulallah” diyerek onun şefaati talep ederler”¹⁶².

Şunu da belirtmek gerekir ki Alevî geleneğinde sürekli olarak Ali motifi Muhammet motifinden ağır basmıştır. Ozanların Ali ile ilgili deyişleri Hz.muhammet ile ilgili deyişlerine kıyaslanamayacak kadar çoktur¹⁶³.Çocuklarına Muhammet isminin kısaltması olan Mehmet ismi verilmekle beraber bu Ali ismine oranla çok azdır. Ancak bugün Alevî kültüründe Hz.Muhammed'in peygamberliğine iman ona salavat getirme ve şefaati talep etme bütün canlılığıyla devam etmektedir¹⁶⁴.

Alevîlikteki. Allah–Muhammet-Ali inanışının mahiyeti ve menşei konusunda oldukça farklı fikirler belirtilmesine ve çok zorlama yorumlarla farklı benzetmeler

¹⁵⁹ Konunun cinsiyet durumu ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 14

¹⁶⁰ Konunun yaş grupları ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 15

¹⁶¹ Zelyut, *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, s. 302

¹⁶² Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 78

¹⁶³ Hz. Muhammet için Alevîlerce yazılan naatler için bkz. M. Tefik Oytan, *Bektaşîliğin İç Yüzü*. İstanbul 1979, s. 230

¹⁶⁴ Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 79

yapılmasına rağmen, araştırmacı Üzüm çeşitli Alevî yazarların farklı fikirlerini şöyle derlemiştir.

“Allah–Muhammet–Ali anlayışı Alevîlikte çok büyük bir yer işgal etmesine rağmen Alevîler arasında bunun yorumu ile ilgili farklı anlayışlar bulunmaktadır. Bektaşî dedebabası Bedri Noyan'a göre bu üçleme Hıristiyanlıktaki baba-oğul-ruhulkudüs üçlemesine benzemez. Zira Hz. Muhammet ve Hz. Ali'nin anneleri ve babaları bellidir. Kendileri de gökten indiklerini sonra yine çıkacaklarını söylememişlerdir. Her ikisi de kendilerinin birer Tanrı kulu olduğunu daima tekrarlamışlardır. Kaldı ki İslamiyette uluhiyet, nübüvvet ve velayet diye bir üçleme de vardır. Esasında Bektaşîler-Alevîler Allah'ı Hz. Muhammet'i ve Hz. Ali'yi çok sever derin bir aşk ile muhabbet beslerler. Öte yandan Semah Kültür Vakfının kurucu üyeleri arasında yer alan ve bir aralık Alevî-Bektaşî Temsilciler Meclisi başkanlığını da yürüten Lütfi Kaleli “Hak–Muhammet–Ali” şeklindeki üçlüde Hakk'ın Allah anlamına gelmediğini, aslında bu üçlünün Hıristiyanlıktaki teslisi çağrıştırdığını, sonuçta Alevîlikteki bu üçleme ile Hıristiyanlıktaki teslisin aynı kapıya çıktığını ileri sürer. Başka bir yazarsa Alevî- Bektaşîliğin temel felsefesini teşkil eden bu üçlünün tevhit, nübüvvet ve imamet inancını temsil ettiğini söyler. Ona göre bu üçlü diğer bir ifadeyle zat, risalet ve vilayet olup Müslümanlığın koşuludur. Bu üç varlığı birlikte sevmek sevgilerin en yücesidir”¹⁶⁵.

Bu üçlemenin üçüncüsü ve Alevîliğin önemli sembollerinden biri olan Hz. Ali hakkındaki Alevî inanışları tarihsel gerçeklerle uyumsuz. Hz. Ali, Miladi 600 yılında Mekke'de doğmuş, çocuk yaşta olmasına rağmen Müslümanlığı ilk kabul edenlerden olmuştur. Hz. Peygambere vahiy katipliği yapmış, Uhut, Hendek ve Hayber başta olmak üzere hemen hemen tüm savaflara katılmış, Peygamberimizin sancaktarlığını yapmış, peygamberimizin kızı Fatıma ile evlenip onun damadı olmuş, dört halifeden dördüncüsü olarak görev yapmış ve 661 yılında bir Harici tarafından hançerlenerek şehit edilmiştir.

Üzüm Alevîlerin Ali inançları hakkında şöyle der: “Alevî muhitlerde Hz. Ali'nin tarihi şahsiyeti, inançları, düşünce ve yaşayışı tarihi realiteye uygun biçimde ortaya konmadığı için onu seven ozanlar ve halk, hayalinde farklı bir Ali oluşturmuş, onu tanımış ve sevmiştir. Böylece mitolojik yahut folklorik diyebileceğimiz bir Ali oluşmuştur. Alevî'ler oluşturulan bu Ali'yi o kadar sevmiş ve saymışlardır ki, onun

¹⁶⁵ Üzüm, *Günümüz Alevîliği*, s. 69

gerçekten yaşayıp yaşamadığına ya da tarihte yaşamış Ali'nin bu Ali'ye uyup uymadığına bakmaksızın onu kendi inanç ve düşünceleriyle beslemiş, zenginleştirmişlerdir. Bu, halk arasında yer yer onun Türk olduğuna yahut sonsuz bir güçle Kafdağı'nın arkasında devleri bağladığına inanmaya kadar varmıştır. Bugün de Alevî'lerin Ali'yi tarihi gerçekliğine uygun olarak bilmediklerini söylemek gerekir. Bu tespit halk açısından olduğu kadar Alevî aydınlar açısından da doğrudur. Üstelik Alevî aydınlar, folklorik Ali'nin yaşaması gerektiğine inanmaktadırlar. Zira folklorik Ali, Alevilikle tam bir uyuşma içindedir. Oysa tarihi Ali, inancı ve dini yaşayışıyla Sünnî yahut Şii inanç ve düşünceyle örtüşen bir şahsiyet olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden Şii alim Şerif Radi(ö.406/1016) tarafından derlenen Hz. Ali'nin Nehcül Belağa'sının Türkçe tercümelerini okuyan Alevî çevreler oldukça sınırlı olduğu gibi Oniki İmam Şiiliğine mensup Abdülbaki Gölpınarlı'nın Hz. Ali'nin tarih kaynaklarına göre hayatını anlattığı eserlerini okuyanlar da azdır... Klasik Alevî kaynaklarından Buyruk'larda Hz. Ali'nin Muhammed'le aynı nurdan geldiği ve onunla musahip olduğu vurgulu biçimde anlatılır. Buna göre günlerden bir gün ulu tanrı, gücünü göstermek için her şeyi yarattıktan sonra bir de yeşil derya yaratmıştır. Tanrı nazar ettiğinde derya coşup dalgalanmış ve dışarıya bir cevher atmıştır. Tanrı bu cevheri aldığı anda ikive bölmüş, birisi yeşil diğeri ak iki nur olmuştur. Bunlardan yeşil Hz. Muhammed, ak ise Hz. Ali olmuştur. Bunların her birinden bin bir ışık çıkmış ve her yeri aydınlatmıştır. Hz. Muhammed bir gün bu gerçeği anlatmak için deve palanından yaptığı minbere çıkmış ve Ali'yi yanına çağırmıştır. Minberde ikisi bir gömlekten baş çıkarmış ve iki baş bir vücut olmuştur. Sonra Ali, Hz. Muhammed'in giysilerini giymiş oradan uzaklaşmıştır. Hz. Muhammed de: "Biz Ali ile aynı nurdanız. Ben ilmin şehriyim, Ali de kapısıdır. Ali dünya ve ahiret kardeşimdir. Onunla aynı et, aynı kan ve aynı ruhtanız. Bütün sırlarımız birdir. Ben kimin velisi isem Ali de onun velisidir", demiştir. Tamamen hilafet merkezli olarak düşünüldüğü anlaşılan bu tür rivayetlerin bugünkü Alevî telakkide büyük ölçüde yaşamakta olduğunu belirtmek gerekir. Hz. Peygamberin ömrünün sonlarına doğru Ali'yi kendi yerine halife olarak atadığı, ancak Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ın, Ali'nin hakkını gasbettikleri bu gün de benimsenen ve savunulan görüşler arasındadır. Bundan dolayıdır ki Alevîler ilk üç halifeye ve Ali ile Cemal vakasında karşı karşıya geldiği için Hz. Aişe'ye sevgi duymadıkları gibi yer yer düşmanlık da beslerler¹⁶⁶.

¹⁶⁶ Üzüm. *Günümüz Aleviliği*, s. 80-81

Günümüzde ve geçmişte gerek Sünnîler arasında gerekse Alevîler arasında Hz. Ali hakkında oldukça fazla şey söylenmiş ve yazılmıştır. Bunlardan bazıları ona aşırı övgü ve sıfatlar içerir. Ama bunların sayılarının mutedil ölçülerle yazılan ve söylenenlere oranla daha az olduklarını göze çarpar¹⁶⁷.

Günümüzde Alevî kesimler arasında Hz. Ali'ye bağlılık konusunda, bir uçta onun "Tanrı sırrı" olarak görüp ona bağlanmanın gereğini vurgulayanlardan, diğer bir uçta onun 1400 yıl önce yaşamış, ölmüş bir din büyüğü görüp bugün ona bağlılık vurgusu yapmanın anlamsız olduğunu söyleyenlere kadar hemen her çeşit düşünce mensubu bulunmakla beraber, ağırlıklı anlayış: O'nun Peygamberin damadı, on iki imamdan ilki, Muhammet'le birlikte yolun-erkânın sahibi-kurucusu olduğunu kabul etme ve onu sevip sayarak yaşama şeklindedir¹⁶⁸.

Reha Çamuroğlu bu konuda şöyle der: "Bazı Alevî yazarlar Ali hakkında "1400 yıl önce yaşamış ve ölmüş gitmiş bir şahıs olduğunu, dolayısı ile ona bağlanmanın bir anlamı olmadığını" söylerler bu çevreler materyalist çevrelerdir". Bu yazara göre Ali her zaman hayatta olmuş ve "Yetiş Ya Ali" diye kendisini çağırnlara koşmuştur. Bu yetişme fiziksel anlamda olmayıp, haksızlığa, zulme karşı sembolleşen ve inananlara ruh ve dinamizm veren manevi bir yetişme şeklindedir. Kaldı ki Ali'ye bağlanma kuru kuruya onun yaşadıklarını taklit etme değil, onun yaşamında kendisini gösteren değerleri alıp hayata geçirmektir"¹⁶⁹.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse her ne kadar Hz. Ali sevgisi Alevîlerin ayrılmaz bir vasfı haline gelmişse de ve ona bu kadar misyon yüklenmişse de gerek halk arasında gerekse de Alevî aydınlar arasında Hz. Ali'nin gerektiği gibi tanınmadığına şahit olduk. Onun hakkındaki bilgiler ancak kulaktan dolma bilgiler olduğunu gördük.

b. Dört Kapı Kırk Makam

Alevî Bektaşîliğin Batını inanışlarından biri de dört kapı kırk makam inancıdır. Alevî geleneğin otoriteleri olarak kabul edilen dedelerle yaptığımız mülakatlar sırasında bu konuyu sorduğumuzda, dedelerin bile bu konuda pek fazla bir bilgiye sahip olmadıklarını ve konuyu geçiştirdiklerini gördük. Bu konuda Vahap dede şunları söylemiştir:

¹⁶⁷ Bu Şiirler İçin bkz. Pehlivan, *Alevî-Bektaşîlerde Allah İnancı*, s. 91-97

¹⁶⁸ Üzümlü, *Günümüz Aleviliği*, s. 80-81

¹⁶⁹ Reha Çamuroğlu, *Günümüz Aleviliğinin Sorunları*, İstanbul 1992, s. 112

İman etmek, İlim öğrenmek, İbadet etmek, Haramdan uzaklaşmak, Ailesine faydalı olmak, Çevreye zarar vermemek, Peygamber'in emirlerine uymak, Şefkatli olmak, Temizliğe dikkat etmek, Yaramaz işlerden sakınmak

Tarikat makamları:

Tövbe etmek, Mürşid'in isteğine uymak, Temiz giyinmek, İyilik yolunda savaşmak, Hizmetli olmak, Haksızlıktan korkmak, Ümitsizliğe düşmemek, İbret almak, Nîmet dağıtmak, Özünü fakir görmek

Marifet Makamları:

Edep, Masiva'dan tecerrüt (bencilik, kin, garezden uzak olmak), Perhizkarlık, Sabır ve Kanaat, Haya (utanma), Cömertlik, İlim, Hoşgörü, Özünü bilme, Ariflik

Hakikat Makamı:

Tevazu (alçak gönüllü olmak), Kimsenin ayıbını görmemek, Yapabileceği hiçbir iyiliği esirgememek, Allah'ın her yapuğunu sevmek, Tüm insanları bir görmek, Birliğe yönelmek ve yöneltmek, Gerçeği gizlememek, Mana'yı bilmek, Sırrı öğrenmek, Allah'ın varlığına ulaşmak¹⁷²

F. İBADET BOYUTU

Kasabada yaşayan Alevî Bektaşî topluluğu arasında hangi ibadetlerin yerine getirildiğini daha iyi anlayabilmek amacıyla aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo- 32: Hangi İbadetlerin Yapıldığına İlişkin Durum

Aşağıdaki dini ayin, merasim ve ibadetlerden hangilerini yapmaktasınız?	Sayı	%
<i>Günde 5 vakit namaz</i>	0	0,0
<i>Cuma namazı</i>	0	0,0
<i>Bayram namazı</i>	4	4,0
<i>Zekat vermek</i>	4	4,0
<i>Ramazanda birkaç gün oruç</i>	2	2,0
<i>Hacca (Kabe) gitmek</i>	0	0,0
<i>Hacı Bektaş veya Abdal Musa'ya gitmek</i>	12	11,9
<i>Cem Ayini</i>	6	5,9
<i>Adak adamak</i>	10	9,9
<i>Görgü cemine katılmak</i>	4	4,0
<i>Muharrem orucu</i>	9	8,9
<i>Hidrellez orucu</i>	2	2,0
<i>Mevlit okutmak</i>	2	2,0
<i>Hiçbiri</i>	46	45,9
<i>Toplam</i>	101	100,0

¹⁷² Celalettin Ulusoy, *Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli ve Alevî Bektaşî Yolu*, Hacıbektaş 1986, s. 216-218

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, ankete; deneklere yönelttiğimiz “aşağıdaki dini ayin, merasim ve ibadetlerden hangilerini yerine getirmektesiniz” sorusuna deneklerden % 45,5’i hiçbir ibadeti yerine getirmediğini, % 11,9 ‘u Hacı Bektaş Veli veya Abdal Musa mezarlarını ziyaret ettiğini, %9,9’u adak adadığını, % 10 cem veya görgü cemine katıldığını, % 8,9’u Muharrem ayında oruç tuttuğunu. % 4’ü bayram namazı kıldığını, % 4’ü zekat verdiğini, % 2’si ramazanda oruç tuttuğunu. % 2’si Hidrellez’de oruç tuttuğunu, % 2’si ise mevlit okuttuğunu belirtmiştir. “Günde 5 vakit namaz. Cuma namazı Hacca gitmek ” seçenekleri hiçbir denek tarafından işaretlenmemiştir.

Hiçbir ibadeti yerine getirmediğini ifade edenlere bakıldığında, erkeklerin kadınlara oranla bu seçeneği daha fazla tercih ettikleri görülüyor. Hiçbir ibadeti yerine getirmeyen erkeklerin oranı % 46’lardayken kadınlarda bu oran yaklaşık % 44 civarında. Yine “hiçbir ibadeti yerine getirmiyorum” seçeneğinin tercih oranının eğitim seviyesi ile doğru orantılı olarak yükseldiği görülmektedir. Sadece okur-yazarlarda bu oran sıfır iken, üniversite mezunlarında % 70’lere kadar yükselmektedir. Ayrıca “Zekat. Bayram Namazı. Ramazan Orucu. Mevlit Okutma” gibi Sünnilerin de yaptıkları ibadetleri sadece ilk ve ortaokul mezunu ve 30 yaşın üstündeki deneklerin yaptıklarını belirtmeleri ilgi çekici bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anket verileri, mülakatlar ve gözlemlerimiz sonucunda yöre Alevîlerinin sadece İslam aleminin genelinde uygulanan namaz, oruç vs.. gibi ortak ibadetleri değil, Alevîlere has olan, Cem, Hıdırellez Orucu vs... ibadetleri de yerine getirmediklerini gördük. Hatta sadece uygulamamak değil Alevîlere has ibadetleri bile küçümsediklerine şahit olduk.

Sünnî anlayışta oldukça önemli bir yer tutan ibadetlere Alevîlikte nasıl bakıldığını araştırdığımızda Sünnî anlayıştan farklı bir tutum sergilediklerini görürüz. Araştırmacı Ahmet Yaşar Ocak konuyu açıklar: “Kalenderilikten doğmuş olması sebebiyle¹⁷³ Bektaşîliğin daha başından beri Sünnî İslam’ın itikat ve ibadet esasları karşısında genellikle kayıtsız bir tutum içinde olduğu tarihi bir gerçektir. Bu konuyla ilgili ip uçlarına muhtelif Bektaşî menakıbnamelerinde ve nefeslerinde rahatça rastlanılabildiği gibi meşhur Bektaşî fıkraları da ayrı bir delildir. Bektaşîlik, İslam’ın mükelleflerini mecbur tuttuğu namaz, oruç gibi ibadetleri açıkça olmasa bile çeşitli

¹⁷³ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. A. Yaşar Ocak, *Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi Motifler*, İstanbul 1983, s. 125-129

tevillerle red yolunu tercih etmiş; buna karşılık İslam öncesi eski Türk dinleriyle Şamanizm, Budizm ve İran dinlerinin bakiyelerine dayanan bir takım ayin ve erkan geliştirmiştir. Bunlara dini bir çehre kazandırmak maksadıyla bazı tasavvufi mefhum ve telakkiler kullanılmış, Hz. Peygamber zamanına kadar götürülen bazı menkıbeler teşekkül ettirilmiştir. Bütün ayin ve erkani, “dört kapı kırk makam” şeklinde ifade edilen meşhur tasavvufi telakkiye dayandırılır. Kul ancak şeriat, tarikat, marifet ve hakikat kapılarını ve her kapıdaki on iki makamı geçerek Hakk’a ulaşır. Bütün ayin ve erkan kulun bu yolculuğunu temsil eder.

Az da olsa Sünnî İslam’ın ibadet esaslarına zaman zaman riayet eden Bektaşîlere her zaman rastlanmıştır. Bu durumu Sünnî çevrelerle kaçınılmaz temasın bir tesiri kabul etmek yanlış olmaz¹⁷⁴.

İslam dininde önemli bir yer işgal eden temel ibadetlere Alevî toplumunun yaklaşımını teker teker ele alalım

1.Namaz

Ankette sorduğumuz “aşağıdaki ibadetlerden hangilerini yerine getiriyorsunuz” sorusuna ankete katılanlardan hiçbirinin “beş vakit namaz” veya “Cuma namazı” kılıyorum diye cevap vermediklerinden yukarıda bahsetmiştik. İslam dininin önemli ibadetlerinden olan bu ibadete Alevî toplulukların genel olarak bakışlarına kısaca değinmek istedik.

Kuran’ı Kerim’in bir çok ayetinde emredilen¹⁷⁵ namaz konusunda. Fığlalı’nın da belirttiği üzere, yolun önderi ve sahibi kabul edilen Hz. Ali’nin, Ehl-i Beytin diğer üyelerinin ve on iki imamın hiçbir ihmalinin bulunmadığı bilinmekle beraber¹⁷⁶. Alevî Bektaşî toplulukları namaz konusunda oldukça farklı tutumlar sergilemişlerdir.

İlyas Üzüm Alevî kitlenin namaza yaklaşımını özetler: “Hacı Bektaş-ı Veli’nin Vilayetname’inde zaman zaman namaza atıfta bulunmaktadır. Buna göre o, Horasan erenlerine kerametini göstermek için seccadeyi darı çeçinin üstüne yaymış ve “bismillah” diyerek iki rekat namaz kılmış ve bir tek darı tanesi dahi kımıldamamıştır. Keza, o pirlüğünü ispat etmek üzere abdest alıp susam yaprağı üstünde seccadesini salmış, seccade Tanrı’nın kudretiyle havada durmuş, hünkar’da iki rekat namaz kılarak şeyhliğini göstermiştir. Yine Vilayetname’de yer alan ifadeye göre Hacı Bektaş bir nice

¹⁷⁴ Ocak, “Bektaşîlik”, s. 376-377

¹⁷⁵ Fuad Abdulbaki, *Mucemul Müfehres li Elfazil Kuran-il Kerim*, Çağrı Yay., İstanbul 1990, s. 413

¹⁷⁶ Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşîlik*, s. 286

müridiyle Sulucakarahöyük'ün güneyinde bir köye uğramış, sohbet etmiş, akşam olunca da oradakilerle beraber abdest alıp camiye gitmiştir. Köyde Kara Fakı adındaki imam izin almadan hünkarın önüne geçtiği için tekbir almış fakat aklına tek bir ayet gelmemiştir. Bunun üzerine hünkar izinsiz imamlığa geçtiği için ona beddua etmiştir. Aynı şekilde Bedahşan'ın zaptı öncesinde Hacı Bektaş, mağarada kırk gün çile çıkarmış ve bu sırada sürekli namaz kılıp dua etmiştir.

Buyruk'larda da namazla ilgili kayıtlar bulunmaktadır. Dört kapıdan ilki olan şeriat kapısı açıklanırken üçüncü makamın ibadet olduğu söylenmiş ve burada namaz kılmanın farzıyeti belirtilmiştir.

Alevî-Bektaşî edebiyatında ise namaz konusunda birbirinden farklı pek çok şiir bulunmaktadır. Beş vakit namazın kılınması gerektiğini belirten şiirin yanı sıra, şeklin önemli olmadığını, Hakk'a namaz ve abdestle değil, deruni bir aşkla ulaşılabileceğini belirten şiirlerde bulunmaktadır. Alevî-Bektaşî yazar Oytan'ın eserine aldığı bir şiir şöyledir:

Sabah namazına uyan
Terk eyleme kıl namazı
Türlü kokulara boyan
Terk eyleme kıl namazı

Öğleni kılmazsan kalır
İmanını şeytan alır
Mekanın cehennem olur
Terk eyleme kıl namazı¹⁷⁷

Ayrıca Abdurrahman Güzel Pir Sultan Abdal'dan namazla ilgili şu dizeleri nakleder:

“Pir Sultan Abdal'im ölürüm deme
Kıl beş vakit namazın kazaya koma
Bu dünyada kalırım deme
Pirin teneşirde özün sağdadır¹⁷⁸.”

Üzüm bu konuda şöyle der: “Sünnî kesimlerden Alevîlere en büyük tenkit namazla ilgili kayıtsızlıklarından geldiği için dede ve yazarlar bu konuya kendi

¹⁷⁷ Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 96-99

¹⁷⁸ Abdurrahman Güzel, *Alevilik Bektaşilik Üzerine Çalışmalarımız Yeterli mi? Günümüzde Alevilik Bektaşilik*, Ankara 1995, s. 72

açılarından farklı bir yaklaşım getirmişlerdir. Alevî dedelerinden Halil Öztoprak “Alevîlerin Kur’an’a ve Hz. Muhammed’in emirlerine uyduklarını ve ona göre ibadet ettiklerini” belirttiği kitabında beş vakit namazın Kur’an’da mevcut olmayıp Abbasiler zamanında icma ile oluştuğunu söyler. Başka bir Alevî yazar, Kur’an’da namazın emredildiğini ancak bu emirlerde sabah, öğle ve akşam namazlarından söz edildiğini, ikindi ve yatsı namazlarının ise ikinci halife Ömer b. Hattan tarafından icat edildiğini öne sürer. Başka bir yazarsa Alevî’lerin namaz kılmayı ve camiye gitmeyişlerinin tarihi, sosyal, ekonomik ve felsefî sebeplerinin bulunduğunu söyler. Ona göre Emeviler zamanında camilerde Hz. Ali ve Ehl-i Beyt kötülenmiş, bundan dolayı Ali yanlıları camiden soğumuşlardır. Ayrıca yönetimin denetimindeki camiler toplumun alt sınıfındakilere karşı amansız saldırı merkezleri olmuş, bu nedenle Alevîler camilere yaklaşmamışlardır. Öte yandan ekonomik olarak yoksul kesimden gelen ve hayatlarını kazanmak için çalışmak zorunda olan Alevîler, işleri- güçlerinin çokluğu dolayısıyla beş vakit namaz kılmaya vakit bulamamışlardır. Nihayet felsefî olarak Alevîler ibadette samimiyeti önemsememiş ve ibadetlerini gösterişten uzak biçimde geceleri ifa etme yönüne gitmişler, ayin-i cem yapmışlardır.

Bu tespitlerinin ne kadarının doğru ya da ne ölçüde doğru olduğu bir tarafa, günümüzde Alevî-Bektaşî zümrelerinin büyük çoğunluğunun namaza uzaklığı devam etmektedir. Bazı kesimler bu uzaklığı namaza düşman olmaya ve camiye karşı çıkmaya kadar vardırırmakta ise de namaza ve camiye saygı ile yaklaşanlar da yok değildir. Ayrıca namazla ilgili olarak öteden beri halk arasında “bizim namazımızı Ali kılmıştır”, “Ali namaz kılmak için camiye giderken şehid edildiği için camiye gitmiyoruz” şeklindeki anlayışların zayıfladığı, Alevî yazarların da bu tür sözleri pek gündeme getirmediği tespit edilmiştir¹⁷⁹.

2. Oruçlar

Yaptığımız ankette ve gerçekleştirdiğimiz mülakatlarda Alevî topluluğunun oruç konusunda da oldukça ilgisiz oluşları dikkatlerimizi çekti. Bırakalım Ramazan ayının tümünde oruç tutmayı, Ramazanda birkaç gün oruç tuttuğunu ancak deneklerin % 2’si belirtirken, geleneksel Alevîliğin temel ibadetlerinden olan Muharrem orucunu da ancak % 8,9’u tutmakta olduğunu ifade etmiştir. Toplamda deneklerin sadece % 12,9’unun herhangi bir zamanda “oruç” ibadetini yerine getiriyor olmaları Alevî

¹⁷⁹ Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 96-98

topluluklarının "oruç" ibadetine genel olarak bakışları hakkında bilgi vermemizi gerekli kılıyor.

Kur'an'da, önceki ümmetlere farz kılındığı gibi Müslümanlara da farz kılındığı belirtilen ve ramazan ayına ulaşanın tutması emredilen oruç¹⁸⁰ aslında Alevî toplumu tarafından da –bazı yerlerde zamanı farklı olarak- yerine getirilen bir ibadet olarak dikkatlerimizi çeker. Zaten bir çok araştırmacı da bu ibadetin farzîyetinin, Alevî kaynaklarında da belirtildiğini dile getirmişlerdir. Bu konuyu inceleyen Üzüm şöyle der: "Birkaç gurup hariç bütün inananlarca yerine getirilmeye çalışılan bir ibadettir. Bu ibadetin farzîyeti Alevî kaynaklardan Buyruk'ta ve Hacı Bektaş-ı Veliye nispet edilen Makalat'ta dört kapıdan ilki olan şariat kapısının üçüncü makamında açık bir surette vurgulanır. Aynı vurgu Şeyh Safî buyruğu'nda da yapılır. Bu bakımdan tarih boyunca ramazan orucunu tutan sınırlı bir Alevî-Bektaşî kitlesi olagelmıştır"¹⁸¹.

Başka Alevî yazarlarca farklı görüşler de sunulmuştur. Buna göre Kuran'da biri Muharrem diğeri Ramazan olmak üzere iki çeşit oruç emredilmiştir. İkisi de farzdır. Alevîler gücü nispetinde bu iki orucu tutmaya çalışırlar. Ona göre ramazan orucunu ile ilgili ayet¹⁸² ve Muharrem orucu ile ilgili ayet¹⁸³ farklı farklıdır. Ancak bu ayetlerde muharrem orucu ile ilgili en ufak bir ifade bile bulunmaz.

Bazı Alevî yazarlarca orucun Kuran'a uymayan bir külfet olduğu iddia edilmiştir. Bunlara göre oruç, Peygamberin vefatından 200 sene sonra devleti yöneten sömürücü kesimin çıkarlarına uygun olarak bir toplum oluşturmak için yaygınlaştırılmıştır. Ramazan ayında üç gün oruç tutulabilir. Hatta Kuran orucun bir gün ile sınırlı olduğunu gösterir¹⁸⁴.

Genel olarak Alevî yazarların oruc hakkında yaklaşımları böyle olmakla beraber günümüzde Alevî- Bektaşî muhitlerinde gerek Ramazan gerekse Muharrem orucu hakkında tutumlara birlik arz etmez. Bazı kesimler Ramazan orucunu baştan sona kadar tutmakta, bazıları ise başı ortası ve sonu olmak üzere üç gün tutmakta, bazı kesimler ise Ramazanın 25, 26, 27. günlerinde tutmaktadır. Çoğunluk diyebileceğimiz büyük bir kesim ise hiç tutmamaktadır. Öte yandan Muharrem ayında tutulan matem

¹⁸⁰ Kuran-ı Kerim 2/183-165

¹⁸¹ Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 99-100

¹⁸² Kuran-ı Kerim 2/185

¹⁸³ Kuran-ı Kerim 2/183-184, 89/1-2

¹⁸⁴ Zelyut, *Öz Kaynakların Göre Alevilik*, s. 246

orucu ise daha çok kırsal kesimlerde tutulurken, şehirlerde bu gelenek unutulmaya yüz tutmuştur¹⁸⁵.

3. Zekat

Yine önemli ibadetlerden biri olan zekat yörede yaşayan Alevilerce pek yerine getirilen bir ibadet değil. Ankete katılanlardan sadece % 4'ü bu ibadeti yerine getirdiğini ifade etmişlerdir. Alevî Bektaşî topluluklarının bu ibadete genel olarak bakışlarını ilgili literatürden yararlanarak şöyle açıklayabiliriz:

Kuran-ı Kerim`de namazla birlikte veya müstakil olarak en çok emredilen¹⁸⁶ hususlardan biri olan zekat, İslam`ın sosyo-ekonomik hayatın tanzimi için üzerinde ısrarla durduğu bir konudur. Alevîlerin ana kaynaklarından Buyruk`ta da bahsedilmekle beraber bu kesimlerce pek üzerinde durulmamıştır.

Anadolu Aleviliğinde zekat yerine başka bazı mali ibadetler tesis edilmiştir. Kural olarak Alevîler, karlarının beşte birini Ehl-i Beyt hakkı olmak üzere dedeler ve ocaklara, Bektaşîler ise Hacı Bektaş-ı Veli Dergahına verirler. Buna "hakkullah" "lokma" veya "yol hakkı" denir¹⁸⁷. Bunlar kara kazan hakkı, mürşid hakkı ve çerağ hakkı olmak üzere üç isim altında toplanır. Kara kazan hakkı, dergahın giderleri, mürşit hakkı mürşit ve diğer pirlere, çerağ hakkı da darda kalan muhiplere dağıtmak için verilir¹⁸⁸.

4. Hacc

Kuran-ı Kerim`de şartları uygun olanın yerine getirmesi, Allah`ın kulları üzerine bir hakkı olarak açıklanan hac¹⁸⁹, Alevî-Bektaşî zümrelerinin ana kaymaklarında geçmesine rağmen, Sünnî kitle kadar ilgi gördüğü söylenemez. Ankete katılanlardan hiçbirisi Hac ibadetini yerine getirmediğini belirtirken, mülakatlarımızda da Alevîlerde hac konusunun Sünnîlerden oldukça farklı anlaşıldığını gördük. Kasaba kahvehanesinde tanıştığımız bir vatandaş çalışmak için Arabistan`a gittiğini orada Kabe`yi de ziyaret ettiğini hatta bir müddet namaza başladığını ancak Ören`e geldikten sonra kınanmaktan korkarak namazı bıraktığını ifade etmiştir. Kasabanın dedelerinden Vahap dede bu konudaki fikirlerini şöyle dile getirmiştir:

¹⁸⁵ Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 99-100

¹⁸⁶ Abdülbaki, *Mucemul Müfehres li Elfazil Kuran-il Kerim*, s. 332

¹⁸⁷ Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 100-101

¹⁸⁸ Fırlalı, *Türkiye`de Alevilik Bektaşilik*, s. 290

¹⁸⁹ Kuran-ı Kerim 3/97

“*Hac için buradan kalkıp ta Mekke’ye gitmeye ne gerek var. Bu ibadeti Sünniler yanlış anlıyorlar. Kabe insanın kalbindedir. Köyünde bir fakir varken senin onu doyurman en güzel hacdır ve o fakirin kalbi senin Kabe’ndir. Hem Araplara para kazandırmaktan başka ne işe yarıyor ki Mekke’y gitmek.*”

Vilayetname’ye göre Hacı Bektaş-ı Veli, Türkistan’dan Rum ülkesine hareket edince önce hacca niyet etmiş, çeşitli kerametler göstererek Necef’e gelmiş, burada bir müddet kalıp bir “erbain” çıkardıktan sonra Beytullah’a varmıştır. Orada imam Muhammet Bakır’ın seccadesi yanında üç yıl mücavir olmuş ve oradan da Medine’ye ulaşmıştır. Vilayetname’de ayrıntılar olmamakla beraber Hacı Bektaş-ı Veli’ye bu hac yolculuğundan dolayı Hacı denildiği kuvvetle muhtemeldir.

Vilayetname’de Hacı Bektaş-ı Veli’nin hac yolculuğu açık olmakla beraber Alevî-Bektaşî zümrelerince bu ibadet de namaz, oruç, zekat gibi gerekli ilgiyi görememiştir¹⁹⁰. Bazı şairler asıl Beytullah’ın insan kalbi olduğunu söyleyerek hac hakkında fikirler ileri sürmüşlerdir. Mesela Dertli Baba:

“Girme zahit bezmine görme mürâi yüzlerin
Dergah-ı Abdala gir de bezm-i hasullahı gör
Dön. ziyaret eyleme İbrahim’in bünyadını
Dertli’nin gönlünü ziyaret eyle beytullahı gör”¹⁹¹

Günümüz Alevî yazarlarından haccın önemli bir ibadet olduğunu belirten yazarlar¹⁹² olmakla birlikte büyük bir çoğunluk bu ibadeti pek dikkate almamışlardır. Hatta bazıları haccın birçok unsurunun putperestlikten İslam’a aktarıldığını, Arapların Kabe’ye kutsallık kazandırmak için pek çok masal ürettiklerini, Alevîlerin Allah’ın mekanının ancak insanın kalbi olabileceğine inanarak hacca gitmediklerini söyler¹⁹³.

Üzüm’e göre: “Alevîlerin büyük bir çoğunluğunun hacca gitmemelerinin dini, sosyal ve ekonomik bir çok sebebi olabilir. Ancak günümüzde bazı Alevî yazarlarının hac aleyhine Hacı Bektaş-ı Veli’nin :

Hararet nardadır sacda değildir
Akıl baştadır taçta değildir
Her ne arar isen kendinde ara
Mekke’de Kudüs’te hacda değildir

¹⁹⁰ Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 101

¹⁹¹ Oytan, *Bektaşîliğin İç Yüzü*, s.270-271

¹⁹² Kaya, *Alevî Bektaşî*, s. 108

¹⁹³ Zelyut, *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, s. 250-252

sözü ile “Benim Kabem insandır” sözüne dayanmaları isabetli değildir. Zira bu dörtlük haccı kötüleyen ya da gereksizliğini göstermekten çok asıl güzelliğin insan merkezli olduğunu belirtmek istemiştir. İkinci söz de haccı yasaklamaktan çok insana verilen önemi ifade etmiştir. Kaldı ki bunları söyleyen Hacı Bektaş-ı Veli hacca gitmiş bir zattır. Zamanımızda hacca giden Alevî vatandaşlarımızın sayısı giderek artmaktadır¹⁹⁴.

5. Kurban

Alevî Bektaşî erkanın önemli ibadetlerinden biri olan kurban yöre Alevîleri arasında artık sıklıkla yapılan bir ibadet olma özelliğini yitirmiş durumdadır. Vahap dedenin belirttiğine göre kasabada eskiden kurban sık sık kesilirmiş ama artık ancak birkaç yıl bir kesilebiliyormuş.

Genel olarak Alevî Bektaşî topluluklarının kurban anlayışları hakkında bilgi vermek gerekirse; şunları söyleyebiliriz.

Kutsal kabul edilen üstün varlığa yakınlaşmak ve onun rızasını kazanmak amacıyla değerli şeylerini feda etmek hemen hemen bütün dinlerde ortak olan ibadetlerden biridir. Tarihi ise oldukça eskilere dayanır. Günümüzde kurban ibadeti hem Alevî hem de Sünnîler arasında yaygın olarak yerine getirilir. Hatta Alevî topluluğun beklisi de yerine getirmeye en azami dikkat ettiği ibadettir denilebilir.

Bazı araştırmacılar Alevîlerdeki kurban anlayışının İslamiyet öncesi Türklerdeki kurbanla benzerliklerine dikkatleri çekmişlerdir. Fığlalı Şöyle der: “Alevî topluluklarda kurbanın önemli olduğu, ayin-i cemin kurbandsız olmadığını; başka bir ifade ile, hangi vesile ile olursa olsun kurban kesilmesi icap ettiği kurumlarda, cem düzenlendiğini daha önce ifade etmiştik. Onun için, eski kültüre sadakatle, kurban kesme yerine “tığlamak” sözünü kullanırlar ve kesilen kurbanın yere akmaması için çok dikkat ederler ve toprağa derince gömerler. Kemiklerinin kırılmayıp mafsallarından ayırarak kanıyla birlikte toprağa gömme adeti de, Orta Asya kültürünün bir devamıdır. Alevî zümrelerin hemen tamamında genellikle her cem ayininde kurban kesilir. Onun için buna İkrar Kurbanı, Görgü Kurbanı, Musahip Kurbanı isimleri de verilir¹⁹⁵.”

¹⁹⁴ Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 101-102

¹⁹⁵ Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, s. 396-370

6. Ayin-i Cem

Alevî Bektaşîliğin önemli ibadetlerinden biri de cem ayinidir. Yörede ne sıklıkla cem yapıldığını tespit etmek bu ibadetin ne oranda canlı ve fonksiyonel olduğu konusunda bilgi vereceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 33: Buldukları Yerde Ne Sıklıkla Cem Yapıldığına İlişkin Durum

		Sayı	Yüzde
Bulduğunuz yerde ne sıklıkla cem yapılır?	Bir defa	11	10,9
	İki defa	6	5,9
	Üç defa	2	2,0
	Dört defa	4	4,0
	Hiç yapılmamakta	74	73,3
	Cevap vermeyenler	4	4,0
Toplam		101	100,0

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, ankete katılanların % 73.3 gibi büyük bir çoğunluğu buldukları yerde cemin “hiç yapılmamakta” olduğunu ifade ederken, % 10.9’u “yılda bir defa”, % 5.9’u “iki defa”, % 2’si “üç defa”, % 4’ü ise “dört defa” cem yapıldığını belirtmişlerdir.

Soruyu yaş kategorilerine¹⁹⁶ göre ele aldığımızda “cem yapılmakta” cevabının yaşlar ilerledikçe arttığını, hatta 60 yaş ve üzerindeki deneklerin hepsinin cem yapmakta olduğunu belirttiklerini görmekteyiz. Buradan anlıyoruz ki; cemler ve diğer ritüeller eski sıklıkla yapılmamakta, yapılsa bile eski katılım ve ilgi görülmemektedir. Zaten mülakatlarımızda görüştüğümüz dedeler gençlerin bu ritüellere ilgisizliği konusunu özellikle dile getirdiler.

Yöre Alevîlerinin şu ana kadar kaç defa cem ayinine katıldığını gösterebilmek için aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

¹⁹⁶ Konunun yaş grupları ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 22

Tablo- 34: Kaç Defa Cem Ayinine Katıldığı İle İlgili Durum

		Sayı	Yüzde
Şimdiye kadar kaç defa cem ayinine katıldınız?	Bir defa	16	15,8
	İki defa	10	9,9
	Üç defa	6	5,9
	Hiç	58	57,4
	Daha çok	11	10,9
	Toplam	101	100,0

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, ankete katılanların % 15,8'i cem ayinine "bir kez", % 9,9'u "iki kez", % 5,9'u "üç kez" katıldıklarını belirtirken, % 57,4'ü "hiç katılmadığını" ifade etmiştir. % 10,9'luk denek oranı cem ayinine "üç kereden daha fazla" katıldığını dile getirmiştir.

Cem ayinine katılımın bu denli düşük olması ve katılanların yaş ortalamasının yüksekliği hipotezlerimizden biri olan gençlerin Alevî ritüellerine karşı ilgisiz ve bilgisiz olduklarını doğrular niteliktedir. Ama zannediyoruz ki şehre göç eden Alevî gençleri arasında yeniden bir canlanma ve geleneklerine – nispeten ideolojik de olsa – sahip çıkma eğilimi görülmektedir¹⁹⁷. Bu konu ayrıca bir araştırmanın konusu olabilir.

G. BAZI DİNİ VE TOPLUMSAL SORUNLAR

1. Ülkenin En Önemli Sorununu Tanımlama

Ülkenin en büyük sorununun ne olduğunu belirtme durumu ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

¹⁹⁷ Bu konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. Ek Tablo- 28, 29 ve 30

Tablo- 35: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Ülkenin En Büyük Sorununu Tanımlama

		Sizce ülkenin en büyük sorunu nedir?						Toplam	
		Enflasyon ve buna bağlı fakirlik	Terör	Nüfus artışı	Dini bozulma	Dini hoşgörüsüzlük	Demokrasi eksikliği		Başka
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yaz:	Sayı 2 Yüzde 100,0%						2 100,0%	
	İlkokul	Sayı 11 Yüzde 52,4%				2 9,5%	8 38,1%	21 100,0%	
	Ortaokul	Sayı 8 Yüzde 42,1%	2 10,5%	2 10,5%			5 26,3%	2 10,5%	19 100,0%
	Lise	Sayı 30 Yüzde 88,2%	2 5,9%				2 5,9%	34 100,0%	
	Üniversite	Sayı 15 Yüzde 60,0%		2 8,0%	2 8,0%	2 8,0%	4 16,0%	25 100,0%	
Toplam		Sayı 66 Yüzde 65,3%	4 4,0%	4 4,0%	2 2,0%	4 4,0%	19 18,8%	2 2,0%	101 100,0%

$$\chi^2 = 42,739 \quad Sd= 24 \quad P<0,05$$

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, ankete katılanların % 65,3'ü ülkenin en büyük sorunun "enflasyon ve buna bağlı fakirlik", % 4 ü "terör", % 4 ü "nüfus artışı", % 2'si "dini bozulma", % 4'ü "dini hoşgörüsüzlük", % 18,8'i "demokrasi eksikliği" olarak ifade ederken, % 2'si "başka" seçeneğini tercih etmişler ancak bundan ne kastettiklerini açıklamamışlardır.

Deneklere "sizce ülkenin en büyük sorunu nedir diye sorduğumuzda" % 65,3 gibi büyük bir çoğunluğun "enflasyon ve buna bağlı fakirlik" cevabını verdiklerini gördük buradan anladığımız Alevî insanı da ülkedeki genel çoğunluğa katılmakta ve konuya mezhepsel yada ideolojik olarak bakmamaktadır. Yöre halkının ekonomik düzeyinin diğer köylere oranla daha yüksek olmasına rağmen bu cevabı vermelerinin arkasında da kanımızca ülke geneli hakkındaki endişeleri yatmakta olduğu kanaatindeyiz¹⁹⁸.

2. Siyasi Tutumlar

Alevîlerin siyasi partilerle ilişkileri daha iyi değerlendirebilmek amacıyla aşağıdaki tablo hazırlanmıştır .

¹⁹⁸ Bu konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. ek Tablo- 70 ve 71

Tablo- 36: Alevilerin Siyasi Partilerle İle İlgili Tutumlarını Yorumlama Durumu

		Sayı	Yüzde
Alevi Bektaşilerin siyasi partilerle ilişkileri konusunda görüşünüz nedir?	Kendi partilerini kurmalı	6	5,9
	Haklarını savunacak partileri tercih etmel	29	28,7
	Ülkenin kalkınmasını ön planda tutan partileri tercih etmeli	50	49,5
	Fikrim yok	7	6,9
	Başka	9	8,9
	Toplam	101	100,0

Deneklere yönelttiğimiz “Alevî-Bektaşilerin siyasi partilerle ilişkileri konusunda ne düşünüyorsunuz” sorusuna deneklerin yaklaşık yarısı “ülke kalkınmasını ön planda tutan partileri tercih ederim” cevabını verirken, % 28,7’si “Alevilerin haklarını savunacak partileri tercih ederim” demişlerdir. % 5,9 gibi oldukça düşük bir azınlık “Alevilerin kendi siyasi partileri olmalı” şeklinde görüş belirtirken bunların hepsinin üniversite¹⁹⁹ veya lise mezunu olması dikkatlerimizi çekti. Ankete katılanlardan % 6,9’u bu konuda fikir beyan etmezken, % 8,9’u başka seçeneğini işaretlemişlerdir.

Aleviler kendi partilerini kurmalı diyenlerin bu denli düşük oranda olması ve deneklerin yaklaşık yarısının “Alevî” kimliğini öne çıkarmadan, ülke çıkarlarını öncelemeleri konuya ideolojik olarak yaklaşmadıklarını göstermiştir²⁰⁰.

Alevî Bektaşiliğin giderek siyasallaşıp siyasallaşmadığı ile ilgili fikir sahibi olma ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

¹⁹⁹ Konunun eğitim düzeyi ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 62

²⁰⁰ Bu konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. ek Tablo- 61, 62 ve 63

Tablo - 37: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevî-Bektaşîliğin Siyasallaşmasını Değerlendirme Biçimi

			Alevî Bektaşîliğin siyasallaşmasının Alevîliğe zarar vereceği fikrine katılıyor musunuz?				Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	Fikrim yok	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı		2			2
		Yüzde		100,0%			100,0%
İlkokul		Sayı	18	1		2	21
		Yüzde	85,7%	4,8%		9,5%	100,0%
Ortaokul		Sayı	5	10		4	19
		Yüzde	26,3%	52,6%		21,1%	100,0%
Lise		Sayı	8	9	7	10	34
		Yüzde	23,5%	26,5%	20,6%	29,4%	100,0%
Üniversite		Sayı	10	13	2		25
		Yüzde	40,0%	52,0%	8,0%		100,0%
Toplam		Sayı	41	35	9	16	101
		Yüzde	40,6%	34,7%	8,9%	15,8%	100,0%

$$\chi^2 = 45,271 \quad Sd = 12 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 40,6'sı "Alevî Bektaşîliğin siyasallaşmasının Alevîliğe zarar vereceğine" inanırken, % 34,7'si bunun tam tersini düşünüyor, % 8,9'u siyasallaşmanın Alevîliğe "kısmen" zarar vereceğine inandığını ifade ederken, % 15,8'i bu konuda fikir beyan etmek istemediğini belirtmiştir.

Alevîliğin siyasallaşmasından kastımız; Alevîliğin kültürel ve dini(aşkın) boyutlarının ihmal edilip onun salt olarak bir ideolojiye indirgenmesi ve Alevîlerin belli bir siyasi partinin doğal üyeleri olarak algılanmaya başlanmasıdır. Tarihsel süreçteki Alevî- Bektaşî siyasallaşması bir yana cumhuriyetten sonra özellikle 60'larda diğer birçok grup gibi Alevîlik de kendi siyasi partisini kurma ve onunla siyaset yapma sevdasına kapılmış ancak bu – bir çok sebepten dolayı – hüsrarla sonuçlanmıştı. Bundan sonra Alevîlerin siyasetin sol kulvarında ve özellikle de Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) saflarında siyasete iştirak ettikleri gözlenmiştir. Ancak 28 Mart 2004 yerel seçimlerinde Kasabada Yeni Türkiye Partisinin adayı belediye başkanlığını kazandı. Bu seçimin yerel seçim olması hasebiyle bu başarıda partiden çok "adayın özellikleri" ön plana çıkmış olabileceğinden, bu durum, genel bir yargıya varmamızı zorlaştırmıştır.

Dikkatlerimizi çeken husus; eğitim seviyesi arttıkça siyasallaşmanın Aleviliğe zarar vermediğine inanıyor olmalarıdır. Ayrıca fikir belirtmeyenlerin genelde 30 yaş ve altında olmalarıdır²⁰¹.

3. Diyanet Teşkilatına İlişkin Tutumlar

Diyanet İşleri Başkanlığının kaldırılması veya Alevî kesimleri de temsil etmesi hakkında tutum geliştirme ile eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 38: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Diyanet Teşkilatına Karşı Takınılan Tutum

	Diyanet İşleri Başkanlığı hakkındaki görüşünüz nedir?					Toplam	
	Kaldırılmalı	Kaldırılmamalı	Aleviliği de temsil etmesi şartıyla kaldırılmamalı	Fikrim yok	Başka		
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı			2		2
		Yüzde			100,0%		100,0%
İlkokul	Sayı	4	2	14	1		21
	Yüzde	19,0%	9,5%	66,7%	4,8%		100,0%
Ortaokul	Sayı	4	6	5	4		19
	Yüzde	21,1%	31,6%	26,3%	21,1%		100,0%
Lise	Sayı	16	4	13	1		34
	Yüzde	47,1%	11,8%	38,2%	2,9%		100,0%
Üniversite	Sayı	12	2	8		3	25
	Yüzde	48,0%	8,0%	32,0%		12,0%	100,0%
Toplam	Sayı	36	14	42	6	3	101
	Yüzde	35,6%	13,9%	41,6%	5,9%	3,0%	100,0%

$$X^2 = 36,496 \quad Sd = 16 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 35,6'sı Diyanet İşleri Başkanlığının "kaldırılması" gerektiğine inanırken, % 13,9'u bunun gereksiz olduğunu Diyanet İşleri Başkanlığının "kaldırılmaması" gerektiğini ileri sürüyor. Deneklerden % 41,6'sı Diyanet İşleri Başkanlığının ancak "Aleviliği de temsil etmesi şartıyla" devamından yana olduğunu ifade ederken, % 5,9'u fikir beyan etmemiş, % 3'ü ise "başka" seçeneğini tercih etmiş ancak bir açıklamada bulunmamıştır.

²⁰¹ Bu konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. ek Tablo- 59, 60

Deneklerimizin Diyanet karşısındaki tutumları din dersleri karşısındaki tutumlarıyla benzerlik gösteriyor. Deneklerin % 80'den fazlasının Diyanetin şu anki durumundan memnun olmadığı anlaşılmıştır. Eğitim düzeyinin bu tutuma etkisini incelediğimizde, eğitim seviyesi arttıkça diyanete karşı tutumun sertleştiğini gördük. Yine “Alevîliği de temsil şartıyla devam etmeli” seçeneğini tercih de eğitim seviyesi arttıkça azalmaktadır. Başka şikkini tercih edenler- ki bunların hepsi üniversite mezunu – teklif olarak devletin her türlü dini faaliyetten elini çekmesini ve dini kullanmamasını öneriyorlar. Mülakatlarımızda cemevi ile ilgili yönelttiğimiz sorularda görüştüğümüz kişiler cemevi ve cami hangisi olursa olsun devletin bunlara kesinlikle karışmaması gerektiğini zaten bunlara müdahalenin laikliğe aykırı olacağını belirtmişlerdir. Bu tutumların yaş gruplarına²⁰² göre dağılımına baktığımızda: 60 yaş ve üzerindeki deneklerimizin hepsinin Diyanetin, Alevîliği de temsil etmesi gereğine inandığını görüyoruz.

4. Alevî Bektaşî Derneklerine İlişkin Tutumlar

Dernekler, toplumsal bünyede ortaya çıkan değişme, çözülme, parçalanma gibi gelişmeler karşısında, aynı toplumsal statüye sahip bulunan bireylerin, menfaatlerini yahut da ideallerini korumak için bilinçli bir şekilde ortaya çıkardıkları gruplaşma tipleridir²⁰³. Toplumun diğer kesimleri gibi Alevîler de dernekleşme çabaları göstermiş bu amaçla çeşitli dernekler açmış ya da açılan dernekler üye olmuşlardır. Herhangi bir Alevî derneğine üyelik ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

²⁰² Konunun yaş grupları ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 41

²⁰³ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 304

Tablo- 39: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Bir Alevî Derneğine Üyelik Durumu

			Herhangi bir Alevî- Bektaşî derneğine üye misiniz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı		2	2
		Yüzde		100,0%	100,0%
	İlkokul	Sayı		21	21
		Yüzde		100,0%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	3	16	19
		Yüzde	15,8%	84,2%	100,0%
	Lise	Sayı		34	34
		Yüzde		100,0%	100,0%
	Üniversite	Sayı	4	21	25
		Yüzde	16,0%	84,0%	100,0%
Toplam		Sayı	7	94	101
		Yüzde	6,9%	93,1%	100,0%

$$\chi^2 = 9,744 \quad Sd = 4 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 6,9'u herhangi bir Alevî Bektaşî derneğine üye olduğunu, % 93,1'i ise üye olmadığını belirtmişlerdir. Üye olanların üniversite ve ortaokul mezunu oldukları görülmektedir.

Görüştiğimiz Alevî kitlenin % 95 gibi büyük bir çoğunluğu hiçbir Alevî kimlikli derneğe üye olmadıklarını beyan etmişlerdir. Bunda; bu bölgelerde dernekleşme geleneğinin pek yaygın olmamasının etkisi yadsınamaz derecede olsa gerektir. Beldede ve ilçede Alevîlerin kurduğu herhangi bir dernek yok, ancak Malatya genelinde Alevî inancının yaşatılması amacıyla çalışan 3 vakıf ve dernek mevcuttur. Herhangi bir derneğe üye olanların büyük çoğunluğunun eğitim seviyesi Ortaokul düzeyinde olması dikkat çekici bir durumdur. Denekleri yaşlarını dikkate alarak incelediğimizde karşımıza; derneğe üye olanların çoğunlukla 15-20'li yaşlarda²⁰⁴ oldukları çıkıyor. Buradan da dernekleşmenin daha çok gençler arasında yaygın olduğunu anlıyoruz.

5. Okullarda Din Dersi Okutulmasına İlişkin Tutumlar

Dinin yaşatılmasında ve toplumdaki fonksiyonunu devam ettirmesi ve sonraki nesillere aktarılmasında din eğitiminin önemi inkar edilemez. Ancak bu yapılırken, din eğitiminin genç yaşta ve uzman kimseler tarafından verilmesi gerekir. Bu amaçla ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" dersleri

²⁰⁴ Konunun yaş grupları ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 35

okutulmaktadır. Alevî kitesinin, kendi mezhepleri hakkında bilgi verilmediği gerekçesiyle bu zorunlu eğitime karşı çıktıklarını zaman zaman dile getirdiklerine şahit oluyoruz. Okullarda zorunlu din eğitimi hakkında tutum geliştirme ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 40: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Okullarda Din Derslerinin Okutulmasına Karşı Takınılan Tutum

			Okullarda din dersinin zorunlu olarak okutulması hususunda ne düşünüyorsunuz?					Toplam
			Okutulmalı	Okutulmalı	Alevilik ile ilgili bilgilerinde yer alması koşuluyla okutulmalı	Fikrim yok	Başka	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı Yüzde	2 100,0%					2 100,0%
	İlkokul	Sayı Yüzde	3 14,3%	2 9,5%	16 76,2%			21 100,0%
	Ortaokul	Sayı Yüzde	2 10,5%	11 57,9%	4 21,1%	2 10,5%		19 100,0%
	Lise	Sayı Yüzde	5 14,7%	14 41,2%	8 23,5%	3 8,8%	4 11,8%	34 100,0%
	Üniversite	Sayı Yüzde		15 60,0%	10 40,0%			25 100,0%
	Toplam	Sayı Yüzde	12 11,9%	42 41,6%	38 37,6%	5 5,0%	4 4,0%	101 100,0%

$$\chi^2 = 50,435 \quad Sd= 16 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 11,9'u okullarda din derslerinin zorunlu olarak okutulması gerektiği fikrine katılırken, % 41,6'sı bu fikre katılmıyor, % 37,6'sı "Alevilik ile ilgili bilgilerin de verilmesi şartıyla" bunu onaylayacağını, % 5'i ise bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir. Ankete katılanların % 4'ü "başka" fikirlere sahip olduğunu ifade etmiş, açıklama olarak da bu dersin "seçmeli" olması gerektiğini açıklamışlardır.

Deneklerden yaklaşık % 42'si din derslerinin, okullarda hiç okutulmaması gerektiğini düşünüyor. Yine bu şıkki seçenlerin büyük çoğunluğunun Ortaokul mezunu olmaları dikkat çekici bir durumdur.

Okullarımızda din dersleri okutulmalı diyenlerin oranı yaklaşık % 12 ve eğitim seviyesi yükseldikçe bu oran düşüyor. Deneklerimizden "Alevilikle ilgili bilgiler verilmesi şartıyla din dersleri okutulmalı" görüşünde olanların oranı % 37,6 gibi hiç de

küçümsenemeyecek bir düzeydedir. Bu seçeneği yaş değişkenine²⁰⁵ bağlı olarak ele aldığımızda; yaş ilerledikçe bu şıkkı seçme oranının arttığını gördük. 60 yaş ve üzerinde bu oran, % 100'e ulaşıyor. Bunda, yaşlı Alevîlerin kendi doktrinlerini gençlerle aktarmada sıkıntı çektikleri anlaşılıyor ki: mülakatlarınızda bunu doğrular niteliktedir.

Kısacası, deneklerimizin yaklaşık % 90'a yakınının, şu an okutulmakta olan din derslerinden memnun olmadığı anlaşılmaktadır.

6. Alevî Sünnî Bütünleşmesine Bakış

Sosyologların önem verdikleri ama üzerinde anlaşamadıkları kavramlardan biri de sosyal bütünleşme kavramıdır. Bu kuramı, toplumu bir organizma gibi algılayanlar ve yapısal-işlevciler kuramlarının merkezine yerleştirdiler. Onlara göre toplum, birbirleriyle içsel olarak ilişkili olan organik bir bütün, aynı zamanda göreceli sürekliliği olan dengeli bir yapı ve öğelerinin işlevsel bütünleşmesidir. Bu "ideal toplum" demektir

Hüseyin Bal, sosyal bütünleşmeyi, sosyal gruplar arasındaki sosyal mesafenin, toplumun işleyen bölümünü aksatmaması olarak tanımlar. Ona göre sosyal bütünleşme, statik, zora dayalı ve değişmez değildir. İstikrar ve bütünleşme, menfaat çatışmalarına, değişmeye, çekişmeli pazarlığa engel değildir. Sosyal bütünleşme, dar ve sınırlı bir mensubiyet şuurunun üstünde milli seviyede kapsamlı bir mensubiyet şuurunun hissedilmesi ve fark edilmesidir. Kültür unsurlarından fert ve sosyal grupların aldıkları pay arttıkça, sosyal bütünleşme de güçlenir. Fert ve sosyal grupların bugünü ve yarını ortak görmeleri, birlikteliği benimsemeleri bütünleşmeyi sürekli kılar²⁰⁶.

Farklılaşma ve bütünleşme birlikte düşünülmelidir. Topluluktan topluma (cemaat-cemiyet) yöneldikçe farklılaşma ile birlikte bütünleşme de artar. Cemaat içinde, benzerlikten dolayı bütünleşme değil ayrılık söz konusudur. Bütünleşme, farklılaşmanın zorunlu bir sonucudur. Farklılaşma esas olarak, aynı yapı tarafından yerine getirilen fonksiyonların zaman içinde uzmanlaşarak çoğalmalarıdır. Bu farklılaşmanın ortak yapının bir ürünü olması itibarıyla bütünleşmeyi içerdiğini de gösterir. Dolayısıyla burada tez-antitez-sentez düzeni görülür.

²⁰⁵ Konunun yaş grupları ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 37

²⁰⁶ Bal, *Sosyolojik Açıdan Alevî –Sünnî Farklılaşması ve Bütünleşmesi*, s. 115

Tablo- 41: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Gerekliği İle İlgili Durum

			Sizce Alevî-Sünnî bütünleşmesi gerekli mi?				Toplam
			Kesinlikle evet	Evete	Kesinlikle hayır	Hayır	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı		2			2
		Yüzde		100.0%			100.0%
İlkokul	Sayı	13	6		2	21	
	Yüzde	61,9%	28.6%		9,5%	100,0%	
Ortaokul	Sayı	15	4			19	
	Yüzde	78,9%	21.1%			100,0%	
Lise	Sayı	12	18	2	2	34	
	Yüzde	35,3%	52.9%	5,9%	5,9%	100,0%	
Üniversite	Sayı	15	6	2	2	25	
	Yüzde	60,0%	24.0%	8,0%	8,0%	100,0%	
Toplam	Sayı	55	36	4	6	101	
	Yüzde	54,5%	35.6%	4,0%	5,9%	100,0%	

$$X^2 = 18,279 \quad Sd = 12 \quad P > 0,05$$

Sizce "Alevî- Sünnî bütünleşmesi gerekli mi?" diye sorduk. Deneklerden % 54,5 'i "kesinlikle evet", % 35,6'sı "evet" olmak üzere toplam % 90'ı "evet bütünleşme gereklidir" şeklinde cevap vermişlerdir. Deneklerden % 4'ü "kesinlikle hayır", % 5,9'u "hayır" olmak üzere yaklaşık % 10'u ise bütünleşmeyi gereksiz gördüğünü ifade etmiştir.

Alevî- Sünnî bütünleşmesinin gerekliliğine olan inancın eğitim seviyesi ile ters orantılı olarak geliştiği gözlemlendi. Sadece okur-yazar olanlarda bütünleşmenin gerekliliğine inanç oranı % 100 iken, üniversite mezunlarında bu oran % 84'lere düşmekte ki bu oran genel ortalamanın altında, ayrıca Alevî- Sünnî bütünleşmesinin gereksizliğine inananların % 80'i lise ya da üniversite mezunudur. Bunun yanı sıra bu bütünleşmenin gereksizliğine inananların hepsinin 40 yaşın²⁰⁹ altındadır. Bu veriler ışığı altında bakıldığında gençlerin, eğitim seviyesi yüksek bayan Alevîlerin diğer Alevîlere oranla Alevîlik konusunda daha tutucu oldukları söylenebilir.

Bu bütünleşmenin niteliği konusunda deneklerin ileri sürdükleri fikirleri gösteren aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

²⁰⁹ Konunun yaş grupları ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 24

Tablo- 42: Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Ne Şekilde Sağlanabileceğini Belirtme Durumu

	Sayı	Yüzde	
Eğer cevabınız Evet veya Kesinlikle Evet ise sizce bu nasıl sağlanır?	İnançlara karşılıklı saygıyla	53	52,5
	İmamların aradan çekilmesiyle	2	2,0
	Dedelerin aradan çekilmesiyle	1	1,0
	İmamların ve dedelerin aradan çekilmesiyle	12	11,9
	Siyasilerin aradan çekilmesiyle	4	4,0
	Eğitim seviyesinin yükselmesiyle	17	16,8
	Başka	2	2,0
Cevap vermeyenler	10	9,9	
Toplam	101	100,0	

“Alevî- Sünnî bütünleşmesi gereklidir” diyenlere bunun nasıl sağlanabileceğini sorduk ve şu cevapları aldık: Bu bütünleşme gerekli diyenlerin % 52.5’i bunun “inançlara karşılıklı saygıyla”, % 11.9’u “imamların ve dedelerin aradan çekilmesiyle”, % 4’ü “siyasilerin aradan çekilmesiyle”, % 2’si “imamların aradan çekilmesiyle”, % 1’i ise “dedelerin aradan çekilmesiyle” bunun sağlanabileceğini belirtiyor. Deneklerin yaklaşık % 20’si bu bütünleşmenin ancak, “birilerinin” aradan çekilmesi sayesinde olacağına inanıyor. Ankete katılanların % 9,9’u bütünleşmenin başka şekillerde olacağını ifade etmişler ancak buna açıklık getirmemişlerdir²¹⁰.

Ankete katılan deneklerin bir kısmının bütünleşmenin gereksiz olduğunu inandıklarını yukarıda belirtmiştik. Bu bütünleşmeyi gereksiz görenlerin, bunun niçin gereksiz olduğuna ilişkin ileri sürdükleri fikirleri göstermek amacıyla aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 43: Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Niçin Gereksiz Olduğunu Belirtme Durumu

Alevî Sünnî bütünleşmesi niçin gereksizdir?	Sayı	%
Farklı dini anlayışlar benimsendiği için	4	40,0
Alevîlerin kendilerine yetecekleri için	4	40,0
Alevî kimliğinin kaybolmaması için	2	20,0
Toplam	10	100,0

“Alevî- Sünnî bütünleşmesine gerek yok” diyen 10 denek, bunun niçin gereksiz olduğu sorusunu cevapladılar. Bu deneklerden % 40’ı “Alevîlerle – Sünnîlerin farklı dini anlayışları benimsediklerinden dolayı”, % 20’si “Alevîlerin kendilerine

²¹⁰ Konunun diğer değişkenlerle ilişkisi için bkz. ek Tablo- 25, 26 ve 27

yetecekleri için”, % 40’ı ise “Alevî kimliğinin kaybolmaması için” bu bütünleşmenin gereksiz olduğunu belirtiyorlar²¹¹.

7.Laikliğe İlişkin Tutumlar

Bir çok şekilde tanımlansa da biz, dünyada var olan uygulamalarına bakarak laikliği²¹², dinin siyasete ve devlet işlerine karıştırılmadığı toplum düzeni, yani devletin dini kendi işleyişine karıştırmadığı ve dine belirli alanlar tahsis ederek yer yer müdahalelerde bulunduğu²¹³, dini siyasetin dışında tutmaya çalıştığı sistem olarak tarif edebiliriz. Kısacası “laik devlet”, ülkenin her yanında, her cins, her dini grup yani her vatandaş için aynı kuralların uygulandığı, idari ve hukuki kuralların standardize edildiği merkezîyetçi bir devlet anlayışıdır²¹⁴. Laiklik konusuna bakış açısı ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 44: Laiklik Kavramına Yüklene Anlam

	Sayı	Yüzde	
Sizce laiklik kavramını en iyi bunlardan hangisi tanımlar	Din ve dünya işlerinin birbirinden ayrılması	36	35,6
	Din ve vicdan hürriyetinin teminatı	10	9,9
	Herkesin inancına saygı duymak	41	40,6
	Hiçbir dini kabul etmemek (dinsizlik)	2	2,0
	Fikrim yok	4	4,0
	Başka	8	7,9
	Toplam	101	100,0

Deneklerimize sorduğumuz “sizce laiklik kavramını en iyi tanımlayan ifade hangisidir” sorusuna, deneklerden % 35.6’sı “din ve devlet işlerinin birbirlerinden ayrılması” diyerek klasik şekilde cevap vermişlerdir. % 9.9’u ise “ din ve vicdan hürriyetinin teminatıdır” cevabını verirken, % 40,6 gibi büyük bir çoğunluk “ herkesin inancına saygı”, % 2’si ise “dinsizliği” şeklinde cevaplamışlardır. Geriye kalan % 8 ise “başka” seçeneği altında “insanın dini inançlarını bireyselleştirmesi” cevabını vermişlerdir.

²¹¹ Konunun diğer değişkenlerle ilişkisi için bkz. ek Tablo- 19, 20 ve 21

²¹² Laiklik konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Necdet Subaşı, *Türk Aydınının Din Anlayışı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996, s. 258-277

²¹³ Yümnî Sezen, *Hümanizm ve Atatürk Devrimleri*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 1997, s. 151-155

²¹⁴ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, 3. Baskı, Hil Yay., İstanbul 1983, s. 156

Verilen cevapları yaş²¹⁵ veya eğitim düzeyi²¹⁶ ile incelediğimizde dikkat çekici bir veri ile karşılaşmadık.

8. Hukuksal Sorunların Çözümünde Müracaat Edilecek Mercii İle İlgili Tutumlar

Devlet tüm kurum ve kuruluşlarıyla vatandaşlarının iç ve dış güvenliğini sağlamak, vatandaşları arasında adaleti tesis etmek ve hizmet veren diğer sektörlerin denetimini yapmakla görevli bir kurumdur. Bu durum, teoride böyle olmakla birlikte pratikte öyle olmamıştır. Devlet organları bu görevlerinden hangisini aksatırlarsa vatandaşlar, kendi yöntemleriyle bu boşluğu doldurma yoluna gitmişlerdir. Toplumda ortaya çıkan mafyalaşma, töre cinayetleri, kan davaları bu kabilden olaylardır.

Genellikle kapalı toplum olma özelliği gösteren gruplar, kendi güvenlik ve adalet mekanizmalarını oluşturmuş ve devletin bu görevini kendi üzerlerine almışlardır. Bunun nedenleri üzerinde durmak araştırmanın sınırlarını aşar. Kapalı bir toplum olan Alevî Bektaşî toplulukları tarih içinde hem güvenlik hem de adalet mekanizmalarını kendileri oluşturmuş, ayrı bir kuruma ihtiyaç duymamışlardır. Özellikle “dedelik kurumu” bu görevlerin hepsini üzerinde toplamıştır. Ancak, zamanla modern hayatın zorlamaları, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, eğitim seviyesinin yükselmesi, göç vs. gibi bir çok sebeple dedelik kurumu bu fonksiyonunda erozyonlar yaşamış, değişimler geçirmiştir. Biz de hukuki bir sorunun çözümünde tercih edilen merci ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tabloyu oluşturduk.

²¹⁵ Konunun yaş grupları ile ilişkisi için bkz. ek Tablo- 54

²¹⁶ Konunun eğitim düzeyi ile ilişkisi için bkz. ek Tablo-53

Tablo- 45: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Hukuksal Bir Problem Halinde Nereye Müracaat Edeceğini Belirtme Durumu

			Fertler ve aileler arasındaki anlaşmazlıkların çözümü için öncelikle aşağıdakilerin hangisine başvurursunuz?					Toplam
			Mahkeme veya resmi kurumlara	Dedeye	Muhtar veya köyün ileri gelenlerine	Hiçbirine	Başka	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı		2				2
		Yüzde		100,0%				100,0%
	İlkokul	Sayı	8	3	6	2	2	21
		Yüzde	38,1%	14,3%	28,6%	9,5%	9,5%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	4	2	7	4	2	19
		Yüzde	21,1%	10,5%	36,8%	21,1%	10,5%	100,0%
Lise	Sayı	22		2	6	2	32	
	Yüzde	68,8%		6,3%	18,8%	6,3%	100,0%	
Üniversite	Sayı	8		2	4	11	25	
	Yüzde	32,0%		8,0%	16,0%	44,0%	100,0%	
Toplam		Sayı	42	7	17	16	17	99
		Yüzde	42,4%	7,1%	17,2%	16,2%	17,2%	100,0%

$$X^2 = 64,400 \quad Sd = 16 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, deneklerin % 42,4'ü bir sorunla karşılaştığında "mahkeme veya resmi kurumlara", sadece % 7'si "dedeye", % 17,2'si ise "muhtara veya köyün ileri gelenlerine" müracaat edeceklerini belirtmişlerdir. Ancak bu cevabı verenlerin çoğu muhtar kelimesini çıkarıp sadece köyün ileri gelenlerine başvuracaklarını söylemişlerdir. Deneklerden % 16,2'si bunlardan hiçbirine başvurmayacağını belirtirken % 17,2'si bir problem halinde bunu kendi metotlarıyla halledeceğini ifade etmiştir.

Deneklere bu soruyu yöneltirken amaçlarımızdan biri de, dedelerin toplumsal fonksiyonlarının ne kadarını halen sürdürmekte olduğunu da saptayabilmek idi. Bilindiği gibi dede toplumda ortaya çıkan problemleri çözen, küsleri barıştıran bir adalet dağıtıcısı konumundaydı. Ancak verilen cevaplardan dedelerin bu işlevlerinin eskisi kadar yerine getirmedeğini/getiremediğini tespit ettik.

Bu cevaplara eğitim düzeyi açısından bakıldığında; eğitim seviyesinin yükselmesiyle dedeye değil de resmi kurumlara yöneliniyor olduğu görüldü. Bölge

Alevilerinin eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte geleneksel – Alevî veya Sünnî-değerleri küçümsediklerini daha önce de tespit etmişik²¹⁷.

²¹⁷ Konunun diğer değişkenlerle ilişkisi için bkz. ek Tablo- 57 ve 58

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Toplumun temel dinamiklerinden biri olan din ve onu esas alarak ortaya çıkmış dini grupların varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu grupların incelenmesi ve tanınması toplumu oluşturan yapı taşlarının tanınması demek olacağından kaçınılmaz ve zaruridir.

Ülkemizde üzerinde çok konuşulup az araştırılan konulardan biri de Alevilik-Bektaşılık meselesidir.

Araştırma, Malatya ili Akçadağ ilçesi Ören Kasabasında yaşayan, ve dini sosyal hayatlarıyla çevrelerinden oldukça farklılık gösteren Alevilerin dini ve sosyal hayatlarını tanımayı amaçlamaktadır.

Bu amaçla, bu alanda yapılmış diğer çalışmaların da yardımı ve yayınlanmış geniş literatürden de yararlanarak, araştırmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuş ve tarihi arka planı hazırlanmıştır. Bunların da yardımıyla yörede gözlem, anket ve mülakatlar yapılmış, anketlerdeki veriler bilgisayar yardımıyla değerlendirilmiştir.

Araştırmamız giriş hariç üç bölümden oluşmuştur. Giriş kısmında konunun amacı, önemi, sınırları ve hipotezleri belirtilmiştir. Birinci bölümde, araştırmanın üzerine kurulduğu kavramsal çerçeve, ilgili literatür yardımıyla açıklanmıştır. İkinci bölümde Anadolu'da Aleviliğin tarihsel gelişimi ve Malatya'da Alevilik genel hatlarıyla verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın bulguları ve bunların değerlendirmeleri üzerinde durulmuştur.

Tarihi arka planı incelendiğinde Aleviliğin, dinî olmaktan daha çok, siyasi menşeli olduğu tespit edilebilir. Temelde hilafet konusunda ortaya çıkan ayrışma zamanla çeşitli kesim ve zümrelerin konuyu bilinçli veya bilinçsiz istismarlarıyla daha da derinleşmiştir. Hz. Ali ve Onun soyundan gelen On iki İmamın halifelik makamına diğer sahabelerden daha ehil oldukları ve bunun da nass ile sabit olduğuna inanan zümreleri kendi iktidarları açısından tehlike addeden iktidarlar. bu kesimleri iktidardan uzak tutmak için çeşitli tedbirler almış, alınan bu tedbirler ayrılığı daha da derinleştirmiştir.

Şîa diye adlandırılan bu kesimler, iktidarlar tarafından dışlanınca kendilerine potansiyel taraftar olarak Arap olmayan ve yeni Müslüman olmuş kitleleri seçmişlerdir. Bu kitleler de doğal olarak eski inançlarından izler taşımışlar, zahirde İslamlaşmış olarak görünseler de aslında eski dinlerinden tam olarak kopamamışlardır. Şiiliğin

Farşlılar arasında yayılmasının – başka nedenler de olmakla birlikte- temel nedenlerinden biri de budur denilebilir.

Hız. Ali soyunun halifelik haklarını savunan ve yönetimler tarafından dışlanan derviş, gezgin ve dailer İran, Orta Asya'ya açılmış ve burada yaşayan Türklerle temasa geçmişlerdir. Kendilerine anlatılan – şekilden çok özü vurgulayan – ve eski inançlarıyla çok fazla çatışmayan bu öğretiy, Türkler ve İranlılar arasında oldukça çabuk kabul görmüştür. Orta Asya'da Ahmet Yesevi, Aslan Baba vs. gibi bir çok derviş bu öğretinin yayılmasında etkili olmuşlardır. Hatta bu kişilerin müritleri sayesinde ta Anadolu'ya kadar yayılmış ve farklı ırk ve dinlerin birlikte yaşamak zorunda kaldığı bu coğrafyada hoşgörüyü, insan sevgisine dayalı, esnek ve şekilden çok özü öne çıkaran öğretiy çabucak taraftar bulmuştur.

Anadolu'da özellikle kırsal yörelerinde yaşayanlar, Hacı Bektaş-ı Veli, Abdal Musa vs. gibi bir çok derviş ve dainin etkisiyle ilk olarak İslamın bu yorumuyla tanışmışlar ve önemli ölçüde bu yorumu kabul etmişlerdir. Şehirlerde ise, daha çok İslam'ın Sünnî yorumu kabul görmüş, idareler bile bu yorumu benimsemişlerdir. Kırsal kesimde etkili olan bu dervişler, kolonizatör dervişler olarak isimlendirilmişleridir. Bu dervişler, insanları sadece yeni bir inanişa davet etmemiş, onların her tür sorununa çözüm aramış, bunun için tekkeler, zaviyeler kurup beyliklerin işlerini oldukça kolaylaştırmışlardır. Yönetimlerle araları – Babai isyanı gibi birkaç olay hariç – o kadar iyi olmuştur ki: bu yeni anlayış (Bektaşilik) yeni kurulan devletin ordusunun – yeniçerilerin – resmi mezhebi durumuna yükselmiştir. Ancak zamanla – yine siyasi sebeplerle – İran topraklarında gelişen siyasi olarak Osmanlıya rakip olan ve Şia öğretisini sistemleştirip kendisine resmi mezhep ilan eden Safevi devleti, Osmanlı topraklarında yaşayan ve fikir yönünden kendilerine yakın, ancak, Osmanlı yönetici kesimiyle mezhebi ayrılıkları olan bu kesimleri, çeşitli şekillerde kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. Bu amaçla dailer göndermiş, maddi ve manevi her imkan kullanılmıştır. Bu propagandalarla Anadolu'da çeşitli isyanlar çıkmıştır. Bunun sonucunda, Osmanlı yönetimi tarafından temelde siyasi olan bu isyanlar bazen oldukça şiddetli bir şekilde bastırılmış, bu fikri savunan ya da yayanlara takibatlar başlatılmış ve cezalar verilmiştir.

Bu arada mezhebin başına Balım Sultan geçmiş ve Bektaşilik mezhebini sistemleştirip, farklı unsurları eklemiştir. Bu sistemleşme hareketiyle şehirlerde yaşayan Bektaşilerle, kırsal kesimde yaşayan Kızılbaş Alevîler arasında farklılaşmalar da

başlamıştır. Şehirlerde yaşayanlar, Bektaşî tekkeleri etrafında kümelenip tarikat özellikleri gösterirken, kırsal yörelerde yaşayanlar Dedeler etrafında yoğunlaşıp daha çok mezhebi hüviyetler kazanmışlardır. Alevî Bektaşî farklılaşması zamanla daha da derinleşmiştir. Bektaşîlerin II. Mahmut devrine kadar devlet ve iktidarlarla arası gayet iyi iken, Alevîlerin bu şansı pek olmamıştır. II. Mahmut devrinde Bektaşî Tekkeleri de kapatılmış ve mallarına el konmuştur. II. Meşrutiyetten sonra bu kesimler toparlanmaya çalışmış. Kurtuluş Savaşı'na ve yeni kurulan devlete tam destek vermişlerdir. Ancak 1924'de Tekke ve Zaviyelerin kapatılması kanunu ile Bektaşî Tekkeleri de kapatılmış, bu kesimler varlıklarını farklı formlarda devam ettirmişlerdir.

Ancak Cumhuriyetle başlayan ve hayatın bir çok alanında değişiklikler yapan yenileşme faaliyetleri onları de etkilemiş, yeni hayat tarzı, sözlü geleneğe dayalı ve babadan oğula geçen dedelik sistemine dayalı, kapalı bir toplum olan Alevîliği de oldukça etkilemiş ve bir çok kurumunda köklü değişiklikleri zorunlu kılmıştır.

Daha önce hem yönetici hem öğretmen hem de yargıç konumunda olan dedeler, muhtarların seçilmesiyle eski konumlarını kaybetmiş, bocalama dönemine girmişlerdir. Kitle iletişim araçlarının ve enformasyon tekniklerinin gelişmesi ve yaygınlaşması, bu hesaplaşmayı daha da hızlandırmış, sözlü kültüre dayalı kurumların sorgulanmasına yol açmıştır. Yeni döneme ayak uydurmakta zorlanan dedeler, geleneklerini gençlere aktarmada oldukça zorlanmışlar ve Alevî kültürü, artık belli bir yaşın üzerindeki insanların bilgi ve ilgilerini çeken bir kültür haline gelmeye başlamıştır. Gençlerin eğitim seviyesinin yükselmesi de – ki Türkiye'nin eğitim seviye en yüksek gruplarından biri de Alevîlerdir - bu sorgulamayı kamçılama ve bu sözlü kültür giderek yalnızlaşmıştır.

Dünya genelinde yaygınlaşan ve bir çok taraftar bulan akımlardan biri olan Sosyalizm, ülkemizde de yer yer etkili olmuş en çok da bu kesimler tarafından benimsenmiş veya böyle yansıtılmaya çalışılmıştır. Geleneksel kültür ve dinleri reddedip hayata materyalizm penceresinden bakmayı gerektiren bu anlayış, kabul gördüğü tüm ülkelerde ilk olarak geleneğin savunucusu olarak gördüğü dinlerle hesaplaşmayı amaç edinmiş ve afyon olarak algıladığı tüm dinî formları reddetmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'de bu fikri kabul eden insanlar, geleneklerini ve dini algıladıkları tüm kurumları – özellikle Alevîlerde – keskin yargılarla yargılamışlardır. Bu durum, geleneksel Alevîliğin daha da sarsılmasına ve genç kitlelere ulaşamamasına yol açmıştır.

Nitekim Malatya'nın Akçadağ İlçesinin Ören Kasabasını merkeze alan bu çalışmada tüm bu dezavantajlarla boğuşan, daha çok eğitim seviyesi düşük ve yaşlı kişiler tarafından varlığını devam ettirmeye çalışan bir Alevîlik kültürüyle karşılaşmıştır. Böylece tezimizin başında sunduğumuz hipotezlerin büyük çoğunlukla doğrulanmış olduğu tespit edilmiştir.

Yöre halkından temsil kabiliyeti olan, kadın, erkek ve her meslek grubundan olacak şekilde örneklem grubuna dahil edilen deneklere uygulanan anket verilerinden, başlangıçtaki hipotezlerimizin bir çoğunun kanıtlanmış olduğunu gördük.

Kısaca açıklamak gerekirse, anketimizin bulguları şöylece sıralanabilir: Deneklere "hangi ocağa mensupsunuz" şeklinde sorulan soruya verilen cevaplar bugünkü durumlarını özetler niteliktedir. Nitekim deneklerden ancak % 9'u bir ocağa mensup olduğunu belirtirken, % 84'ü hiçbir ocağa mensup olmadığını ifade etmiştir. Deneklerden % 5'i "Alevî Bektaşî ocağına mensubum" cevabını vermiştir. Bu verilerden, Alevî kültüründe önemli bir yere sahip olan "ocağa mensubiyet" geleneğinin canlılığını koruyamadığı anlaşılmaktadır.

Herhangi bir pir, dede veya rehber mensup olup olmadıklarını sorduğumuzda deneklerden ancak % 28'i bir dedeye mensup olduğunu, % 71'i ise dede pir veya rehber mensup olmadığını belirtmiştir. Deneklerden % 40'ı "dedelik sisteminin Alevî kültürü için zorunlu" olduğunu, onlara yol hakkı vermek gerektiğini ve dedeliğin soydan gelmesinin normal bir durum olduğunu belirtirken, % 34'ü dedelerin eğitiminin yetersiz olduğunu bunun için devletin imam yetiştirdiği gibi dedelerin eğitimine de el atması gerektiğine inandıklarını belirtmişlerdir. Geriye kalan % 28 oranındaki denek de, dedeliğin artık çağımızda önemini yitirdiğini (daha çok genç ve eğitimli kuşaktan olanlar) ve bu yüzden de kaldırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu verilerden, Alevî inancının yaşatılmasında ve aktarımında en önemli role sahip olan dedelik kurumunun eski fonksiyonlarını ifa edemediği ve bir "yenilenmeye ve gözden geçirilmeye" tabi tutulması gerektiği yöre Alevîlerinin genel kanaatidir diyebiliriz.

Okullarda okutulan din dersi ile ilgili fikirlerini sorduğumuzda, deneklerden % 12'si "okutulmalı", % 42'si "okutulmamalı", % 38 ise ancak "Alevîlik hakkında bilgiler vermek şartıyla" okutulabileceğini belirtmiştir. Buradan, yöre Alevîlerinin çok büyük çoğunluğunun okullarda şu anda okutulmakta olan "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" dersinden memnun olmadığını, bu dersler içinde Alevîliğin de okutulmasını istedikleri anlaşılmaktadır.

Deneklere hangi iman esaslarına inandıklarını sorduk. % 59'unun "Allah'a, Meleklerle, Peygamberlere, Kutsal Kitaplara inandıklarını" % 33'ünün ise bu esaslara inanmadıklarını tespit ettik. Ahiret gününe iman konusunda ise, deneklerden ancak % 19'unun inandığını, % 51'inin inanmadığını, % 23'ünün ise kısmen inandıklarını verdikleri cevaplardan tespit ettik. Kuran'daki hükümlerin ne kadarına inandıklarını sorduk. deneklerden ancak % 23'ü "tamamına" derken. % 10'u "çoğuna". % 31'i "bir kısmına", % 37 ise "hiç birine inanmıyorum" diye belirttikleri görülmüştür. Bu cevaplardan, ülke genelinde olduğu gibi yöre Alevîlerinin de Kuran-ı Kerim'in aslını koruyamadığı ve tahrif edildiği iddiasında oldukları görülmüştür.

Kadere iman konusunda, deneklerden % 26'sı kadere inanmadığını belirtirken, geriye kalan deneklerin çoğu değişik şekillerde de olsa kadere inandıklarını ifade ettikleri tespit edilmiştir. Ahirete imanın bu denli düşük oranda olmasına karşın, kadere inancın daha yüksek olmasında "kader" kavramındaki muğlaklığın etkisi olduğu kanaatindeyiz.

Deneklerin hangi ibadetleri yerine getirdikleri şeklindeki sorumuza verdikleri cevaplardan, Alevîlere has ibadetler de dahil olmak üzere hemen hemen hiçbir ibadeti yapmadıklarını tespit ettik. Nitekim deneklerden sadece % 12'sinin Hacı Bektaş'ı ziyaret ettiklerini belirtmeleri, özellikle gençlerin hemen hemen hiç ceme katılmamış/katılamamış olduğunu belirtmeleri bunun en önemli göstergeleridir.

Deneklere kendilerini en fazla hangi isimle isimlendirdikleri sorduk. bunun sonucunda büyük bir çoğunluğunun "Alevî" yerine "insan" cevabını verdiklerini gördük. Deneklerden bir çoğu "Alevîliği" de "Sünnîliği" de gericilik olarak nitelendirdiklerini bu sebeple bu isimle anılmak istemediğini gözlemledik.

Sünnîlerle bir arada bulduklarında kimlikleri rahatlıkla ifade edip etmediklerini sorulduğunda, erkeklerin kadınlara oranla kimliklerini daha rahat ifade ettikleri görülmüştür. Deneklere Alevîlikten ne anladıklarını sorulduğunda, genelde dini içerikli olmayan şıkların tercih edildiği görülmüştür. Nitekim deneklerin % 39'u Alevîlik denilince bundan, "bir düşünce ve yaşam biçimi", % 31'i ise "ezilmiş halk kitlelerinin toplumsal başkaldırısı" anladığını ifade etmiştir. Din denilince ne anladıkları sorulduğunda; % 44'ü "doğruluk ve dürüstlük" % 18 ise "ahlaklı olmayı" anladığını belirtmiştir. Yöre Alevîlerinin anket sorularını cevaplarken dini vurgulardan çekindiklerini ve cevaplarının "insan merkezli ya da insanı merkeze alan" cevaplar olmasına özellikle dikkat ettikleri tespit edilmiştir.

Alevilik ve Sünnilik ile ilgili bilgilerini daha çok nerelerden aldıkları sorulduğunda deneklerin büyük çoğunluğunu, Alevilik ile ilgili bilgileri “dede veya ailelerinden” Sünnilik ile ilgili bilgileri ise, daha çok “kitap ve okullardan” aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu cevaplardan, hem Alevilik hem de Sünnilikle ilgili bilgilerin Alevî kaynaklardan öğrenildiği sonucuna ulaşıyoruz. Zira bilebildiğimiz kadarıyla piyasada Sünnîlerin yazdığı “Sünnilik” isminde herhangi bir matbuat mevcut değildir.

Deneklere düşkünlük sistemini hakkında düşünceleri sorulduğunda, % 57’si bu sistemi “doğru bulduğunu”, % 41’i “doğru bulmadığını” belirtmiş. 10 denek bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Genel olarak bakıldığında deneklerden bir çoğu bu soruyu ancak “düşkünlük” kavramını açıkladıktan sonra cevaplayabilmişlerdir. Bu da bize Alevî gençlerin kendi terminolojilerine ne kadar yabancı olduklarını göstermiştir.

“Sünnilikten kastedilen şey nedir” diye sorulduğunda deneklerden % 25’i “Kuran ve Sünnete dayalı katı bir şeriat”, % 19’u “bu konuda fikri olmadığı” şeklinde cevaplamışlardır. Sünnîleri nasıl isimlendirdikleri sorulduğunda, deneklerden % 16’sı “Şeriatçı” cevabını verirken % 43’ü bu tür isimlerden hiçbirini vermediğini “insan” olarak isimlendirdiğini belirtmiştir. Yöre Alevîleri bu cevaplarıyla Sünnîlere karşı ön yargıdan uzak olduklarını göstermişlerdir.

Alevilikle Bektaşiliğin farkı sorulduğunda deneklerden % 50’si aralarında fark olmadığını ifade ederken, % 36’sı bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir. Bu cevaplar, yöre Alevîlerinin Bektaşilik konusunda oldukça bilgisiz olduklarına dikkatlerimizi çekmiştir.

Sünnîlerle aralarındaki ilişkiyi % 75’i “iyi” olarak, % 6’sı ise “kötü” olarak değerlendirmiştir. Alevî-Sünnî bütünleşmesinin gerekliliğine % 91’i inanırken bunun ancak inançlara karşılıklı saygıyla olabileceğini belirtmiştir.

Alevîlerin siyasi partilerle ilişkileri konusunda deneklerin % 50’si “ülkenin kalkınmasını öngören partileri” tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Alevilik kültürünün siyasal zemine çekilmesinin Alevîliğe zarar vereceğine inananların oranı ise % 41 iken, deneklerden % 35’i ise bunun Alevîliğe zarar vermeyeceğine inanıyor. Deneklerden sadece % 7’si bir Alevî Bektaşî derneğine üye olduğunu ifade etmiştir. Bu cevaplardan yöre Alevîlerinin siyasi tercihlerinde bulunurken mezhepsel kimliklerini ön plana çıkarmayacaklarını, ülke kalkınmasının daha öncelikli olduğu vurgulamışlardır.

Aralarında çıkacak bir anlaşmazlıkta % 42’si resmi kurum ve mahkemelere müracaat edeceğini, sadece % 7’si ise, dedelere başvuracağını belirtmiştir. Bu

cevaplardan, geleneksel Alevîlikte yargıçlık görevi üstlenen dedelerin bu fonksiyonlarını artık yerine getirmediği/getiremedikleri anlaşılmaktadır. Bu da II. ana hipotezimizi doğrulamaktadır.

Deneklerden % 19'una göre ülkenin en büyük sorunu “demokrasi eksikliğidir”. Diyanet İşleri Teşkilatı ile ilgili görüşleri sorulduğunda, deneklerin % 36'sı bu kurumun kaldırılması, % 42'si ise “Alevîliği de temsil etmesi şartıyla” varlığını devam ettirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Her halükarda yöre Alevîlerinin Diyanet kurumunun şu anki durumundan memnun olmadıkları söylenebilir.

Deneklerden % 44'üne göre Alevîlikle Sünnîlik arasındaki en önemli fark, “laiklik ve demokrasi anlayışı” iken, % 25'i bu farkın “yaşam tarzı”ndan kaynaklandığını ifade etmiştir. Ankete katılanlardan % 41'ine göre laiklik “herkesin inancına saygı duymak”, % 2'sine göre ise “dinsizlik” demektir. Deneklerden % 36'sı Allah Muhammet ve Ali'nin bir nur olduğuna inandığını, % 26'sının ise bu esasa inanmadığını tespit ettik.

Araştırmamızın başında varsaydığımız Ana Hipotez I: “Alevîler Sünnîlerden farklı İslam anlayışına sahiptirler” ve bunun alt hipotezi olan “Alevîlik heterodoks ve senkretik özelliklere sahiptirler” tezleri büyük oranda kanıtlanmıştır. Ana Hipotez II: “Alevîlerin sosyal ve dini hayatlarında önemli değişiklikler meydana gelmektedir ve bu değişim bilgi, eğitim ve kültür düzeyindeki yükselmeye doğru orantılı olarak artmaktadır, tezimiz araştırma bulguları tarafından kanıtlanırken bu hipotezin alt maddeleri olarak sunduğumuz; “bu değişimde ayrıca Alevîlerin aynı sosyal çevreyi paylaştıkları Sünnîler hakkındaki kanaatlerinin değişmesi de etkili olmuştur” ve “bu durum onların Sünnî toplumla bütünleşmeleri sürecini de hızlandırmaktadır” hipotezlerini kanıtlayacak bulgulara ulaşamadık.

Kısacası tüm dünya üzerinde etkili olan geleneksel yapıları sarsıp, sorgulanmalarına ve yer yer de inkarlarına kadar giden küreselleşme ve modern hayat tarzı Alevî Bektaşî toplulukları üzerinde de etkili olmuş, sözlü kültüre dayalı kurumlarını sarsmış ve genç kuşaklara aktarılmasını oldukça zorlaştırmıştır. Şehirleşme, göç, eğitim seviyesinin yükselmesi, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması gibi bir etken sebebiyle Alevîlik artık belli yaşın üstünde insanların inanıp uyguladıkları bir kültür haline dönüşmekte olduğu tespit edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

- Akdağ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik Düzenlik Kavgası "Celali İsyanları"*, Ankara 1975
- Aktay, Yasin, *Türk Dininin Sosyolojik İmkani*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999
- Atalay, Beşir, *Sanayileşme ve Sosyal Değişme (Japon Modeli)*, DPT Yay., Ankara 1984
- Bal, Hüseyin, *Sosyolojik Açıdan Alevî-Sünnî Farklılaşması ve Bütünleşmesi*, Ant Yayınları, İstanbul 1997
- Balkız, Ali, "Diyanetin Kapısına kul Olmak", *Pir Sultan Abdal Kültür ve Sanat Dergisi*, Haziran 1992
- Bender, Cemşid, *12 İmam ve Alevilik*, İstanbul 1993
- Birdoğan, Nejat, *Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı*, İstanbul 1995
- Cengiz, Mehmet Ali, *Malatya*, 3. Baskı, Uğurel Matbası, Malatya 2003
- Çakır, Ruşen, *Ayet ve Slogan, Türkiye'de İslami Oluşumlar*, 8. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul 1995
- Çamuroğlu, Reha, *Günümüz Aleviliğinin Sorunları*, İstanbul 1992
- Demirci, Mehmet, "Balkan Müslümanlığında Gazi-Dervişlerin Roller ve Sarı Saltuk Örneği", *Türkiye Günlüğü*, Sayı. 61, Ankara 2000
- Dierl, Anton Jozef, *Anadolu Aleviliği*, Çev: Fahrettin Yiğit, Ant Yayınları, İstanbul 1991
- Döndüren, Hamdi, "Alevilik", *Şamil İslam Ansiklopedisi*, Cilt.1, İstanbul 1990
- Dönmezer, Sulhi, *Sosyoloji*, Ankara 1984
- Eco, Umberto, *Gülün Adı*, Çev: Şadan Karadeniz, 10. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 1999
- el-Bağdadi, Abdulkahir, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, Çev: Ethem Ruhi Fiğlalı, İstanbul 1979
- Er, İzzet, *Din Sosyolojisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998
- Erkal, Mustafa, *Sosyoloji (Toplumbilim)*, İstanbul 1999
- Eröz, Mehmet, *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik*, İstanbul 1977
- Fiğlalı, Ethem Ruhi, *Çağımızda İtikadi Mezhepler Tarihi*, Selçuk Yayınları, Ankara 1990
- _____, *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, 4. Baskı, Selçuk Yayınları, İstanbul 1996

- Gölcük**, Şerafettin -**Toprak**, Süleyman, *Kelam*, 3. Baskı, Tekin Yay., Konya 1996
- Günay**, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul 1998
- Güzel**, Abdurahman, *Alevîlik-Bektaşîlik Üzerine Çalışmalarımız Yeterli mi?-Günümüzde Alevîlik Bektaşîlik-*, TDV Yayınları, Ankara 1995
- Kaya**, Haydar, *Musahiplik*, İstanbul 1989
- _____, *Alevî- Bektaşî*, İstanbul 1993
- Kaygusuz**, İsmail, *Görmediğim Tanrıya Tapmam*, İstanbul 1996
- Keskin**, Y. Mustafa, *Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Alevîliği-Sünköy Örneği-*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2004
- Kınal**, Firuzan, *Eski Anadolu Tarihi*, Ankara 1991
- Kongar**, Emre, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, 9. Baskı İstanbul 2002
- _____, *Toplumsal Değişme*, Bilgi Yayınları, Ankara 1972
- Köprülü**, M. Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, İstanbul 1976
- Kuran-ı Kerim ve Meali Alisi**, Çev: Ömer Nasuhi Bilmen, Akçağ Yay. Ankara 1993
- Melikof**, İrene, *Uyur İdik Uyardılar*, Çev: Turan Alptekin, İstanbul 1994
- Noyan**, Bedri, *Bektaşîlik Alevîlik Nedir?*, Ankara 1985
- Ocak**, Ahmet Yaşar, "Bektaşîlik", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 5.Cilt, İstanbul 1994
- _____, *Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul 1983
- _____, "Alevîyye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 2, İstanbul 1994
- _____, "Dede". *TDV İslam Ansiklopedisi*, 9. Cilt, İstanbul 1994
- Okumuş**, Ejder, *Türkiye'nin Laikleşme Serüveninde Tanzimat*, İnsan Yayınları, İstanbul 1999
- Ortaylı**, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüz Yılı*, 3. Baskı, Hil Yayınları, İstanbul 1983
- Oymak**, İskender, *XX. Yüzyıl Malatya Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya 1997
- Oytan**, M. Tefvik, *Bektaşîliğin İç Yüzü*, İstanbul 1979
- Ozankaya**, Özer, *Toplumbilim*, 9. Baskı, Cem Yay. İstanbul 1996
- Öz**, Baki, *Osmanlı'da Alevli Ayaklanmaları*, İstanbul 1992
- Özkalp**, Enver, *Sosyolojiye Giriş*, Anadolu Üniv. Yay. Eskişehir 2001
- Öztürk**, Yaşar Nuri, *Tarih Boyunca Bektaşîlik*, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul 1990

- Pazarlı**, Osman. *Din Psikolojisi*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1982
- Pehlivan**, Battal, *Alevî – Bektaşî Düşüncesine Göre Allah*, Pencere Yayınları 2. Baskı, İstanbul 1994
- Rahman**, Fazlur, *İslam*, Çev: Mehmet Dağ, Mehmet Aydın, Selçuk Yayınları, Ankara 1990
- Sezen** Yümni. *Hümanizm ve Atatürk Devrimleri*, Ayışığıkitapları, İstanbul 1997
- Savaş**, Saim. *XVI. Asırda Anadolu'da Alevîlik*. Vadi Yayınları, Ankara 2002
- Sofuoğlu**, Cemal-İlhan. Avni. *Alevlik Bektaşîlik Tartışmaları*, 2.Baskı, TDV Yayınları, Ankara 2001
- Subaşı** Necdet. *Türk Aydınının Din Anlayışı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996
- Şener**, Cemal-İlknur. Miyase, *Şeriat ve Alevîlik*. Ant Yayınları. İstanbul 1995
- Şener**, Cemal. *Alevîlik Olayı*, Ant Yayınları. İstanbul 1990
- Şeriatî**, Ali. *Anne Baba Biz Suçluyuz*. Çev: Kerim Güney, Bir Yayınları, İstanbul 1985
- Tan**, Mine. *Toplumbilime Giriş Temel Kavramlar*. Ankara 1981
- Taşgın**, Ahmet. "1980 sonrası Alevîlerin farklı bir görüntüsü: Alevî Caferiler ve Aşura Dergisi", *Dini Araştırmalar*, Sayı. 18, Ankara 2004
- _____. *Ereğli ve Çevresindeki Alevîlerde Sosyal ve Dini Hayat*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya 1997
- Tezcan**, Mahmut. *Sosyal ve Kültürel Değişme*. Ankara 1984
- _____. *Sosyal Bilimlere Giriş Temel Kavramlar*, Ankara 1995
- Topaloğlu**, Bekir- Karaman. Hayrettin, *Arapça – Türkçe Yeni Kamus*. İstanbul 1987
- Türkdoğan**, Orhan, *Alevî Bektaşî Kimliği –Sosyo Antropolojik Araştırma-*, Timaş Yayınları İstanbul 1995
- Uludağ**. Süleyman, "Alevîyye", *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 2. Ankara 1992
- _____, "Batın İlmî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 5. Ankara 1992
- Ulusoy**, Celalettin, *Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli ve Alevî – Bektaşî Yolu*. Hacıbektaş 1986
- Üzüm**, İlyas. *Günümüz Alevîliği*, İSAM Yayınları. Kasım 1997 İstanbul
- Vergin**, Nur, "Din ve Muhalif Olmak: Bir Halk Dini Olarak Alevîlik". *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 17, Ankara 1991
- Wach**, Joachim, *Din Sosyolojisine Giriş*. Çev: Battal İnandı. AÜİFY, Ankara 1987
- Yaşar**, Gökmen, *Ören Kasabasına Ait Monografi*, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Malatya 1997

- Yıldırım, Ergün.** *Türkiye'nin Modernleşmesi ve İslam*, İnsan Yay. İstanbul 1995
- Zelyut, Rıza.** *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, İstanbul 1990

ÖZGEÇMİŞ

Ş. HAMİT AKTÜRK, 1974 yılında Malatya'nın Akçadağ ilçesine bağlı Yalınkaya köyünde dünyaya geldi. İlkokulu köyde, orta ve liseyi Malatya İmam Hatip Lisesinde tamamladı. 1994 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesine başladı. 2000 yılında buradan mezun oldu. Aynı yıl Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak atandı. 2001 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans eğitimine başladı.

EKLER

Ek-1: Ek Tablolar**Tablo-1: Cinsiyet Değişkenine Göre Ahiret Gününe, İlişkin Tutumlar Yeniden Dirilmeye Cennet ve Cehenneme İnanç Durumu**

			ahirete, yeniden dirilmeye, cennet ve cehenneme inanıyor musunuz				toplam
			evet	hayır	kısmen	fikrim yok	
cinsiyet	kadın	sayı	9	11	7		27
		yüzde	33,3%	40,7%	25,9%		100,0%
	erkek	sayı	10	40	16	8	74
		yüzde	13,5%	54,1%	21,6%	10,8%	100,0%
toplam		sayı	19	51	23	8	101
		yüzde	18,8%	50,5%	22,8%	7,9%	100,0%

$$\chi^2 = 7,905 \quad Sd= 3 \quad P < 0,05$$

Tablo- 2: Yaş Grupları Değişkenine Göre Ahiret Gününe, Yeniden Dirilmeye Cennet ve Cehenneme İnanç Durumu

			ahirete, yeniden dirilmeye, cennet ve cehenneme inanıyor musunuz				toplam
			evet	hayır	kısmen	fikrim yok	
yaş	15-19 arası	sayı	4	4	6	2	16
		yüzde	25,0%	25,0%	37,5%	12,5%	100,0%
	20-29 arası	sayı	4	12	11	2	29
		yüzde	13,8%	41,4%	37,9%	6,9%	100,0%
	30-39 arası	sayı	5	21	2		28
		yüzde	17,9%	75,0%	7,1%		100,0%
	40-49 arası	sayı	4	6	2	4	16
		yüzde	25,0%	37,5%	12,5%	25,0%	100,0%
	50-59 arası	sayı		8	2		10
		yüzde		80,0%	20,0%		100,0%
	60 ve üzeri	sayı	2				2
		yüzde	100,0%				100,0%
toplam		sayı	19	51	23	8	101
		yüzde	18,8%	50,5%	22,8%	7,9%	100,0%

$$\chi^2 = 37,285 \quad Sd= 15 \quad P < 0,05$$

Tablo- 3: Cinsiyet Değişkenine Göre Kimliğini İfade Edebilme Durumu

			Sünnilerle birlikte bulunduğunuzda Alevi olduğunuzu rahatça söyleyebiliyor musunuz?			toplam
			evet	Kısmen	Başka	
cinsiyet kadın	sayı	22	5		27	
	yüzde	81,5%	18,5%		100,0%	
erkek	sayı	62	10	2	74	
	yüzde	83,8%	13,5%	2,7%	100,0%	
toplam	sayı	84	15	2	101	
	yüzde	83,2%	14,9%	2,0%	100,0%	

$$X^2 = 1,076 \quad Sd= 2 \quad P > 0,05$$

Tablo- 4: Cinsiyet Değişkenine Göre Alevî-Bektaşî Olgusuna Yüklenen Anlamı Belirtme Durumu

		alevilik sizce ne anlama gelmektedir?					toplam
		islami mezhep veya tarikat	İslamın özü	bir düşünce ve yaşam biçimi	ezilmiş halk kitlesinin biçimi	Ayrı bir din	
cinsiyet kadın	sayı	2	2	7	14		27
	yüzde	7,4%	7,4%	25,9%	51,9%		100,0%
erkek	sayı	8	6	32	18	4	72
	yüzde	11,1%	8,3%	44,4%	25,0%	5,6%	100,0%
toplam	sayı	10	8	39	32	4	99
	yüzde	10,1%	8,1%	39,4%	32,3%	4,0%	100,0%

$$X^2 = 7,988 \quad Sd= 5 \quad P > 0,05$$

Tablo- 5: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Alevî- Bektaşî Olgusuna Yüklenen Anlam

	alevîlik sizce ne anlama gelmektedir?							toplam
	İslami mezhep veya tarikat	İslamın özü	Bir düşünce yaşam biçimi	Ezilmiş halk kitlesinin toplumsal başkaldırısı	Ayrı bir din	Başka		
yaş 15-19 arası	sayı 4	4	6	2			15	
	yüzde 25,0%	25,0%	37,5%	12,5%			100,0%	
20-29 arası	sayı		16	9	2	2	29	
	yüzde		55,2%	31,0%	7%	6,9%	100,0%	
30-39 arası	sayı		9	15	2	2	28	
	yüzde		32,1%	53,6%	7%	7,1%	100,0%	
40-49 arası	sayı 4	2	4	6			13	
	yüzde 25,0%	12,5%	25,0%	37,5%			100,0%	
50-59 arası	sayı 2	2	4			2	10	
	yüzde 20,0%	20,0%	40,0%			20,0%	100,0%	
toplam	sayı 10	8	39	32	4	6	99	
	yüzde 10,1%	8,1%	39,4%	32,3%	4%	6,1%	100,0%	

$$\chi^2 = 46,661 \quad Sd = 20 \quad P < 0,05$$

Tablo- 6: Cinsiyet Değişkenine Göre Sünnîlikle İlgili Bilgilerin Kaynağı

	Sünnîlik hakkındaki bilgilerinizi daha çok nerelerden aldınız?							Toplam
	Kendi kendime	Dede rehber ve yetişkinlerden	Ailemden	Kitaplardan	Basından	Arkadaşlarımdan veya okuldan	Başka	
Cinsiyet Kadın	Sayı 3	4	5	9		3	3	27
	Yüzde 11,1%	14,8%	18,5%	33,3%		11,1%	11,1%	100,0%
Erkek	Sayı 24	4	4	22	4	10	6	74
	Yüzde 32,4%	5,4%	5,4%	29,7%	5,4%	13,5%	8,1%	100,0%
Toplam	Sayı 27	8	9	31	4	13	9	101
	Yüzde 26,7%	7,9%	8,9%	30,7%	4,0%	12,9%	8,9%	100,0%

$$\chi^2 = 11,225 \quad Sd = 6 \quad P > 0,05$$

Tablo- 7: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sünnîlikle İlgili Bilgilerin Kaynağı

	Alevîlikle ilgili bilgileri en çok nerelerden öğrendiniz?					Total	
	kendi kendime	dede rehber ve yetişkinlerden	Ailemden	Kitaplardan	Arkadaşlardan veya Okuldan		
Eğitim Durumu sadece okur yazar	sayı	2				2	
	yüzde	100,0%				100,0%	
ilkokul	sayı	8	3	6	2	2	21
	yüzde	38,1%	14,3%	28,6%	9,5%	9,5%	100,0%
ortaokul	sayı	6	7		4	2	19
	yüzde	31,6%	36,8%		21,1%	10,5%	100,0%
lise	sayı	16	4	4	8	2	34
	yüzde	47,1%	11,8%	11,8%	23,5%	5,9%	100,0%
üniversite	sayı	6	8	5	6		25
	yüzde	24,0%	32,0%	20,0%	24,0%		100,0%
Toplam	sayı	36	24	15	20	6	101
	yüzde	35,6%	23,8%	14,9%	19,8%	5,9%	100,0%

$$\chi^2 = 24,025 \quad Sd = 16 \quad P > 0,05$$

Tablo- 8: Yaş Grupları Değişkenine Göre Alevîlik İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

	Alevîlikle ilgili bilgileri en çok nerelerden öğrendiniz?					toplam	
	Kendi Kendime	Dede rehber ve yetişkinlerden	Ailemden	Kitaplardan	Arkadaşlarımdan veya okuldan		
Yaş 15-19 arası	sayı	6	6	2	2	16	
	yüzde	37,5%	37,5%	12,5%	12,5%	100,0%	
20-29 arası	sayı	8	7	6	8	29	
	yüzde	27,6%	24,1%	20,7%	27,6%	100,0%	
30-39 arası	sayı	8	5	5	4	6	28
	yüzde	28,6%	17,9%	17,9%	14,3%	21,4%	100,0%
40-49 arası	sayı	6	6		4		16
	yüzde	37,5%	37,5%		25,0%		100,0%
50-59 arası	sayı	6		2	2		10
	yüzde	60,0%		20,0%	20,0%		100,0%
60 ve üzeri	sayı	2					2
	yüzde	100,0%					100,0%
Toplam	sayı	36	24	15	20	6	101
	yüzde	35,6%	23,8%	14,9%	19,8%	5,9%	100,0%

$$\chi^2 = 32,499 \quad Sd = 20 \quad P < 0,05$$

Tablo- 9: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Sünnilikle İlgili Bilgilerin Kaynağı

	Sünnilik hakkındaki bilgilerinizi daha çok nerelerden aldınız?							Toplam
	kendi kendime	Dede rehber ve yetişkinlerden	Ailemden	Kitaplardan	Basından	Arkadaşlarımdan veya Okuldan	Başka	
Yaş 15 - 19 Sayı	4	4	4	2		2		16
Yüzde	25,0%	25,0%	25,0%	12,5%		12,5%		100,0%
20 - 29 Sayı	5		4	8	2	5	5	29
Yüzde	17,2%		13,8%	27,6%	6,9%	17,2%	17,2%	100,0%
30 - 39 Sayı	6	2	1	13		4	2	28
Yüzde	21,4%	7,1%	3,6%	46,4%		14,3%	7,1%	100,0%
40 - 49 Sayı	6	2		4	2		2	16
Yüzde	37,5%	12,5%		25,0%	12,5%		12,5%	100,0%
50 - 59 Sayı	4			4		2		10
Yüzde	40,0%			40,0%		20,0%		100,0%
60 - üstü Sayı	2							2
Yüzde	100,0%							100,0%
Toplam Sayı	27	8	9	31	4	13	9	101
Yüzde	26,7%	7,9%	8,9%	30,7%	4,0%	12,9%	8,9%	100,0%

$$X^2 = 44,264 \quad Sd = 30 \quad P < 0,05$$

Tablo 10: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevilik ve Sünnilik Arasındaki Farklılığı Onaylama Durumu

	Sizce Alevilöi Sünnilikten ayıran en önemli fark nedir?							Toplam
	Dini anlayış ve hoşgörü	Allah ve insan sevgisi	Ehl-i Beyt sevgisi	Yaşam Tarzı	Laiiklik demokrası ve insan hakları anlayışı	Cevap yok	Başka	
Eğitim Durumu	Sadece okur yaza			2				2
Yüzde			100,0%					100,0%
İlkokul	Sayı	4			5	10	2	21
Yüzde		19,0%			23,8%	47,6%	9,5%	100,0%
Ortaokul	Sayı	3	2	2	2	10		19
Yüzde		15,8%	10,5%	10,5%	10,5%	52,6%		100,0%
Lise	Sayı	4			12	12	4	34
Yüzde		11,8%			35,3%	35,3%	11,8%	100,0%
Üniversite	Sayı	5	2		6	12		25
Yüzde		20,0%	8,0%		24,0%	48,0%		100,0%
Toplam	Sayı	16	4	4	25	44	4	101
Yüzde		15,8%	4,0%	4,0%	24,8%	43,6%	4,0%	100,0%

$$X^2 = 75,461 \quad Sd = 24 \quad P < 0,05$$

Tablo- 11: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Alevilik ve Sünnilik Arasındaki Farklılığı Onaylama Durumu

	Sizce Aleviliği Sünnilikten ayıran en önemli fark nedir?							Toplam
	Dini anlayış ve hoşgörüsü	Allah ve insan sevgisi	Ehli Beyt sevgisi	Yaşam Tarzı	Laiklik demokrasi ve insan hakları anlayışı	Cevap yok	Başka	
Yaş 15 -19	Sayı	2			4	8	2	16
	Yüzde	12,5%			25,0%	50,0%	12,5%	100,0%
20 - 29	Sayı		7		8	12	2	29
	Yüzde		24,1%		27,6%	41,4%	6,9%	100,0%
30 - 39	Sayı	2	5	2	5	14		23
	Yüzde	7,1%	17,9%	7,1%	17,9%	50,0%		100,0%
40 - 49	Sayı			2	2	8	2	16
	Yüzde			12,5%	12,5%	50,0%	12,5%	100,0%
50 - 59	Sayı		2		6	2		10
	Yüzde		20,0%		60,0%	20,0%		100,0%
60 ve üstü	Sayı		2					2
	Yüzde		100,0%					100,0%
Toplam	Sayı	4	16	4	25	44	4	101
	Yüzde	4,0%	15,8%	4,0%	24,8%	43,6%	4,0%	100,0%

$$\chi^2 = 51,577 \quad Sd= 30 \quad P > 0,05$$

Tablo- 12: Cinsiyet Değişkenine Göre Alevilik ve Bektaşilik Arasındaki Farklılığı Onaylama Durumu

	Alevilik ve Bektaşilik arasında sizce fark var mıdır?				Toplam
	Evet	Hayır ikisi de ayırdır	Fikrim yok	Başka	
Cinsiyet Kadın	Sayı	2	12	13	27
	Yüzde	7,4%	44,4%	48,1%	100,0%
Erkek	Sayı	10	38	24	74
	Yüzde	13,5%	51,4%	32,4%	100,0%
Toplam	Sayı	12	50	37	101
	Yüzde	11,9%	49,5%	36,6%	100,0%

$$\chi^2 = 2,875 \quad Sd= 3 \quad P > 0,05$$

Tablo- 13: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Alevîlik ve Bektaşîlik Arasındaki Farklılığı Onaylama Durumu

			Alevilik ve Bektaşîlik arasında sizce fark var mıdır?				Toplam
			Evet	Hayır ikisi de aynıdır	Fikrim yok	Başka	
Yaş	15-19 arası	Sayı	6	2	8		16
		Yüzde	37,5%	12,5%	50,0%		100,0%
	20-29 arası	Sayı		11	16	2	29
		Yüzde		37,9%	55,2%	6,9%	100,0%
	30-39 arası	Sayı	2	23	3		28
		Yüzde	7,1%	82,1%	10,7%		100,0%
	40-49 arası	Sayı	2	8	6		16
		Yüzde	12,5%	50,0%	37,5%		100,0%
	50-59 arası	Sayı	2	4	4		10
		Yüzde	20,0%	40,0%	40,0%		100,0%
	60 ve üstü	Sayı		2			2
		Yüzde		100,0%			100,0%
Toplam		Sayı	12	50	37	2	101
		Yüzde	11,9%	49,5%	36,6%	2,0%	100,0%

$$\chi^2 = 40,428 \quad Sd= 15 \quad P < 0,05$$

Tablo- 14: Cinsiyet Değişkenine Göre Allah-Muhammet ve Ali'nin Bir Bütün ve Nur Olduğu Şeklindeki İnanca Katılma Durumu

			Allah-Muhammet ve Ali'nin bir bütün ve nur olduğu fikrine katılıyor musunuz?				Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	Fikrim yok	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	14	4	3	6	27
		Yüzde	51,9%	14,8%	11,1%	22,2%	100,0%
	Erkek	Sayı	22	22	18	12	74
		Yüzde	29,7%	29,7%	24,3%	16,2%	100,0%
Toplam		Sayı	36	26	21	18	101
		Yüzde	35,6%	25,7%	20,8%	17,8%	100,0%

$$\chi^2 = 6,487 \quad Sd= 3 \quad P > 0,05$$

Tablo- 15: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Allah-Muhammet ve Ali'nin Bir Bütün ve Nur Olduğu Şeklindeki İnanca Katılma Durumu

			Allah-Muhammet ve Ali'nin bir bütün ve nur olduğu fikrine katılıyor musunuz?				Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	Fikrim yok	
Yaş	15-19 arası	Sayı	4	4	6	2	16
		Yüzde	25,0%	25,0%	37,5%	12,5%	100,0%
	20-29 arası	Sayı	11	10	3	5	29
		Yüzde	37,9%	34,5%	10,3%	17,2%	100,0%
	30-39 arası	Sayı	9	8	6	5	28
		Yüzde	32,1%	28,6%	21,4%	17,9%	100,0%
	40-49 arası	Sayı	4	2	6	4	16
		Yüzde	25,0%	12,5%	37,5%	25,0%	100,0%
	50-59 arası	Sayı	6	2		2	10
		Yüzde	60,0%	20,0%		20,0%	100,0%
	60 ve üstü	Sayı	2				2
		Yüzde	100,0%				100,0%
Toplam		Sayı	36	26	21	18	101
		Yüzde	35,6%	25,7%	20,8%	17,8%	100,0%

$$\chi^2 = 17,253 \quad Sd= 15 \quad P > 0,05$$

Tablo- 16: Cinsiyet Değişkenine Göre Ankete Bakış Durumu

			Aleviliği tanımayı amaçlayan bu tür çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?				Toplam
			Çok olumlu	Olumlu	Olumsuz	Başka	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	15	9		3	27
		Yüzde	55,6%	33,3%		11,1%	100,0%
	Erkek	Sayı	26	44	2	2	74
		Yüzde	35,1%	59,5%	2,7%	2,7%	100,0%
Toplam		Sayı	41	53	2	5	101
		Yüzde	40,6%	52,5%	2,0%	5,0%	100,0%

$$\chi^2 = 8,160 \quad Sd= 3 \quad P < 0,05$$

Tablo- 17: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Ankete Bakış Durumu

			Aleviliği tanımayı amaçlayan bu tür çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?				Toplam
			Çok olumlu	Olumlu	Olumsuz	Başka	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı	2				2
		Yüzde	100,0%				100,0%
	İlkokul	Sayı	16	3		2	21
		Yüzde	76,2%	14,3%		9,5%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	7	12			19
		Yüzde	36,8%	63,2%			100,0%
	Lise	Sayı	8	26			34
		Yüzde	23,5%	76,5%			100,0%
	Üniversite	Sayı	8	12	2	3	25
		Yüzde	32,0%	48,0%	8,0%	12,0%	100,0%
Toplam		Sayı	41	53	2	5	101
		Yüzde	40,6%	52,5%	2,0%	5,0%	100,0%

$$\chi^2 = 34,578 \quad Sd= 12 \quad P < 0,05$$

Tablo- 18: Yaş Grupları Değişkenine Göre Ankete Bakış Durumu

			Aleviliği tanımayı amaçlayan bu tür çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?				Toplam
			Çok olumlu	Olumlu	Olumsuz	Başka	
Yaş	15 - 19	Sayı	6	8	2		16
		Yüzde	37,5%	50,0%	12,5%		100,0%
	20 - 29	Sayı	11	18			29
		Yüzde	37,9%	62,1%			100,0%
	30 - 39	Sayı	10	13		5	28
		Yüzde	35,7%	46,4%		17,9%	100,0%
	40 - 49	Sayı	8	8			16
		Yüzde	50,0%	50,0%			100,0%
	50 - 59	Sayı	4	6			10
		Yüzde	40,0%	60,0%			100,0%
	60 ve üstü	Sayı	2				2
		Yüzde	100,0%				100,0%
Toplam		Sayı	41	53	2	5	101
		Yüzde	40,6%	52,5%	2,0%	5,0%	100,0%

$$\chi^2 = 27,900 \quad Sd= 15 \quad P < 0,05$$

Tablo- 19: Cinsiyet Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Niçin Gereksiz Olduğunu Belirtme Durumu

		Alevî Sünnî bütünleşmesi niçin gereksizdir?			Toplam
		Farklı dini anlayışlar benimsendiği için	Alevilerin kendilerine yetecekleri için	Alevî kimliğinin kaybolmaması için	
Cinsiyet Kadın	Sayı	2		2	4
	Yüzde	50,0%		50,0%	100,0%
Erkek	Sayı	2	2	2	6
	Yüzde	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
Toplam	Sayı	4	2	4	10
	Yüzde	40,0%	20,0%	40,0%	100,0%

$$\chi^2 = 1,667 \quad Sd= 12 \quad P > 0,05$$

Tablo- 20: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Niçin Gereksiz Olduğunu Belirtme Durumu

		Alevî Sünnî bütünleşmesi niçin gereksizdir?			Toplam
		Farklı dini anlayışlar benimsendiği için	Alevilerin kendilerine yetecekleri için	Alevî kimliğinin kaybolmaması için	
Eğitim Düzeyi İlkokul	Sayı	2		2	4
	Yüzde	50,0%		50,0%	100,0%
Lise	Sayı	2			2
	Yüzde	100,0%			100,0%
Üniversite	Sayı		2	2	4
	Yüzde		50,0%	50,0%	100,0%
Toplam	Sayı	4	2	4	10
	Yüzde	40,0%	20,0%	40,0%	100,0%

$$\chi^2 = 7,500 \quad Sd= 4 \quad P > 0,05$$

Tablo- 21: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Niçin Gereksiz Olduğunu Belirtme Durumu

		Alevî Sünnî bütünleşmesi niçin gereksizdir?			Total
		Farklı dini anlayışlar benimsendiği için	Alevilerin kendilerine yetecekleri için	Alevî kimliğinin kaybolmaması için	
Yaş	15 - 19 Sayı		2	2	4
	Yüzde		50,0%	50,0%	100,0%
20 - 29	Sayı	2			2
	Yüzde	100,0%			100,0%
30 - 39	Sayı	2		2	4
	Yüzde	50,0%		50,0%	100,0%
Toplam	Sayı	4	2	4	10
	Yüzde	40,0%	20,0%	40,0%	100,0%

$$\chi^2 = 7,500 \quad Sd= 4 \quad P > 0,05$$

Tablo- 22: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Bulunulan Yerde Ne Sıklıkla Cem Yapıldığına İlişkin Durum

		Bulduğunuz yerde bir yılda ne sıklıkla cem yapılır?					Toplam
		Bir defa	İki defa	Üç defa	Dört defa	Hiç yapılmamakta	
Yaş	15 - 19 Sayı	2	4		2	8	16
	Yüzde	12,5%	25,0%		12,5%	50,0%	100,0%
20 - 29	Sayı	1			2	22	25
	Yüzde	4,0%			8,0%	88,0%	100,0%
30 - 39	Sayı	2	2			24	28
	Yüzde	7,1%	7,1%			85,7%	100,0%
40 - 49	Sayı	2		2		12	16
	Yüzde	12,5%		12,5%		75,0%	100,0%
50 - 59	Sayı	2				8	10
	Yüzde	20,0%				80,0%	100,0%
60 ve üstü	Sayı	2					2
	Yüzde	100,0%					100,0%
Toplam	Sayı	11	6	2	4	74	97
	Yüzde	11,3%	6,2%	2,1%	4,1%	76,3%	100,0%

$$\chi^2 = 48,501 \quad Sd= 20 \quad P < 0,05$$

Tablo- 23: Cinsiyet Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Gerekliliğine İlişkin Durum

			Sizce Alevi-Sünni bütünleşmesi gerekli mi?				Toplam
			Kesinlikle evet	Evet	Kesinlikle hayır	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	7	16	2	2	27
		Yüzde	25,9%	59,3%	7,4%	7,4%	100,0%
	Erkek	Sayı	48	20	2	4	74
		Yüzde	64,9%	27,0%	2,7%	5,4%	100,0%
Toplam		Sayı	55	36	4	6	101
		Yüzde	54,5%	35,6%	4,0%	5,9%	100,0%

$$\chi^2 = 12,513 \quad Sd= 3 \quad P > 0,05$$

Tablo- 24: Yaş Grupları Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Gerekliliğine İlişkin Durum

			Sizce Alevi-Sünni bütünleşmesi gerekli mi?				Toplam
			Kesinlikle evet	Evet	Kesinlikler hayır	Hayır	
Yaş	15 - 19	Sayı	6	6	2	2	16
		Yüzde	37,5%	37,5%	12,5%	12,5%	100,0%
	20 - 29	Sayı	11	14	2	2	29
		Yüzde	37,9%	48,3%	6,9%	6,9%	100,0%
	30 - 39	Sayı	20	6		2	28
		Yüzde	71,4%	21,4%		7,1%	100,0%
	40 - 49	Sayı	8	8			16
		Yüzde	50,0%	50,0%			100,0%
	50 - 59	Sayı	8	2			10
		Yüzde	80,0%	20,0%			100,0%
	60 ve üstü	Sayı	2				2
		Yüzde	100,0%				100,0%
Toplam		Sayı	55	36	4	6	101
		Yüzde	54,5%	35,6%	4,0%	5,9%	100,0%

$$\chi^2 = 19,755 \quad Sd= 15 \quad P > 0,05$$

Tablo- 25: Cinsiyet Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Nasıl Olabileceğini Belirtme Durumu

	Eğer cevabınız Evet veya Kesinlikle Evet ise sizce bu nasıl sağlanır?							
	İnançlara karşılıklı saygıyla	İmamların aradan çekilmesiyle	Dedelerin aradan çekilmesiyle	İmamların ve dedelerin aradan çekilmesiyle	Siyasilerin aradan çekilmesiyle	Eğitim seviyesinin yükselmesiyle	Başka	Toplam
Cinsiyet Kadın	Sayı 15		1	2		5		23
	Yüzde 65,2%		4,3%	8,7%		21,7%		100,0%
Erkek	Sayı 38	2		10	4	12	2	68
	Yüzde 55,9%	2,9%		14,7%	5,9%	17,6%	2,9%	100,0%
Toplam	Sayı 53	2	1	12	4	17	2	91
	Yüzde 58,2%	2,2%	1,1%	13,2%	4,4%	18,7%	2,2%	100,0%

$$\chi^2 = 6,544 \quad Sd= 6 \quad P > 0,05$$

Tablo- 26 : Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Nasıl Olabileceğini Belirtme Durumu

	Eğer cevabınız Evet veya Kesinlikle Evet ise sizce bu nasıl sağlanır?							
	İnançlara karşılıklı saygıyla	İmamların aradan çekilmesiyle	Dedelerin aradan çekilmesiyle	İmamların ve dedelerin aradan çekilmesiyle	Siyasilerin aradan çekilmesiyle	Eğitim seviyesinin yükselmesiyle	Başka	Toplam
Eğitim Sadece Düzeyi okur yaza	Sayı 2							2
	Yüzde 100,0%							100,0%
İlkokul	Sayı 15			2		2		19
	Yüzde 78,9%			10,5%		10,5%		100,0%
Ortaokul	Sayı 7	2		2	2	6		19
	Yüzde 36,8%	10,5%		10,5%	10,5%	31,6%		100,0%
Lise	Sayı 15		1	6	2	4	2	30
	Yüzde 50,0%		3,3%	20,0%	6,7%	13,3%	6,7%	100,0%
Üniversite	Sayı 14			2		5		21
	Yüzde 66,7%			9,5%		23,8%		100,0%
Toplam	Sayı 53	2	1	12	4	17	2	91
	Yüzde 58,2%	2,2%	1,1%	13,2%	4,4%	18,7%	2,2%	100,0%

$$\chi^2 = 26,833 \quad Sd= 24 \quad P > 0,05$$

Tablo- 27: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Alevî Sünnî Bütünleşmesinin Nasıl Olabileceğini Belirtme Durumu

		Eğer cevabınız Evet veya Kesinlikle Evet ise sizce bu nasıl sağlanır?							
		İnançlara karşılıklı saygıyla	İmamların aradan çekilmesiyle	Dedelerin aradan çekilmesiyle	İmamların ve dedelerin aradan çekilmesiyle	Siyasilerini aradan çekilmesiyle	Eğitim seviyesinin yükselmesiyle	Başka	Toplam
Yaş	15 - 19 Sayı	6	2		2			2	12
	Yüzde	50,0%	16,7%		16,7%			16,7%	100,0%
20 - 29	Sayı	16		1	6		2		25
	Yüzde	64,0%		4,0%	24,0%		8,0%		100,0%
30 - 39	Sayı	11			2	2	11		26
	Yüzde	42,3%			7,7%	7,7%	42,3%		100,0%
40 - 49	Sayı	10				2	4		16
	Yüzde	62,5%				12,5%	25,0%		100,0%
50 - 59	Sayı	8			2				10
	Yüzde	80,0%			20,0%				100,0%
60 ve üstü	Sayı	2							2
	Yüzde	100,0%							100,0%
Toplam	Sayı	53	2	1	12	4	17	2	91
	Yüzde	58,2%	2,2%	1,1%	13,2%	4,4%	18,7%	2,2%	100,0%

$$\chi^2 = 20,80 \quad Sd = 50 \quad P > 0,05$$

Tablo- 28: Cinsiyet Değişkenine Göre Kaç Defa Cem Ayinine Katıldığını İle İlgili Durum

		Şimdiye kadar kaç defa cem ayinine katıldınız?					Toplamı
		Bir defa	İki defa	Üç defa	Hiç	Daha çok	
Cinsiyet Kadın	Sayı	4			16	7	27
	Yüzde	14,8%			59,3%	25,9%	100,0%
Erkek	Sayı	12	10	6	42	4	74
	Yüzde	16,2%	13,5%	8,1%	56,8%	5,4%	100,0%
Toplam	Sayı	16	10	6	58	11	101
	Yüzde	15,8%	9,9%	5,9%	57,4%	10,9%	100,0%

$$\chi^2 = 13,532 \quad Sd = 4 \quad P > 0,05$$

Tablo- 29: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kaç Defa Cem Ayinine Katıldığı İle İlgili Durum

		şimdiye kadar kaç defa cem ayinine katıldınız?					Toplam
		Bir defa	İki defa	Üç defa	Hiç	Daha çok	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yaza	Sayı 2					2
	Yüzde	100,0%					100,0%
İlkokul	Sayı	4	2		13	2	21
	Yüzde	19,0%	9,5%		61,9%	9,5%	100,0%
Ortaokul	Sayı		4		10	5	19
	Yüzde		21,1%		52,6%	26,3%	100,0%
Lise	Sayı	4	2	6	18	4	34
	Yüzde	11,8%	5,9%	17,6%	52,9%	11,8%	100,0%
Üniversite	Sayı	6	2		17		25
	Yüzde	24,0%	8,0%		68,0%		100,0%
Toplam	Sayı	16	10	6	58	11	101
	Yüzde	15,8%	9,9%	5,9%	57,4%	10,9%	100,0%

$$\chi^2 = 37,607 \quad Sd= 16 \quad P < 0,05$$

Tablo- 30: Yaş Grupları Değişkenine Göre Kaç Defa Cem Ayinine Katıldığı İle İlgili Durum

		şimdiye kadar kaç defa cem ayinine katıldınız?					Toplam
		Bir defa	İki defa	Üç defa	Hiç	Daha çok	
Yaş 15 - 19	Sayı	2	4		6	4	16
	Yüzde	12,5%	25,0%		37,5%	25,0%	100,0%
20 - 29	Sayı	2			24	3	29
	Yüzde	6,9%			82,8%	10,3%	100,0%
30 - 39	Sayı	6	2	2	16	2	28
	Yüzde	21,4%	7,1%	7,1%	57,1%	7,1%	100,0%
40 - 49	Sayı	4		4	8		16
	Yüzde	25,0%		25,0%	50,0%		100,0%
50 - 59	Sayı	2	4		4		10
	Yüzde	20,0%	40,0%		40,0%		100,0%
60 ve üstü	Sayı					2	2
	Yüzde					100,0%	100,0%
Toplam	Sayı	16	10	6	58	11	101
	Yüzde	15,8%	9,9%	5,9%	57,4%	10,9%	100,0%

$$\chi^2 = 61,228 \quad Sd= 20 \quad P < 0,05$$

Tablo- 31: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dedelik Kurumu Hakkındaki Fikirleri Belirtme Durumu

		Dedelik ve dedelerle ilgili aşağıdaki fikirlerden hangilerine katılıyorsunuz?			Toplam
		Dedeler Alevi-Bektaşiliğin yaşatılması için zorunludur	Dedelik sistemi gittikçe bozulmaktadır ve dedelerin eğitimi yetersizdir	Dedelik sistemi çağımızda önemini yitirmiştir bu yüzden kaldırılmalıdır	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı 2 Yüzde 100,0%			2 100,0%
	İlkokul	Sayı 14 Yüzde 63,6%	4 18,2%	4 18,2%	22 100,0%
	Ortaokul	Sayı 2 Yüzde 11,1%	8 44,4%	8 44,4%	18 100,0%
	Lise	Sayı 7 Yüzde 44,4%	6 16,7%	14 38,9%	27 100,0%
	Üniversite	Sayı 6 Yüzde 25,0%	16 66,7%	2 8,3%	24 100,0%
Toplam		Sayı 20 Yüzde 39,2%	17 33,3%	14 27,5%	101 100,0%

$$\chi^2 = 16,117 \quad Sd= 8 \quad P < 0,05$$

Tablo- 32: Yaş Grupları Değişkenine Göre Dedelik Kurumu Hakkındaki Fikirleri Belirtme Durumu

		Dedelik ve dedelerle ilgili aşağıdaki fikirlerden hangilerine katılıyorsunuz?			Toplam
		Dedeler Alevi-Bektaşiliğin yaşatılması için zorunludur	Dedelik sistemi gittikçe bozulmaktadır ve dedelerin eğitimi yetersizdir	Dedelik sistemi çağımızda önemini yitirmiştir bu yüzden kaldırılmalıdır	
Yaş	15 - 19	Sayı 6 Yüzde 37,5%	8 50,0%	2 12,5%	16 100,0%
	20 - 29	Sayı 10 Yüzde 33,3%	10 33,3%	10 33,3%	30 100,0%
	30 - 39	Sayı 7 Yüzde 28,6%	10 35,7%	10 35,7%	27 100,0%
	40 - 49	Sayı 8 Yüzde 50,0%	4 25,0%	4 25,0%	16 100,0%
	50 - 59	Sayı 6 Yüzde 60,0%	2 20,0%	2 20,0%	10 100,0%
	60 ve üstü	Sayı 2 Yüzde 100,0%			2 100,0%
	Toplam		Sayı 39 Yüzde 39,2%	34 33,3%	28 27,5%

$$\chi^2 = 5,312 \quad Sd= 10 \quad P > 0,05$$

Tablo- 33: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Bir Pir Dede Veya Rehberine Bağlı Olma Durumu

			Şu an bir dede, pir veya rehberiniz var mı?		toplam
			evet	hayır	
yaş	15-19 arası	sayı	4	12	16
		yüzde	25,0%	75,0%	100,0%
	20-29 arası	sayı	11	18	29
		yüzde	37,9%	62,1%	100,0%
	30-39 arası	sayı	5	23	28
		yüzde	17,9%	82,1%	100,0%
	40-49 arası	sayı	6	8	14
		yüzde	42,9%	57,1%	100,0%
	50-59 arası	sayı		10	10
		yüzde		100,0%	100,0%
	60 ve üzeri	sayı	2		2
		yüzde	100,0%		100,0%
toplam		sayı	28	71	99
		yüzde	28,3%	71,7%	100,0%

$$\chi^2 = 13,398 \quad Sd= 5 \quad P < 0,05$$

Tablo- 34: Cinsiyet Değişkenine Göre Bir Alevî Derneğine Üyelik İle İlgili Durum

			Herhangi bir Alevî- Bektaşî derneğine üye misiniz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	3	24	27
		Yüzde	11,1%	88,9%	100,0%
	Erkek	Sayı	4	70	74
		Yüzde	5,4%	94,6%	100,0%
Toplam		Sayı	7	94	101
		Yüzde	6,9%	93,1%	100,0%

$$\chi^2 = 0,998 \quad Sd= 1 \quad P > 0,05$$

Tablo- 35: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Bir Alevi Derneğine Üyelik İle İlgili Durum

			Herhangi bir Alevi- Bektaşî derneğine üye misiniz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Yaş	15 - 19	Sayı	2	14	16
		Yüzde	12,5%	87,5%	100,0%
	20 - 29	Sayı	3	26	29
		Yüzde	10,3%	89,7%	100,0%
	30 - 39	Sayı		28	28
		Yüzde		100,0%	100,0%
	40 - 49	Sayı	2	14	16
		Yüzde	12,5%	87,5%	100,0%
	50 - 59	Sayı		10	10
		Yüzde		100,0%	100,0%
	60 ve üstü	Sayı		2	2
		Yüzde		100,0%	100,0%
Toplam		Sayı	7	94	101
		Yüzde	6,9%	93,1%	100,0%

$$X^2 = 5,042 \quad Sd= 5 \quad P > 0,05$$

Tablo- 36: Cinsiyet Değişkenine Göre Okullarda Din Derslerinin Okutulmasına Karşı Tutumlar

			Okullarda din dersinin zorunlu olarak okutulması hususunda ne düşünüyorsunuz?					Toplam
			Okutulmalı	Okutulma malı	Alevilik ile ilgili bilgilerinde yer alması koşuluyla okutulmalı	Fikrim yok	Başka	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	6	10	8	3		27
		Yüzde	22,2%	37,0%	29,6%	11,1%		100,0%
	Erkek	Sayı	6	32	30	2	4	74
		Yüzde	8,1%	43,2%	40,5%	2,7%	5,4%	100,0%
Toplam		Sayı	12	42	38	5	4	101
		Yüzde	11,9%	41,6%	37,6%	5,0%	4,0%	100,0%

$$X^2 = 8,411 \quad Sd= 4 \quad P > 0,05$$

Tablo- 37: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Okullarda Din Derslerinin Okutulmasına Karşı Tutumlar

		Okullarda din dersinin zorunlu olarak okutulması hususunda ne düşünüyorsunuz?					Toplam
		Okutulmalı	Okutulmamalı	Alevilik ile ilgili bilgilerinde yer alması koşuluyla okutulmalı	Fikrim yok	Başka	
Yaş 15 - 19	Sayı	4	2	6	2	2	16
	Yüzde	25,0%	12,5%	37,5%	12,5%	12,5%	100,0%
20 - 29	Sayı	1	13	12	3		29
	Yüzde	3,4%	44,8%	41,4%	10,3%		100,0%
30 - 39	Sayı	3	21	4			28
	Yüzde	10,7%	75,0%	14,3%			100,0%
40 - 49	Sayı	4	2	8		2	16
	Yüzde	25,0%	12,5%	50,0%		12,5%	100,0%
50 - 59	Sayı		4	6			10
	Yüzde		40,0%	60,0%			100,0%
60 ve üstü	Sayı			2			2
	Yüzde			100,0%			100,0%
Toplam	Sayı	12	42	38	5	4	101
	Yüzde	11,9%	41,6%	37,6%	5,0%	4,0%	100,0%

$$\chi^2 = 45,925 \quad Sd=20 \quad P < 0,05$$

Tablo- 38: Cinsiyet Değişkenine Göre Dine Yüklenen Anlam

		Dinin sizce en iyi anlamı aşağıdakilerden hangisidir?						toplarn
		Allah'a kul olmak	Nefsi terbiye etmek	Doğruluk ve dürüstlük	Ahlaklı olmak	Fikrim yok	Başka	
Cinsiyet Kadın	Sayı	2		10	6	2	7	27
	Yüzde	7,4%		37,0%	22,2%	7,4%	25,9%	100,0%
Erkek	Sayı	6	6	34	12	8	8	74
	Yüzde	8,1%	8,1%	45,9%	16,2%	10,8%	10,8%	100,0%
Toplam	Sayı	8	6	44	18	10	15	101
	Yüzde	7,9%	5,9%	43,6%	17,8%	9,9%	14,9%	100,0%

$$\chi^2 = 6,237 \quad Sd=5 \quad P > 0,05$$

Tablo- 39: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Dine Yüklenen Anlam

	Dinin sizce en iyi anlamı aşağıdakilerden hangisidir?						Toplam
	Allah'a kul olmak	Nefsi terbiye etmek	Doğruluk ve dürüstlük	Ahlaklı olmak	Fikrim yok	Başka	
Yaş 15 - 19	Sayı	2	2	6	2	2	16
	Yüzde	12,5%	12,5%	37,5%	12,5%	12,5%	100,0%
20 - 29	Sayı		2	12	5	4	29
	Yüzde		6,9%	41,4%	17,2%	13,8%	100,0%
30 - 39	Sayı	4		12	5	2	28
	Yüzde	14,3%		42,9%	17,9%	7,1%	100,0%
40 - 49	Sayı			12	2	2	16
	Yüzde			75,0%	12,5%	12,5%	100,0%
50 - 59	Sayı	2	2	2	2	2	10
	Yüzde	20,0%	20,0%	20,0%	20,0%	20,0%	100,0%
60 ve üstü	Sayı				2		2
	Yüzde				100,0%		100,0%
Toplam	Sayı	8	6	44	18	10	101
	Yüzde	7,9%	5,9%	43,6%	17,8%	9,9%	100,0%

$$\chi^2 = 34,561 \quad Sd=25 \quad P > 0,05$$

Tablo- 40: Cinsiyet Değişkenine Göre Diyanet Teşkilatına İlişkin Tutumlar

	Diyanet İşleri Başkanlığı hakkındaki görüşünüz nedir?					Toplam	
	Kaldırılmalı	Kaldırılmamalı	Aleviliği de temsil etmesi şartıyla kaldırılmamalı	Fikrim yok	Başka		
Cinsiyet Kadın	Sayı	6	2	14	2	3	27
	Yüzde	22,2%	7,4%	51,9%	7,4%	11,1%	100,0%
Erkek	Sayı	30	12	28	4		74
	Yüzde	40,5%	16,2%	37,8%	5,4%		100,0%
Toplam	Sayı	36	14	42	6	3	101
	Yüzde	35,6%	13,9%	41,6%	5,9%	3,0%	100,0%

$$\chi^2 = 12,260 \quad Sd=4 \quad P < 0,05$$

Tablo- 41: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Diyanet Teşkilatına İlişkin Tutumlar

		Diyanet İşleri Başkanlığı hakkındaki görüşünüz nedir?					Toplam
		Kaldırılmalı	Kaldırılmamalı	Alevliliği de temsil etmesi şartıyla kaldırılmamalı	Fikrim yok	Başka	
Yaş 15 - 19	Sayı	4	4	8			16
	Yüzde	25.0%	25.0%	50.0%			100.0%
20 - 29	Sayı	8	2	18	1		29
	Yüzde	27.6%	6.9%	62.1%	3.4%		100.0%
30 - 39	Sayı	12	2	6	5	3	28
	Yüzde	42.9%	7.1%	21.4%	17.9%	10.7%	100.0%
40 - 49	Sayı	6	6	4			16
	Yüzde	37.5%	37.5%	25.0%			100.0%
50 - 59	Sayı	6		4			10
	Yüzde	60.0%		40.0%			100.0%
60 ve üstü	Sayı			2			2
	Yüzde			100.0%			100.0%
Toplam	Sayı	36	14	42	6	3	101
	Yüzde	35.6%	13.9%	41.6%	5.9%	3.0%	100.0%

$$\chi^2 = 41.382 \quad Sd=16 \quad P < 0,05$$

Tablo- 42: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Düşkünlük Kurumuna İlişkin Tutumlar

		Düşkünlük sistemini doğru buluyor musunuz?					Toplam
		Kesinlikle evet	Evet	Kesinlikle hayır	Hayır	Başka	
Yaş 15 - 19	Sayı	4	8		4		16
	Yüzde	25.0%	50.0%		25.0%		100.0%
20 - 29	Sayı	3	7	4	7	2	23
	Yüzde	13.0%	30.4%	17.4%	30.4%	8.7%	100.0%
30 - 39	Sayı	3	7	8	6		24
	Yüzde	12.5%	29.2%	33.3%	25.0%		100.0%
40 - 49	Sayı	4	6	4	2		16
	Yüzde	25.0%	37.5%	25.0%	12.5%		100.0%
50 - 59	Sayı	4	4	2			10
	Yüzde	40.0%	40.0%	20.0%			100.0%
60 ve üstü	Sayı	2					2
	Yüzde	100.0%					100.0%
Toplam	Sayı	20	32	18	19	2	91
	Yüzde	22.0%	35.2%	19.8%	20.9%	2.2%	100.0%

$$\chi^2 = 27.518 \quad Sd=20 \quad P > 0,05$$

Tablo- 43: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Eş Seçiminde Alevî Bektaşî Olmaya Verilen Önem

			Eşinizi seçerken mutlaka Alevî - Bektaşî olmasına dikkat eder misiniz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Yaş	15 - 19	Sayı	8	8	16
		Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
	20 - 29	Sayı	3	24	27
		Yüzde	11,1%	88,9%	100,0%
	30 - 39	Sayı	12	16	28
		Yüzde	42,9%	57,1%	100,0%
	40 - 49	Sayı	8	8	16
		Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
	50 - 59	Sayı	2	8	10
		Yüzde	20,0%	80,0%	100,0%
Toplam		Sayı	33	64	97
		Yüzde	34,0%	66,0%	100,0%

$$\chi^2 = 11,803 \quad Sd=4 \quad P < 0,05$$

Tablo- 44: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Eş Seçiminde Alevî Bektaşî Olmaya Verilen Önem

			Eşinizi seçerken mutlaka Alevî - Bektaşî olmasına dikkat eder misiniz?		Topalm
			Evet	Hayır	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı	2		2
		Yüzde	100,0%		100,0%
	İlkokul	Sayı	10	9	19
		Yüzde	52,6%	47,4%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	4	15	19
		Yüzde	21,1%	78,9%	100,0%
	Lise	Sayı	5	27	32
		Yüzde	15,6%	84,4%	100,0%
	Üniversite	Sayı	12	13	25
		Yüzde	48,0%	52,0%	100,0%
Toplam		Sayı	33	64	97
		Yüzde	34,0%	66,0%	100,0%

$$\chi^2 = 15,235 \quad Sd=4 \quad P < 0,05$$

Tablo- 45: Meslek Grupları Açısından Eş Seçiminde Alevî Bektaşî Olmaya Verilen Önem

			Eşinizi seçerken mutlaka Alevî - Bektaşî olmasına dikkat eder misiniz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Meslek	Çiftçi	Sayı	2	12	14
		Yüzde	14.3%	85,7%	100,0%
	İşçi	Sayı	9	6	15
		Yüzde	60.0%	40,0%	100,0%
	Esnaf	Sayı	6	10	16
		Yüzde	37.5%	62.5%	100,0%
	Serbest meslek	Sayı		6	6
		Yüzde		100,0%	100,0%
	Memur	Sayı	2	6	8
		Yüzde	25.0%	75,0%	100,0%
	İşsiz	Sayı	2	10	12
		Yüzde	16.7%	83,3%	100,0%
	Ev hanımı	Sayı	6	4	10
		Yüzde	60.0%	40,0%	100,0%
	Emekli	Sayı	2	6	8
		Yüzde	25.0%	75,0%	100,0%
	Diğer	Sayı	4	4	8
		Yüzde	50.0%	50,0%	100,0%
Toplam		Sayı	33	64	97
		Yüzde	34.0%	66,0%	100,0%

$$\chi^2 = 16.226 \quad Sd=8 \quad P < 0.05$$

Tablo- 46: Cinsiyet Değişkenine Göre Kader İle İlgili İnançını Belirtme Durumu

		Aşağıdakilerden hangisi kader anlayışınızı ifade eder?					Başka	Toplam
		İnsanın bütün yaptıklarını belirleyen Allah'tır	İnsan kaderini kendisi belirler	İnsanın kaderini Allah belirler ancak insana cüzi irade verilmiştir	Kadere inanmıyorum	Fikrim yok		
Cinsiyet Kadın	Sayı	3	8	7	6		3	27
	Yüzde	11,1%	29,6%	25,9%	22,2%		11,1%	100,0%
Erkek	Sayı	6	36	6	20	4	2	74
	Yüzde	8,1%	48,6%	8,1%	27,0%	5,4%	2,7%	100,0%
Toplam	Sayı	9	44	13	26	4	5	101
	Yüzde	8,9%	43,6%	12,9%	25,7%	4,0%	5,0%	100,0%

$$\chi^2 = 11.184 \quad Sd=5 \quad P < 0.05$$

Tablo- 47: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kader İle İlgili İnançını Belirtme Durumu

			Aşağıdakilerden hangisi kader anlayışınızı ifade eder?					Toplam
			İnsanın bütün yaptıklarını belirleyen Allah'tır	İnsan kaderini kendisi belirler	İnsan kaderini Allah belirler ancak insana cüzi irade verilmiştir	Kadere inanmıyorum	Fikrim yok	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yaza	Sayı		2				2
		Yüzde		100,0%				100,0%
İlkokul	Sayı	3	12	2	4			21
	Yüzde	14,3%	57,1%	9,5%	19,0%			100,0%
Ortaokul	Sayı		12	5	2			19
	Yüzde		63,2%	26,3%	10,5%			100,0%
Lise	Sayı	4	8	4	14	2	2	34
	Yüzde	11,8%	23,5%	11,8%	41,2%	5,9%	5,9%	100,0%
Üniversite	Sayı	2	10	2	6	2	3	25
	Yüzde	8,0%	40,0%	8,0%	24,0%	8,0%	12,0%	100,0%
Toplam	Sayı	9	44	13	26	4	5	101
	Yüzde	8,9%	43,6%	12,9%	25,7%	4,0%	5,0%	100,0%

$$\chi^2 = 27,143 \quad Sd=20 \quad P > 0,05$$

Tablo- 48: Yaş Grupları Değişkenine Göre Kader İle İlgili İnançını Belirtme Durumu

		Aşağıdakilerden hangisi kader anlayışınızı ifade eder?					Toplam	
		İnsanın bütün yaptıklarını belirleyen Allah'tır	İnsan kaderini kendisi belirler	İnsan kaderini Allah belirler ancak insana cüzi irade verilmiştir	Kadere inanmıyorum	Fikrim yok		Başka
Yaş 15 - 19	Sayı		10	4	2		16	
	Yüzde		62,5%	25,0%	12,5%		100,0%	
20 - 29	Sayı	4	6	5	12	2	29	
	Yüzde	13,8%	20,7%	17,2%	41,4%	6,9%	100,0%	
30 - 39	Sayı	3	14	2	4	2	3	28
	Yüzde	10,7%	50,0%	7,1%	14,3%	7,1%	10,7%	100,0%
40 - 49	Sayı	2	6		6		2	16
	Yüzde	12,5%	37,5%		37,5%		12,5%	100,0%
50 - 59	Sayı		6	2	2			10
	Yüzde		60,0%	20,0%	20,0%			100,0%
60 ve üstü	Sayı		2					2
	Yüzde		100,0%					100,0%
Toplam	Sayı	9	44	13	26	4	5	101
	Yüzde	8,9%	43,6%	12,9%	25,7%	4,0%	5,0%	100,0%

$$\chi^2 = 32,979 \quad Sd=25 \quad P > 0,05$$

Tablo- 49: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İnanç Yönünden Kendini İfade Etme Durumu

			Kendinizi en çok hangi isimle isimlendiriyorsunuz?			Toplam
			Alevi	Alevi Bektaş	Başka	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı	2			2
		Yüzde	100,0%			100,0%
	İlkokul	Sayı	13		8	21
		Yüzde	61,9%		38,1%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	4		15	19
		Yüzde	21,1%		78,9%	100,0%
	Lise	Sayı	22	4	8	34
		Yüzde	64,7%	11,8%	23,5%	100,0%
	Üniversite	Sayı	21		4	25
		Yüzde	84,0%		16,0%	100,0%
Toplam		Sayı	62	4	35	101
		Yüzde	61,4%	4,0%	34,7%	100,0%

$$\chi^2 = 30,794 \quad Sd=8 \quad P < 0,05$$

Tablo- 50: Yaş Grupları Değişkenine Göre İnanç Yönünden Kendini İfade Etme Durumu

			Kendinizi en çok hangi isimle isimlendiriyorsunuz?			Toplam
			Alevi	Alevi-Bektaş	Başka	
Yaş	15 - 19	Sayı	12	2	2	16
		Yüzde	75,0%	12,5%	12,5%	100,0%
	20 - 29	Sayı	12		17	29
		Yüzde	41,4%		58,6%	100,0%
	30 - 39	Sayı	20		8	28
		Yüzde	71,4%		28,6%	100,0%
	40 - 49	Sayı	10	2	4	16
		Yüzde	62,5%	12,5%	25,0%	100,0%
	50 - 59	Sayı	6		4	10
		Yüzde	60,0%		40,0%	100,0%
	60 ve üstü	Sayı	2			2
		Yüzde	100,0%			100,0%
Toplam		Sayı	62	4	35	101
		Yüzde	61,4%	4,0%	34,7%	100,0%

$$\chi^2 = 20,529 \quad Sd=10 \quad P < 0,05$$

Tablo- 51: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kuran-ı Kerim'e İman Durumu

			Kuran'da emredilen hükümlerin ne kadarına inanıyorsunuz?				Toplam
			Tamamına	Çoğuna	Bir kısmına	Hiçbirine	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı		2			2
		Yüzde		100.0%			100.0%
İlkokul	Sayı	Yüzde	8	5	2	6	21
		Yüzde	38,1%	23,8%	9,5%	28,6%	100,0%
Ortaokul	Sayı	Yüzde	9	2		8	19
		Yüzde	47,4%	10,5%		42,1%	100,0%
Lise	Sayı	Yüzde	4	1	13	16	34
		Yüzde	11,8%	2,9%	38,2%	47,1%	100,0%
Üniversite	Sayı	Yüzde	2		16	7	25
		Yüzde	8,0%		64,0%	28,0%	100,0%
Toplam	Sayı	Yüzde	23	10	31	37	101
		Yüzde	22,8%	9,9%	30,7%	36,6%	100,0%

$$\chi^2 = 58,476 \quad Sd=12 \quad P < 0,05$$

Tablo- 52: Yaş Grupları Değişkenine Göre Kuran-ı Kerim'e İman Durumu

			Kuran'da emredilen hükümlerin ne kadarına inanıyorsunuz?				Toplam
			Tamamına	Çoğuna	Bir kısmına	Hiçbirine	
Yaş	15 - 19	Sayı	4	2	8	2	16
		Yüzde	25,0%	12,5%	50,0%	12,5%	100,0%
20 - 29	Sayı	Yüzde	9	3	5	12	29
		Yüzde	31,0%	10,3%	17,2%	41,4%	100,0%
30 - 39	Sayı	Yüzde	6	1	6	15	28
		Yüzde	21,4%	3,6%	21,4%	53,6%	100,0%
40 - 49	Sayı	Yüzde	2	2	4	8	16
		Yüzde	12,5%	12,5%	25,0%	50,0%	100,0%
50 - 59	Sayı	Yüzde	2	2	6		10
		Yüzde	20,0%	20,0%	60,0%		100,0%
60 ve üstü	Sayı	Yüzde			2		2
		Yüzde			100,0%		100,0%
Toplam	Sayı	Yüzde	23	10	31	37	101
		Yüzde	22,8%	9,9%	30,7%	36,6%	100,0%

$$\chi^2 = 25,366 \quad Sd=15 \quad P < 0,05$$

Tablo- 53: Yaş Grupları Değişkenine Göre Laiklik Kavramına Yüklenen Anlam

		Sizce laiklik kavramını tanımlayan ifade aşağıdakilerden hangisidir?						
		Din ve dünya işlerinin birbirinden ayrılması	Din ve vicdan hürriyetinin teminatı	Herkesin inancına saygı duymak	Hiçbir dini kabul etmemek (dinsizlik)	Fikrim yok	Başka	Toplam
Yaş	15 - 19 Sayı	4	2	4		2	4	16
	Yüzde	25,0%	12,5%	25,0%		12,5%	25,0%	100,0%
20 - 29	Sayı	13	2	12	2			29
	Yüzde	44,8%	6,9%	41,4%	6,9%			100,0%
30 - 39	Sayı	9	2	13		2	2	28
	Yüzde	32,1%	7,1%	46,4%		7,1%	7,1%	100,0%
40 - 49	Sayı	4	2	8			2	16
	Yüzde	25,0%	12,5%	50,0%			12,5%	100,0%
50 - 59	Sayı	6		4				10
	Yüzde	60,0%		40,0%				100,0%
60 ve üstü	Sayı		2					2
	Yüzde		100,0%					100,0%
Toplam	Sayı	36	10	41	2	4	8	101
	Yüzde	35,6%	9,9%	40,6%	2,0%	4,0%	7,9%	100,0%

$$\chi^2 = 45,092 \quad Sd=25 \quad P < 0,05$$

Tablo- 54: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Laiklik Kavramına Yüklenen Anlam

			Sizce laiklik kavramını tanımlayan ifade aşağıdakilerden hangisidir?						
			Din ve dünya işlerinin birbirinden ayrılması	Din ve vicdan hürriyetinin teminatı	Herkesin inancına saygı duymak	Hiçbir dini kabul etmemek (dinsizlik)	Fikrim yok	Başka	Toplam
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı			2				2
		Yüzde			100,0%				100,0%
İlkokul	Sayı	7	2	12				21	
	Yüzde	33,3%	9,5%	57,1%				100,0%	
Ortaokul	Sayı	7	4	4		4		19	
	Yüzde	36,8%	21,1%	21,1%		21,1%		100,0%	
Lise	Sayı	12	2	14	2		4	34	
	Yüzde	35,3%	5,9%	41,2%	5,9%		11,8%	100,0%	
Üniversite	Sayı	10	2	9			4	25	
	Yüzde	40,0%	8,0%	36,0%			16,0%	100,0%	
Toplam	Sayı	36	10	41	2	4	8	101	
	Yüzde	35,6%	9,9%	40,6%	2,0%	4,0%	7,9%	100,0%	

$$\chi^2 = 36,421 \quad Sd=20 \quad P < 0,05$$

Tablo- 55: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Musahiplik Sistemine İlişkin Tutumlar

			Musahibiniz var mı?		Toplam
			Evet	Hayır	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yazar	Sayı Yüzde	2 100,0%		2 100,0%
	İlkokul	Sayı Yüzde	7 33,3%	14 66,7%	21 100,0%
	Ortaokul	Sayı Yüzde	2 10,5%	17 89,5%	19 100,0%
	Lise	Sayı Yüzde	2 7,7%	24 92,3%	26 100,0%
	Üniversite	Sayı Yüzde	2 9,5%	19 90,5%	21 100,0%
Toplam		Sayı Yüzde	15 16,9%	74 83,1%	89 100,0%

$$X^2 = 16,842 \quad Sd=4 \quad P < 0,05$$

Tablo- 56: Yaş Grupları Değişkenine Göre Musahiplik Sistemine İlişkin Tutumlar

			Musahibiniz var mı?		Toplam
			Evet	Hayır	
Yaş	15 - 19	Sayı		16	16
		Yüzde		100,0%	100,0%
	20 - 29	Sayı	2	19	21
		Yüzde	9,5%	90,5%	100,0%
	30 - 39	Sayı	7	19	26
		Yüzde	26,9%	73,1%	100,0%
	40 - 49	Sayı	4	10	14
		Yüzde	28,6%	71,4%	100,0%
	50 - 59	Sayı		10	10
		Yüzde		100,0%	100,0%
	60 ve üstü	Sayı	2		2
		Yüzde	100,0%		100,0%
Toplam		Sayı Yüzde	15 16,9%	74 83,1%	89 100,0%

$$X^2 = 19,195 \quad Sd=5 \quad P < 0,05$$

Tablo- 57: Cinsiyet Değişkenine Göre Hukuksal Bir Problem Halinde Nereye Müracaat Edileceğini Belirtme Durumu

			Fertler ve aileler arasındaki anlaşmazlıkların çözümü için öncelikle aşağıdakilerin hangisine başvurursunuz?					Toplam
			Mahkeme veya resmi kurumlara	Dedeye	Muhtar veya köyün ileri gelenlerine	Hiçbirine	Başka	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	8	3	5	6	5	27
		Yüzde	29.6%	11,1%	18.5%	22.2%	18,5%	100,0%
	Erkek	Sayı	34	4	12	10	12	72
		Yüzde	47.2%	5,6%	16,7%	13,9%	16,7%	100,0%
Toplam		Sayı	42	7	17	16	17	99
		Yüzde	42.4%	7,1%	17,2%	16,2%	17,2%	100,0%

$$\chi^2 = 3,212 \quad Sd=4 \quad P > 0,05$$

Tablo- 58: Yaş Grupları Değişkenine Göre Hukuksal Bir Problem Halinde Nereye Müracaat Edileceğini Belirtme Durumu

			Fertler ve aileler arasındaki anlaşmazlıkların çözümü için öncelikle aşağıdakilerin hangisine başvurursunuz?					Toplam
			Mahkeme veya resmi kurumlara	Dedeye	Muhtar veya köyün ileri gelenlerine	Hiçbirine	Başka	
Yaş	15 - 19	Sayı	8	2		4	2	16
		Yüzde	50.0%	12,5%		25,0%	12,5%	100,0%
	20 - 29	Sayı	14		7	4	2	27
		Yüzde	51.9%		25,9%	14,8%	7,4%	100,0%
	30 - 39	Sayı	6	1	6	6	9	28
		Yüzde	21.4%	3,6%	21,4%	21,4%	32,1%	100,0%
	40 - 49	Sayı	8	2	2	2	2	16
		Yüzde	50.0%	12,5%	12,5%	12,5%	12,5%	100,0%
	50 - 59	Sayı	6		2		2	10
		Yüzde	60.0%		20,0%		20,0%	100,0%
	60 ve üstü	Sayı		2				2
		Yüzde		100,0%				100,0%
Toplam		Sayı	42	7	17	16	17	99
		Yüzde	42.4%	7,1%	17,2%	16,2%	17,2%	100,0%

$$\chi^2 = 48,495 \quad Sd=20 \quad P < 0,05$$

Tablo- 59: Cinsiyet Değişkenine Göre Alevî-Bektaşiliğin Siyasallaşması İle İlgili Durum

			Alevî Bektaşiliğin siyasallaşmasının Aleviliğe zarar vereceği fikrine katılıyor musunuz?				Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	Fikrim yok	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	5	15	3	4	27
		Yüzde	18,5%	55,6%	11,1%	14,8%	100,0%
	Erkek	Sayı	36	20	6	12	74
		Yüzde	48,6%	27,0%	8,1%	16,2%	100,0%
Toplam	Sayı	41	35	9	16	101	
	Yüzde	40,6%	34,7%	8,9%	15,8%	100,0%	

$$\chi^2 = 9,295 \quad Sd=3 \quad P < 0,05$$

Tablo- 60: Yaş Grupları Değişkenine Göre Alevî-Bektaşiliğin Siyasallaşmasını Değerlendirme Biçimi

			Alevî Bektaşiliğin siyasallaşmasının Aleviliğe zarar vereceği fikrine katılıyor musunuz?				Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	Fikrim yok	
Yaş	15 - 19	Sayı		10	2	4	16
		Yüzde		62,5%	12,5%	25,0%	100,0%
	20 - 29	Sayı	13	5	5	6	29
		Yüzde	44,9%	17,2%	17,2%	20,7%	100,0%
	30 - 39	Sayı	10	12		6	28
		Yüzde	35,7%	42,9%		21,4%	100,0%
	40 - 49	Sayı	6	8	2		16
		Yüzde	37,5%	50,0%	12,5%		100,0%
	50 - 59	Sayı	10				10
		Yüzde	100,0%				100,0%
	60 ve üstü	Sayı	2				2
		Yüzde	100,0%				100,0%
Toplam	Sayı	41	35	9	16	101	
	Yüzde	40,6%	34,7%	8,9%	15,8%	100,0%	

$$\chi^2 = 41,715 \quad Sd=15 \quad P < 0,05$$

Tablo- 61: Cinsiyet Değişkenine Göre Alevîlerin Siyasi Partilerle İle İlgili Tutumlarını Yorumlama Biçimi

			Alevî Bektaşilerin siyasi partilerle ilişkileri konusunda görüşünüz nedir?					Toplam
			Kendi partilerini kuralmalı	Haklarını savunacak partileri tercih etmeli	Ülkenin kalkınmasını ön planda tutan partileri tercih etmeli	Fikrim yok	Başka	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	4	9	6	5	3	27
		Yüzde	14,8%	33,3%	22,2%	18,5%	11,1%	100,0%
	Erkek	Sayı	2	20	44	2	6	74
		Yüzde	2,7%	27,0%	59,5%	2,7%	8,1%	100,0%
Toplam		Sayı	6	29	50	7	9	101
		Yüzde	5,9%	28,7%	49,5%	6,9%	8,9%	100,0%

$$\chi^2 = 18,040 \quad Sd=4 \quad P < 0,05$$

Tablo- 62: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevîlerin Siyasi Partilerle İle İlgili Tutumlarını Yorumlama Biçimi

			Alevî Bektaşilerin siyasi partilerle ilişkileri konusunda görüşünüz nedir?					Toplam
			Kendi partilerini kuralmalı	Haklarını savunacak partileri tercih etmeli	Ülkenin kalkınmasını ön planda tutan partileri tercih etmeli	Fikrim yok	Başka	
Eğitim Düzeyi	Sadece okur yaza	Sayı		2				2
		Yüzde		100,0%				100,0%
	İlkokul	Sayı		6	12	1	2	21
		Yüzde		28,6%	57,1%	4,8%	9,5%	100,0%
	Ortaokul	Sayı		4	12	3		19
		Yüzde		21,1%	63,2%	15,8%		100,0%
	Lise	Sayı	2	9	16	3	4	34
		Yüzde	5,9%	26,5%	47,1%	8,8%	11,8%	100,0%
	Üniversite	Sayı	4	8	10		3	25
		Yüzde	16,0%	32,0%	40,0%		12,0%	100,0%
Toplam		Sayı	6	29	50	7	9	101
		Yüzde	5,9%	28,7%	49,5%	6,9%	8,9%	100,0%

$$\chi^2 = 20,085 \quad Sd=16 \quad P > 0,05$$

Tablo- 63: Yaş Grupları Değişkenine Göre Alevilerin Siyasi Partilerle İle İlgili Tutumlarını Yorumlama Biçimi

			Alevi Bektaşilerin siyasi partilerle ilişkileri konusunda görüşünüz nedir?					Toplam
			Kendi partilerini kurmalı	Haklarını savunacak partileri tercih etmeli	Ülkenin kalkınmasını ön planda tutan partileri tercih etmeli	Fikrim yok	Başka	
Yaş	15 -19	Sayı	2	10	2	2		16
		Yüzde	12,5%	62,5%	12,5%	12,5%		100,0%
	20 - 29	Sayı	4	5	14	4	2	29
		Yüzde	13,8%	17,2%	48,3%	13,8%	6,9%	100,0%
	30 - 39	Sayı		4	16	1	7	28
		Yüzde		14,3%	57,1%	3,6%	25,0%	100,0%
	40 - 49	Sayı		8	8			16
		Yüzde		50,0%	50,0%			100,0%
	50 - 59	Sayı		2	8			10
		Yüzde		20,0%	80,0%			100,0%
	60 ve üstü	Sayı			2			2
		Yüzde			100,0%			100,0%
Toplam		Sayı	6	29	50	7	9	101
		Yüzde	5,9%	28,7%	49,5%	6,9%	8,9%	100,0%

$$\chi^2 = 45,523 \quad Sd=20 \quad P < 0,05$$

Tablo- 64: Cinsiyet Değişkenine Göre Sünnileri İsimlendirme Biçimi

			Sünnüde veya çevrenizde Sünnilerle ilgili olarak söylenen aşağıdaki sözler hangilerine katılıyorsunuz?							Toplam	
			Yezid	Kırpkık	Şeriatçı	Yabancı	Hepsine	Hiçbirine	Cevap yok		Başka
Cinsiyet	Kadın	Sayı	2		10	4		9	2		27
		Yüzde	7,4%		37,0%	14,8%		33,3%	7,4%		100,0%
	Erkek	Sayı	8	2	6	2	4	34	12	6	74
		Yüzde	11%	2,7%	8,1%	2,7%	5,4%	45,9%	16,2%	8,1%	100,0%
Toplam		Sayı	10	2	16	6	4	43	14	6	101
		Yüzde	9,9%	2,0%	15,8%	5,9%	4,0%	42,6%	13,9%	5,9%	100,0%

$$\chi^2 = 21,792 \quad Sd=7 \quad P < 0,05$$

Tablo- 65: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Sünnileri İsimlendirme Biçimi

		Sünnüde veya çevrenizde Sünnilerle ilgili olarak söylenen aşağıdaki sözler hangilerine katılıyorsunuz?							Toplam	
		Yezid	Kırpık	Şeriatçı	Yabancı	Hepsine	Hiçbirine	Cevap yok		Başka
Yaş 15 - 19	Sayı	2	2	4			2	6		16
	Yüzde	12,5%	12,5%	25,0%			12,5%	37,5%		100,0%
20 - 29	Sayı	2		3	5		17		2	29
	Yüzde	6,9%		10,3%	17,2%		58,6%		6,9%	100,0%
30 - 39	Sayı	6		7	1	2	8	2	2	28
	Yüzde	21,4%		25,0%	3,6%	7,1%	28,6%	7,1%	7,1%	100,0%
40 - 49	Sayı			2			10	2	2	16
	Yüzde			12,5%			62,5%	12,5%	12,5%	100,0%
50 - 59	Sayı						6	4		10
	Yüzde						60,0%	40,0%		100,0%
60 ve üstü	Sayı					2				2
	Yüzde					100,0%				100,0%
Toplam	Sayı	10	2	16	6	4	43	14	6	101
	Yüzde	9,9%	2,0%	15,8%	5,9%	4,0%	42,6%	13,9%	5,9%	100,0%

$$\chi^2 = 110,689 \quad Sd=35 \quad P < 0,05$$

Tablo- 66: Cinsiyet Değişkenine Göre Sünnilerle İlişkileri Yorumlama Biçimi

		Çevrenizdeki Sünnilerle ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?						Toplam
		Çok iyi	İyi	Orta	Çok zayıf	Zayıf	Hiç yok	
Cinsiyet Kadın	Sayı	2	17	4	2	2		27
	Yüzde	7,4%	63,0%	14,8%	7,4%	7,4%		100,0%
Erkek	Sayı	16	40	16			2	74
	Yüzde	21,6%	54,1%	21,6%			2,7%	100,0%
Toplam	Sayı	18	57	20	2	2	2	101
	Yüzde	17,8%	56,4%	19,8%	2,0%	2,0%	2,0%	100,0%

$$\chi^2 = 14,676 \quad Sd=5 \quad P < 0,05$$

Tablo- 67: Yaş Gurupları Değişkenine Göre İlişkileri Yorumlama Biçimi

			Evrenizdeki Sünnilerle ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?					Toplam
			Çok iyi	İyi	Orta	Çok zayıf	Zayıf	
Yaş 15 - 19	Sayı		10	4		2		16
	Yüzde		62,5%	25,0%		12,5%		100,0%
20 - 29	Sayı	8	11	8	2			29
	Yüzde	27,6%	37,9%	27,6%	6,9%			100,0%
30 - 39	Sayı	6	16	4			2	28
	Yüzde	21,4%	57,1%	14,3%			7,1%	100,0%
40 - 49	Sayı	2	10	4				16
	Yüzde	12,5%	62,5%	25,0%				100,0%
50 - 59	Sayı	2	8					10
	Yüzde	20,0%	80,0%					100,0%
60 ve üstü	Sayı		2					2
	Yüzde		100%					100,0%
Toplam	Sayı	18	57	20	2	2	2	101
	Yüzde	17,8%	56,4%	19,8%	2,0%	2,0%	2,0%	100,0%

$$X^2 = 33,807 \quad Sd=25 \quad P > 0,05$$

Tablo- 68: Cinsiyet Değişkenine Göre Sünniliğe Yüklenen Anlam

		Sizce Sünnilikten kastedilen şey nedir?							Toplam
		Kuran ve Sünnete dayalı katkı bir şeriat	İslami bir mezhep veya Tarikat	Bir inanç sistemi	Hz. Ali ve Ehl-i Beyte karşı olmak	Aleviliğin bozulmuş şekli	Fikrim yok	Başka	
Cinsiyet Kadın	Sayı	9	7	5	2		4		27
	Yüzde	33,3%	25,9%	18,5%	7,4%		14,8%		100,0%
Erkek	Sayı	16	14	20	6	2	14	2	74
	Yüzde	21,6%	18,9%	27,0%	8,1%	2,7%	18,9%	2,7%	100,0%
Toplam	Sayı	25	21	25	8	2	18	2	101
	Yüzde	24,8%	20,8%	24,8%	7,9%	2,0%	17,8%	2,0%	100,0%

$$X^2 = 3,801 \quad Sd= 6 \quad P > 0,05$$

Tablo- 69: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Sünniliğe Yüklenen Anlam

		Sizce Sünnilikten kastedilen şey nedir?							Toplam
		Kuran ve Sünnete dayalı katı bir şeriat	İslami bir mezhep veya Tarikat	Bir inanç sistemi	Hız. Ali ve Ehl-i Beyte karşı olmak	Aleviliğin bozulmuş şekli	Fikrim yok	Başka	
Yaş 15 - 19	Sayı		4	6	2		4		16
	Yüzde		25,0%	37,5%	12,5%		25,0%		100,0%
20 - 29	Sayı	10	6	7	2		4		29
	Yüzde	34,5%	20,7%	24,1%	6,9%		13,8%		100,0%
30 - 39	Sayı	9	1	8		2	6	2	28
	Yüzde	32,1%	3,6%	28,6%		7,1%	21,4%	7,1%	100,0%
40 - 49	Sayı	2	4	4	4		2		16
	Yüzde	12,5%	25,0%	25,0%	25,0%		12,5%		100,0%
50 - 59	Sayı	2	6				2		10
	Yüzde	20,0%	60,0%				20,0%		100,0%
60 ve üstü	Sayı	2							2
	Yüzde	100,0%							100,0%
Toplam	Sayı	25	21	25	8	2	18	2	101
	Yüzde	24,8%	20,8%	24,8%	7,9%	2,0%	17,8%	2,0%	100,0%

$$\chi^2 = 49,110 \quad Sd=30 \quad P < 0,05$$

Tablo- 70: Cinsiyet Değişkenine Göre Ülkenin En Büyük Sorununu Tanımlama Durumu

		Sizce ülkenin en büyük sorunu nedir?							Toplam
		Enflasyon ve buna bağlı fakirlik	Terör	Nüfus artışı	Dini bozulma	Dini hoş görüzlük	Demokrasi eksikliği	Başka	
Cinsiyet Kadın	Sayı	22	2				3		27
	Yüzde	81,5%	7,4%				11,1%		100,0%
Erkek	Sayı	44	2	4	2	4	16	2	74
	Yüzde	59,5%	2,7%	5,4%	2,7%	5,4%	21,6%	2,7%	100,0%
Toplam	Sayı	66	4	4	2	4	19	2	101
	Yüzde	65,3%	4,0%	4,0%	2,0%	4,0%	18,8%	2,0%	100,0%

$$\chi^2 = 8,114 \quad Sd=6 \quad P > 0,05$$

Ek- 2: Anket Formu Örneği**ÖREN KASABASI ALEVİLERİNE UYGULANAN ANKET FORMU
ÖRNEĞİ**

Bu anket formu "Akçadağ Alevîliği" üzerine yapılması düşünölen Din Sosyolojisi çalışmasına kaynaklık etme amacıyla hazırlanmıştır. Bilimsel bir nitelik taşımayı amaç edinen bu araştırmanın **herhangi bir idari veya sıvasi vönü yoktur.** Bu nedenle anket formuna **adınızı, sovadınızı veya kimliğinizi belirtecek herhangi bir yazı yazmayınız.**

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi, anket sorularına vereceğiniz eksiksiz, gerçeği ve samimi cevaplarınıza bağlıdır. Sorulara parantez içindeki boşluklara (X) koyarak cevap veriniz. **Örnek:(x)** Cevaplar için boş bırakılan yer yetmediğinde, kağıdın boş olan kısımlarını kullanabilirsiniz.

Ankete katıldığınız ve yardımlarınızı esirgemediğiniz için şimdiden teşekkür ederiz.

ř. Hamit AKTÖRK

Din Sosyolojisi Yüksek Lisans Öğrencisi

1-Cinsiyetiniz?

1()Kadın 2()Erkek

2-Yaşınız?**3-Medeni Durumunuz?**

1()Evli 2()Bekar 3()Dul 4()Boşanmış 5()Başka(belirtiniz).....

4-Öğrenim Durumunuz?

1()Okuma-yazma bilmiyor 2()Sadece okur-yazar 3()İlkokul Mezunu
4()Ortaokul mezunu 5()Lise Mezunu 6()Üniversite(mezun veya öğrenci)
7()Başka(belirtiniz).....

5-Mesleğiniz?

1()Çiftçi 2()İşçi 3()Esnaf 4()Serbest Meslek 5()Memur
6()İşsiz 7()Ev Hanımı 8()Emekli 9()Diğer(belirtiniz).....

6-Sizin ve ailenizin aylık geliri ortalama ne kadardır?

1()0-99 milyon arası 2()100-199 milyon arası 3()200-299 milyon arası
4()300-399 milyon arası 5()400-499 milyon arası 6()500 milyon ve yukarısı

7-Eşinizi seçerken mutlaka Alevî-Bektaşî olmasına önem verir misiniz?

- 1()Evet(neden).....
 2()Hayır(neden).....

8-Hanenizde sizinle beraber kaç kişi oturmakta?

- 1()İki 2()Üç 3()Dört 4()Beş 5()Altı 6()Yedi 7()Sekiz ve üstü

9-Hangi ocağa mensupsunuz?.....**10-Müşahibiniz var mı?**

- 1()Evet 2()Hayır

11-Şu anda bir dede, pir veya rehberiniz var mı?

- 1()Evet 2()Hayır

12-Dedelik ve dedeler ile ilgili aşağıdaki fikirlerden hangisi veya hangilerine katılmaktasınız

- 1()Dedeler Alevî Bektaşîliğin yaşatılması için zorunludur
 2()Dedelere *Yol hakkı(Hakkullah)* verilmelidir.
 3()Dedelik soydan (belden) gelir. 4()Kendini yetiştiren herkes dede olabilir
 5()Dedeler seçimle gelmelidir.
 6()Dedelik sistemi ve dedeler gittikçe bozulmaktadır
 7()Dedelerin eğitimi yetersizdir. Bu yüzden devlet tarafından eğitilmeli ve maaş verilmelidir.
 8()Dedelik sistemi çağımızda önemini yitirmiştir. Bu yüzden kaldırılmalıdır.

13-Okullarda din derslerinin zorunlu olarak okutulması hususunda ne düşünüyorsunuz

- 1()Okutulmalı 2()Okutulmamalı
 3()Alevilikle ilgili bilgilerin de yer alması koşuluyla okutulmalı 4()Fikrim yok
 5()Başka(belirtiniz).....

14-Aşağıda sayılan iman esaslarından hangisine veya hangilerine inanıyorsunuz?

- 1()Allah'a 2()Meleklerle 3()Kitaplara 4()Peygamberlere 5()Kadere
 6()Ahiret gününe 7()Hepsine 8()Hiçbirine 9()Cevap yok

15-Dindar insan denince aklınıza ilk gelen şey nedir?

.....

16-Kur'an'da emredilen hükümlerin (emirlerin) ne kadarına inanıyorsunuz?

1()Tamamına 2()Çoğuna 3()Bir kısmına 4()Hiçbirine 5()Başka.....

17-Aşağıda sayılan dini ayin, merasim ve ibadetlerden hangisi veya hangisini yerine getirmektесiniz?

1()Günde beş vakit namaz kılmak 2()Cuma namazı 3()Bayram namazı
 4()Zekat vermek 5()Ramazanda birkaç gün oruç tutmak
 6()Hacca gitmek(Kabeye) 7()Hacı Bektaş veya Abdal Musa'ya gitmek
 8()Cem Ayini
 9()Adak adamak 10()Görgü cemine katılmak 11()Muharrem orucu
 12()Hıdırellez orucu 13()Mevlit okutma 14()Başka (belirtiniz).....

18-Bulduğunuz yerde bir yılda ne sıklıkla cem ayini yapılmaktadır?

1()Bir defa 2()iki defa 3()Üç defa 4()Dört defa 5()Hiç yapılmamakta

19-Şimdiye kadar kaç defa cem ayinine katıldınız?

1()Bir defa 2()İki defa 3()Üç defa 4()Hiç 5()Daha çok (belirtiniz).....

20-Kendinizi en çok hangi isimle isimlendiriyorsunuz?

1()Alevî 2()Bektaşî 3()Kızılbaş 4()Alevî-Bektaşî 5()Başka (belirtiniz)....

21-Sünnîlerle bir arada bulunduğunuzda Alevî olduğunuzu rahatça söyleyebiliyor musunuz?

1()Evet 2()Hayır 3()Kısmen
 4()Başka (belirtiniz).....

22-Alevîlik-Bektaşîlik sizce ne anlama gelmektedir?

1()İslami bir mezhep veya tarikat 2()İslam'ın özü 3()Bir düşünce yaşam biçimi
 4()Ezilmiş halk kitlesinin toplumsal başkaldırısı 5()Ayrı bir din
 6()Başka.....

23-Dinin sizce en iyi anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

1()Allah'a kul olmak 2()Nefsi terbiye etmek 3()Doğruluk ve dürüstlük
 4()Ahlaklı olmak 5()Fikrim yok
 6()Başka (belirtiniz).....

24-Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili bilgileri en çok nereden veya nerelerden öğrendiniz?(birden fazla şık işaretlenebilir)

- 1()Kendi kendime 2()Dede, rehber ve yetişkinlerden 3()Ailemden
4()Kitaplardan
5()Arkadaşlarımdan veya okullardan
6()Başka(belirtiniz).....

25-Düşkünlük sistemini doğru buluyor musunuz?

- 1()Kesinlikle Evet 2()Evet 3()Kesinlikle hayır 4()Hayır
5()Başka(belirtiniz)....

26-Sizce Sünnîlikten kastedilen şey nedir?

- 1()Kur'an ve Sünnete dayalı katı bir Şeriat 2()İslami bir mezhep veya tarikat
3()Bir inanç sistemi 4()Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'e karşı olmak 5()Alevîliğin bozulmuş şekli 6()Fikrim yok
7()Başka(belirtiniz).....

27-Sünnîlik hakkındaki bilgilerinizi daha çok nereden veya nerelerden öğrendiniz?(birden fazla şık işaretlenebilir)

- 1()Kendi kendime 2()Dede, rehber veya yetişkinlerden 3()Aile büyüklerinden
4()kitaplardan 5()Basından 6()Arkadaşlarımdan veya okullardan
7()Başka(belirtiniz)....

28-Köyünüzde veya çevrenizde Sünnîlerle ilgili olarak söylenen aşağıdaki sözlerden hangisine veya hangilerine katılmaktasınız?

- 1()Yezid 2()Kırpık 3()Şeriatçı 4()Yabancı 5()Hepsine
6()Hiçbirine
7()Cevap yok
8()Başka(belirtiniz).....

29-Sizce Alevîlik-Bektaşîliği Sünnîlikten ayıran en önemli fark nedir?

- 1()Dini anlayış ve hoşgörü 2()Allah ve insan sevgisi
3()Ehl-i Beyt sevgisi
4()Yaşam tarzı 5()Laiklik, Demokrasi ve insan hakları anlayışı
6()Fikrim yok
7()Cevap yok
8()Başka(belirtiniz).....

30-Çevrenizdeki Sünnîlerle ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1()Çok iyi 2()iyi 3()Orta 4()Çok zayıf 5()Zayıf 6()Hiç yok

31-Sizce Alevî-Sünnî bütünleşmesi gerekli midir?

- 1()Kesinlikle Evet 2()Evet 3()Kesinlikle Hayır 4()Hayır

32-Eğer cevabınız kesinlikle evet veya evet ise bu sizce nasıl sağlanır?

- 1()İnançlara karşılıklı saygıyla 2()İmamların aradan çekilmesiyle 3()Dedelerin aradan çekilmesiyle 4()İlmamların ve dedelerin aradan çekilmesiyle
5()Siyasilerin aradan çekilmesiyle 6()Eğitim seviyesinin yükselmesiyle
7()Başka(belirtiniz).....

33-Eğer cevabınız Hayır veya Kesinlikle Hayır ise bunun en önemli sebebi nedir?

- 1()Farklı dini anlayışlar benimsendiği için
2()Alevîlerin kendilerine yetecekleri için
3()Alevî kimliğinin kaybolmaması için
4()Başka(belirtiniz).....

34-Alevî-Bektaşîlerin siyasi partilerle ilişkileri konusunda görüşünüz nedir?

- 1()Kendi partilerini kurmalı 2()Haklarını savunacak partileri tercih etmeli
3()Farklı partilere yönelmeli 4()Ülkenin kalkınmasını ön planda tutan partileri tercih etmeli 5()Fikrim yok
6()Başka(belirtiniz).....

35-Alevî-Bektaşîliğin siyasallaşmasının Alevîliğe zarar vereceği fikrine katılıyor musunuz?

- 1()Evet 2()Hayır 3()Kısmen
4()Fikrim yok

36-Herhangi bir Alevî-Bektaşî derneğine üye misiniz?

- 1()Evet 2()Hayır

37-Fertler veya aileler arasındaki anlaşmazlıkların çözümü için öncelikle aşağıdakilerden hangisine başvurursunuz?

- 1()Mahkeme veya resmi kurumlara 2()Dedeye 3()Muhtar veya köyün ileri gelenlerine
4()Hiç birine
5()Başka(belirtiniz).....

38-Sizce ülkemizin en büyük sorunu/sorunları nedir?(birden çok şık işaretlenebilir)

- 1()Enflasyon ve buna bağlı fakirlik 2()Terör 3()Nüfus artışı 4()Dini bozulma
- 5()Dini hoşgörüsüzlük 6()Demokrasi eksikliği 7()Fikrim yok
- 8()Başka(belirtiniz).....

39-Diyanet İşleri Başkanlığının kaldırılması hakkındaki görüşünüz nedir?

- 1()Kaldırılmalı 2()Kaldırılmamalı 3()Alevîliği de temsil etmesi şartıyla kaldırılmamalı
- 4()fikrim yok
- 5()Başka(belirtiniz).....

40-Alevîlik ve Bektaşîlik arasında sizce fark var mıdır?

- 1() Evet() bu farklar nelerdir.....
- 2()Hayır her ikisi de aynı şeyi ifade eder 3()Fikrim yok 4()
- Başka(belirtiniz).....

41-Alevîlik ile İran Şîa'sı arasında ne gibi farklılıklar vardır belirtiniz?

.....

.....

.....

.....

.....

42-Sizce laiklik kavramını en iyi tanımlayan ifade hangisidir?

- 1()Din ve dünya işlerinin birbirinden ayrılması 2()Din ve vicdan hürriyetinin teminatı
- 3()Herkesin inancına saygı duymak 4()Hiçbir dini kabul etmemek(yani dinsizlik)
- 5()Fikrim yok 6()Başka(belirtiniz).....

44-Allah –Muhammet ve Ali'nin bir bütün ve nur olduğu fikrine katılıyor musunuz?

- 1()Evet 2()Hayır 3()Kısmen 4()Fikrim yok

45-Aşağıdakilerden hangisi kader anlayışınızı ifade eder?

- 1()İnsanın bütün yaptıklarını belirleyen Allah'tır 2()İnsan kaderini kendisi belirler
 3()İnsanın kaderini Allah belirler ancak insana cüzi irade verilmiştir
 4()Kadere inanmıyorum 5()Fikrim yok
 6()Başka(belirtiniz).....

46-Ahret Gününe, yeniden dirilmeye, Cennet ve Cehenneme inanıyor musunuz?

- 1()Evet 2()Hayır 3()Kısmen 4()Fikrim yok

47-Alevîliği tanımayı amaçlayan bu tür çalışmaları nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1()Çok olumlu 2()Olumlu 3()Olumsuz 4()Başka(belirtiniz).....

**ANKETE KATILDIĞINIZ VE YARDIMCI OLDUĞUNUZ İÇİN
TEŞEKKÜRLER.**

Ek. 3: Harita

